

Momo Kapor

PROVINCIALIST

Momo Kapor
PROVINCIALIST

Prevod ot srybski: Hari Stojanov ©, 1984

Momo Kapor, PROVINCIJALAC
čtvrto izdanje
Znanje, Zagreb 1981
Sa srpskoga preveo Harry Stojan ©, 1984

Momo Kapor

PROVINCIALIST

“Softis”, Varna
2002

Priključenijata na Niko N. Herceg

Na majka mi, Bojana Kapor

"Na mnozina shteshe da se hareshash, ako ne
se mycheshe da se hareshash na vsichki."

(Hristomatija po latinski za peti
klas na realnite gimnazii)

Niko N. Herceg, trijset i sedem godishen televizionen reportyor, beshe spusnat ot palubata na "Tramuntana" v moreto, nedalech ot ostrov Saplun, tochno v osem chasa na sedmi avgust 1974 g. Vylnenieto v moreto beshe umereno; vjatyryt - severoiztochen, slab. Ostrov Saplun e razpolozhen na devet mili iztochno ot Lastovo, a naokolo mu ima mnozhestvo po-malki ostrovi, skali i plitchini. Pjasychnata ivica na brega mu e opasana ot visok planinski greben, vyrhovete mu sa pokriti s shubraci.

Dokato se spuskashe vnimatelno po kotvenoto vyzhe, Herceg mozheshhe da vidi kak kilyt na stara galera, obrasyl vyv vodorasli, bavno se ljulee samo na desetina metra nad shiroka podvodna terasa, zapisana v navigatorskite karti kato Tajan Mali. Pluvashhe bez da byrza, zashoto vodolaznijat kostjum spyvashe dvizhenijata mu, i skoro se ozova na ryba na tymnosinja propast. Kamennata platforma rjazko svyrshvashe na tova mjasto kato otsechena s udar na bradva. Vdigna pred maskata si rychnija dylbokomer i ustanovi, che se namira na dvanajset metra dylbochina. Vslushvajki se v kynteneto na sobstvenoto si dishane, zapluva kym rozovija hrebet na dynoto.

Nad nego ostana svetlijat trepkasht pokriv na podvodnoto carstvo; moreto stana po-hladno s edin njuans, a stada barbuni oglezhdaha bez strah tymnija nekanen gost. Dylbokomeryt skoro pokaza chetirijset i tri metra. Zadyrzha se izvestno vreme na тази granica na naljaganeto, v ochakvane da otslabne naprezhenieto v ushite, sled koeto bavno potyna v njakakyv syvsem drug svjat, uedinen i pust. Ochite mu se umoriha ot тази mrachna shir, v kojato ot vreme na vreme bljasvashe srebristoto tjalo na njakoja edra riba, chieto ime ne znaeshe. Izprazni drobovete, preustanovi rabotata na krakata i rycete i bez vsjakakyv shum se spusna na dylbochina ot sedemdeset i dva metra. Rycete mu dokosnaha fin siten pjasyk. Dishashe vse po-trudno, kato si kazvashe, che trjabva da izbjagva byrzaneto i naprjaganeto. Sled tova syglasuva zagrebvanijata i dishaneto i zapochna shtatelno da pretyrsva pjasyka mezhdur dva hrebeta. Ustanovi, che se namira v podnozhieto na polegat pjasychen sklon, kojto postepenno se izkachva kym edna skala. Neposredstveno do neja, ot pjasyka se pokazvaha njakolko zaobljeni predmeta, ochevidno izraboteni ot choveshka ryka. Dopluva po-blizo i razgyrna vodoraslite - tova bjaha amfori! Makar che beshe preminal pylen vodolazen kurs v edna juzhna voennomorska baza, Niko Herceg ne mozha po nikakyv nachin da predotvrati lekoto raztrepervane - strah, primesen sys studena voda i malko vylnenie ot tova, che pryv sred horata, sled tolkova vekove, dokosva skypocennija tovar na antichnija korab. Nikoga po-rano ne beshe vizhdal taka krasivi i tolkova golemi amfori. Lezhaha poluzatrupani s pjasyk, pokriti s celi kolonii sluzesti zhivotincheta, ohljuvi i drebni midi. Spored razpolozhenieto im mozheshe da se predpolozhi, che sa pogoljama chast ot tovara: ostankite ne mozheha da bydat daleche. Pluvashe nad amforite, koito kato pytepokazateli go otvedoha do pjasychno vyzvishenie, ot koeto tuk-tam styrchaha chasti ot razbit korab. Segа mu stana jasno: verojatno antichnijat korab e

vryhletjal na Tajan Mali pri losho vreme ili poradi tymnina. Tova trjabva da e bil strahoten udar, kojto prosto razcepil borda na koraba, a posle ostankite padali nadolu po kamennite pragove na skalata, chak do podnozhieto j, kydeto gi pokrili pjasykyt i vremeto. Opita se da osvobodi edna amfora, no syshtevremenno nadigna i oblak pjasyk, kojto zamygli polezrenieto mu. Sedna na vyrha na vyzvishenieto i zachaka pjasykyt da se utai.

Pri tova pyrvo slizane pod voda trjabvashe da odkrie mestopolozhenieto na ostankite, a sled tova da se vyrne za drugata chast ot televizionnija ekip, kojto tuk, na samoto mjasto, shteshe da snima izvazhdaneto na tovarite. Oshte vednyzh proveri manometryra i rezervite ot vyzduh. V akvalanga imashe za oshte osem minuti, bez da se schita zapasyt za nepredvideni sluchai. Sgystenijat kislorod imashe metalen vkus, ot kojto mislite mu se zamygliha. Nenadejno se pochuvstva tvyrde daleche i usamoten, a neshto sladko i bolezneno proteche po grybnaka mu: ot tozi mig izobshto ne mozheshe da se seti kakvo vsyshtnost tyrsi tuka, dolu, na dylbochina ot sedemdeset metra, koj go e izpratil, koga i kyde trjabva da se vyrne.

Veche tri meseca rykovodeshe na borda na naetata "Tramuntana" televizionen ekip, kojto snimashe "Chudesata na Adriatika", loveshe kradci na podvodni bogatstva, intervjuirashe faropazachite i se vzirashe prez iljuminatorite na potopenata podvodnica "U-16" v skeletite na avstroungarskite morjaci. Opitvashe se da se dobre do tajnite na potynali gradove i izgubeni korabi. Taka propilja dve sedmici v bezuspeshno tyrsene na drevnija grad Kisa na ostrov Pag, kojto bil izchezal tajnstveno, kato potynal na dynoto na zaliva. V edin zaintriguvasht tekst ot I. M. beshe nameril svedenieto: "... geologyt Peter predpolaga, che Kisa se okazala na dynoto prez

361 g., sled katastrofalno zemetresenie, zasegnalo ogromni chasti ot Evropa i Azija. Njakoi pyk tvyrđjat, che e izcheznala prez 79 g., kogato moshtnata erupcija na vulkana unishtozhila izcjalo antichnite gradove Pompej i Herkulan... ". Iztoshten ot chestite i dylgi prestoi pod voda (veche se beshe pozagrizhil za zdraveto si), vecher bjagashe ot straha si vyv vkusa i posledicite na tezhkrite ostrovni vina; zabavljavashe se sys sluchajni momicheta i se naslazhdavashe na tova, che go poznavaha letovnicite v malkite kurorti. No mu se struvashe, che e na mĵastoto si edinstveno pod vodata! Gore vsichko techeshe neangazhirashto, lĵatno i povyrhnostno. Dolu otkrivasho syshtnostta: tymnina i porazhenie, vechnost i smyrť, krasota i misterija.

Prez poslednite dvanajset dena se spuskaha pod voda iztochno ot ostrov Lastovo, v izdirvane na potopeni liburnijski i isejski korabi. Kym tova tyrsene gi nasochi edno istorichesko sychinenie na Teopomp, v koeto se tvyrđi, che Lastovo njakoga e bil liburnijski ostrov, a syshto i Strabonovite belezhki vyz osnova na stari knizhovnici, kydeto se govori, che tezi ilirijski plemena vladeeli oshte v VIII v. pr. n. e. dori i Korkira (Kryf). Vyv vseki sluchaj, napylnno izvestno e, che v sredata na III v. pr. n. e. Plevrat, pyrvijat vladetel na ardiejcite (edno ot mnogobrojnite liburnijski plemena), upravljaval carstvo, koeto se prostiralo chak do granicite na gryckija svĵat. Kym svojata dyrzhava prisyedinił Korkira Melaina (Korchula), Faros (Hvar) i, samija Lastovo. Dylgi godini vodil uporita borba s isejcite ot gryckija grad Isa na ostrov Vis, dokato te ne potyrsili pomosht ot Rim. Istoricitvyrđjat, che togavashnata isejska dyrzhava bila v pylen razcvet i che vladeela kolonii po cjaloto adriatichesko krajbrezhie, mezhdudrugoto, v Aspalatos, Tragurion i Epetion, sys silno razviti tyrgovski vryzki po cjaloto grycko Sredizemnomorie Lastovo predstavljaval idealno mĵasto za

napadenie nad isejskite tyrgovski korabi po pytja im, a golemijat broj amfori i glineni sydove iz selskite kyshti potvyrzhdavashe predpolozhenieto, che v dylbochinite ot iztochnata strana na ostrova pod vodata se krijat mnogo nerazgadani tajni.

Taka izsledvaha bez njakakyv po-goljam uspeh zapadnata grupa ostrovi, narichani Done Shkole, a sled tova i vsichki okolni plitchini: Drashan, Lukovci, Bushkane i Myrkenta Cyrna. Vseki chlen ot vodolaznija ekip se spuskashe pod voda dva pyti na den po petnajset minuti. Nakraja na Herceg mu pomogna, kaktto obiknoveno, kysmetyt: nameri amfori i samite ostanki ot korabokrushenie, naj- verojatno edna ot tyrgovskite galeri na car Argon, prevozvali ot ostrova zehtin i vino, a koj znae, mozhe bi stava дума dori za njakvoja tevtaska galera ili korab ot mogyshtija flot na gyrka Demetrij ot Faros, pylen s keramika i metalni predmeti?

Vse po-malko sa neizsledvanite mesta po Adriatika, misleshe si Herceg, a skoro shte bydat oshte po-malko, kogato vseki glupak, na kogoto mu se prishte, si kupi evtini vodolazni prinadlezhnosti i se spusne da krade slavnото si minalo! Samo sueverieto na mestnite zhiteli pazi vodite na Saplun ot kradci. Ribarite naprimer izbjagvat iztochnite skali, zashtoto, po njakakva stranna igra na sluchajnostta, tochno blizo do tjah bili stanali njakolko golemi neshtastija, zaradi koito mnogo lastovljanki do den dneshen nosjat cherno.

Herceg neochakvano zabeljaza, che stava neshto neobichajno s vyzduha, kojto vdishvashe, useti, che go obzema sladyk unes, no kolkoto i da mu beshe priyatno da sedi nad otkritieto si i da mu se naslazhdava sam, chas predi da go oskverni osvetlenieto i snovaneto na horata ot televizijata, znaeshe, che trjabva byrzo da izpluva, zashtoto se sluchva neshto nepredvideno, i silno se otblysna s kraka i zagreba s plavnicite, syprovoden ot stado sedefeni ribki. Pritisna

izpuskatelnija klapan na shlema, taka che vyzduhyt, kojto izdishva, da izdue kostjuma i, kato njakakyv balon, da go izdigne na povyrhnostta. Vse oshte useshtashe onazi stranna dylbochinna opijanenost, kojato nepreodolimo go tegleshe da ostane dolu, na dynoto, i nikoga poveche da ne izpluva - unes, protiv kojto efikasno se boreshe drugata, budnata chast ot Hercegovata lichnost; profesionalistyt v nego raboteshe vinagi protiv mechtatelja! Njakyde na petnajsetina metra dylbochina mahna ryka ot klapana i otnovo zae normalno polozhenie za pluvane, za da zabavi izdiganeto. Na tri metra pod vodata se hvana za edna izdatina na skalata i ostana da visi taka tochno shest minuti, za da izbegne klopkite na kesonnata bolest.

Sled kato si otpochina, zapluva s bavni zagrebvanija koso kym povyrhnostta. Momentite na slabost, prez koito tokushto beshe preminal, izcheznaha syshto taka nezabeljazano, kakto se i pojaviha. Dvizhenieto, kakto i obiknoveno, se okaza blagoprijatno, a rycete i krakata mu pak raboteha syglasuvano. Vse pak, chuvstvashe, che dolu NESHTO SE E SLUCHILO! Ne mozheshe da si objasni kakvo, zashtoto onazi dylbochinna zashemetenost ostana zatrupana s pjasyk dylboko pod negovite plavnici, no neshto se beshe promenilo, neshto ne beshe kakto predi, neshto OTVYTRE... Bez da useshta poveche тази stranna promjana, pluvashе kym vse po-silnata trepkashta svetlina, zaprilichal taka na sobstvenata si fotografija ot pyrvata stranica na poslednija "TV magazin": neustrashimijat izsledovatel Niko Herceg, snabden s naj-syvremenен akvalang i vodolazen kostjum, izraboten specialno za nego vyv fabrikata "Gumilaks", probi s glava vodnata povyrhnost sred miliardi vodni kapki, koito veselo razcyfnaha pod avgustovskoto slynce, smykna maskata i poe dylboko vyzduh. Ogleđa se vyv vodata okolo sebe si, no "Tramuntana" veche ne se namirashe na mjashtoto, kydeto

ja beshe ostavil. Pred nego se prostirashe njakakyv syvsem drug, sivozelen kamenist brjag.

"Ne trjabvashe da se ostavjam na techenieto - pomisli si toj - izglezhda me e zavljaklo tvrde daleche...". No neshto syvsem nelogichno v prostora naokolo go bezpokoesh poveche, otkolkoto samoto izchezvane na koraba. Edno dosta visoko vyzvishenie, sivo i syvsem golo, se izdigashe strymno nad brega. Mozheshe da se zakylne, che go njamashe, kogato se spuskashe pod vodata! Vprochem, pomisli si toj, tvrde goljam masiv za edno ostrovche, kakvoto e Saplun! Nadjavashe se, che "Tramuntana" verojatno e ot drugata strana na nosa, kym kojto pluvash e che skoro vsichko shte se izjasni.

Izpluva na brega i smykna vodolaznija si kostjum, za da ne mu prechi, dokato zaobikalja hrebeta, postavi vnimatelno gumenija kostjum, napreko vyrhu nego polozhi butilkite s kislorod, maskata i plavnicite i, ostanal samo po cherni banski gashteta, se otpravi otvyd hrebeta, kato skachashe ot kamyk na kamyk. Sled stotina metra se ozova ot drugata strana na nosa, s lice kym otkritoto more: beshe syvsem chisto, chak do horizonta - ni sleda ot kakyvto i da bilo korab! Kamynakyt svyrshvashe ot drugata strana na nosa i neochakvano se otkrivash zakytan plazh, dylg pojas ot siten raznocveten chakyl vyv forma na podkova, zaobikolen ot njakakvo selo s poluizgoreli kyshti. Sleze ot skalite v plitchinata i se zapyti kym sredata na plazha, za da prekosi taka po voda zaliva i da sykrati pytja. Onazi predishna vylna ot strah pak go zalja: ne, ne stava vypros za obiknoven, estestven strah, kojto izpitvat vsichki onezi, deto se reshat da izvyrshat njakakyv podvig ili ochi v ochi se sblyskat s opasnostta; znaeshe dobre, che tuk e v bezopasnost - beshe na suho i tvrdo, zdrav i chitav, a i kostjumyt mu beshe na sigurno

mjasto, izvyn obsega na priliva. Vse pak, dokato poemashe rezlivija morski vyzduh, kojto mozheshe pochni da se pie, kozhata mu nastryhna ot neprijatno chuvstvo: vyzduhyt sjakash ne beshe onzi syshtyjat otpredi petnajset minuti na palubata na "Tramuntana" (makar che ne se useshtashe predstojashta burja, nito pyk imashe sledi ot dyzhd po zemjata), beshe mnogo potrypchiv, syshtevremenno po-lek i po-svezh, bukvalno izpylvashe celite drobave. I ne samo vyzduhyt: na Herceg mu se stori, che vjatyryt donasja ot sushata onzi veche otdavna zabraven miris na ljato, smola, sol i oborski tor - vkusa na jod i smokini, tolkova otdavna izcheznal ot adriaticheskija brjag.

Navlizashe vse po-dylboko vyv vodata, a kogato mu stigna do ramenete, zaplufa kroul kym plazha, presichajki po diagonal zaliva. Veche razlichavashe licata na kypeshtite se. Tova beshe njakakva grupa deca, stotina na broj, i tochno v momenta, kogato krakata mu pak doprjaha dynoto, decata, sled edno ostro izsvirvane, se vturnaha v moreto. Herceg premina prez pljaskashtija orljak v plitchinata i sedna na plazha. Zaignalite se deca ne go i zabeljazaha. Kak samo se radvaha na moreto! Tuk imashe vsjakakvi vyzrasti: ot osem do petnajset godini, i te vdigaha neopisuema vrjava, dokato se pryskaha i skachaha iz plitkoto. Vyzsjadaha se edin drug i se gmurkaha pod vodata, pljueha voda i tyrkaha ochite si, tyj kato gi shtipeshe solta. Ne bez uchudvane Herceg zabeljazaha, che pochni vsichki ot tezi momcheta ne umejat da pluvat. Stojaha naj-veche na plitkoto, capaha s kraka po vodata, zabili ryce v dynoto, i taka se pridvizhvaha, prestruvajki se che pluvat. Decata javno bjaha doshli ot njakoe zatynteno planinsko selo, zashtoto s kakvo inache da se objasni tova, che banskite gashteta stigaha pochni do kolenete im, a na povecheto glavite bjaha ostrigani. I otkyde se vze izvednyzh tova selo s izgoreni kyshti i s polurazrushena cyrkovna kambanarija? Kak e vyzmozchno dosega da ne sa go

otkrili turisti i hotelieri? Dokydeto stigashe pogledyt, nito edna palatka! Izvednyzh mu stana jasno kakvo porazhda chuvstvoto na diskomfort pri sreshtata s tezi mesta: po celija brjag ne se vizhdashe nito edin avtomobil, nito onezi obichajni nadpisi, bez koito ne mozhem da si predstavim nito edno krajbrezhno selishte: "kvartiri, chambre, zimmerfrei, room, camera"; nito pedja asfalt, nito pyten znak, nishto, koeto mozhe da ni napomni za turisticheskata treska, v kojato zhiveem. Vse pak tova e ostrov, pomisli si toj, i to dosta otdalechen ostrov, do kojto ne dostigat feriboti! V mig otново si vyzvyrna uverenostta.

Edno momche sedeshe v sjankata na pitasora. Pisheshe neshto na kolenete si. Herceg reshi ot nego da razbere kyde se namira, zatova leko se priblizhi i sam sedna v sjankata. Ramenete na momcheto bjaha izgoreli ot slynceto. Beshe gi namazal sys zehtin. Gorkijat, sigurno ne beshe vnimaval pyrvija den na plazha! Ostriganata mu glava beshe nabrazdena ot njakolko dylboki belega, polucheni sigurno pri padane ili mozhe bi pri njakoe sbivane. Na hilavoto mu, dlygnesto tjalo se otrojavaha napukanite mu kolena, syshto pokriti s belezi. Najnakraja dovyrshi izrechenieto si i vdigna pogled kym Herceg, kojto go nabljudavashe. Imashe sinjozeleni ochi, ot koito blikashe svetlina. Herceg se zapita ne go li e sreshtal veche njakyde; otkyde mozheshe da mu e poznat tozi chist, otkrit pogled, pylen s doverie i njakakva prikrita, tiha detska tyga; kyde li veche beshe vidjal tova izpito lice, tesni ramene, belezi i klaviatura ot rebra, koito se ochertavat pod izpynatata kozha? Ne mozheshe da se seti otkyde mu e poznato momcheto i na kogo mu napomnja, no dobre znaeshe, che ne trjabva da go iznenadva s vyprosa, kojto gotveshe: kak se kazvat seloto i ostrovyt, zashtoto vse oshte njakak si vjarvashe, che stava duma za ostrov, a ne za kontinenta. Momcheto mozheshe da si pomisli, che mu se podigrava ili dori, che e poludjal; kak da mu objasni, che

toku-shto e izpluval ot moreto i che ne e v systojanie da se opravi, vyzrasten, zrijal myzh? Vyv vseki sluchaj, trjabvashe po njakakyv nachin da podgotvi terena, za da uznae po zaobikolen pyt kyde e popadnal. Nadjavashe se, che glupavoto polozhenie, v koeto se okaza, skoro shte se opravi i che oshte vecherta celijat sluchaj shte byde predmet na burni shegi i prerazkazi na "Tramuntana" ili na terasata na lastovskata "Riviera"! Verojatno stava duma za leka amnezija poradi neizpravnost v trybata za kislorod ot akvalanga ili mozhe bi ot samoto kachestvo na vyzduha, a mozhe da e poluchil i lek pristyp na kesonnata bolest, dokato si pochivashe na onazi skala pod vodata?

Sega, kogato beshe taka blizo do momcheto, Herceg zabeljaza, che tetratkata, na kojato pishe malkijat, e vsyshtnost belezhnik, po-tochno edin ot onezi maloformatni "Lipa-blok", koito veche ot davna ne se proizvezhdat i koito mogat da se otkrijat samo po raftovete na selskite magazini iz naj-zatyntenite kraishita, sred tetratkite na kvadratcheta i blokchetata za risuvane, zatova stana oshte po-siguren, che tezi deca sa ot dylbokata provincija.

- Kakvo pishesh? - popita.

- Dnevnik... - otgovori toj stesnitelno i navede ochi kym krakata si, sjakash beshe hvanat v neshto nepozvoleno.

Na Herceg ot novo mu se stori (tozi pyt mnogo po-opredeljeno, otkolkoto predi), che poznavata tozi glas, tipichen momcheshki tenor predi mutiraneto, no cjalata situacija prilichashe na malyk koshmar; chuvstvashe, che e syvsem blizo do razgadavaneto na onazi tajna blizost, tochno kakto se nadjavame, che bavno i po logicheski pyt, vse pak shte nakarame ustnite da izrekata zabravenata duma, kojato e na vyrha na ezika ni.

- Daj da vidja!

Vze belezhnika ot momcheshkrite ryce i zapochna da chete edrija, chetliv pocherk: "... Dnes namerih goljama mida, no Sliny mi ja vze. Na zakuska imashe hljab i marmalad. Ne trjabva da se peka na slynce, zashtoto gyrbyt mi e izgorjal. Nikoj ne razgovarja sys mene, shtoto sym nakazan... "

Herceg obyрна na prednata stranica i pochuvstva, che gubi syznanie.

Propadashe v njakakva praznota bez dyno, syvsem oleknal, s bolka v krakata, syshto kakto v detskite synishta (kazvat, che v tezi momenti decata rastat!), a uzhasen, lepkav strah izvednyzh paralizira vsichkrite mu muskuli i obgyrna s potnite si pipala cjaloto mu tjalo. Zashtoto naj-otgore na тази глава ot dnevnika syvsem chetlivo beshe napisano:

7. VIII. 1947 g.

- Otkyde go imash? - izvika toj na momcheto, kato stisna kljoshtavata mu ryka. Kakto prystite, taka i glasyt mu treperaha.

- Ne sym go otkradnal! - zapishtija momcheto, kato se opitvashe da spasi imushtestvoto si. - Moj e! Kupih go ot lavkata...

Herceg priprjano zaprelistva stranicite, a sled tova obyрна koricata i na neja prochete imeto na sobstvenika:

"Herceg N. Niko, uchenik ot IV "v" klas"

Podnese rykata si kym zybite i s vse sila ja zahapa. Boli me, znachi syshtestvuvam! No ne se sybudi, nito stana neshto podobno. Samo po kozhata ostanaha sinite sledi ot zybite.

- Kakvo vi e? - popita izplashenoto momche.

Pogledna go vnimatelno:

- Nishto, nishto... - otvyrna. - Izglezhda sym slynchasal!

Vyrna mu belezhnika.

- Sheguvah se! - kaza.

- Kak ste sega?

- Po-dobre.

Momcheto grizhливо pribra belezhnika si v dzhoba na kysite pantaloni. Zagleda se v rychnija chasovnik na Herceg:

- Nikoga ne sym vizhdal takyv! - kaza. - Amerikanski li e?

- Da.

- A tova tuk? Za kakvo sluzhi?

Objasni mu koja strelka e za hronometryra, koja za dylbokomera, kak se nastrojva prystenyt na sekundomera...

- A tova?

- Tova e manometryr.

- Kakvo se pravi s nego?

- Izmerva se naljaganeto.

- Kakvo naljagane?

- Kogato si na dylbochina.

- Kakva dylbochina?

- V moreto.

- Kakva marka e?

- "Zenit".

- Daj malko da go podyrzha.

- Kakvo? - sepna se Herceg.

- Chasovnika... - pokaza s pryst momcheto. - Daj mi go za malko...

Svali chasovnika ot rykata si i go podade na momcheto. Beshe hlabav na slabata mu kitka.

- Tezhyk e... - izreche vyzhiteno. - A zvyni li?

- Ne zvyni.

- Kolko struva?

- Mnogo.

Mylchaha. Momcheto se vzirashe v chasovnika na rykata si, vyrteshe go, priblizhashe go do uhoto si da slusha otblizo cykaneto. Nakraja Herceg sybra smelost i popita:

- Hej! - kaza. - Kak se vikashe тази planina?

- Ne znam - spokojno otgovori momcheto, - ne sa ni kazali.

- A seloto? - popita veche s ottenyk na otchajanie. - Znaesh li kak se kazva?

- I-i, koj ne znae! - izreche samouvereno momcheto. - Sveti Andrija! Tam e Dubrovnik! - pokazva s pryst drugija kraj na zaliva. - Obeshtaha ni, shte ni zavedat na sladoled...

- Koj vi obeshta?

- Ami che rykovoditelite... - kaza, sjakash tova se razbira ot samo sebe si. - Az veche bjah tam!

Syrceto mu bieshe kato ludo. Legna po ochi i shri lice v skrystenite si ryce. "Kakvo da pravja, kakvo da pravja?" - misleshe toj. Pogledna sled tova samija sebe si v desetgodishno izdanie, pogledna plazha i vyzvishenieto nad nego, redicata niski krajbrezhni sgradi i njakakva zapustjala vila s arkadi...

1947 godina!

Uzhasno mu se dohodi po malka nuzhda.

- Kyde e tuk toaletnata? - popita.

- Koe?

- Klozeta.

Momcheto vdigna ramene:

- Ami che vyrvi v moreto! - kaza.

- A-a, da! - izmykna se Herceg. - Ama che sym glupav!

Vleze vyv vodata i dokato se izhozhdashe, sjakash ot nego iztichashe i naprezhenieto. Vyrna se donjakyde uspokoen i sedna do momcheto:

- Otkyde si?

- Ot Saraevo. A ti?

- Ottam... - pokaza neopredeljeno s ryka kym moreto.

Znachi, tova sym az! Kak pogreshno si se predstavjame kato desetgodishni! Vinagi shtom si pomisleshe za tova vreme, se vizhdashe kato njakakyv malyk div polubog na adriaticeskija plazh i vinagi kosata mu se razvjavashe ot mistrala. Gluposti!

Pyrvo, tova momche e ostrigano do kozha s ravnomerni otkosi na mashinka za nula nomer. Osven tova, ot nego se raznasja neprijatna vonja na pot i na veche sigurno granjasal zehtin, s kojto e namazal ramenete i gyrдите si. Kozhata na hodilata mu e zagrubjala i vtvyrdena kato njakakva estestvena podmetka;mozhe bi rjadko nahluzvashe obushta, hodeshe prez po-goljama chast ot godinata bos. Drugo - prystite na rycete mu napomnjaha prystite na malyk zatvornik ili vojnik - neobiknoveno grapavata kozha i dylboko izgrizanite nokti sa otdeleni s cherna kozhica okolo tjah. Sjakash vyv vsjaka negova pora e proniknala mrysotija, kojato e nevyzmozžno da se izmie sys sapun i chetka. Prysti na malyk dzhebchija, zakljuchi toj, i nasochi vnimanieto si kym izranenite glezeni na krakata, sbirkata ot belezi po glavata i schupenija zyb. Doblizhi prysti do cherepa si i napipa syvsem syshtite belezi. Pod ezika si useti mosta na schupenija, sega veche do koren izpilen zyb, v kojto chrez skyp zybotehnicheski metod beshe vkaran platinen vint, a vyrhu nego nov zyb-proteza, istinski shedjovyr. Tozi koren vse pak ot vreme na vreme tygo go boli.

- Ti, malkija! - kaza toj. - Ostavil si mi takova skypo nasledstvo!

- Molja? - trepna momcheto.

- Nishto - reche Herceg. - Setih se za edna rabota...

- Hej, ne ste li... - poiska da go zapita neshto, no Herceg pak zavrja glava v rycete si i zazhumja.

- Ostavi me da pospja... - kaza toj.

Ne mozheshe da zaspi, i da se sybudi posle na "Tramuntana". Tozi trik ne mu se otdavashe! Dokato lezheshhe, si misleshe za tova, koeto se beshe sluchilo. Stana mu jasno, che po njakakva strashna greshka e izhvyrlen ot svoeto v chuzhdo vreme. Neshto se beshe izmestilo, syvsem nezabelezhimo se beshe izmestilo, no vse pak dostatychno, za da popadne v njakakvo drugo vremeizmerenie. Mozhe bi se kasae za spukvane na naj-malkite kapiljari - njakakyv mozychen mikroudar, koj znae? Mozhe bi ostyr pristyp na HRONOFODIJA - patologichen strah ot vremeto? Vyv vseki sluchaj, stanal e ironichen obrat vyv vremeto, edna absolutno cinichna inversija: spusna se pod voda na sedmi avgust 1974 godina, a izpluva na syvsem syshtata data prez 1947! Syshtite cifri, podredeni v dve razlichni chisla. Smeshno. Tova po njakakyv nachin dokazva teoriite za paralelizma na vremeto, koeto e nezalichimo i neunishtozhimo, zashtoto stoi nepodvizhno v prostranstvoto: vyv vseki mig vsichki migove zaedno! Kakvo gi razdelja? Njakakva cipa li? Zvuk ili syn? Opredden broj svetlinni treptenija li? Syzhali, che ne beshe slushal po-vnimatelno Bruno Rajh, dokato go intervjuirashe v Drezdenskata observatorija onazi godina, kogato celijat svjat beshe v panika ot priblichavaneto na Haleevata kometa. Profesor Rajh naj- malko polovin chas izlagashe direktno pred kamerata svojata teorija za vremeto, a toj kaza na momicheto, koeto prevezhdashe (sled snimkite spa s neja), da ne mu prevezhda poveche, zashtoto cjalata тази работа izobshto ne go interesuva. Misleshe si za tova kak da zavyrti glavata na тази malka studentka po slavjanska filologija, kojato ochevidno mu se vyzhishtavashe, i chakashe Bruno Rajh da svyrshi, za da mu postavi sledvashtija vypros. Kakto i ostanalite reportjori, znaeshe, razbira se, tvyrde malko za mnogo neshta, vmesto da nauchi vsichko za edno edinstveno, za onova, naj-vazhnoto. No

kakvoto i da razdeljashe vremeto, toj beshe probil barrierite mu, bez sam da znae kak i zashto, i sega e tuk, posred chetirijset i sedma godina! Vojnata toku-shto e zavyrshila i, ako vsichko se razviva po starata posledovatelnost, na nego sega mu predstoi dyldgo izmykvane ot nishтетata, obyркana ljubov, sled kojato shτεςhe da ostane neizmerimo otvrashtenie, i onazi, izkljuchitelnata, istinskata, zaradi kojato shτεςhe da strada kato greshen djavol.

Stori mu se smeshno tova, che spokojno mozheshe da byde bashta na momcheto, koeto igraeshe s negovija chasovnik. Bashta na samija sebe si? Gluposti! Edin ot tјah dvamata beshe izlishen na tozi plazh, kolkoto i seriozno da se vzmaha teoretichnite postanovki za odnositelnostta na vremeto i za paralelizma na vremeizmerenijata.

Vsichko mu govoreshe, che trјabva byrzo da dejstva, predi da e stanalo kysno; che trјabva na vsјaka cena da potyrsi izhod ot zatrudnenoto polozhenie - sigurno syshtestvuva njakakva vyzmozhnost da se vyrne i da otkrie svoја ekip? Ako ne beshe dejstval byrzo, vinagi na momenta, koj znae kakyv shτεςhe da e sega, naj-verojatno obiknoven chinovnik s dve sedmici godishen otpusk i sedem dena otpusk "po semeјni prichini", zatynal v jerarhijata na njakoја tyrgovska palata, kydeto točno se znae koj na kogo e shef i gospodar. Beshe uspjал, imенno zashtoto nikoga ne izpuskashe udobnite sluchai, dori i naj- neznachitelnite, koito za drugite ne oznachavaha nishto, drapashe sys zybi i nokti da se izmykne ot vlastta na drugite, napredvashe sred pyrvite, hvyrљjashe se kym nespasjaemite topki, prepuskashe bez dyh kym svoјata cel...

No profesionalistyt v nego, onzi lovyk i hityr gladiator, kojto tolkova godini izlizashe vsјaka nedelја na televizionnata arena, podlozhen na opasnosti, sega beshe prispan ot tova slynce i nezhnija shum na vylnite. Dali sladkata lenost otlagashe

zavryshtaneto mu vyv vremeto, na koeto prinadlezheshe? Grizeshe go syvestta, che oshte ne e napravil ni naj-malko usilie da se vyrne. Pomisli si, che shte trjabva da napregne muskuli i um, da udreja silno glavata si o kamyk ili da se spusne pod voda i posle pak da izpluva, da se napie kato svinja (sigurno shteshe da se nameri iztreznjal v stajata si ot 1974 g. ?) - no ne napravi nishto ot vsichko tova; samo lezheshe, otdaden na fantazii, za pryv pyt nesposoben za kakvoto i da bilo dejstvie.

"Nima tova ne ni se sluchva vseki den - misleshe si - sutrin, dokato se brysnem pred ogledaloto, dokato chakame njakogo ili po vreme na blazhenija polusyn prez sledobednata pochivka, kogato vsichko e vyzmoznno, vsichko e na krachka pred nas, ili v onezi momenti, kogato podnasjame kym ustata si lyzhica supa, neochakvano se zagledame s bluzhdaesht pogled vyv vremeto (za drugi tova e samo praznota) i eto, togava njakoj vse shte ni sepne, njakoj vse shte kazhe: "Ej, na koj svjat si?" - i tozchas se vryshtame sred licata okolo masata, vryshtame se v svoite godini, vmykvame se na prysti sred dobre poznatite ni steni kato drebni kradci na vreme, v svoja dneshen zhivot i v svojata kozha, ot kojato za mig sme se izhluzili, za da se poshljaem naokolo. Mozhe bi cjaloto zabluzhdenie se dylzhi na tova, che tozi pyt sym otishyl tvyrde daleche? Tova njama da me uchudi, tyj kato vsichko, koeto vyrsha, dovezhdam do kraj, podobre ot ostanalite! Mozhe bi i nevolno mi se e otdalo da postigna tova bezumno, syvsem nevyzmoznno neshto chrez svryhusilie: mozhe bi bez da shta sym razmestil vremeto, koeto se e zatvorilo sled mene i sega trjabva samo da chakam njakoj blizyk i skyp da mi kazhe: "Ej, kyde si? Ot pet minuti ti govorja, a ti izobshto ne me chuvash!" - i lyzhicata supa, kojato za mig e sprjala na polovinata pyt, da trygne otnovo i da nameri ustata mi - vsichko otnovo da byde nared, a az - v hubavija apartament, kydeto vsichko e tyj podredeno, chisto i sigurno! Razbira se, che

njama da sym bezvolev, ako oshte malko prodylzha тази nepredvidena ekskurzija v 1947 godina. Koj znae kakva polza shte izvleka ot neja, kakvi cenni svedenija, koito ne mogat da se otkrijat v sybranite godishnini na vestnicite ot onova vreme?"

Taka celijat sluchaj se prevyrna za Niko Herceg v reportjorska zadacha, estestveno s malko po-prichudliv plan ot predishnite mu podvizi, no v kraja na kraishtata, ne zapochna li samijat toj prez 1970 godina edna ot naj-uspeshnite serii na jugoslavskata televizija, chieto zaglavie, zaimstvavano ot H. Dzh. Uels, beshe "Mashina na vremeto"? Montazh ot arhivni kadri i izjavenija na ochevidci, тази serija vyzbuzhdashe duhovete celi petdeset i dve sedmici i mu donese kup mezhdunarodni nagradi.

Sega, kogato otново vyzvyrna profesionalnata si uverenost, Herceg se pochuvstva malko po-oblekcheno. Vryshtaneto si v 1974 godina predostavi po navik na vsesilnata televizionna organizacija, za kojato njama neosyshtestvimi neshta i kydeto ne poznavat dumata "nevyzmozhno"! Vprochem, tova ne e negova grizha, za тази rabota se plashta na producenti, organizatori i drugi profesionalisti. Javno, che njama da raboti vmesto tjah! Ot druga strana, vsjako snimane na more za horata ot televizijata e chista pechalba, a tozi plazh naistina e prijaten za kypane. Taka Niko Herceg reshi da prouchi vsichko, koeto bi moglo da se izsledva. Zapochna ot vyzduha i ot tova kak mirishe moreto. Ochevidno, che osven horata i razbira se modite, ot 1947 godina nasam naj-mnogo se beshe promenil vyzduhyt! Sravni onzi vyzduh, kojto vdishvashe predi da se spusne pod vodata kraj Saplun, s tozi, kojto vdishva sega - kakva razlika! Znachi napylna opravdani sa symnenijata na mnogo ucheni, che chestite jadreni eksplozii sa syzdali atmosferen mezhdusloj (da go narechem taka), njakakyv vid cipa ili gysta mygla, prez kojato slynceto samo nadnicha, bez da uspee napylna da pronikne do zemjata i horata.

Vyzduhyt ot 1947 godina beshe goresht, no syshtevremenno i svezh! Moreto imashe vkus na sol i jod, a borovete mirisheha na smola. Prez 1974 godina vdishvame (t. e. vdishvahme! - popravi se Herceg) i bezbroj chastici ot smog - plodove na vseobshtoto zamyrsvjavane na atmosferata, vodite, zemjata, zhivotnite, rastenijata i horata. Seg mu stana jasno zashto tolkova chesto izpitvashe bezprichinna otpadnalost! Zadyhvashe se sluchajno, sjakash go dushaha, a rycete mu se potjaha i go obzemashe slabost, vypreki che beshe spal cjal den. Specialistite misleha, che se kasae za banalno povishavane na naljaganeto, izsledvaha mu obmjanata na veshtestvata, symnjavaha se za rak i ustanovjavaha anoksija... No eto, che tova naljagane izchezna sled dvajsetminutno gmurwane prez vremeto, shtom otnovo poe ot tozi lekovit, upojvasht vyzduh. Izparenijata, eksploziite i zamyrsvjavaneto znachi bili prichinata prez po-goljamata chast ot letnite meseci da cari iztoshtitelen zaduh. Estestveno, dyzhdovete ne donasjaha oblekchenieto, koeto horata zhadno ochakvaha dni nared - maranjata samo uvelichavashe naprezhenieto, a vlagata, kojato ostavjashe sled sebe si, uskorjovashe gnieneto na goljamoto bunishte, v koeto zhiveehme, v koeto zhiveem. Herceg beshe obzet ot izsledovatel'ska treska: vyv vestnicite ot 1947 godina pisheshe za kongresi, za novi knigi, sportni rekordi i vynshna politika - samo za edno neshto nikoj ne beshe pisal, tyj kato to se podrazbirashe ot samo sebe si: za tova, koeto dishahme, za vyzduha, nito duma! Pak beshe otishyl po-dalech ot ostanalata reportjorska tylpa, otnovo shte byde pryv, otnovo naj-dobrijat, oshte vednyzh autsajder, kojto vypreki vsichki predvizhdanija, neochakvano pobezhdava na finala.

"Shte im dokazha, che sym star i opiten lisuger, ako shte iz studijata dosta da se shushuka, che sym bil izgubil pyrvonachalnata si svezhest i che veche se povtarjam - vse oshte

sym naj-dobrijat ili pone edin ot naj-dobrite reportjori, koito mogat da se kupjat na pazara! I vse oshte sym v systojanie na edin kanal da privleka vnimanieto na dva miliona zriteli, dori ako po drug v tova vreme davat uestyrn, vse oshte ne vizhdam koj mozhe da me smeni v тази rabota, oshte ne vizhdam mnogoobeshtavashtite hlapaci, s koito ot godini me zaplashvat: kyde sa, shtom e krajno vreme? Dori i na trijset i sedem godini, vse oshte sym mlad i sposoben da zapazja skypocennata si ludost, da byda chudak i syshtevremenno hitrec, veseljak - smel mladezh na letjasht trapec i, tykmo kogato si pomisljat, che sym hvyrtil topa, az im se uhilvam ot njakoj drug, syvsem neochakvan ygyl, namiram v naj-obiknovenite neshta oshte neizvestni obrati, kopaja v izostavenite rudnici, otkydeto veche vsichki sa izb jagali i, vizh ti! - rudnicite sled tova otnovo zarabotvat, a v ozhivelite im shahti se nastanjavat redovi nadnichari - onezi, koito se zaselvat na veche izsledvani mesta, dokato az sym veche na točno protivopolozhnija kraj na ulicata, klatja kraka na njakoja obiknovena gradinska ograda, a skoro тази ograda shte stane oshte nevidjana scena, tyj kato shte postavja skrita kamera v magazina otsreshta i dni nared shte snimam tajno vsichki, koito shte sednat na neja i vsichko, koeto shte se sluchi mezhdu sutrinta i noshtta, a drugi shte pytuvat v tova vreme chak do Nova Zelandija, za da snimat tam obiknovena turisticheska kartichka..."

Eto, sluchajnostta mu podari chudesna tema, koeto e oshte edno dokazatelstvo, che toj, Niko Herceg, e neujazvim i che vinagi mu stavat na kraka, nezavisimo ot tova kak go e ochukal zhivotyt! Beshe shtastliv ot tozi obrat, dokato ne si zadade bezobidnija vypros: na kogo shte razkazhe za ekskurzijata si v 1947 godina, kogato vse oshte beshe dalech ot reshenieto kak da se vyrne tam, kydeto tova shte zaintriguva njakogo.

Mylchaha.

Momcheto razsejano hvyrlyashe kamycheta vyv vodata.

Herceg starshi izgarjashe za cigara: da si drypne samo dva pyti!

- Pushish li? - zapita toj momcheto.

- Pusha.

- Kakvo?

- Kakvoto se nameri...

- Imash li cigara?

- Chakaj! - kaza momcheto.

Do nego lezheshhe kupchina drehi. Potnik, kysi pantaloni, sandali. Izmykna izpod vsichko malka zhylta metalna kutijka s ochukani rybove. Izglezhda mu sluzheshe za portfejl. Herceg Starshi ne si spomnjashe za neja. Pod machkanite i vnimatelno izgledeni banknoti ot po dvajset dinara (tova beshe systojanieto mu "za vseki sluchaj") vidja klybce bjat i cheren konec, probodeno s igla, dve metalni kopcheta, vojnishka dyvka v paket na UNRA, izsushen brymbar-rogach i dve poluiprazneni cigari "Ibra". Vytre imashe i parche ot kibritena kutija, onazi, grapavata stranichna chast, i tri klechki sys slepeni fosforni glavichki. Tajnoto imane na Herceg mladshi!

Zapaliha. Momcheto umelo krieshe svojata cigara v shepata si, taka che trudno njakoj mozheshe da go zabelezhi kato pushi, dori i da se priblizheshe na dve krachki razstojanie. Herceg starshi poe dylboko ostrija dim na evtinata cigara, ot chijto aromat otdavna be otviknal.

Pochuvstva se absoljuten chuzhdenec. Kakvo tyrsi na tozi plazh sred prosti horica, koito toku-shto sa doshli na more, domyknali bednjashkata si pokyshtnina: odejala i njakakvi tendzheri? Beshe zabravit, che tova ne e negov izbor, a samata

misyl, che shte trjabva da prekara izvestno vreme s poludivi, zanemareni momcheta i "profchlenove" na pochivka, v selo bez hotel, go izpylni s netyrpenie. Vsichki te bjaha obyarnati kym bydeshteto, zhelaeha da izgradjat stranata si i da se izskubnat ot nishtetata i nemotijata, da izvojuvat po-dobyr i po-bogat zhivot, onzi, ot kojto toj idvashe sega! Vryshtashe se ot tjahnoto bydeshte! Dvizheli sa se, znachi, v protivopolozhni posoki i taka sluchajno se sreshnaha, spreli za mig v prozrachnija avgustovski den na 1947 godina na edin adriaticheski plazh. Spomni si zimata na 1954, saraevskoto styrgalo, kydeto edna vecher beshe popadnal na njakakyv chovek, zavyrnal se ot Kanada. Chervenijat mu kato kryv kariran balton na dyrvar goreshe kato ogneno petno sred posivelija potok razhozhdashti se, koito bjaha oblecheni samo v dva cvjata: TYMNOSIN i KAFJAV (sinjo-kafjavata harmonija na oskydicata). Na krakata si imashe meki botushi ot machkana zhylya kozha, a na glavata si - shirokopola po kaubojski shapka ot filc. Kydeto i da mrydneshe, sledvashe go sjurija gradski mladezhi, koito njamo nabljudavaha tozi kostjum ot film sys Stjuart Grendzhyr. Nedoumjavashe ot kakvo e stanalo tova nedorazumenie i uchtivo se usmihvashe za vseki sluchaj, bez da mozhe da razbere dali v tova mylchanie ne se krie njakakva opasnost ili e samo plod na ljubopitstvoto kym chuzhdencite. Ili, onzi, drugijat vyzvrashtenec - blizyk rodnina na djado mu, starija Hadzhi-Banjac - kojto po vreme na gostuvaneto si v skromnija im dom prez 1952 godina, se oplakvashe ot mirizmata, po-tochno ot vonjata, kojato mu prechi u nashite hora, tyj kato beshe pristignal ot shtata Minesota v strana, kydeto oshte ne bjaha chuvali za dezodoranti i losioni. Spomni si s usmivka za djado si, kojto izhvyrli ot kyshti tozi "chuzhdenec" i oshte dylgo, sled kato mu se beshe izgubil ot pogleda, grymoglasno vikashe v praznata akustika na stylbishteto poveche da ne se mjarkal pred

ochite mu! I s bjas hvyrlyashe sled nego podarycite, koito mu mirisheha na njakakva druga planeta, a Herceg posle skrishom gi sybra i dylgo gi pazeshe pod krevata si.

Znachi, beshe zavyrnal se chuzhdenec, imashe njakakvi syvsem nepoznati za tezi hora na plazha navici, poznavashe drug ezik - onzi, na kojto shteshe tepyrva da se govori, dvadesetina godini po-kysno, njakakvi drugi neshta, uredi, mesta i obstojatelstva, a vse pak v kryvta mu cirkuliraha tehnite cherveni i beli kryvni telca, tehnite geni, noseshe tjahnata dobrota, nostalgija, chuvstvitelnost i gnjav - tehniya dreven glad za blagosystojanie; beshe unasledil cveta na tehnite ochi i vida na kosata im, haraktera na tjahnata pohodka - nito tam, nito tuk - nikyde - sam v tehniya svjat!

Ot druga strana, i na syn ne mozheshe da si predstavi vsyshtnost kolko e svyrzan s udobstvoto! I makar sam da znaeshe, che tezi drebni, prijatni neshta (malkite bitovi ulesnenija) nezabeljazano ni podkupvat i ni pravjat nagazhdachi, na plazha vse pak mu lipsvat mnogo ot tjah! Smeshno e da si priznae, no edin dush, kojto da izmie morskata sol ot nego, shteshe da mu e dobre doshyl kato nachalo. I shezlong pod chadyr syshto. Tranzistor predi vsichko! Lipsvaha mu imenno kratkite novini na vseki polovin chas i, naj-veche, prognozite za vremeto. Kakto beshe zabeljazal dosega (a na tova mjasto e poveche ot dva chasa), tuk nikoj osobeno ne se interesuvashe ot prognozite. Horata se sybuzhdaha, raztvarjaha kepencite i gledaha nebeto: hubavo e, ne e hubavo. Jasno ili oblachno. Shte sljazat do plazha, shte si natopjat prysta vyv vodata: prijatno e za kypane, ne e prijatno! Za razlika ot tjah, kydeto i da se namirashe prez poslednite godini, Herceg vinagi imashe sys sebe si vkljuchen tranzistoren radiopriemnik: po vreme na snimki, na koraba, v redakcijata, dokato karashe kolata... I ne samo toj; vsichki, koito poznavashe, karaha decata da mlyknat, za da

chujat vremeto. Vnimatelno prosledjavaha dvizhenieto na sredizemnomorskija ciklon i bavnoto mu premestvane kym Jonijsko more. Veche znaeha, che vremeto nad Balkanskija poluostrov shte zavisi ot atlanticheskija ciklon: shte premine li prez Velikobritanija i Norvegija na severoiztok ili shte se otkloni po' na jug - ot tova zaviseha: pochivkata v kraja na sedmicata, pytuvaneto, razhodkata... Predi da izljazat na ulicata, syrdechnobolnite chakaha izvestija za vlazhnostta i atmosferoto naljagane - radiostanciite zasipvaha na vseki trijset minuti svoite slushатели sys svedenija za systojanieto na atmosferata, sjakash horata bjaha stanali nezni rastenija, chuvstvitelni kym vsjaka, dori i naj-malka promjana! Priblizhavaneto na burenosnija oblak se opovestjavashe s chasove predi horata da sa go zabeljazali nad pokrivite si. Zhiveeha v gradove, na asfalt, njamaha nito pasishta, nito nivi, no, vse pak, izpylneni s dreven strah, se vslushvaha v radioto kak se pokachva nivoto na njakakvi dalechni reki, v koito nikoga ne sa se kypali, kak se syzdava centyr na nisko naljagane nad Andite - horata stanaha po-tjasno svyrzani, otkolkoto prez 1947 godina - svetyt beshe po-zrjal i vseki se chuvstvashe zavisim ot vodata, kojato pokachvashe nivoto si, i ot vetroвете, koito se zarazhdaha v dylboki i nepoznati defileta. Oshte poveche osyznavaha nishtozhnostta na malkata planeta, na kojato zhivejat i tova kolko zavisjat ot promenlivija harakter na vremeto i nebeto.

Osven tranzistor, Herceg si pozhela i ljubimite cigari "Bensyn & Hedzhis", zvyn na led v izpotena chasha s pitie, da, i muhozol! Veche beshe zabravil za prisystvieto na tezi dosadni nasekomi, a muhite na plazha stanaha naistina neponosimi. ZHestoki konski muhi! I takiva, koito zhivejat po kozite, cherni, haplivi, sys stomaneno-sinkavi glavichki. Drugite hora izglezhda izobshto ne zabeljazvaha tjahnoto brymchene; njakolko pyti izpita zhelanie da progoni s ryka muhite ot liceto na malkija

Herceg, no koj znae kak shteshe toj da shvane tova. Mozhe bi kato shamar? Vypros na navici, razbira se. No trjabvashe da priznae, che poveche ne bi mogyl da zhivee sam sred prirodata. Shtjaha da mu lipsvat bezbroj posrednici, za koito inache nikoga i ne pomisljashe. Telefon predi vsichko! Led. Havlija. Vestnik. Kola na parkinga, chieto prisystvie go uspokojava; znaeshe, che mozhe da otide kydeto si poiska, ako mu omryzne njakoe mjesto. Da, kolata - kakvo li stava s neja? Beshe ja ostavil v Split, na obshtestven garazh. Dokato toj lezhi bezpomoshтно tuk, smetkata za parking raste. Nakraja sigurno shte priberat kolata v njakoe depo i shte ja prodadat na bezcenica na pyrvata razprodazhba. Lipsvaha mu, znachi, mnozhestvo drebolii, koito kupuvashe ej taka, mezhdu drugoto, po budkite ili v njakoj univermag, po recepciite na golemite krajmorski hoteli. Ponjakoga, "v onja drugija svjat", chesto smajan gledashe kofite za bokluk. Kolko otpadyci! Sam se oprilichavashe na mashina za proizvodstvo na smet. Prez apartamenta mu minavaha veshti, izprazvashe dokraj, a ponjakoga samo napolovina tjahnoto sydyrzhanie, izhabjovashe gi i gi izhvyrlyashe. I ne samo toj. Vsichki, koito poznavashe. Tuka njamashe takiva otpadyci. Nikoj nishto ne izhvyrlyashe, tyj kato i njamashe kakvo tolkova da hvyrlyja. Erata na "konsumatorskoto obshtestvo" oshte ne e nastypila na tozi brjag. Konsumatorsko obshtestvo! Sigurno njamashe da razberat tozi izraz. Kolko se e promenil ezikyt! I mantalitetyt! Trjabvashe da vnimava da ne upotrebi njakoj ot tezi izrazi i taka da se izdade. Shte govori s malkija zanapred samo s prosti izrechenija, s koito ima naj-malka verojatnost da se razkrie.

Mezhduvremenno momcheto se beshe izgubilo nanjakyde sys svoeto sykrovishte v kutijata. Vyrna se sled njakolko minuti s deset cigari "Ibra" v shepa.

- Vzemi! - kaza. - Kogato gi izpushish, shte ti kupja oshte!

Prez ljatoto na 1947 godina gradyt reshi da izprati na more vsichki gladni i nedohraneni deca. Taka, ostrigaha Niko Herceg do kozha. Momchetata stojaha v dylga zmievvidna kolona v dvora na Centyra po obezzarazjavane, zagledani v tilovete na drugarite si. Edin chovek s bjala bolnichna prestilka s pognusa gi strizheshe s porjadychno typa mashinka. Gazeha v kosa do kolene. Vsjako momche poluchi parche cheren, sluzest sapun. V negovata vonja, kojato se noseshe тази sutrin iz dvora na Centyra, beshe skrita smradta na plesen ot istorijata na vseobshtata nishteta.

Sapunyt, inache, beshe praven po slednija nachin: v golemi vojnishki kazani dylgo se varjat razlichni otpadyci ot zaklani zhivotni - cherva, kozha, hrushtjal, kosti s ostatyци ot meso i zastinala mas, vsichko tova posipano s potash ("soda kaustik", kakto se naricha tozi cenен produkt) ili pepel, ako njamashe soda. Sled dva-tri chasa varene, ot povyrhnostta na kazana se otdelja tynkija bjал sloj, ot kojto se pravi po-fin sapun, dokato ostatykyt ot tymnata smes prodylzhava da se vari, sled koeto se izлива na dyska i oshte neizstinal se rezhe s tel na pravilni cherni kubcheta.

Sdyrzha'l sylzite si, Herceg gledashe kak na kolenete mu pada dyzhd ot zlatisti kydrici. Imashe svetlokestenjava kosa, no shtom mashinata otrezheshe njakoj kichur, kosite posivjavaha pred ochite mu i stavaha tymnopepeljavi. Kogato svyrshiha sys striganeto, trjabvashe vsichki da se syblekat goli i da vyrzhat drehite si s kaish ili s kanap, koito njamaha kolan. Malkijat Haim Salom, uzhasen, hvyrli sapuna si i, zagubil razsydyk, se vturna bez drehi prez dvora, zagraden ot vsichki strani s dylgi

baraki i bodлива tel. Dokato dvama choveka v beli prestilki go vlacheha nazad kym redicata, toj, gyrchejki se kato lud, zahapa edinija za rykata. Na Herceg mu dokrivja, che shte umre taka glupavo, bez njakoj da uznae za tova. Verojatno shte kazhat, che e izpraten v njakakyv dalechen lager za vyzstanovjavane.

Sledvashtata baraka smyrdeshe na kisela plesen. Dyrvenite letvi, s koito beshe zastlana poda, bjaha hlyzgavi i sluzesti. Skoro ot tavana poteche voda: otnachalo syvsem studena, a vednaga sled tova netyrpimo goreshita. Momchetata vreshtjaha, obhvanati ot sumatoha. Herceg zabeljaza, che mnogo sa OBRJAZANI. Malkite im kljoshtavi tela se obvivaha ot oblaci para. Sled tova vodata izvednyzh sprja, te izljazoha i vseki poluchi pochti prozrachen i, koj znae zashto, mokyр peshkir, za da se iztrie. Vse oshte goli, kakto majka gi e rodila, trjabvashe da pretichat mezhdu dve baraki, kato skachaha ot tuhla na tuhla, za da ne stypjat v rjadkata kal. Vidjaha malkite si drugarki po nevolja, sednali na zemjata kato jato cvyrchashti ptici. Krieha s ryce ONEZI mesta, no ne uspjaha mnogo - te vse pak gi vidjaha. Momichetata ne bjaha ostrigani. Niko Herceg ne znaeshe kakvo im bjaha napravili.

Sled tova dylgo se pridvizhvaha kym dylga masa, zad kojato sedjaha lekari nad zeleni kartoni i instrumenti, ot koito se plasheha. Pochistiha muskulite im s pamuk, natopen v spirt i zabodoha v tjah dylgi, bolezneni igli s vaksina protiv tif.

Posle minaha prez lapite na chetirima jaki myzhe sys sini kombinezoni i maski na licata. Posipaha gi s njakakyv prah, kojto voneshe na sjara i hlebarki. Stojaha goli pod julskoto slynce pred nova baraka, veche ukroteni i primireni sys sydbata si i chakaha da im vyrnat drehite. Kogato si gi poluchiha, bjaha dosta izmachkani i syshto posipani s onja bjal prah. Nishto ne lipsvashe, osven kopchetata.

Kachiha gi na novi zeleni kamioni "dodzh", chiito platnishta bjaha bojadisani v maskirovychen esenen cvjat. Na vseki kamion se padna po edna goljama konserva zhylt amerikanski margarin ot fystyci i po pet, veche narjazani samuna gletav, nedopechen hljab, chiito rezeni se dyrzhaha samo na dolnata kora. Decata gi narichaha "shtruca".

Salom i Herceg reshiha da izbjagat pri pyrvija udoben sluchaj. Zatova se kachiha edni ot poslednite i zaeha mesta dosami zadnata kanata na kamiona.

Togava za pryv pyt vidja Lina Koen.

Shofjoryt ja vdigna s ryce kato kukla i ja metna mezhdu dvama im. Novata j zhylta roklja ot parashutna koprina mnogo otivashe na nejnite tymni kydrici i golemite j sefardski ochi (sefardi - ispanski evrei, b.pr.). Momchetata j napraviha mjasto mezhdu sebe si. Chu kak se nagovarjat da izbjagat:

- Da ne ste ludi! - kaza. - Shte vi vyrnat...

- Neka ni vyrnat! - samouvereno kaza Salom. - Shte vidim...

Herceg s nedoverie gledashe тази nekanena gostenka.

- Kak se kazvash? - popita ja.

- Tova e Lina Koen - kaza vmesto neja malkijat Salom. - Poznavam ja...

- Kazaha, che shte ni nauchat da pluvame... - kaza tja.

- Az veche znam! - pohvali se Herceg, a sled tova gordo dobavi - I da karam kolelo!

Svi hubavata si glava mezhdu ramenete, a krakata si podgyna pod rokljata:

- Nikoga ne sym hodila na more...

- I nie - prizna Herceg.

Trygnaha prez planinata edva sled objad, sled mnogo proverki.

Pod platnishteto svisteshe vjaty, a karoserijata ludo se drusashe po izrovenija pyt. Sgushiha se edin v drug, za da im byde po-toplo. Pri pyrvoto spirane v njakakvo polurazrusheno gradche, im razdadoha maslinozeleni vojnishki odejala. Momichetata izvikaha Lina Koen da otide pri tjah i zaedno da se zavijat, no tja predpochete da ostane s Herceg i Salom. Togava te prezritelno sviha ramene i zapochnaha da si shepnat pod odejaloto, otkydeto skoro se chu pesnichka:

Vizhdam az sega i znam
koj s kogo si naj prilicha!
Sveli sa ochi ot sram,
vizhda se, che se obichat!

Ot tova pyrvo pytuvane na more, Herceg zapomni koprinenija dopir na Lininata parachutna roklja i dve im imena, svyrzani zavinagi s detskata pesen:

Niko i Lina
imat si merak,
sled edna godina
shte si skljudhat brak...

Lina topleshe kato malka pechka; ot nezhnoto j detsko tjalo prosto izvirashe toplina. Zaviti s odejala chak do nosa, nadzyrtaha nad kanatata na "dodzha" v nepoznat, nedruzheljuben kraj, taka razlichen ot tehniya grad. Nad tjah otminavaha svezhi tymnozeleni planini. Dolu, v proloma, bucheshe razpenena reka. Ot dve strani na pytja lezhaha ryzhdjasali kamioni, ot koito njakoj beshe obral vsichko, deto mozheshe da se vzeme. Zabeljazaha i kriloto na edin samolet, kojto stycheshe ot edin sipej. Prez korpusa mu shumeshe planinski potok. Minaha pokraj pocherneli bunkeri s kupishta tankova zhelezariya okolo tjah. Oblacite nezabeljazano se ocvetiha v rozovo. Spiraha na njakolko pyti da pijat voda i da pishkat. Mnogo deca povryshtaha.

Taka Herceg za pryv pyt razbra, che syshtestvuva svjat izvyn Saraevskata kotlovina. Negovijat roden grad mu izglezhdashe tolkova strashno daleche, che toj i Haim Salom mylchalivo se otkazaha ot zamislenoto bjangstvo. Symnjavaha se, che shte uspejat da se vyrnat njakoga obratno v kyshti. Osven tova, prez gorata pretichvaha pyrgavi bezshumni senki, po koito vojnците, pridruzhavashti kamionite, streljaha. Izvikvaha: "Po bandata! Oooooooooooooooooooooo!" i zapochvaha da streljat s avtomati po dyrvetata, bez da spirat kamionite. Njakolko pyti kurshumite se vyrnaha ot gorata i prosvistjaha nad glavite im.

- Ljagaaaaaaaj! - narediha vojnците na decata v kamionite i vednaga otgovoriha na ognnja. Naviknali ot malki na strelba, decata mylchaha.

Prez noshtta prespaha v edno uchilishte kraj njakakyv grad, chiito beli steni i kaldyrym bjaha oshte goreshti ot zhegata prez denja. Spaha na poda, pod chinovete, vyrhu razstlana slama. Cjala nosht gi hapaha njakakvi uporiti zhivotinki, sled chiito uhapvanija ostavaha kyrvavi sledi. Rano sutrinta na sledvashtija den, sled kato poluchiha po chasha goreshto kakao v dvora na uchilishteto, prodylzhiha svoja pyt prez golo plato, po koeto se chuvaha samo shturci. Kolkoto poveche pytuvaha, tolkova po-svetlo i po-toplo stavashe - kyshtite i horata, trevata po niskite polegati hylmove sjakash vse poveche izblednjavaha. Izpluvali ot tymnite i vlazhni bosnenski gori, sega, shibani ot goreshtija vjatyry, te otivaha kym svetlinata, primizhali s nesviknali ochi. Pobeleli ot sitnija prah, kojto obilno zasipvashe kamiona, momichetata prilichaha na malki starici s beli kosi i posiveli migli. Sled tova planinite stanaha cherveni. Zabeljazaha njakakvi stranni plodove na nepoznati za tjah rastenija. Ot kamennite ogradi se spuskaha lozi, a po bodlyvi hrasti kraj pytja zreeha njakakvi cherveni plodove, za koito iz kamionite se

raznese sluh, che sa otrovni i onzi, kojto vkusi ot tjah, umira sled pet minuti v naj-strashni myki.

Izmychvashe gi silna zhazhda, no shofjorite poveche ne spiraha, dokato zad edin ostyr zavoj na gol hylm, obrasyl v lishei, ne vidjaha ogromno bledosinjo prostranstvo - neizmerimo kolichestvo ot NISHTO pod nepodvizhnoto nebe. Tazi pustosh napomnjash na koshmaren syn. Razkoshni mlechni vodi lyshtjaha s myrtyv bljasyk. Naj-posle, tova beshe moreto i decata zakreshtjaha negovoto ime: "Moreto, moreto, eto moretoooooo... ". Mizhaha i trypneha pred tova svetlo chudo, kato razmazvaha s ryce prahta po licata si. Naduvajki klaksoni, kamionite se spusnaha v edno pristanishte, kydeto decata bjaha prehvyrleni na korab za prevoz na pjasyk, kojto nosesh hubavoto ime "Blazhena Gospa ot Shkolja" ("Presveta Bogorodica Ostrovna"). Morjacite gi tovaraha, sjakash bjaha stado ovce, dokato korabcheto ne se napylni tolkova, che moreto stigna do samija bord. Herceg grebna s shepi voda i zhadno zapochna da pie. S uzhas ustanovi, che e gorchiva i solena, i ja izplju, kato krieshe ot ostanalite svojata zabluda.

Mjataha se ot myrtvoto vylnenie, dokato ne se spusna noshtta. Lina Koen povryshtashe prez borda, a Herceg dyrzheshe dlan na nejnoto chelo i pazesh kosata j da ne se namokri. Ne mu stavashe losho ot vylnite, no mrazesh i se plasheshe ot tova kovarno morsko zhivotno, na chijato griva jazdeha. Chuvstvashe, che e nastroeno nedruzheljubno kym saraevskite deca. Zakle se da zashtitava Lina Koen, ako stane nuzhda, i do posledna kapka kryv. Zhal mu beshe, che e taka bezpomoshtna i che beshe sysipala hubavata si roklja, kojato sega cjala beshe na tymni mazutni petna.

Edva razbirashe podvikvanijata na morjacite. Feneryt postojanno se gaseshe i njakoj pak go paleshe. Horata ot "Blazhena Gospa ot Shkolja" gazeha zaspalite deca, dokato

minavaha ot edinija do drugija kraj na palubata. Nakraja, sled mnogo kavgi i vikove, korabyt se oprja stranicno do edna kamenna stena. Stroiha gi v dve redici i za koj li pyt prez poslednite dva dena gi proveriha poimenno, sravnjavajki glasovete im ot tymninata sys spisyka, osveten s dzhobno fenerche. Njakoj bezuteshno placheshe. Okaza se, che tri momcheta sa izbjagali i pratiha da gi hvanat. Posle otdeliha momichetata ot momchetata. Taka Lina Koen izchezna sled izvestno vreme v tymninata. Nakraja gi vyvedoha v njakakva neosvetena kyshta i gi razpredeliha po zhelezni krevati, koito bjaha zastlani s chisto beljo.

Herceg izobshto ne mozheshe da zaspi. Oslushvashe se kak momchetata bylnuvat nasyn. Izvednyzh zabeljaza kak ot krevata nad negovija se spuska edno momche, koeto narichaha Glavun, i kak nasyn trygva iz spalnoto pomeshtenie. Prosledi go na prysti i vidja kak malkijat spjasht minava prez njakakva gradina, uvereno, kato che li mu e poznata ot po-rano, i, voden ot prizracho bjalata chakylesta pytechka, izliza ot tozi mrachen labirint na brega. Moreto beshe tiho i kato posrebreno ot svetlinata na pylolunieto. Vslushvashe se v tromavoto dishane na vodite, koito bljaskaha s iskristi svetlinki. Sledvashe Glavun na dve krachki razstojanie, no ne se reshavashe da go sybudi, zashtoto beshe chul ot ostanalite deca, che razbudenite lunatici tozchas umirat. Glavun prodylzhavashe da krachi kym moreto po vlazhnata, topla pjasychna ivica, dokato ne nagazi v plitchinata. Okolo bosite mu glezeni zaiskri fosfor. Izglezhda, che studenata voda go razsyni, zashtoto Herceg vidja kak se sepna i uplashedo se drypna njakolko krachki nazad. Stoeshe taka v nedoumenie i se pitashe kyde li se namira i kakvo li e tova goljamo i nepoznato neshto pred nego. Mozhe bi si pomisli, che e veche umrjal? Sedna uzhasen na pjasyka i zapochna da hlenchi.

Za pryv pyt Herceg vizhdashe lunatik.

Otide pri nego i go zavede obratno v spalnoto pomeshtenie.

Minavajki taka prez rycete na nepoznati hora, koito postojanno narezhdaha kyde da se otiva i kakvo da se pravi, kak da se dyrzhi, koga da se spi i koga da se igrae, s koj krak da se stypva i nakyde da otpravi pogleda si, Herceg veche ot desette godini shvana onova, koeto njakoi hora ne nauchavat do kraja na zhivota si: trjabva da stanesh kolkoto se mozhe po-malko ochebiesht, po-nevidim, po-nezabelezhim! Dokato se pridyrzha kym pravilata na povedenie, opredeleni ot vyzrastnite, ot onezi, v chiito ryce zasega se namira malkijat mu krehyk zhivot, shte byde v pylna bezopasnost, zashtiten ot tova vynshno dyrzhanie - nikoj nishto njama da mozhe da mu stori! Sys svojata ranna mimikrija, kojato taka nadezhdno go zashtitavashe, Herceg otide tolkova daleko, che veche na deset godini mozheshe umelo da namykne kato koprinen chorap na liceto si iskanoto ot nego izrazhenie, po točno takova, kakvoto smjatashe, che se iziskva ot nego v tozi moment. Dokato marshiruvashе s dyrvena pushka na ramo po vreme na mnogobrojnite paradi i pregledi po onova vreme, imashe strog, zastrashitelen vid na malyk otmystitel; pri polagane venci na grobishteto - sykrusheno izrazhenie na otdavasht posledna pochit, a kogato se vdigashe znameto na pilona, uspjavashe da izpylni pogleda si s tyrzhestveno i pokorno nastroenie, koeto chudesno se syglasuvashе s patetikata na momenta. Syvyrsheno lesno mu se udavashe da podgotvi i ubedi samija sebe si v iskrenostta na tezi masovi chuvstva, na koito beshe podlozhen; nevednyzh po gyrba mu polazvaha tryпки ot vylnenie i nemalko pyti v krajcheca na hubavite mu sini ochi se pojavjavashе sylza na zatrogvane! No vsichko tova bjaha

prehodni chuvstva; dylboko v sebe si Herceg se chuvstvashe kato princ, izhvyrlen sred nishtetata, sred tylpata, kym kojato ne se chisli. S cjalata si dusha vjarvashe, che rano ili kysno, edin den, shte se pojavi naj-posle njakoj, kojto shte go spasi ot tozi zhivot, prosto shte mu podade ryka i shte go izvede ot obshtoto spalno pomeshtenie, obshtata stolova, izobshto ot zhivota, v kojto vseki dyrzhi drugija neprekysnato pod oko. Vyv fantaziite mu tova obiknoveno beshe njakakva zhena, oblechena s bjala roklja, prepasana s tricvetna lenta (sinjo-bjalo-chervena) - pojavjivashe se pred vhoda na tehniya lager, naj-napred razgovarjasho na portala s nachalnika im, kojto v tozi sluchaj bivashe rabolepen i uchativ, a posle tja se otpravjasho kym vechnija stroj, v kojto stoesho toj - svobodno, na mjasto. Nachalnikyt komandvashe: "Mirno!", a sled tova: "Herceg, deset krachki napred, marsh!" i kazvashe: "Ti zaminavash, sboguvaj se s drugarite si...". Na vsichki proshtavashe velikodushno obidite i udarite, "markite" i "zapalkite", otivashe do dzhipa, kojto naj-posle shte go otkara ot tova mychilishte. Pazeshe i posleden udar v glavata si, momenta, kogato nachalnikyt kazhe: "Njama li da vzemesh neshtata si?". Toj shte otgovori: "Ne mi trjabva nishto!".

Instinktyt za samosyhranenie se beshe pogrizhil oshte desetgodishen da stane tvyrde hityr. Na nikogo ne izdavashe tajnata si nadezhda, che shte se izbavi ot nevoljata i shte otide njakyde, kydeto decata ne stojat pod stroj i kydeto ne vikat po tjah. Nikoga na nikogo! Znaeshe, che ako tajnata mu se razkrieshe, shteshe da byde izguben; ne tolkova zatova, che vsichki shtjaha da mu se podigravat i da si otmyshtavat, che se e opital da im se izmykne, makar i nasyn, kolkoto ot sueverie: vednyzh izdadenata tajna shteshe da prestane da go zashtitava. Mozhe na njakogo da se stori neverojatno, che edno desetgodishno momche e syumjalo da kultivira v sebe si tolkova

hitrosti, no s kakvo pyk da si objasnim tova, che Niko Herceg po onova vreme chesto se usamotjivashe, tyrseshe prez malobrojnite pochivki (kogato vyzpitatekite im narezhdaha "svobodni ste!") skrishni ygli v mazata, njakoe kytche v parka, obraslo s burenak ili vytreshnostta na obyrynat sandyk, i che tam se otdavashe na vylnuvashto blenuvane, na trepeta na usamotenieto, pylno sys sladki ochakvanija, che dori i govoreshe sam sys sebe si, izpylnjivashe v njakolko varianta goljamata scena na sboguvaneto s lagera, dokato ostanalite momcheta ritaha parcalenite topki, otново zaedno i nalice, tyj kato veche syvsem bjaha izgubili zhelanie da bydat sami?

Razbra syshto, che vyzrastnite - onezi, koito komandvat decata - makar i silni, sa vsyshtnost porjadychno naivni - Herceg togava oshte ne poznavashe po-tochnija izraz: "ednomerni", no veche dobre znaeshe kak mogat da bydat zabludeni ot negovoto prividno lojalno izrazhenie, rabolepnoto byrzane, kogato go povikat, a osobeno silnoto udrjane na petite, kogato se obryshtashe kym tjah, na koeto ne mozheha da ustojat. Kolko pyti samo imashe vyzmozhnost da se uveri v tova! Ponjakoga njakoj ot rykovoditelite na Doma go pogalvashe po kosata i go pohvalvashe pred ostanalite točno v moment, kogato toj kroeshe v sebe si edno ot bezbrojnite si otmyshtenija.

Nikoj ne mozhe da byde ozloben, kaktto ogorchenoto dete, dylboko ubedeno v opravdanostta na omrazata si. Lipsvashe mu imenno sychuvstvie. Ne sreshtashe razbirane, koeto da porodi malko dobrina v razocharovanoto mu i, poradi tova, prezhddevremenno zakoravjalo syrce. Vsichki tezi "vyzrastni glupaci" praveha naj-dobroto, koeto mozheha da napravjat ot poludivite momcheta i momicheta porjadychni deca po receptata na izvestnata "Pedagogicheska poema" na Makarenko. I vypeki greshkite si, strogostta i sivotata na togavashnata "nedorasla" pedagogika, te se staraeha da osigurjat

na decata bez roditeli shto-gode dobyr i udoben zhivot, da gi nahranjat, oblekat, da gi priuchat kym trud , red i igra. Nepodgotvenostta, s kojato te vyrsheha tova, beshe plod na tjahnata nedouchenost (bjaha minali prez dvumesechni kursove za vyzpitatei i uchiteli), a chovek ne mozhe da se mrazi za tova, che ne e imal vyzmozhnost da stane po-dobyr, otkolkoto e. V edna strana, kojato vse oshte stradashe ot nedoimyk na vsichko, decata vse pak ne gladuvaha. Estestveno, nikoj ne mozheshe da zameni bashtite i majkrite, nito da im predlozhi ljubov, za kojato kopneeha. Mladata dyrzhava njamashe vreme za nezhnost. I kym neja nikoj ne izpitvashe sychuvstvie. No neka se opitame da razberem i malkija Herceg! Ne mozhem da ochakvame ot edno desetgodishno momche, vidjalo kak se razrushavat domove i kak visjat obeseni hora, momche, koeto se opitvashe po njakakyv nachin da nadzhivee zloto, da pokazva oshte i razbirane, nepoznato chesto i na zreli hora, a oshte poveche na deca v beda.

Malkijat Herceg gledashe pred sebe si i vyrteshe podvizhnite prysteni na podvodnija chasovnik. Ponjakoga vdigashe ochi i togava tozi taka svetyl pogled probivashe dylgogodishnite plytni nasloenija na Herceg Starshi; sjakash dylgi blestjashti igli se zabozhdaha v negovoto minalo, kato pronikvaha do naj-skritite tochki, sjakash vseki takyv pogled mu nosi goljamo oblekchenie ot dylga i dosadna bolest. Zapochna otnovo da disha syglasuvano s pulsa si. Pochuvstva syshtoto oblekchenie, kaktto po vreme na snimkite v Kanton, kogato dobrovolno se beshe polozhil na akupunkturata na kitajskite znahari, koito s udivitelna tochnost poznavaha zhiznenite tochki po tjaloto mu, vypreki che ne bjaha go vizhdali nikoga prez zhivota si. Edno ubozhdane s igla - edno oblekchenie. Vseki nov pogled na malkija Herceg izparjivashe lyzhovnata mu sigurnost!

Tri izsvirvanija procepiha plazha:

- Zakuska! - izvika momcheto i iztryska pjasyka ot krakata si.

Prez liceto mu premina gladna sjanka, tochno kaktto pri opitite na Pavlov s kucheto i zvyneca. Trepereshe s cjaloto si tjalo, a dvizhenieto, s koeto se otpravi kym sbornoto mjasto, imashe neshto alchno-unizitelno. Sjakash vednyzh osyznalo svoja vid, momcheto kaza: "Shte se vyrna!" i kato se boreshe s zhelanieto da se zaticha, trygna s umerena krachka kym kosha za beljo, v kojto dve debeli zheni v bjalo toku-shto bjaha donesli filii hljab.

Herceg Starshi dobre znaeshe kakvo shte se sluchi skoro: beshe uchastnik v tova otdavnashno proizshestvie, no nishto ne napravi da go predotvрати (dori zatvori ochi). Vprochem, i zazhumjal, toj znaeshe kakvo tochno stava. Pyrvo se chuha povisheni glasove, a sled tova isterichen detski vik i typi udari v rebra: momcheto se bieshe sys Slino - s tozi, kojto postojanno go drazneshe - okolo poslednata filija hljab, namazana s margarin, ostanala na dynoto na kosha. Otvori ochi i vidja kylbo ot goli tela v chervenija praholjak; njakolko kapki kryv padnaha na suhata zemja i tja tozchas gi popi, sled tova useti nechii prysti okolo vrata si, a vednaga sled tova - oblekchenie - Slino sega beshe otdolu, a toj vyrhu nego! Blyskashe mu glavata o zemjata i vikashe: "Predaj se! Stiga li ti?", a togava momcheto, vyrhu koeto lezheshe, stenejki prizna, che mu stiga i malkijat dvojnik na Herceg vdigna ot praholjaka tyrkulnalata se filija, a ostanalite momcheta mylkom se otdrypnaha, za da minat malkite borci.

Vyzpitateelite veche tichaha ot trite strani na plazha.

Hvyrliha se v syshtija mig sred navalicata kato ovcharski kucheta-pazachi na stado, razblyskvajki decata naljavo i nadjasno:

- Herceg! Slino! Na mjasto...

Zadyhanite momcheta zaeha stojki "mirno".

- Kakvo stana?

- Nishto... - otvyrna Slino, kato navede ochi.

I dvamata dishaha tezhko.

- A otkyde тази kryv?

- Padnah... - reche Herceg.

- Padnal si! Chudno, kak tyj si padnal!

Zapochna edin ot mnogobrojnite profesionalni razpiti, kojto Herceg Starshi ne beshe neobhodimo da podslushva, tyj kato veche gi znaeshe naizust. Tolkova mnogo bjaha tezi razsledvaniya i vechni ubezhdavaniya, che dumite veche bjaha zagubili svoja smisyl i otekvaha v praznота. Shtom zapochneha da go "prevyzpítavat" (kakva uzhasna duma!), momcheto pobjagvashe po edin ot tajnite si koridori i si misleshe za syvsem drugi neshta, zapazil na liceto si podobavashto povyrhnostno izrazhenie, presmetnato samo da ne vbese vyzpítatelite. No pod smirenото izrazhenie se krieshe neukrotimata opyrnichavost na mlad zvjar, kogoto e nevyzmozhno da vkarat v kletkata, nito da dresirat i nakarat pokorno da vyrne hvyrlenata pryhka. Ako go prinudeha, vryshtashe im pryhkata s dryzka usmivka (kojata taka drazneshe vyzpítatelite), no ot neja jasno se vizhdashe, che njakoj den, samo ako mu se predostavi vyzmozhnost, pryhkata v negovata ryka shte stane oryzhie za myst.

Trjabvashe da stane i da pomogne njakak si na tova momche! Kolko pyti samo izzhivjivashe syshtata тази scena! Predstavjashe si kak spokojno zastava mezhdou vyzpítatelite i decata i postavja rykata si na momcheshkoto ramo. "Zashto ne go ostavite na mira?" - shteshe da kazhe na trimata mrachni tipa, koito go razpítvaha. Kolko pyti samo si misleshe za tozi, kako vjarvashe togava, syvyrsheno nevyzmozhen sluchaj, da se pojavi neochakvano v dneshnata si tyrzhestvena odezhda ot slava i sila: Niko N. Herceg, sobstvenik na edno ot naj-izvestnite lica v

stranata, neochakvano da iznikne otnjakyde i da podade ryka na tova neshtastno dete, zahvyrleno v pykyla ot detski domove, internati, lageri i "prevyzpitanie", taka samotno sred horata i sred decata; naj-napred da go zavede v njakvoja sladkarnica i da go pocherpi s pasta, da mu nakupi suma igrachki, drehi i knigi s hubavi iljustracii, sled tova da go zavede na brysnar, pedikjur, lekar i masazhist i da go nastani v njakoj prilichen hotel s basejn, da go nauchi na vsichko, koeto znajat segashnite momcheta: da kara motociklet, vodni ski, da se spuska pod voda i da upravljava motorni lodki. Shte razgoni mychitelite mu i shte zaplashi onezi, koito se bjaha postarali da go ostavjat na blagovolenieto na sydbata, shte napravi vsichko, za da izkupi pykyla, prez kojto beshe minal.

Herceg Starshi njamashe deca i zatova ne mozheshe da znae, che podobni chuvstva izpitvat kym decata si bashtite i majkrite, koito njakoga sa zhiveli tezhko. Tova zhelanie e skrito v tolkova chesto chuvanoto izrechenie, koeto objasnjava vsichko: "Kato ne sym imal az, neka toj da ima!". No eto, sega, kogato dejstvitelno imashe tolkova zhelanata vyzmozhnost, ne napravi nishto! Prosto ne si pomrydna i malkija pryst, za da SE izmykne ot тази neprijatnost! Praveshe se, che izobshto ne vizhda kakvo stava s malkija Herceg, obyernal glava na drugata strana!

Samo kolko pyti kato momche v chasovete po istorija si predstavjashe kak po njakakvo chudo se pojavjava v razgara na Kosovskata bitka s kartechnica "breda"; izchakva turskata konnica da mu dojde syvsem nablizo i v sydbonosnija moment natiska spussyka... Edna kartechnica s kalibr 9 mm bi promenila hoda na istorijata! Vyoryzheni s opita i umenijata na novoto vreme, vinagi chuvstvame prevyzhodstvo, kogato si pomislim za gorkite si naivni predshestvenici, no koj znae kak shtjaha da se razvijat sybitijata, ako sluchajno se okazehme vyv vtornik, 28

juni 1389 godina na tova pole-klanica? Naj-verojatno e, che nezavisimo ot avtomatichnoto ni oryzhie, primitivnata konnica dialekticheski zakonomerno shte ni pregazi; shte ni razkysa na "konski opashki", shte ni razchekne i nabie s kopita v zhylytochervenija trevoljak. Sigurno e, che nishto ne mozhem da napravim sys znaniyata si v svjat, kojto oshte e nezrjal da gi prieme, imenno kakto i Herceg prekaleno dobre znaeshe, che na tozi plazh ot 1947 godina nikoj ne poznavo nito nego, nito uspeha mu. Oshte poveche, nikoj ot tezi myzhe, zheni i deca dori ne e chul za televizijata! Shte minat oshte naj-malko desetina godini, dokato uznajat za syshtestvuvaneto na тази magicheska kutija s zhivi kartini. Znachi toj tuk e NIKOJ i NISHTO. Taka nakraja razbra, che porjadychno symnitelnata mu znachimost ne struva nishto sama po sebe si i che e absolutno nemisliva i neotdelima ot ogromnata elektronna mashinarija, hranena ot nego poveche ot desetiletie s idei, vreme, duh, dumi i pot - s naj-hubavite godini ot svoja zhivot. I kakto nishto ne znacheshe predi pojavata na тази fabrika za predvykani snimki, taka i sled zaminavaneto si njama da znachi nishto, zashtoto vsichko, koeto e syzdal, e otishlo vednyzh zavinagi vyv vyzduha, na vjatyra, v nishtoto! Videomagnetofonnite lenti sa iztriti, na tjah sega trepkat njakakvi drugi kartini i dumi, na tjah sega se usmihvat njakakvi drugi lica, koito sa na moda - vsichko e otishlo neizvestno kyde!

Pochuvstva se za pryv pyt v zhivota si syvsem gol, bez dokazatelstvo, che naistina syshtestvuva.

Toj, kojto nikoga ne nosesho sys sebe si lichni dokumenti, nishto, osven izvestnata si elektronna usmivka, palena i gasena, kogato trjabvashe - populjarna lichnost, poznata na starcite i dechurlygata na ulicata, izpita zhelanie da pritezhave neshto, s koeto da udostoveri samolichnostta si: pasport, zdravna knizhka, ili pone shofjorska knizhka, ako shte i samo edna

izrezka ot njakoj "TV-magazin" s fotografija, pod kojato pishe: "Lichnost na godinata" - kakvoto i da e! Bez vsichko tova toj beshe napylnno bezpomoshten na tozi plazh.

Niko Herceg beshe nikoj.

Dejstvitelno, NIKOJ.

Vryshtaneto na malkija Herceg preseche mislite mu:

- Vzemi polovinata! - kaza momcheto.

Stoeshe nad nego i mu podavashe polovinata filija. Zabeljaza, che mu dava parche, na koeto se beshe zadyrzhal poveche namazan marmalad.

- Boli li te? - zapita go zagrizheno.

- Ami! Nishto mi njama! - otvyrna momcheto i razmaza kryvta po liceto si. - Shte vidy toj posle...

Zalycite mu zasjadaha na gyrloto, no vse pak toj gi gyltashe, zashtoto znaeshe, che trjabva da jade i sybere dostatychno sili za onzi reshitelen mig, kogato shte napusne 1947 godina. Dyvcheha edin do drug, kleknali na brega na moreto.

Otnovo se chu neponosimata svirka. Tozi pyt dve prodylzhitelni izsvirvanija.

- Trjabva da vyrvja! - kaza s vyzdishka momcheto. - Dnes imam chas po samokritika...

- Po kakvo?

- Po samokritika... - povtori Herceg Mladshi.

- Shte te chakam na tova mjasto...

- Davash li chestna pionerska?

Pokoleba se za mig:

- Chestna pionerska! - kaza.

Momcheto izticha v stroja.

- Mirnoooo! Na pyrvi i vtori, prebroooooojs!

- Pyrvi! Vtori! Pyrvi! Az do nego...

- Ostavi!

- Pyrvi, vtori, pyrvi, vtori...
- V dve koloooooni! S pesen, hodooom maaaaarsh!

Momchetata družno zapjaha:

SMELO, DRUGARI, V BORBATA,
BURI KALJAVAT DUHYT,
V POHODA KYM SVOBODATA,
SHTO ZNACHAT RANI I SMYRT!

Momcheto se obyrna kym mjestoto, na koeto sedeshe toj.

- Herceg! Ne se vyrti, Herceg! Nakyde gledash ot stroja?
A sled tova se skriha v gorata.

*

Momichetata se kypeha tochno na protivopolozhnata chast na plazha. Skoro i te trygnaha sled momchetata, no ne v stroj, a dve po dve, hvanati za ryka, v polurazteglena kolona. Minaha dosami borovata gora, na petdesetina metra ot Herceg, no toj vse pak uspja za mig da razpoznae zhyltoto trepkashto petno na Lininata roklja. Stana ot kamenistija plazh, no malkata Lina Koen beshe skrita ot drugarkite si, a malko po-kysno i ot polegatite borovi kloni. Sled decata na plazha ostanaha samo njakolko samotni vyzrastni letovnici i dve-tri semejstva pod sjankata na pitasorite.

Na Herceg zapochna da mu lipsva tozi malyk, pokrit sys sinini, dvojnjk. Useti pochti ljubovna myka ot razdjالاتa s nego, onazi taka rjadka i blagorodna nostalgija, smesena s shtastie, che skoro shte se sreshtnat i s bojazyn da ne bi neshto nepredvideno da poprechi na sreshtata. Ne beshe izpitval podobno vylnenie ot osemnajsetgodishen, a sled tova cherupkata na hitra kostenurka se vtvyrdi okonchatelno i stana neprobivaema: zhiveeshe v neja, zashtiten ot podobni vylnenija i vjarvashe, che tova e goljamo predimstvo! V ljubovnija priliv, kojto mu se kachvashe do

gyrloto, tyrzhestveno zvynjaha potynali katedrali. Zabravi za izgnanichestvoto si ot 1974 godina i za neizvestnoto vryshtane. Izchezna i chuvstvoto za vina, koeto doskoro go natiskashe pod lyzhichkata: kolata v chuzhdija garazh, telefonnite nomera, na koito nepremenno trjabvashe da se obadi, neuredenite smetki s "Amerikan ekspres" i samoletnite bileti, koito trjabvashe da vzeme naj-kysno do deveti predi obed, iskaneto za novi metri filmova lenta, tyj kato ekipt privyrshvashe chuvstvitelnija material - kakvo go zasjagashe vsichko tova sega, kato znaeshe, che sled chas-dva pak shte se vidi v 1947 godina?

Ot samoto nachalo na svojata, po mnenieto na vsichki, uspeshna kariera, raboteshe samo za tova momche ot letovishteto za siraci, s zhelanie edin den da go izmykne ot nishtetata i da mu podari vsichki onezi neshta, za koito na deset godini smytno kopneeshe, bez da znae i sam kak se narichat te i kak trjabva da izglezhdad (e, sega pyk tochno znae!), makar i da predchuvstvashe, che njakyde syshtestvuvat i che bez tjah zhivotyt shte e napravo absoljuten ad. Napredvashe vse poveche v sluzhbata si, spechelvajki ljubovta na milioni zapaleni zriteli, bez njakoj ot tjah da podozira izobshto, che toj vyrshi vsichko samo zaradi edno momche, koeto oshte otdavna beshe prestanalo da raste. Taka izostavashe ot Herceg i vse se smaljavashe, dokato nakraja syvsem se mumificira v trijset i sedem godishno momche s golemi gladni ochi.

V nachaloto, dokato ne se pojavjavashe taka chesto na ekrana i dokato liceto mu ne beshe stanalo obshto dostojanie - zapazena marka za iziskan probiven mlad chovek (kogoto zhenite iskaha za sin, sestrite za brat, a strogite bashti za godenik na dyshterite si), ne misleshe za nishto drugo, osven za zadachite si pred kamerata. Govoreshe sdyrzhanu i otchetlivo, bez da vizhda pred sebe si nishto drugo, osven sydyrzhanieto na svoeto izlozhenie. No sled vreme na Herceg zapochna da mu prechi

tova, che postojanno trjabva da se obryshta kym televizionnata kamera, tova trioko-triobektivno chudovishte, na koeto kato okyrvavenoto oko na ciklopa Polifem sveti chervena lampa. Otnachalo nastojavashe pomoshchnik-rezhisjoryt da stoi do kamerata, dokato toj govori, opravdavajki se, che trjabva da govori na njakoe zhivo syshtestvo ot kryv i plyt, v chiito ochi shte mozhe da prochete syglasie ili otegchenie, no horata ot televizijata, koito zastavaha pred nego, za da mu napravjat тази услуга, otdavna bjaha pritrypnali kym lica i dumi i razsejano zjapaha iz studioto i toj byrzo gubeshe nuzhnata vryzka, zabravjashe kym kogo se obryshta i kakvo da kazhe, kakva intonacija da izpolzva: ideite mu se prevryshtaha v prazno drynkane, koeto i toj samijat s otegchenie slushashe s polovin uho, sjakash slusha njakakyv skuchen orator, kojto se e obyrkal v monotonnata si rech.

Priiska mu se da nameri njakogo, kojto shte byde v systojanie da razpali ugasnalata mu intrigivashta zhar, njakogo, za kogoto shte ima njakakvo znachenie tova, koeto govori, nakraja, njakogo, kojto shte napravi vsichko, za da iztrygne, da izmykne vylnenieto, zasipano otdavna s pepelta na bezrazlichieto. Trite obektiva, koito izcykлено se vtrenchvaha v nego, ne predizvikvaha nishto drugo, osven zatypjavane. Ezhednevната televizionna kritika zabeljaza s pravo, che Herceg pochti se prozjava ot skuka, dokato govori za vylnuvashti neshta, koito sa mu se sluchili. V prodylzhitelnite psihologicheski pauzi, koito praveshe, kriticite bjaha dori sklonni da vizhdат osobenija mu char! Razmisljashе kogo da slozhi kraj kamerata, dokato razkazva i v ochite mu pak da se zapali ugasnalija bljasyk, kojto mu pomagashe da nadminava samija sebe si vsjaka sledvashta sedmica. Pyrvo si pomisli za njakolko momicheta, koito njakoga znacheha za nego mnogo - no sled kratka proverka - nito edno ot tjah ne se okaza

podhodjashto! Prijatelite shtjaha da go gledat sys zloba, rodninite s nedoverie: ne vjarvaha v grazhdanskata ustojchivost na byrzija mu uspeh, v tehните pogledi cheteshe, che mu predvizhdat losh kraj, kakyvto vprochem i zasluzhava i zadylzhitelnoto izrechenie-epilog, koeto go podludjvashe s prokobata si: "Znaehme si, che tova e samo vremenno! Kakvo drugo mozheshe da se ochakva ot nego?"

Naj-nakraja si nameri slushatel: ne beshe i zabeljazal, che veche njakolko meseca govori na momcheto ot plazha i tozi malchugan beshe v systojanie DEJSTVITELNO da go slusha, dokato opisvashe dalechni gradove v plamyci i smeli myzhe i zheni v aziatskite revoljucii, opasni preminavanija prez reki, nebstyrgachi, chiito pokrivi se gubjat v oblacite, slushashe go s vyzhishtenie, dokato si bybri s naj-izvestnite lichnosti na svojata epoha, opitvajki se da razshiri obichajnata predstava za tjah i da gi razkrie v nova svetlina... Tova desetgodishno momche poglyshthashe vsjaka negova дума, kakto se slusha po-golemija brat, kogato se zavyrne u doma ot kazarmata ili fronta. Vizhdashe go vinagi pred sebe si, s karamel pod ezika, kak se namestva pod krakata na operatora i ochakva da pochne razkaza. "Gotov li ste?" - pitaha go rezhisjorite po visokogovoritelite. "Malkijat e gotov!" - otgovarjashe toj i premjatashe spokojno krak vyrhu krak.

Sega naj-posle go beshe otkril sled tolkova godini! Tova ne e veche samo sjanka na momcheto vyv vremeto, a zhiv desetgodishen hlapak, kojto dori mu kupi cigari i razdeli s nego skromnata si zakuska.

Pyrvija den na plazha na Sveti Andrija naivno povjarva, che lesno shte se sprijатели s moreto. To ni naj-malko ne prilichashe na onova kovarno zhivotno ot prednata nosht, na

chijto hrebet se ljushkaha v "Blazhena Gospa ot Shkolja"; krotko mu se umilkvashe okolo krakata, blizheshe mu rykata, prikanvashe go da si igrajat v plitchinata. Zamajan ot juzhnoto slynce, blazheno zaspas na pjasyka i si specheli strashno izgarjane. Pareshe mu dori i vjatyryt, kogato go dokosneshe po podpuhnalata kozha, po kojato cyfnaha bolezneni pljuski. Beshe malyk izgoren ohljuv, izhvyrlen ot cherupkata na bednjashkite si drehi.

Otkyde da znae, che moreto se sheguva taka s neshastnicite ot kontinenta, koito idvat, za da mu se preklonjat. Po tozi nachin to im pokazva kolko sa mu chuzhdi; kazva im, che nikoga njama da gi prieme za svoi. V denja, kogato najposle pobedjat zhestokija mu nprav, sviknat sys slynceto i solta, trjabva veche da se vryshtat v tyzhnite si gradove, dylboko vyv vytreshnostta. Prez sledvashtoto ljato igrata prodylzhava ot nachalo.

Kozhata na Hercegovite ramena se praskashe kato stara vestnikarska hartija, kojato prekaleno dylgo e stojala na prozoreca, zybite mu trakaha ot treska, a mokrata kyrpa, kojato slagashe na ramenete si, se izsushavashe za njakolko minuti ot temperaturata, napirashta ot izmychenoto mu tjalo. Trepereshe v poluunes, sam v spalnoto pomeshtenie s dvanajset zhelezni krevata i poglezhdashe prez prozoreca kym moreto, koeto zlobno mu se hileshe v ultramarin. Dobrodushnata gotvachka na Doma go syzhali i mu dade edna kafena chashka zehtin da si namazhe izgorenite mesta.

Kopneeshe za vlazhnata saraevska zelenina, za svezhija vyzduh na rodnija si grad. Struvashe mu se, che tozchas shte se opravi, samo da se otyrve ot tova nazhezhenno mjasto, kydeto te boli dori ot pogled kym nasvjatkanite beli steni, a vodata bocka s milioni nevidimi iglichki. No Saraevo beshe daleche.

Na sledvashtata sutrin vyzpitateľjat mu izmeri temperatura trijset i osem gradusa i go osvobodi ot marsha "Po sledite na S. Andrievskija otrjad". Taka ostana sam v Doma, a kogato temperaturata mu pospadna, trygna da obikalja opustelite spalni. V ljavoto krilo na bivshata kazarma na bregovata artilerija spjaha momichetata. Reshi da izsledva tova tabu - zhenskoto svetilishte, v koeto nikoga ne beshe stypval. Oshte ot koridora Herceg dochu tiho priglusheno ridanie. Otkrehna vratata na pyrvata spalnja i vidja kak malkata mu spytnica Lina Koen sedi na krevata i neuteshimo plache. I neja beshe izmamilo kovarnoto slynce na Sveti Andrija! Sledi ot izgoreno pokrivaha rycete j, koito se podavaha izpod mokrija peshkir. Dokato ja gledashe, mrazeshe ot dynoto na dushata si i moreto, i lyzhlivoto galeshto slynce, i tozi prijut-kazarma, dori i parka, pylen s nepoznati dyrveta s upojvasht aromat, koito ni naj-malko ne prilichaha nito na slivi, nito na orehi, nito na kakvoto i da bilo, poznato mu dotogava. Donese na Lina ostanalija zehtin. Tja sramezhливо svali ot ramenete si kyrpata, a toj se staraeshe kolkoto se mozhe po-malko da ja razdrazni, dokato razmazvashe zhyltata maznina po gyrba j, celijat na petna.

Predi da si iztrie prystite v charshafa, zabeljaza, che gyrdite na Lina Koen bjaha zapochnali da naedrvavat.

Vzeha tajnite si spestjavanija (tja ot malkija kartonen kufar, toj ot metalnata kutijka) i reshiha skrishom da razgledat Dubrovnik, za kojto sred decata ot Doma shepneshkom se razprostranjavaha razkazi kato za grad ot prikazkite, kydeto na vseki ygyl ima sladoled i vyrtelzhki. Edin prashen avtobus gi dokara sled polovin chas drusane pred dubrovnishkata porta, na Pile. Nikoj ne obyрна vnimanie na desetgodishното momche s kysi, sydrani na dynoto, pantalonki i na vrystnichkata mu s mryсна zhylta roklja.

I taka, zakrachiha po Stradun! Svaliha sandalite si i trygnaha bosu, kato se naslazhdavaha na gladjkite kamenni plochi pod hodilata si. Gledaha sys zavist kak shtastlivite dubrovnishki deca se katerjat po fontanite i tichat nakydeto im e volja, bez svirkata na vyzpitatei i pazachi. Sviknali postojanno da se dvizhat pod stroj, dvama po dvama, te se hvanaha zdravo za ryka, s potni dlani, smajani napylnu ot tozi zemen raj.

Lina Koen se vyzhishtavashe na vsichko; Herceg zavizhdashe i zamisljashe otmyshtenie!

Mozhe bi tochno togava za pryv pyt reshi da se proslavi? Edno e sigurno: nikoga sled tozi avgustovski den na 1947 godina ne minavashe prez shtastlivite dubrovnishki porti, bez da si spomni pyrvoto si vlizane v Dubrovnik. I prez vsichki tezi godini do nego kracheshe tymnokosata Lina Koen s mryсна roklja ot parashutna koprina; stiskashe go s malkata si potna dlan, bez samata da uznae njakoga za tova.

Sladkarjat pyrvo im poiska parite, a chak sled kato mu gi dadoha, im podade dve funijki citronov sladoled.

Lina Koen ne zabeljaza nishto chudno v tova; Herceg za cjal zhivot zapomni тази ranna obida!

Kupiha dve kartichki ot Dubrovnik, no njamashe na kogo da pishat. Zhalko, tova bjaha dosta hubavi kartichki i njakoj shteshe da se zaradva, ako gi polucheshe.

Togava s gordostta na siraci ot vojnata ustanoviha, che si prilichat: nito tja, nito toj imashe roditeli!

Dokolkoto bjaha razkazvali na Lina, tehните gi otkarali v lager oshte v samoto nachalo na vojnata. Majka j uspjala da ja butne sred tylpata, kojato njamo nabljudavala zaminavaneto na saraevskite evrei. Zhivata stena se zatvorila sled malkata Lina Koen, kojato za shtastie imala cherna, a ne rizha kosa i bilo polesno da se zapazi ot pogroma. Dobri hora ja otveli v njakakvo selo, kydeto j dali novo ime. Ne go obichala i nikoga ne sviknala

s nego. Po vreme na vojnata se narichala Barica Zhmuk! Smytno si spomnjashe svoja bashta Ravi Koen, kak ja vodi za ryka po platnoto na ulicata, zashtoto im bilo zabraneno da vyrvjat po protoara kato ostanalite. Spomnja si, che bashta j gledal vsichki predizvikatelno v ochite i che dovcherashnite im sluzhiteli i rabotnici ot parnata melnica "Koen i sin", svezhdali pogled. Na selo pasla kravi, dokato ne zavyrshila vojnata. Togava sybrali v siropitalishta prysnatite deca i chakali da gi potyrsi njakoj ozhivjal rodnina. Za Lina Koen oshte nikoj ne beshe doshyl.

Reshiha da zapazjat kartichkite si kato spomen za Dubrovnik! Vyrnaha se s avtobusa v Sveti Andrija i se opitaha nezabeljazano da se promyknat v kazarmata, v kojato gymzheshe kato v kosher: decata ot Doma se bjaha vyrnali sled marsha.

Na Lina j se razmina nakazaniето; Herceg beshe izpraven pred stroja, kojto veche chakashe svaljaneto na znameto ot pilona.

- Drugari! - kaza vyzpitateľjat. Nie tuka imame dezertjor! Da, drugari, dezertjor! Drugari, drugarjat Herceg, kogoto zasega njama da narichame drugar, a gospodin; gospodin Herceg, znachi, drugari, izmami svoite vyzpitateľi i svoja kolektiv, drugari! Toj, drugari, se prestori, che e bolen i che ne mozhe da trygne sys svoite drugari na meroprijatie, drugari! Kakvo e napravil li? Gospodin Herceg, Niko, otishyl v Dubrovnik, drugari, za da se zabavljava, da jade sladoled i kakvo li ne oshte! Toj, drugari, sabotira meroprijatiето i az s chista syvest moga da kazha, drugari, che Herceg e ne samo dezertjor, a i sabotjor, s edna дума - simulant!

Ne znaeshe kakvo oznachavat tezi strashni chuzhdi dumi, koito kato kurshumi se zabivaha v ochite, cheloto, v syznaniето mu, dokato stoeshe okleveten i kato chumav pred celija stroj na svobodnoto mjasto na placa.

Vyzpitateljat se razhozhdashe pred stroja, dovolen ot svoeto prevyzhodstvo:

- Az njama, drugari, da nakazvam Herceg! Ne, drugari! Predlozhete, drugari, vie sami nakazanie...

Chakashe.

Slino predlozhi razstrel, njakoj drug edna sedmica bez hrana, dokato ostanalite predlagaha boj i arest. I samijat vyzpitatel ne ochakvashe takyv fantastichen izbor ot mychenija, zatova velikodushno, s vdignata ryka, usmiri stroja:

- Ne, drugari! - kaza toj. - Nishto podobno! Shte dadem vyzmozhnost na Herceg da se popravi i sam da vidi svojata greshka! Da go obkryzhim s bojkot, drugari! Neka vidi i sam, drugari, kakvo e edin, drugari, v sravnenie s kolektiva! Dokato ne se pokae i samorazkritikuva, drugari, neka nikoj ne razgovarja s nego! Syglasni li sme, drugari, che za takiva kato Herceg njama, drugari, mjasto v nashite redici?

- Syglasni... - izmyrmori razocharovanijat stroj, za kojto scenata na syda zavyrshi pribyrzano. Kryv, kryv, kryv!

Vse pak, toj peeshe s tjah "Hej, slavjani, oshte zhiv e duhyt na vashite dedi...", dokato znameto bavno se spuskashe ot pilona.

Naistina, sami odstrani, no vse pak peeshe.

Zhivotyt mu beshe opredelen ot goljamata nespodelena ljubov kym moreto i kym Lina Koen. I moreto, i Lina mu pozvoljavaha ponjakoga da gi dokosne, bez nito vednyzh da mu se ostavjat, izcjalo, dokraj, nikoga samo negovi i nikoga toj napyлно tehen!

Poslednija pyt, prez ljatoto na 1974 g., mina prez dubrovnishkite porti kato pobeditel. Ne beshe ostanala ni najmalka sleđa ot malkija uplashen Herceg, kojto se strjaskashe, kogato gylybite ot "Sveti Vlah" nenadejno prelitaha kraj glavata mu s avgustovski pljasyk i pyrhane na krile, nito pomen ot

onova sirache, koeto se vlacheshe v kraja na kolonata ot deca bez roditeli; vyzhishtavashe se, kucukajki, ot vitrinite na magazinite, ot bljasyka na kamyka, ot jakite zidove i ot razvetite znamena, a moreto se byrcheshe ot vylni bez pjana i ot Gradskoto pristanishte ot vreme na vreme otplavaha platnohodki s shtastlivi deca, zasmeni do ushite, koito si podvikvaha na njakakvo chudno, melodichno narechie, nerazbiraemo za nego - ni sleda ot malkija Herceg, kojto taka predano dyrzheshe za ryka Lina Koen, ostaven na milostta na neljubezniya sladoledechija i na zhenite, koito prez cjaloto vreme, dokato vyrvjaha prez pazara, zorko gi sledjaha da ne otkradnat sluchajno njakoja praskova ili grozd. Poslednija pyt, prez ljatoto na 1974 g., pristigna zaobikolen ot svita, kojato beshe uspjat mezhdu drugoto da sybere sys svoj trud i um; tova beshe otbran televizionen ekip, naj-dobrijat, kojto mozhe da byde systaven, provenen v bezbroj absurdni emisii i nachinaniya, snabden s naj-skyapa tehnika za podvodni snimki. Okryzhen ot negovata zashtita, toj mozheshe da napravi vsichko, koeto pozhelae, bez da dava ne njakogo smetka; mozheshe da naeme korab, tozi ili onzi hotel, da vdigne na krak cjaloto krajbrezhie ili pone onazi chast ot naselenieto, kojato beshe podhodjashta da byde naeta za neopredeleno vreme za naj-stranni nuzhdi, koito vse oshte edinstveno televizionata e v systojanie da izmisli. Mozheshe do nasita da prashta kelnerite za nov led za pieneto, da tyrsi chadyri i po-udobni stolove; za nego bivaha donasjani midi, toku-shto izvadeni ot vodata, a edin specialno opredelen chovek ot ekipa se grizheshe samo za tova vseki den da ima prjasna riba... No Herceg znaeshe: nito moreto, nito Lina Koen se ostaviha da bydat podvedeni ot tezi vynshni belezi na uspeha i silata.

Znaeshe si, znaeshe dobre, che vse oshte ne go priemat i che nikoga njama da go priemat za svoj.

Herceg se zahili.

Ako chovek go gledashe odstrani (za shtastie, njamashe nikogo), sigurno shteshe da si pomisli, che e njakoj ot veteranite vyv vojnata, kojto toku-shto e poluchil kriza, taka narechenata "nervna bolest", zashtoto se smeeshe i se gyrcheshe kato v pristyp na ludost, blyskajki s ryce po pjasyka.

- Ako za malko oshte vednyzh se rodja... - kiskashe se sreshtu mistrala, kojto idvashe ot otkrito more, kato go nabrazdjavashe. - Ako pak se rodja!

Samo kolko pyti zadavashe na drugite tozi glupav vypros ("Kazhete otkroveno: ako se rodite oshte vednyzh, kakvo bihte izbrali?") i kolko pyti na nego sa mu go zadavali! Ako se rodi oshte vednyzh, o, bozhe, ako pak byde na deset godini! Kakvo shteshe da napravi?

"Eto kakvo: shte stana i shte se zapytja kym moreto - kaza si Herceg, - pyrvo shte opitam dali e studena vodata, ne, mnogo priyatna e, estestveno, nastryhvashe, dokato vlizash v neja, no shtom veche si vytre, vsichko e O. K., mnogo po-priyatno e, otkolkoto navyn, a sled tova shte zaplavam eto taka, i njama da spra, chak dokato ne stigma do njakoj shtastliv ostrov, na kojto decata na deset godini ne se obvinjavat v dezertjorstvo i sabotazh, da, i v simulantstvo, zatova, che sa se osmelili da izjadat edin citronov sladoled, trjabva, znachi, da syshtestvuva njakyde takyv ostrov, inache dejstvitelno shte e prekaleno tyzhno na tozi svjat... Eto kakvo bih napravil, ako otnovo sym na deset godini, no az DEJSTVITELNO sym na deset i, vizhdate li, ne moga da napravja nishto osobeno za sebe si na тази vyzrast, a koeto e oshte po-tyzhno, ne moga da napravja nishto, ama nishtichko za sebe si na onazi, drugata vyzrast! Mozhe bi prosto veche sym myrtyv? Mozhe bi smyrta izglezhdha tochno takava: edin plazh ot detstvoto. a naokolo mylchi zalivyv, pylen s tishina,

ochertan ot obgoreli steni... Ili mozhe bi sme samo statisti v grandiozen televizionen spektakyl, zashtoto veche otdavna vsichko e stanalo film, a onova, koeto go njama po televizijata - izobshto i ne syshtestvuva! No az ne snimam taka narechenite hudozhestveni filmi; zanimava me samo zhivotyt, dokumentalnite predavanija za horata i vremeto! E, ta kakvo? Vsichko e film i vsichko e televizionna prostitucija, kydeto prostranstvata sluzhat samo za scenografija, dokato horata sa kostjumirana masa v obsht plan".

Djadoto na Herceg po majchina linija, Ilija Hadzhi-Banjac - edyr tyrgovec na surov i rjazan dyrven material, ne pozvoljavashe na nikoj drug, osven na svoja vnuk Niko, da naviva skypija gramofon marka "His Master's Voice". Malkijat Herceg poluchi tvyrde rano тази privilegija; njamashe navyrsheni oshte chetiri godini!

Djado mu pyrvo vniimatelno izchistvashe plochata s topka ot zelen pljush, a sled tova zaedno slushaha arijata na Salome s glavata na Joan ot Rihard Shtraus v izpylnenie na Bahrija Nurihadzhich. Imashe i drugi plochi. Herceg osobeno mnogo obichashe "modernite shegi" na Joco Tanich i Zhanka Stokich i uvertjurata na "Lekata kavalerija" ot Franc fon Supe. Kogato djado mu beshe v osobeno dobro nastroenie, puskaha "mijatovski" - shegoviti pesni ot populjarnija belgradski advokat Mijat Mijatovich, vyrjtjaha "Lambetvok" i hora na donskite kazaci. Dokato slushashe tezi plochi, djado mu chesto zaspivashe v dylbokija kozhen fotjojl, a tjahnata domashna prisluzhniczka Hajrija Pita idvashe na prysti da mu razkopchae sivite geti, da mu izue obuvkite i sled tova da mu nahluzi meki pantofi ot filc.

Herceg vjarvashe, che vsichki tezi hubavi, dalechni glasove, vsyshtnost sa izpylnenie na zhylytoto kuche, narisuvano na plochte kak slusha "glasa na svoja gospodar". Tehnijat zvuk za nego ostana zavinagi svyrzan s tymnata politura na djadovata mu gostna, kydeto puskaha gramofona.

Ilija Hadzhi-Banjac zhiveeshe v edna ot svoite kyshti, prostoren ednoetazhen dom, kojto dominirashe v iztochnata chast na tyrgovskija kvartal na grada. Na etazha imashe apartament ot sedem golemi, gospodarski stai, a v prizemieto bjaha rabotnite pomeshtenija. Herceg oshte si spomnja prosharenite myzhe v rairani kostjumi, koito sedjat okolo malkoto bjuro i pijat ot kristalni chashi. Tova bjuro beshe vsyshtnost edin vid sekreter s mnozhestvo malki chekmedzheta ot dve strani na zelenoto sukno, vyrhu koeto se mydreshe goljama bronzova mastilnica vyv formata na Big Ben. Chekmedzhetata mirisheha na enfie i stara hartija, a myzhetete - na odekolon za brysnene. Nad bjuroto viseshe fotografijata na njakakyv star chovek s pensne, kojto dyrzheshe edno momche na koljanoto si. Djado mu beshe objasnil, che tova sa kraljat i negovijat prestolonaslednik. Stranata beshe kralstvo. Nad kozhenija divan se namirashe druga kartina: mustakat starec s ryka, omotana v kyrvava prevryzka i s pushka na ramo, predvozhdashe grupa myzhe i zheni, pochti vsichki bjaha na kone, dokato toj vyrveshe pesha, syrдит na zritelite ("Preselenieto na syrbite pod predvoditelstvoto na Arsenie Charnoevich" ot maestro Paja Jovanovich). Herceg obichashe djadovata si kancelarija i za tova, che v yglite j lezhaha naredeni mostri parket i dobre polirani dyrveni kubcheta. Redeshe ot tjah kreposti i zidove.

Staite na etazha rjadko bivaha provetrvjavani. Njakoi ot tjah bjaha otvarjani samo tri pyti godishno: za Koleda, za Velikden i za semejnija praznik na Sv. Arhangel Mihail. Togava

se pechaha kupishta baklava ot domashni kori, urmashica (puding s furmi), pryhkav i sochen kadaif, kiflichki i solenki, a na vsichko otgore ot sladkarnica "Sabo" na glavnata ulica donasjaha goljama "saher"-torta. Ilija Hadzhi-Banjac ne vjarvashe v boga (vinagi obryshtashe gryb na popa, kogato idvashe da "osveti" kyshtata), no tezi praznici bjaha udoben sluchaj da se pokazhe na celija grad, che v kyshtata na Hadzhi-Banjac vsichko e kakto trjabva. Dejstvitelno, vsichki veshti v tozi star dom na tyrgovci bjaha masivni i lyskavi, kakto i samijat pribor za hranene za dvajset i chetiri choveka, kojto zhenite vsjaka sybota izlyskvaha pyrvo s furnadzhijska pepel, a sled tova s meki kato dusha barhetni parcali, dotogava dokato srebroto ne pobeleshe.

Vsjaka prolet otivaha v planinata s djadovija mu "ford", kojto beshe upravljavan ot shofjor na zaplata, njakoj si Rihter. Pytuvaha po makadamovite pytishta (s nastilka ot otypkan edyr i siten chakyl) do chastnite gori na Ilija Hadzhi-Banjac i otsjadaha v sgradata na upravata pri dyskoreznicata. Chesto praveha izleti, vozejki se po tjasnata gorska linija s vagonetki, vlacheni ot izdryzhlyvi planinski koncheta. Kogato stigneha do sechishte, gorskite rabotnici ostavjaha sekirite i kirkite i svaljaha shapki. Djado mu togava se hvashtashe sys sekachite za ryce, tochno kakto v detskata igra "ringi-ringi-rae", kato vsichki zaedno obgryshata njakoj osobeno debel stvol i taka se fotografiraha. Rihter vodeshe osedlan kon, na kojto sedeshe malkijat Herceg.

Na semejnite fotografii ot onova vreme Hercegovata majka Olivera e oblechena s bjala roklja, kojato stiga do sredata na prascite j. Vypreki che sjankata na shirokopolata j slamena shapka pada vyrhu bledoto j lice, pod neja vse pak svetlejat golemite j ochi kato dve svetulki v sumraka. Djado mu lezhi v trevata do toku-shto zastreljana siva mechka, a okolo tjah stojat njakakvi myzhe s lesnichejski shapki. Malkijat Herceg se

usmihva ot belija arabski kon, chiito juzdi dyrzhi vernijat Rihter. Baba mu oshte otдавna e umrjala i zatova ja njama na snimkata. Na zaden plan sa stoletnite borove, obrasli s visoka paprat. Njakakyv izguben kon nadnicha ot tymnata gora. Filmyt e projaven i snimkata e napravena vyv foto "Korzo".

Vujchoto na Herceg Pavle ne e na nito edna ot tezi fotografii v cvjat sepija. Ot godini ne vliza v kyshtata na bashta si, s kogoto e v konflikt. Imeto mu nikoj ne izricha. Za nego se govori kato za NEGO - toj e TOJ. Lud po samoletite, toj postypva vyv voennata aviacija i po tova vreme zhivee na letishteto, kydeto se ozhenva za bjufetchijkata Estera Pap, njakakva ungarka sys symnitelno minalo. Govori se, che se obichat i se bijat. Izglezhda, che njamat deca.

Prez april 1938 godina, na Vrybnica, točno kogato se razhozhдали naj-mnogo hora, Hercegovijat vujcho preletjal pod starija most v Mostar s frenski dvukrilen samolet "Brezh". Ot dvete strani na krilata ne ostanalo mjasto poveche ot pedja! Vypreki che tozi podvig vliza v istorijata na jugoslavskoto vyzduhoplavane, Pavle Hadzhi-Banjac biva razzhalvan ot kapitan v chin poruchik i mu zabranjavat da leti dve godini. Shest meseca po-kysno otradv samolet i pravi smyrtonosen luping nad besedkata na vilata na semejstvo Trynka na glavnata ilidzhanska aleja, kojato vodi kym izvora na r. Bosna. Sled tova mu otnemat i china poruchik i toj stava obiknoven bjufetchija na letishteto. Govoreha, che se propil i zanemaril.

Na trinajseti april, kogato nemskite bombardirovachi leteli nad Saraevo, uspjat da se dokopa do njakakyv otpisan dvukril poshtenski "Potez" i da izleti. Streljal s pistollet po "mesershmitite", koito go svalili v kanjona na r. Miljacka,

nedalech ot Kozja chuprija, pod kojato se opital da preleti, predi da padne.

Vypreki che Nikola Herceg, bashtata na malkija Herceg, nikoga ne beshe prekrachil praga na svoja tyst, izvesten industrialec, velikodushno pozvoljivashe na zhena si Olivera, kogato pozhelae, da vodi malkija pri djado mu. I kolkoto i da se mycheshe Hercegovata majka da namali omrazata mezhdu dvamata myzhe, vsichko beshe naprazno. Ilija Hadzhi-Banjac nikoga ne mozha da se primiri s fakta, che ljubimkata mu beshe otvedena ot obiknoven knizharski pomoshtnik, pri tova oshte i cherven. Nikola Herceg pyk, ne mozheshe da prosti na Hadzhi-Banjac tova, che e kapitalist i che glasuva za Jugoslavskata radikalna asociacija. Beshe se zapoznal s Hercegovata majka na davanite ot nego uroci po literatura i istorija. Po-kysno, kogato malkijat Herceg beshe na pyt da se pojavi, se okaza, che j beshe prepodaval i po ljubov, no beshe veche kysno da se napravi kakvoto i da bilo. Spasjavajki tova, koeto mozheshe da se spasi, starijat Hadzhi-Banjac prenebregna vsichko i beshe sklonen da mu prosti samo pri dve uslovija: da se venchajat v cyrkva i sled tova zet mu da zapochne rabota v magazina za prodazhba na surov i rjazan dyrven material na edro. Nikola Herceg othvyrli i dve uslovija. Iz grada progymja pozoryt na Hadzhi-Banjac. Starite tashlihanski* semejstva Jeftanovich, Kashikovich, Besarovich i Despich gledaha sys syzhalenie ortaka si, kojto za edna nosht syvsem pobelja. Njakolko dena predi tretija rozhden den na Herceg prez 1940 g., za kojto Hadzhi-Banjac gotveshe

---

* Tyrgovskata aristokracija na Saraevo - semejstvata, chiito kyshti i magazini se namiraha blizo do karavan-saraja na Gazi-Husref-beg, poznat poveche kato Tashli-han (tash - tur., kamyk), t. e. kamenna sgrada (b. a.)

fojerverki ot balkona i za tazi cel beshe angazhiral pirotehnik - italianeca Pietro Palavichini, policijata obiskira knizharnicata i antikvarnata na cheha Studnichka, kydeto raboteshe Hercegovijat bashta, i pod tezgjaha nameriha zabraneni knigi. Hadzhi-Banjac otide lichno pri gradonachalnika i dade garancii za svoja zet i samo toj beshe osvoboden, za koeto Hercegovijat bashta nikoga ne mu prosti, zashtoto v zatvora bjaha ostanali naj-dobrite mu drugari. Otnachalo ne iskashe da izleze ot zatvora, a kogato naj-nakraja go izhvyrliha navyn, otide pri shefa na policijata i nastojchivo go zamoli da go vyrne v aresta.

- A, tova ne! - mahna s ryka tozi visokopostaven policejski chinovnik, predlagajki mu cigara ot zlatnata si tabakera. - Vie shte ostanete na svoboda.

- No kakvo shte si misljat moite drugari? - protestirashe Nikola Herceg.

- Tochno tova i zhelaem... - kaza hladno shefyt na policijata. - Da im objasnite zashto samo vas sme pusnali!

Za otmyshtenie Hercegovijat bashta zabrani na zheni da vodi TAM sina im, kogoto djadoto obozhavashe. Hadzhi-Banjac izdyrzha edna sedmica bez malkija, a nakraja se pojavi gologlav i nedospal edna sutrin v skromnija im dom v pokrajninite, s ochi, pylni sys sylzi. Taka beshe skljuчено primirie, no omrazata prodylzhashe da tlee. Hadzhi-Banjac kupuvashe na malkija Niko igrachki, koito struvaha poveche ot dvumesechnata zaplata na bashta mu. Bashtata ucheshe malkija Herceg da pee "Internacionala" i che vsichki golemi kapitali sa specheleni s grabezh. Kogato na 27 mart izbuhnaha demonstracii protiv pakta sys silite ot Osta, pod prozorcite na djadovata mu kyshta premina gordo, nachelo na komunistite, Hercegovijat bashta, s cherven karamfil na revera. Izvika: "Da zhivee Komunisticheskata partija na Jugoslavija! Dolu sramnijat pakt! Dolu predatelite na naroda!"

Vsichki izvikaha" "Dooooooooolu!"

Sled tova pod prozorcite premina Ilija Hadzhi-Banjac vyv fajton, v kojto bjaha vpregnati dva bujni beli konja. Sledvashe go drug fajton, pylen s cigani, koito svireha "Marshyt na Drina". Izvika:

- Da zhivee prestolonaslednikyt kral Petyr Vtori! Dolu sramnijat pakt!

Ciganite izsviriha tush.

Niko Herceg mahashe ot prozoreca na djado si i na bashta si s dva jugoslavski trikoljora ot hartija.

Majka mu, kojato go dyrzheshe v pregrydkite si, zaplaka, zashtoto predchuvstvashe, che otnjakyde idva beda.

Neshtastieto ne trjabvashe da se chaka dylgo.

Gore-dolu tochno po tova vreme Ilija Hadzhi-Banjac zamina za Livyrpul da skljuchi njakakva krupna sdelka za iznos na dyrven material s anglijskite si partnjori. Hercegovijat bashta beshe tyrsen ot policijata, na kojato veche ne j beshe do shega i zatova toj trjabvashe da premine v nelegalnost i kolkoto se mozhe po-byrzo da napusne Saraevo. Majkata na Herceg, zhena s patriarhalno vyzpitanie, vypreki che nishto ne razbirashe ot politika, trygna s myzha si, kato poveri Niko na frenskata guvernantka madmazel Zhanet Marten, kojato inache vsichki narichaha Fru-Fru, na kamerierkata Marija i na gyrbavata Hajrija Pita, domashnata prisluzhnica.

Sypruzite Herceg bili zaloveni na gara Vinkovci i otkarani v N-skija zatvor, kydeto ot jugoslavskite zhandarmi gi nasledili nemcite. N-skite komunisti organizirali bjagstvoto na Nikola Herceg, no, za syzhalenie, nishto ne moglo da se napravi za zhena mu, kojato pet dena po-kysno izveli na razstrel s edna grupa zalozhnici. Ne uspjala dori da napishe proshtalno pismo na sina si. Vsichko, koeto e ostanalo ot тази krasiva neshtastna zhena, se sydyrzha v sinjozelenite kotesunki ochi, nasledeni ot

Niko N. Herceg. Predi razstrela ne kazala nishto osobeno, ne umoljavala za milost, nito plakala; samo pomolila njakakvo momiche-frizjorska pomoshnichka, izvedena s neja pred stenata, da j popravi frizurata. Umrjala kato dama.

Komandir na eskorten bataljon, Nikola Herceg, prez oktomvri 1944 g., kogato bil osvoboden N., sobstvenorychno obesil i trimata chlenove na ustashkija Polevi syd, koito izpratili zhenata mu na smyrt. Zaginal na peti april 1945 g. ot sluchajno zabrudena protivotankova granata, nedalech ot Saraevo, koeto negovata chast osvobozhdavala. Granatata razkysala cjaloto mu tjalo i go smesila s trima pridruzhiteli i vsichki bili pogrebani v obshta grobnica.

Kogato Ilija Hadzhi-Banjac otytuva za London, pomoshnicite mu naviruha izvednyzh nosove. Naj-lovkijat ot tjah, njakoj si Trebinjac, izbjaga s chast ot kapitala na Hadzhi-Banjac v nalichni pari i s madmazel Fru-Fru, prez Dubrovnik s korab na Kryf, a sled tova se prehvyrli v Tanzher, kydeto zabogatjal mnogo. Sled vojnatata tyrseshe njakogo ot familijata Hadzhi-Banjac, za da mu vyrne parite s lihva, no nikoj ne se oztova na objavite mu vyv vestnicite. SHofjoryt Rihter postypi sred pyrvite saraevski nemci v SS - Einsatzgruppe i zagina na Iztochnija front kato shofjor. Ostanalite sluzhiteli se razprysnaha koj nakyde vidi vyv voennija metezh, taka che Hajrija Pita, poslednata i naj-bednata sred sluginite, na kojato nikoj seriozno ne razchitashe, trjabvashe sama da spusne edna sutrin kepencite na magazina za surov i rjazan material na edro na Hadzhi-Banjac. Malkijat Herceg puskashe ljubimite plochi na djado si, dokato ne iztypi iglata na gramofona. Motaeshe se iz pustite stai, uchuden kyde sa izcheznali izvednyzh tolkova obitateli, i risivashe s pryst razni figuri po prahta, kojato se beshe zadyrzhalata po goljamata masa ot orehovo dyrvo v trapezarijata. Na naj-visokata chast na strymnata gradina zad kyshtata na

Hadzhi-Banjac, jugoslavskata vojska postavi zenitno orydie "Hispano", kalibyr dvajset milimetra.

Petimata ot prislugata spjaha do orydieto v palatka. Merachyt i pylnachite ucheha malkija Herceg kak se prosledjavat i celjat samoletite s "izprevarvane", a vecher pieha rakija i peeha v syprovod na kitara "O, dona Klara!" i "Tri palmi na ostrova shtastliv, gde oblaci kryzhat v noshtta..." Hajrija Pita im pecheshe bjurek v goljama krygla tava i rano sutrin im noseshe topla voda za brysnene.

Niko Herceg se nauchi da kazva:

- Picka ti majcina!

Djado mu izprati kartichka ot njakakvo pristanishte, na kojato pisheshe: "Svoja vnuk i naslednik celuva po dve te buzi negovijat djado, Ilija Hadzhi-Banjac. Livyrpul, april 1941 g."

Kogato na 13 april 1941 g. go izmyknaha izpod razvalinite, beshe na chetiri godini i polovina, znaeshe, che se kazva Niko N. Herceg, che rodnijat mu grad e Saraevo, a stranata Jugoslavija, no vechе ne znaeshe kyde zhivee, tyj kato kyshtata na starija Hadzhi-Banjac tazi sutrin beshe razrushena do osnovi. Naj-verojatno nemskite samoleti njamashe i da hvyrlyat bombi v tazi chast na grada, ako sreshtu tjah vnezapno ne beshe otkrila ogyn batarejata ot zenitni orydija ot visochinata nad kyshtata na Hadzhi-Banjac. Njakolko mashini v mig se otdeliha ot eskadrilata i se ustremiha kym tresjashtite se cevi na dvajsetmilimetrovite zenitni orydija "Hispano" i skoro celijat rajon potyna v tymnina i vopli. Herceg dobre mozheshe da vidi kak oblak dim i prah stoi nepodvizhno nad grada i dolinata. Obezumeli hora tichaha s vajkane prez razvalinite. Drugi mykneha nosilki i lopati. Navsjakyde se useshtashe mirizma na izgorjala sjara, smradta na parcali, zlovonieto na opyrleno

choveshko meso i oshte neshto, koeto shte drazni nozdrite na Herceg do kraja na zhivota mu - vonjata na choveshko neshtastie!

Miglite na Herceg, vezhdite i kichur kosa nad cheloto mu bjaha izgoreli, inache toj beshe ostanal nevredim. Po-kysno shteshe da mu izraste nov kichur, no, interesno, shteshe da byde mnogo po-svetyl ot ostanalata kosa. Sjakash plamykyt na kraja na sveta zavinagi beshe beljazal momcheto, koeto godini sled tova sybitie shteshe da nosi gordo kydrica s cvjat na staro zlato, s edva zabelezhimi ottenyci na rizho; otnachalo neosyznavasht, a posle tvyrde gord s izkljuchitelnija si beleg, za kojto vjarvashe, che e njakakyv osoben znak - celuvka na boga ili dopir ot krilo na angel-pazitel, litnal nad razvalinite. Njakoi hora po-kysno, po kichura, kakto i po chudodejnoto izbavlenie ot samata smyrt, otkrivaha v liceto na Herceg do goljama stepen izkljuchitelno dete na shtastieto, rodeno v pregrydkite na strashnija mor i stradaniето. Svetlijat kichur nad pravilno oformenoto mu visoko chelo, sjakash go otdeljashe ot masata. Dosta dylgo toj sluzheshe na Herceg kato edinstveno ukrashenie, nakit ili moden detalj, a kogato go strizheha do kozha (tova praveha tvyrde chesto v razlichni siropitalishta, prez koito minavashe, i oshte po-kysno - v kazarmata), naj-napred zapochvashe da raste tozi svetyl kichur, a chak togava ostanalata kosa! Sjakash njakakyv tynichyk, no izvynredno probiven lych svetlina, idvajki ot nishtoto, ot tymninata i prahta, ot sivotata i dima, vseki mig oblivashe sys svetlina kosata mu, davashe mu ogromna uteha i togava, kogato negovijat razum i malkoto mu syrce gubeha vsjakakva nadezhda, che njakoga shte se spasi ot nevoljata, sred sivotо množhestvo, koeto se tyrkaljashe prez sledvashtite godini na pustota i samota.

No, i vypreki che kosata mu beshe opyrlena, a liceto pokrito sys sazhdi, po vsichko licheshe, che Niko Herceg e

onova, koeto po bednjashkite ulici se naricha "bogatsko dete". Mnogo dobre vyzpitan, ne placheshe, nito pyk dyrpashe horata za polite na paltata; samo stoeshe sred ruinite na vcherashnija svjat, pregyrnal edna zelenikava kotka, kojato ot davna beshe umrjala. V obshtata sumatoha nikoj njamashe vreme za nego i go bjaha ostavili na mira. Izvazhdaha myrtvite. Chu kak njakoj izpod zemjata tiho i zhalno moli za pomosht, a malko po-kysno nabljudavashe kak onezi, koito toku-shto bjaha izroveni, umirat, vyzdyhnali s oblekchenie, vednaga shtom otslabneshe natiska ot gredi i syboreni steni vyrhu izmychenite im tela. I taka, stoeshe do kolene v natroszeni tuhli, stiskashe myrtvata kotka v pregyrdkata si i chakashe kato vsjako dobre vyzpitano dete vyzrastnite da se vurnat za nego i da opravjat neshtata, karko njakoga shteshe da chaka pred vratite na njakoj salon da napravjat frizurata na majka mu i sled tova da otidat na razhodka.

Kogato mu omryzna da stoi na edno mjasto, zarazhozhda se iz razvalinite, chudejki se, che тази sutrin nikoj nishto ne mu zabranjava. Taka popadna na kupchina goreshto zheljazo - ostanki ot onova zenitno orydie. Vojnicite bjaha na svoite mesta - myrtvi i poluovygleni. Ne zaplaka. Samo se uchudi kyde li sa licata im.

Dali beshe neshtasten? Beshe li uplashen? Kolko pyti samo se beshe opitval da izvika v spomenite si tova utro! Osven ogromnata samotnost, kojato chuvstvashe togava, nishto poveche ne mozheshe da si spomni. Verojatno тази praznota mozheshe da se iztylkuva karko amnezija - no, ako se kasaeshe za vremenno izgubvane na pametta ot njakakyv udar, shok ili dylgo lezhane v tymninata, v chijato dylbochina se iskrjaha njakakvi malki myzhdukashti svetlinki, kak togava shteshe da znae imeto si, grada i dumite na pesenta, na kojato go beshe nauchil bashta mu? V edna pochivka, dokato si otdyhvaha horata, koito

razvaljaha razvalinite, toj se priblizhi do tjah i poiska voda. Dadoha mu da pie ot vojnishka manerka, a vodata se razlivashe po bradichkata i mokreshe hubavata mu papijonka.

- Kak se kazvash? - popita go mustakat sanitar.

- Herceg N. Niko! - otgovori toj gordo.

- Ranen li e? - popita lekarkata.

- Struva mi se, che ne e...

- Tova e malkijat ot nomer shest! - prostena njakakva zhena, kojato kachvaha na nosilka.

- Bozhe, kakvo neshtastie... - placheshe edin chovek, cjal v praholjak.

- Myzhete ne plachat! - kaza mu spokojno Herceg. - Iskate li da vi izpeja neshto?

I bez da chaka razreshenie, zapja "Internacionala", edinstvenata pesen, na kojato go bjaha nauchili:

NA KRAK, O, PARI PREZRENI,

NA KRAK, O, ROBI NA TRUDA...

- Komunistichesko kopele! - izrymzha njakakyv agent v kozheno pardesju.

- Ostavi go! - kaza drug. - Vizhdash, che malkijat e poludjal!

Edna zhena mu dade dinar, zashtoto peeshe hubavo. I njakakva starica, a sled neja i gospodinyt v prashen kostjum. Slozhi parite v malkija dzhob na kysite si pantaloni.

V тази porjadychno patetichna zhanrova scena ima neshto, koeto donjakyde objasnjava haraktera na Niko Herceg i syvsem osporva pedagogite, koito tvyrđjat, che lichnostta se formira s godini. Peejki vyrhu razvalinite na onova, koeto do predi malko e bilo dom na mogyshtija mu djado, Niko Herceg specheli pyrvite pari v zhivota si. Vsichko, koeto shteshe da vyrshi po-kysno, shteshe da byde vsyshtnost syshtoto: dylgo

hodene po vseobshtite myki na edin malyk uctiv svidetel, kojto, mimohodom, za da se prehranva njakak si, pripechelva s peene!

Sjakash vnezapno sybudena ot dylgogodishnija si mirnovremenen syn, v dalechinata zapochna da vie sirena.

- Samoleti! - zavikaha horata i se vturnaha nagore po strymninata kym slivacite. Herceg gi gledashe kak se katerjat po hlyzgavata vlazhna treva i kak se sybarjat vyznak, povlichajki se edin drug za krakata i paltata. Nego nikoj ne povede i zatova toj prodylzhavashe da stoi spokojno i taka stana edin ot redkite ochevidci, koito dobre mozhaha da vidjat formirovaniето ot samoleti, koito pikiraha nad grada, puskajki nanizi ot obli bljaskavi predmeti. Pyrvo se chovashe grohot, a njakolko miga po-kysno do Herceg dostigashe ogromna goreshta vylna, ot kojato kyntjaha ushite i glavata mu. Togava oshte ne umeeshe da razlichava samoletite, no njakolko godini po-kysno, kakto i vsichki ostanali voennovremenni deca, shteshe da stane istinski specialist po letatelni aparati i oshte po reva na motorite shteshe da mozhe da razpoznava dali stava duma za eskadrila "shtuki" - "JU-87", narichani "Sturmkampfflugzeng", ili e formirovanie ot "dormieri", "junkersi" ili "mesershmiti-III". Oshte po visochinata, na kojato letjaha, toj syumjovashe da opredeli celta i prednaznachenieto im: dali tova sa samo obiknoveni transportni samoleti, prazni li se vryshtat, ot bojna zadacha, bez smyrtonosnija si tovar, ili tepyrva imat namerenie da go izsipjat vyrhu sledvashtija neshtasten grad, kojto oshte ne e platil voennija si danyk. Ponjakoga, v noshtite na usamotenie prez puberteta, toj se pitashe koj li e bil onzi pilot, kojto beshe hvyrtil bomba vyrhu djadovata mu kyshta. Verojatno i samijat tozi chovek otdavna e trup - prah i pepel, svalen i zabraven. Onazi bomba, kojato toj beshe hvyrtil na 13 april 1941 g. nad Saraevo, beshe padala mnogo dylgo, dotogava, dokato nastigne i nego samija i go prevyrne v NISHTO. Herceg vjarvashe, che pilotyt ja

beshe hvyrtil vyrhu samija sebe si i mu beshe po-leko ot syznaniето, che na sveta syshtestvuva njakakva vissha, kosmicheska pravda, izvyn choveshkija doseg i volja.

Ostavi kotkata si na zemjata i se kachi na podvizhnoto stolche na zenitnoto orydie. Metalyt se beshe veche ohladil. Zapochna da vyrti rychkite na "hispanoto", predvizhvajki cevta otvesno i po horizontal. Mereshe se, kakto go bjaha uchili vojnicite i vikashe: "Bum, bum, bum!".

V tozi moment tova beshe poslednata otbrana na grad Saraevo.

Prez poslednite godini vse po-chesto tyrseshe ubezhishte v skrishnite kytcheta na svoeto detstvo, a naj-veche v polumrchnata kuhnja na Hajrija Pita, v chiito ygli lyshtjaha s matov bljasyk potymneli ibrici i dzhezveta. V tova pomeshtenie, taka vazhno za Herceg, koeto syshtevremenno sluzheshe i kao staja za spane, usyrdnata Hajriina siromashija beshe iztyrkala dyskite na poda do neverojaten predel, dokato ne bjaha stanali zhylti kao dukat i uhani kao bosilek. Misleshe si za тази skromna staichka v shlupenija bordej na skalata, tyrseshe v noshtite nejnija vhod i za koj li pyt slizashe nadolu po pet golemi strymni stypala: v mig bivashe obgyrnat ot sigurnostta na skypija mu Hajriin dom. Prez prozoreca se vizhdashe rekata - lete plitka i popresyhнала, naesen bujna i zhyltochervena ot glinata, kojato svlichashe ot okolnite sklonove. Na pervaza obiknoveno stojaha ochilata na Hajrija Pita, estestveno, bez dryzhki, koito bjaha zameneni ot ednata strana s obiknoven kanap, a ot drugata - s ogynata olovna tel. Do konservenata kutija, v kojato po njakakvo chudo vireeshe malko limonovo dryvche s edin zelen plod, se vyrgaljashe vechnoto j nezavyrsheno pletivo, tyrkaljaha se dva obeleni oreha, tyzhno si

traeshe iztyrkan portfejl ot tymna kozha, s metalna zakopchalka. Hajrija snoveshe okolo lamarinenata pechka, razduhvajki ogyinja, ili chisteshe oriz na kraja na masata, vinagi njama, tiha i vdyhashta doverie.

Vse po-chesto bjasgash v tova ubezhishte, podgonen ot srokove i zadylzhenija, sled shejsetina cigari, izpusheni bez vsjakakvo udovolstvie, i bludkavite kafeta "espresso", koito go vyzbuzhdaha s kofeinovata si kiselina. Skrivash se v Hajriinata kyshta ot presledvachite, otegchitelnite raboti i dreboliite, koito trjabvashe da zadyrzh v glavata i belezhnika si, chuvstvajki, che tezi malki, neizbezni zadylzhenija, posledvali vseki poluuspeh, kato dosadni muhi trovjat golemite idei i nachinanija, izpylvat go s chuvstvo za vinovnost, che neprekysnato zakysnjava i che nakraja shte byde zatynal v neplateni smetki za neshta, koito e poglyshstal, nadjavajki se naivno, che shte podkupi syvestta si; ot globi za nepravilno parkirane, zaradi koito sydijata go zaplashvashe sys simvolichna prisysda ot edin den zatvor (nezavisimo ot cjalata populjarnost i simpatiite, s koito se polzva pred nego i semejstvoto mu) - trjabvashe da izbegne pokanite za njakakvi skuchni vech'eri u saloni lovci na uspeli hora, da vyrne pyk vech'erite na njakoi drugi, ot koito beshe zainteresovan, da telefonira i da pita za zdraveto na T. S., da podnese syboleznovanijata si na semejstvo R, da napishe za vestnika kratko izlozhenie za sydyrzhaniето na sledvashtata si serija, da dade intervju za njakakvo srednoshkolsko vestniche, za da ne se pusne sluh, che e tendenciozen (vprochem tezi momcheta i momicheta shte bydat utre novata mu publika!), da prochete memoarite na bivshija ministyr N., po koito toj zhelaeshe da napishe scenarij za televizionna serija, da izprati snimki s avtografii na momichenca ot provincijata, da otkrie grafichnata izlozhba na L., nakraja, da oformi staro komandirovychno, koeto kree na bjuroto mu poveche ot dva

meseca, chakashto naj posle da se sumirat dnevnite, samoletnite bileti i da byde vurnat ostatykyt ot pari... Bozhe, imat li izobshto kraj tezi malki potiskashti zadylzhenija, koito idvat edno sled drugo, den sled den, a toj e prekaleno slab, za da gi spre, otkloni i othvyrlj ot sebe si, plashejki se da ne zasegne njakogo. Strahyt mu ot gladnite godini, kogato nikoj ne go tyrseshe, nito go zhelaeshe, paralizirashe voljata mu, kogato reshitelno trjabvashe da kazhe: ne! Poemashe vse novi i novi zadylzhenija, koito go zadushavaha i prevryshtaha zhivota mu v niz ot projavi na esnafska banalnost. Samo genialnite hora imat pravo da bydat neljubezni, kazvashe toj, a sled kato ne sym siguren dali sym genij, ne mi ostava nishto drugo, osven da byda ljubezen sprjamo vsichki, makar i cheljjustite mi veche poleka da se shvashtat ot uchtivi usmivki! Uzhasen' ot gradonosnija oblak, kojto nadvisvashe nad bydeshtite mu dni, dopuskashe greshka sled greshka: vmesto da se opita da se otryve ot zadylzhenijata edno po edno, kato othvyrlja mimohodom onezi, na koito se natykva, vdigashe ryce ot vsichko i se naslazhdavashe, tyrsejki tishina sred burjata - vse poveche se prevryshtashe vyv vechen beglec, izmoren do smyrt televizionen gladiator, kojto se opitva da izvika synja pred ochite si, pone za minuta ili dve, predi da go dovyrshat syvsem, a trupa mu da izvlekat po pjasyka na arenata. Tova naivno bjagstvo ot zrzalata mu vyzrast mnogo prilichashe na starite mu gimnazialni potapjanija v samozabravata, kogato otlagashe prisydata ot izpravjaneto na sledvashtija den lice v lice s njakoj uchitel, na kogoto beshe obeshtal da donese izcjalo popylnen rechnik ili domashni raboti za izteklata polovin godina, a znaeshe, che tova e absolutno nevyzmozno i se otdavashe na kratkotrajnoto shtastie, che idvashtata nosht e bezkrajno dylga, a utroto - neizvestno i tolkova dalechno, che mozhe bi nikoga njama da dojde, ta, zaradi tova, znachi, ne si i zasluzhava da go e grizha!

Vyv vseki uspeh se krie paradoks: chovek zhertva naj-hubavite si godini za tova da byde obichan, tyrsen, poznavan ot vsekigo na ulicata, a sled tova v ostateyka ot zhivota si uzhasno kopnee za onova chudno vreme, kogato na nikogo ne e bil nuzhen - sam, s vsichkrite si chasove na razpolozhenie.

S godinite, blagodarenie na tova, che beshe tyrsen poveche ot drugite hora, Herceg beshe razvil chuvstvo, che e presledvan i che vsichki iziskvat i ochakvat neshto ot nego. Iskaha mu, naprimer, ocherci za nedelnite vestnici, intervjuta, v koito se podrazbirashe, che njama da povtori njakoi ot predishnite si duhovitosti, kato vse pak ostane veren na populjarnata predstava za nego; avtografi ili da poseti njakoe sredno uchilishte za medicinski sestri, v chijato vytreshna anketa se namirashe na samija vryh na klasacijata za populjarnost... Kaneha go za tova ili onova televizionno predavane, v trudovopopravitelen dom, ta dori i v njakogashnija mu Gymnasium, syvsem zabravili, che sa go izhvyrtili ot nego kato naj-loshija uchenik v istorijata na uchilishteto! Prosto mu se struvashe, che neprekysnato dava i samo dava, che horata razgrabvat minutite mu, dnite mu, ideite mu, ta dori i chasti ot tjaloto mu, a za tova ne poluchava nishto v zamjana; sjakash poveche izobshto ne prinadlezhi na sebe si, a se e prevyrnal v edin vid obshtestvena sobstvenost, a v obiknovenija i, za drugite, taka obichaen vypros: "E, kakvo novo NI gotvite?" - s uzhas otkrivashe sobstvenichesko chuvstvo, ot koeto vse poveche se uzhasjavashe. Bjagashe vse po-dalech i vse po-otchajano, okryzhen' ot izbrana svita profesionalisti, koito v negovo lice ne vizhdaha televizionna zvezda, a ravnopraven sydruzchnik v zanajata; vturvashe se prezglava v novi opasnosti, sred hora, oshte neotroveni ot televizijata, i se vryshtashe zagorjal i otslabnal, obrulen ot planinski vetrove, solen ot dalechni moreta, s kozha, napukana ot snezhni buri v zavejani planinski sela, i

togava - otnovo go posreshtashe kup nerazpechatani plikove, mnogo po-goljam, otkolkoto predi zaminavaneto mu, i dylgy spisyk ot telefonnite nomera, na koito nepremenno trjabvashe da se obadi. Ochakvaha go dylgi dni i oshte po-dylgi noshti v zatymnenata montazhna, nad osvetenija kvadrat na filma, kojto go izmychvashe s tajnstvenata si haotichnost; vsichko pak zapochvashe ot nachalo - otnovo zaplashtashe s bezsynie naivnoto gimnazialno bjagstvo.

No beshe dostatychno po vsjako vreme na denja da legne v kresloto, a krakata si da vdigne na redaktorskoto bjuro, zatrupano sys stari vestnici i pisma, na koito nikoga ne otgovori, i sys zatvoreni ochi da se prehvyrli tozchas, prez vremeto, v Hajriinata kuhnja i da se gmurne v dobre poznatite j zapryzhki i podpravki. Togava otnovo chivashe shumoleneto na shalvarite i neulovimija shum ot stypkite na tova staro vrabche; tiktakaneto na razdrynkanija budilnik, kojto ot vreme na vreme izhyrkvashe na bjufeta i razdrusvashe razeshenite chinii, sybirani koj znae ot koe pepelishte ili bunishte.

Hajrija Pita, kojato sutrinta na 13 april se vryshtashe s kupenoto mljako i dva beli hljaba, zavari razrushena kyshtata na Ilija Hadzhi-Banjac i malkija Herceg sred pepelishteto. Sjakash doshla napravo ot nebeto na тази izstradala planeta, v tozi neshtasten grad v kotlovinata, tja go vze za ryka i go zavede v siromashkija si dom vyrhu skalata nad Miljacka. Ne znaeshe nito koj e bashta j, nito kak se kazva majka j. Ne mozheshe da kazhe dori i datata si na razhdane! Govoreshe s bezzybata si usta: "Ne znam, ne znam, ama shte e bilo otdavna, onuj ljato, kogato Sharajvo gorjalo..." - i v syshtija mig se shmugvashe sramezhливо v njakoj mrachen kyt, uz neochakvano zaeta s neotlozhna rabota. Celija si zhivot beshe posvetila na drugite; sjakash se chisleshe kym njakoja tajna, veche izmrjala sekta, sjakash njakoj dobyr angel se beshe predreshil kato gyrbava

sedemdesetgodishna starica- ptica, za da pomaga na naj- neshtastnite sred momichencata i momchencata. Nishto ne tyrseshe i ne iskashe za sebe si: vseki, kojto sluchajno mineshe pokraj neja, mozheshe da j naredi kakvoto si poiska. Sreshtaha ja naprimer da mykne hljab i olio i ja prashtaha da im kupuva cigari, dinja; moleha ja da im naglezhda dvora, dokato se vyrnat ili da otkrie izgubilata im se kotka, a ponjakoga i deteto, koeto se e zaigralo i zabravilo da se vyrne u doma, da zanesse njakoja zaryka ili da podyrzhi povodite na konja, i tja vinagi se syglasjovashe, ne ot strah, a ot vrodna dobrotta. Ot pozata na tjaloto j, koeto pritiskaha prekaleno tezhki zadylzhjenja, mozheshe da se razbere, che bog ni e natovaril s premnogo rabota na zemjata prez kratkija ni zhivot: "Koj shte shvyrshi vshichko tova, koj shte shmogne da otide na tolkova mnogo meshta, e-eh, bedni hora, shte ushpejat li njavgva malko da she poradvat na zhivota?".

Rjaderno njakoj vizhdashe Hajrija Pita da jade (Herceg chesto se pitashe ot kakvo izobshto zhivee) - obiknoveno toeshe kraj masata, na kojato drugite objadvaha, pregyrbena, v pozata na vechna sluginja, vinagi zagrizhena stanala li e gozbata i shte stigne li za vsichki, a kogato ja kaneha da sedne s ostanalite i da objadva ili vecherja zaedno s tjah, otkazvashe, kato klateshe glava i se kylneshe, che veche e jala, koga - tova nikoj ne znaeshe! Samo njakolko pyti ja beshe vidjal na masata - tova beshe onazi godina, kogato iz grada se raznese vestta, che syjznicite sa napravili desant na bregovete na Normandija, i oshte vednyzh, spomnjashe si dobre, kogato Saraevo okonchatelno beshe osvobodeno. Togava Hajrija beshe prigotvila istinski pir, Na masata se beshe pojavil dylgoochakvanija samun, v chijato meka sreda, pod hruskashtata mezhdu zybite korichka, beshe kapnato malko olio; beshe napravila baklava s pecheni orehi i otnjakyde beshe donesla

pechena agneshka glava. Izbleshtenite agneshki ochi okokoreno gledaha Herceg ot chinijata. Sled kato Hajrija dovrshi ptichata si dazhba , kato si beshe shtipnala ot vsichko po malko, obyrsa s opakoto na dlanta ustnite si i otravi pogled kym tavana, predpolagajki, che tuk njakyde, nad masata, bi trjabvalo da se namira vsemogyshijat Bog: "Kogato Allah dava, tyj da e do grob!" - vyzdyhna tja i v тази vyzdishka na kletata starica, kojato prez celija si zhivot beshe pylzjala tiho kato bubolechka, se krieshe nejnata religija na skromnostta, sljapata blagodarnost za vseki zalyk, kojto poluchavame v тази dolina na sylzite, neizmerimo vyzhishtenie ot bozhijata shtedrost, nakraja: blagodarnost, che sme zhivi i che ni e toplo i suho nad glavite, che ne sme pod dyzhda, sred myki, stradanie ili nemilosyrdie.

Nikoga ne beshe vizhdal Hajrija Pita v krevata: budeshe se vinagi predi nego, a oshte rano sutrinta ja zavarvashe napyлно oblechena, vyv vsekidnevната si iznosena bluza, zagyrnata s prekaleno shiroko, ochevidno myzhko palto, s dylgi rykavi, koito zaprjatashe. Ljagashe vinagi sled nego i nikoga ne se oplakvashe ot umora, nito pyk njakoga ja beshe vidjal bolna. Dali izobshto speshe?

Znachi vseki mozheshe da zapovjada na Hajrija Pita, pyk i samijat Herceg, kojto togava beshe momche, misleshe, che staricata mu posveshtava vremeto si, zashtoto samata tja njama kakvo po-umno da napravi s nego. Vjarvashe, che j pravi usluga, kato se syglasjava na tova ,da mu ugazhda. Edva mnogo pokysno, v zrelite si godini, Herceg zapochna da shvashta razmerite na nejnata tiha skromnost i egoizma si, kojto mu e prechel da obyrne vnimanie na тази gyrbava svetica bez lichen zhivot. Razbra, che Hajrija e dostatychno silna, za da se otreche napyлно ot svojata lichnost! Vsyshtnost tja e bila angel, kojto se e syglasil da poeme vyrhu pleshtite si grehovete na vsichki hora po zemjata ot sytvorenieto na sveta do dnes. Grizeshe go

syvestta, che e prekaral tolkova dni i noshti kraj neja, bez da se vyzpolzva ot tova da opoznae boga otblizo. Segá, kogato vse po- chesto misleno otivashe v nejnata staichka, kydeto vsichko beshe chisto i shumoljashto, se pitashe dali njakoga tja e bila mlada i vse poveche se uverjovashe, che se e pojavila na sveta napravo stara, na sedemdeset godini, zabradena s sharena kyrpa, po kojato rastjaha zeleni pylzjashti rastenija - vechna kato dobrotata v tozi svjat, v kojto prekaleno chesto ni se struva, che zloto zavynagi e pobedilo.

Vsjaka nedelja otivaha na staroto pravoslavno grobishte, kydeto sred gystalaka ot skromni nadgrobní pametnici i kilnati dyrveni krystove, se izdigashe poslednata ostanala sobstvenost na familijata Hadzhi-Banjac: velikolepna grobnica ot poliran cheren granit s ramka ot bjál vylnist mramor. Otstrani visjaha dve kandila ot shlifovano styklo, koito mnogo napomnjaha na Herceg fajtondzhijski feneri. V naj-fin chernozem, donasjan vsjaka prolet ot Hajrija Pita s chuval do grobishteto, rastjaha cvetja, chiito imena Herceg ne znaeshe, no vsjako listence v тази zadgrobna niva, kojato toj pleveshe, branosvashe i po vreme na sushite polivashe s lejkata, predstavljavashe za bujnoto mu detsko vyobrazhenie poveche ot zhivo syshtestvo - tova bjaha cvetja-znaci, chrez koito myrtvite zhelajat da ni se obadjat i ni syobshytjat za carstvoto na tymninata. Tuk bjaha poniknali tymnovioletovi cvetja s prichudlivi beli sharki, s forma na spirali, zvezdi ili myrtveshki glavi, a imashe i cvetja, koito napomnjaha na toku-shto kacnali noshtni peperudi ot stranata na vyzdishkite. Nezhnite zeleni stybylca bjaha izrasli ot telata na zarovenite Hadzhi-Banci; vseki ot tezi myrtyvci, chiito imena bjaha izdylbani v granita, pokrit sys zloto, imashe svoe cvete. Belite i zhylytite peruniki s shiroki lista, za Herceg bjaha starite

hadzhii - Gavriilo i Petyr (pochinali v mir prez 1923), dokato drebните cvetove na krina, vechno nespokojni i potrepvashiti, predstavljavaha nezhnite dushi na malkite Hadzhi-Banci, umreli ot ispanska treska, predi oshte da sa prohodili. Dvamata bliznaci, koito samo za mig-dva se bjaha spusnali na zemjata ot njakakvo peresto oblache, ot koeto idvat decata, se bjaha ogledali okolo sebe si i, sled kato ustanovili kyde sa popadnali, bjaha reshili, che njama nikakvyv smisyl da ostanat za po-dylgo tuk - i otnovo se bjaha vyrnali na nebeto, ostavili sled sebe si samo zlatni bukvi v granita i dushite si pod formata na cvetja, koito grizhlivata Hajriina ryka beshe povikala ot zemjata i beshe otgledala.

I kakto se boreshe da zapazi kakvoto i da bilo ot sobstvenostta na Hadzhi-Banjac, srazhavajki se s tylpata, kojato obirashe izostavenite razvalini, kato skimteshe i myrmoresheshe po svoja njam nachin, uporita kato malyk pajak, zashtitavasht pajazhinata si, i kakto pazeshe v svoja bordej vsichko, koeto beshe uspjala da grabne i spasi - razesheni belo-cherni obuvki na starija Ilija, chift sveshtnici i styklen serviz za sladko, dve gramofonni plochi i razvalena pisheshta mashina marka "Remington" (nakraja i Niko N. Herceg, zhiv, kojto syshto prinadlezhi na starija Hadzhi-Banjac) - taka Hajrija Pita bdeshe i nad tehnite myrtyvci, tyrpelivo chakajki chasa, kogato njakoj ot familijata, na kojato koj znae zashto beshe sluzhila vjarno, shte se vyrne, za da mu dade otchet i predade spasenoto. I kolkoto i da beshe neimoveren gladyt i krajna nishtetata, v kojato zhiveeha staricata i momcheto, nizvergnato ot prestola si na princ, tja nikoga ne se podade na izkusheniето da prodade dori i edna ot veshtite, koito krieshe pod pezula. Vednyzh mesechno srebrotо beshe izvazhdano ot starija dyrven sandyk i pod svetlinata na sveshtta, zad zatvorenite prozorci, zatymneni s odejalo, Hajrija chisteshe vseki potymnjал ekzempljar ot pribora

za dvajset i chetiri dushi, kojto syshto beshe uspjala da izrovi ot pepelishteto. Za da ne chujat sluchajno sysedite zvyna na blagorodnija metal, tja prez cjaloto vreme, dokato tyrkashe srebrotu, mynkashe do bezkrajnost dumite na njakakva stara pesen, kato se vajkashe na kraja na vsjaka strofa, sjakash baeshe i vrachuvash:

"Oj, devojko, Stambolijo, Stambolijo!
Stambul ti se e syboril, syboril!
Libe ti se razbolelo, razbolelo!
Libeto ti shte umira, shte umira!
Che neka mre, shtom shte mre, che neka mre!
Ne mozhesh s tuj si otmysti, otmysti!
Skolufi sym zakitila, zakitila!
Momci sym si primamila, primamila!
I Alija Sarajlija, Sarajlija,
I Omer zlatarja, Omer zlatarja,
kojto kove prysteni, prysteni
i za ryce grivni, za ryce grivni,
a za glava zlatno klonche - zlatno klonche... "

I taka, dokato Hajrija se zanimavash s grobnicata na Hadzhi-Banci, tananikajki si pod nosa njakakvi samo na neja poznati zaklinanija, koito koj znae koga i kyde beshe nauchila, sluguvajki po kyshtite poveche ot polovin vek, Niko brodeshe iz grobishteto prez gorata ot betonni heruvimi, razglezhdashe fotografiite na pokojnicite s izblednjat cvjat na keramichna sepija, srichashe stihove, pylni s bolka po onezi, koito zavinagi sa napusnali svoite blizki... Vnimatelno zaobikaljashe presnite grobove, obrasli s mlada treva, plashejki se, da ne bi sluchajno da nastypi njakoj myrtvec po korema ili glavata. Galeshe s prysti gladkite kamenni lica na devojki s razpusnati kosi, viseshe se po klonite na placheshtite vyrbi, kato razgryshatashe stranica po stranica tozi almanah na grazhdanskata smyr.

Taka vednyzh syvsem sluchajno otkri njakakva grobnica, chijato puknata nadgrobnna plocha beshe otmestena malko nastrani tykmo tolkova, kolkoto e dostatychno da se provre ottam kljoshtavoto tjalo na momcheto. Pyrvo se vslusha v mrachnata vytreshnost na podzemnata rakovina, kojato kynteshe, umnozhavajki dishaneto mu, a sled tova se okurazhi i se spusna v "dolnija svjat" i taka, stypka po stypka otkri syvsem prazna, verojatno ograbena grobnica, v chijato chelna betonna stena beshe izdylban malyk oltar - vsyshnost paraklische, kydeto otkri po chudo zapazena Bogorodica ot sinja majolika (hudozhestvena keramika s neprozrachna glazura, b. pr.). Chuvashhe kak klokochat podzemnite vodi, koito otmivaha plesenta ot vsichki steni i se iztichaha neizvestno kyde prez njakakva puknatina na poda. Sedna na edna betonna pejka i podgyna kraka. Nabljudavashe triyglynija kys nebe nad glavata si. Znachi tuk zhivejat myrtvite, misleshe si toj udiven i syshtevremenno uplashen. Ne si spomnja tochno kolko beshe prekaral pyrvija pyt dolu, v zadgrobnata kilija, sred myrtvite sysedi otljavo i otdjasno, ot jug i ot sever, dokato otchajanata Hajrija Pita go tyrseshe, lutajki se iz labirinta ot chimshiri i kiparisi, razgryshatashe placheshtite vyrbi, spyvashe se v tezhkite verigi i girljandi. Momcheto sjakash beshe "vdyn zemja propadnalo"! Nakraja go otkri slabo eho ot starcheskija j glas: "Niko, Niko, obadi se de si!" - i toj pochti zamajan ot zastojalija vyzduh izleze ot grobnicata synliv i zaslepen ot razkoshnija slynchev den, kato se smeeshhe na Hajriinija strah. Ne j otkri tajnata na dolnija svjat i chesto otivashe da posedi malko pod zemjata, vinagi, kogato Hajrija se zahlasneshe po cvetjata, dokato edin den ne nameri grobnicata zatvorena: myrtvite izglezhda se bjaha vyrnali ot svoja izlet! V njakoi po-kysni postypki na Niko Herceg mnozina zlozhelатели vizhdaha porjadychno zhestoko ravnodushie: "Kak si mogyl?!" - pitaha go

sled intervjujata mu s umirashti, na koito tikashe mikrofonta pod edva dolovimija im dyh. Podoben vypros potrepvashе neizgovoren vyrhu ustnite na onezi, koito go nabljudavaha kak hladen i ravnodushen izprashta do grobishteto naj-blizkite si prijateli i kolegi, bez nito edna sylza, trepvane ili kakyvto i da e priznak na systradanie, a dori, kakto bjaha zabeljazali njakoi, i s pochti podigravatelna usmivka v ygylcheto na ustnite! No Herceg ne beshe bezchuvstven! Samo che prekaleno chesto se beshe ozovaval v blizost do smyrтта oshte ot malyk i zatova vjarvashe, che i za smyrтта, kakto i za samija zhivot, e neobhodima dylga podgotovka i bezbroj trenirovki. V kraja na kraishtata, ne trjabva da se zabravja, che Herceg beshe DETE NA SMYRTТА - nejno chedo, pusnato da se vyrne izpod tymnoto kadifeno krilo sred zhivite oshte onzi april, , kogato тази siva dama beshe poshtadila samo nego, za da byde za izvestno vreme svidetel, dotogava, dokato i na nego, kakto i na ostanalite smyrtni, ne mu dojde redyt. Toj oshte kato dete beshe TAM DOLU i poveche ne go beshe strah ot praznoto eho, iz koeto se lutat senkite na myrtvite. Okopavashe i polivashe dushite im, preseleni v perunika, v krin, v gradinska temenuga i shiboj - te imaha svoj taen dogovor. Redom s miliardite hora ot planetata Zemja, koito se blyskaha da stignat do njakakva cel, do mestenceto si pod slynceto, kriejki se, ubivajki i prechejki si edin na drug, biejki se i hapejki, chakajki na bezkrajni opashki, tichashe i toj, Niko Herceg, typcheshe i beshe typkan, no vsichko tova vyrsheshe samo edna chast ot nego - samo onzi Herceg, opredelen za syste-zanie, predopredelen za igra, dokato drugijat klecheshe zadrjамal v izostavenata grobnica, ot kojato bjaha izbjalali myrtvite, dolavjajki kak gore, na povyrhnostta na zemjata go vika gласyt na Hajrija Pita, negovata vtora majka:

"Niko, Niko, de si? Obadi seeeeee...!"

Dokato chaka malkija Herceg, mu se struva, che nikoga ne e ochakval njakogo s tolkova ljubov i kopnezh. I sam se uchudva na nepredvidenoto razhdane na Narcis ot pepelta na falshivata skromnost, v kojato toj tolkova dylgo beshe vjarval, mamejki i sebe si, i drugite. Sramuva se ot tova mychitelno priznanie. No koj drug shte e toj, ako ne Narcis, zagledan v sobstvenija si lik, ne v kakvo da e otrazhenie vyv vodata, a v samija sebe si na deset godini? I tozi Narcis, ot kogoto otdavna se beshe otrekyl, a, za da skysya vsichki vryzki s nego, beshe zatvoril v njakakvo dylboko tajno podzemie, razbi kljuchalkata, prepluva prez vremeto v svoboden stil, za da se slee s obozhavanata predstava za sebe si, otvratitelno smesil syn i dejstvitelnost. Vreme e da pogledne istinata v ochite!

Kakvo sa vsyshtnost bljaskavite karieri i kakvo e tyj narechenoto "napredvane" v zhivota, kakvo kara njakoj nedodjalan malchugan sled mnogo sebeotrichane da se izdjala v populjarna uvazhavana lichnost, napyлно ulegнала i preuspjala, ako ne neverojatnata ljubov, kojato vseki izpitva kym sebe si, po-točno kazano - kym mechtata za sebe si i svoja razkrasen lik, a vsichki usilija da se nauchim na dobri obnoski, da usyvyrshenstvame dikcijata i ezika si, da namerim podobavashto obleklo, koeto da e naj-podhodjashta ramka na tozi oficialen portret, strahyt da ne ni ulovjat v njakakva greshka i da ne stanem za smjah - kakvo e tova, ako ne pokazvane na skritija narcisoiden bljasyk, za kojto ne smeem da si priznaem dori i v momentite, kogato vnimatelno nabljudavame liceto si pred ogedaloto? Ne se li vryshtame chesto v mislite si kym onezi dni, kogato, po sobstvena precenka, sme bili oshte daleko ot syvyrshenstvoto? Ne se li lutame iz tyzhnite si neuspehi i oskydnite si godini samo za da se naslazhdavame po-pylno na visochinata, do kojato sme se dobrali? Gledame samite sebe si ot

tezi snezhni vyrhove na uspeha kak zalitame mladi i naivni, opipvajki tymninata s izpynati ryce; lutame se iz obyrcani labirinti i ot sylzite i otchajanieto si izvlichame skypo zaplateni pouki, a zhivotyt ni shamarosva otljavo i otdjasno, dokato s posledni sili pylzim kym sebe si - dnes.

Niko Herceg dyrzheshe svoja Narcis na veriga po-strogo ot ostanalite hora, tyj kato dobre znaeshe kakvi neprijatnosti mozhe da mu donese v bezposhtadnata vojna, kojato ot godini vodeshe sys sredata si. Beshe razvil mimikrija i hitrost, stana shampion po licemerie, a ljubeznostta beshe glavnoto mu oryzhie. Vzimashe horata okolo sebe si za obiknoveno gorivo, koeto shte izgori v pyrvata ili vtorata stepen na raketata, neobhodima da go iznese daleko izvyn obhvata na onova, ot koeto mu se gadeshe - predi vsichko izvyn obsega na nishtetata i posredstvenostta. Razbral, che v тази vojna nikoj ne mu pomaga, nito pyk e zapalen po nego, toj znaeshe dobre, che e sam sred vylcite i che shte uspee samo blagodarenie na nerazbiratelstvoto pomezhdu im. Nishto ne mu beshe podarjavano i vsichko si vzimashe sam, kato iztrygvashe uspehite si po veche izvestnija ni dryzko-uchtiv nachin. Pyrvoto i naj-vazhno pravilo v zhivota mu: sled kato uspehyt ne zavisi ot drugite (ako zaviseshe, te sigurno njamashe da mu go predostavjat!), shte napredva chak dotogava, dokato motorite mu sa v red, a tova zasjaga samo nego. Poradi tova lukavstvoto mu se beshe razvilo do takava stepen, a samijat toj beshe taka nashtrek, che v momentite na pylen uspeh i tyrzhestvuvane, kogato po njakakva ironija, naj-chesto točno onezi, koito predi tova go bjaha kritikuvali i se bjaha opitvali da mu poprechat, mu chestitjaha s ozareni lica, uspjavashe da obuzdae pobednija vik na Narcis i s vyzmozhno naj-vyzyd'yrzhan glas da uveri laskatelite, che verojatno se kasae za njakakvo nedorazumenie i che cjalata rabota dalech ne e tolkova syvyrshena, kakto se predstavja sega; samijat toj naj-

dobre vizhda vsichkite j nedostatyci i "praznoti". Prez tova vreme mnozhestvo ot malki otchajani momcheta - vsichkite poznati mu ot siropitalishtata i dvorovete ot pokrajninite, ot ulicata, ot pepelishtata, ot mrachnite blokove i chakalni treta klasa po malkite gari, reveshe i paleshe znamena v triumfa si - iskaha da izljazat, no toj im zapovjadvashe da ostanat vytre i da ne se opijanjavat ot uspeha: trjabva da bydem nashtrek, govoreshe im toj, shtastieto na vojna e nepostojanno i neprijateljat samo chaka da ni iznenada nepodgotveni, dokato spim! Otivashe syvsem sam do hotelite vyv festivalnite gradove, v koito popadashe, i dylgo stoeshе pred ogledaloto, uspokojavajki razocharovanata tylpa ot tyzhnata si mladost, kojato iskashe meso, piene, igri i zheni. Nima tova e TOVA?" - pitashe se toj, zastinal v uspeha si, sam protiv vsichki.

I tyj, toj potiskashe svojata narcisoidnost kolkoto se mozhe poveche i samijat pochti beshe povjarval, che nikoga ne j se e podaval (ama che kysa pamet!), no eto, tja nenadejno go beshe obsadila i sega kakvo drugo beshe toj, ako ne bukvalnijat, zle graviran Narcis, kojto veche desetiletija se vlachi iz uchebnicite po grycki i latinski i iljustraciite na "malkite mitologicheski rechnici" - gol, kakto i samijat toj, i typo zagledan v sobstvenoto si otrazhenie, podmladeno s dvajset i sedem godini; sam sys sebe si na morskija brjag, sljap i gluh kym vsichko, osven kym mykite i udovletvorenijata, prez koito shte trjabva da premine onova momche.

От какво живееш през време на воената?

Hajrija vseki den otivashe da raboti po chuzhdite kyshti, kydeto kato nagrada za truda j davaha ostatyci ot hranata i iznoseni drehi. Ponjakoga dori i schupeni igrachki za Herceg. Kypeshe i myrtyvci, a te bjaha poveche, otkolkoto prez mirno

vreme. Vsjaka srjada, na pazarnija den, iznasjashe na Bashcharshija bilki, koito tja i Niko berjaha po sklonovete na Trebevich i pokraj rekata. Na malkata im sergija lezhaha staratelnno podredeni snopcheta chudodejni rastenija. Vyrhu vsjaka izsushena kitka beshe zakachena belezhka, na kojato malkija Herceg, s hubavija si, leko polegat pocherk, izpisvashe imeto na bilkata i vsichko, ot koeto lekuva.

Imaha vinagi BABINA DUSHICA, kojato raste po izlozhenite na slynce ridove, v krajpytnite kanavki i po sinorite: s neja se lekuvashe natroven stomah i suha kashlica. Prodavaha PELIN za podobryavane na apetita (berjaha go kraj ogradite), a sushaha ZVYNIKA (tajnstvenija KANTARION) i LAJKA, ot koito se varjat chaeve za uspokojavane na koliki. Horata najmnogo kupuvaha bilkata ZHIVOV LJAK; shirokite mu listove se nalagaha vyrhu rani i tezhki travmi, a sluzheshe i kato siguren lek pri zmijsko uhapvane; lilav MENTOV CVJAT za bolna zhlychka i bosilek, kojto podsilva i uspokojava bolni nervi. Po vlazhnite i senchesti mesta v mrachnite gori zad avstroungarskite bunker, kydeto chesto otkrivaha nezaroveni trupove, tyrseha KISELEC, chiito lista sa dobri da zazdravjat razklateni zybi i da ukrepnat razraneni venci. Naj-goljamo udovolstvie za Herceg beshe, kogato po suhite kamenisti vyrhove na okolnitye planiny otkrie ha hrasta na SELIMA (na sr. miloduh), ot kojto se varjat lekove za oblekchavane na zaduha. Vjarvashe, che sred tymnozelenite lista bez dryzhki dejstvitelno se krie njakakyv malyk mil duh i che edin den, kogato izskubnat hrasta iz koren, shte go hvane da vliza v podzemnija svjat na duhovete, kydeto se izpylnjavat vsichki zhelanija na decata. Prez proletta berjaha lipov i glogov cvjat, ot koito se varjat priyatni chaeve za lechenie na tjaloto i dushata. Hajrija go beshe nauchila da razbira nemija govor na bilkite i da razpoznava jadvivite gybi - mesestata bulka i manatarkite (koito posle narjazvaha,

nanizvaha na vryv i sushaha za supa), ot otrovnite: MUHOMORKA, DJAVOLSKA GYBA i BYLVACHKA. Promykvaha se v selskite obori kato malki kradci, za da namerjat v torta' naj-vkusnata ot vsichki gybi - PECHURKATA, kojato raste ot juni do noemvri. Njakoi ot gybite jadjaha presni, a pyk drugi varjaha ili pyrzheha v tigana. Mezhdou Uspenie i Rozhdestvo Bogorodichno, kogato ljatoto beshe kym kraja si, po chervenikavite sklonove na Trebevich zapochvashe da se "razpukva" leshnikyt. Iz gradinite pod Sedam shuma (Sedemte gori) berjaha vkusen kasis - malki gradinski biseri s purpuren cvjat, a sred razvalinite v izobilie rasteshe kopriva, ot kojato varjaha silna i pitatelna chorba. Herceg si spomnja i zhyltata iglika, kojato raste kraj pytja; ot nejnite lista Hajrija pecheshe zelnik. Prez esenta kradjaha tikvi ot seljanite, pechaha gi na golemi parcheta, a semkite sushaha na slynchevija pokriv na Hajriinija bordej. Staricata mu davashe da grize i smuche hranitelnija koren na sladkata rjapa i "chukancheto" na zeleto. Prirodata sama se grizheshe prez ljatoto da oblekchi njakak si glada na gradskite bednjaci. Herceg si spomnja, che po vreme na vojnata imashe mnogo mushmuli i divi skorushi. Prez edna ot voennite godini slivite bjaha rodili kato nikoga, i seljanite ot Vasin han im dadoha da si naberat tolkova, kolkoto mozheha da natovarjat na edna malka kolichka s dyrveni koleleta. Vyv vzet nazaem ot komshiite kazan, svariha shest burkana petmez ot slivi. V pykyla na tozi kazan, po chijato povyrhnost klokocheha mehuri, sjakash se varjaha greshnici v golemi myki. Petmezyt beshe sladyk i lepkav.

Vse pak prez voennite godini Herceg beshe postojanno izmychvan ot neutolim glad. Vsichko, koeto poglyshashe, ni naj-malko ne mozheshe da usmiri gluhoto nedovolstvo na mladija stomah. Zimmite dni donasjaha ednoobrazna do vtrysvane hrana: gletav hljab ot trici i kartofi, vechnija

kachamak i rjadkata "ajnpren" chorba, kojato se gotvi ot razredeno brashno i izpyrzheni glavichki kromid s njakolko kapki maznina, ako imashe. Omryznaha mu vechnite banici ot kartofi, chieto ednoobrazie ne mozheshe da byde preodoljano dori ot izkljuchitelnoto gotvarsko vyobrazhenie na Hajrija: pecheni na parcheta ili "viti", vinagi zapazvaha syshtija si bludkav vkus. Ponjakoga s boj ili podmazvane si izvojuvashe pravoto da vyrti v dvora na gostilnicarja Hasan ryzhena, na kojto se pecheshe oven; trjabvashe s chasove ravnomerno da go vyrti i ot vreme na vreme da go poliva s bira, za da se zachervi kozhichkata mu. Shtastlivijat izbraniak za тази sveshtena dlyzhnost mozheshe da topi filii hljab, doneseni ot kyshti, v sosa - stopenata loj, kojato kapeshe na chernata lamarina. Mechtsaeshe si kak njakoga shte stane dostatychno bogat, za da kupi i dvata bybreka, i ovneshkata opashka, kojato ceneshe naj-mnogo. Hajrija ot vreme na vreme mieshe chiniite pri tozi gostilnicar, zatova im pozvoljavaha da si zanesat v kyshti ovneshkoto shkembe. Večer v gostilnicata stavashe opasno. Pijani vojnici streljaha s pistoleti po panica.

Herceg s okokoreni ochi gledashe vojната na vyzrastnite!

Vidja razlichni vojski: svirepi ustashi v cherni kurtki ot Francetichievija legion, podkupni domobrani (opylchenci, b. pr.) sys zapretnati rykavi na zelenite uniformi i mazni kosmati cherkezi ot armijata na ukrainskija general Vlasov, koito se izkachvaha s pyrgavite si koncheta s dylgi spleteni opashki po stylbite na kazarmata; uzna za nemskata voenna policija s metalni polumeseci na gyrдите, za vojnicite ot SS shturmova divizija i prashnata nemska pehota, murgavite italianci ot jug s cherni kydravi kosi i onezi, opasnite, koito noseha kysi typi karabini.

Umeeshe da razpoznavata agentite ot tajnata policija po dylgite kozheni palta, koito stigaha pochti do petite im, i po shapkite, nahlupeni nad ochite im.

Vidja i Maks Luburich v cherna uniforma, obkryzhen ot telohranitelite si. Kogato zavyrshi vojnata, zavedoha cjaloto im uchilishte v mazata na Luburichevata vila na starata Skenderija, kydeto im pokazaha kazani za varene na hora, specialna jutija, s kojato goreli zatvornicite, verigi, klinove i shiroka dyrvena masa, chijto plot beshe oshte mazen ot pot i kryv. Govoreshe se, che ustashite prinudili zaloveni mladezh i devojka da se ljubjat na тази masa, a sled tova gi sysekli s kasapski satyri.

Sled policejskija chas, dylboko pod Hajriinata kyshta gradyt gaseshe vsichkite si svetlini, poradi opasnost ot syjuznicheski bombardirovachi, prevryshtajki se v gluha tymna jama. Chuvashе se samo priglushenijat bumtezhi na motori i po njakoe izvyrvane, posledvano ot izstreli.. Pusna se sluh, che ustashite koleli nared decata na izbjagalite komunisti. Herceg zaklinashe Hajrija da ne go predade, mjatajki se v treska:

- Ne me davaj, Hajrija, molja te... Ne me davaj na tjah...

Njakolko dena predi osvobozhdenieto vidja obeseni na Marin dvor. Njakoj im beshe sybul obuvkite i botushite i te se ljuleeha ot vjatyra s posineli glavi, s lica, otvratitelni ot sreshtata sys smyrta. Nikoga sled tova ne otkri po-podhodjashta iljustracija kym "Balada za obesenite" na Fransoa Vija.

Po vreme na vojnata bjaha zatvoreni osnovnite uchilishta i zatova Hajrija go zavede v manastira "Sv. Avgustin", kydeto trjabvashe da se moljat na boga predi zapochvane na chasa. Malkite katolici skljudhava ryce, pravoslavnite gi dyrzhaha skrysteni na gyrdite, a mjusjulmanite stojaha svobodno otpusnali ryce. Uchitelka mu beshe sestra Jozefina. Za dobyr uspeh poluchavaha sveti ikonki, koito obiknoveno predstavljavaha Magdaleninata kyrpa ili sv. Francisk Asizki kak razgovarja s

ekber, Allahju ekber, Allahju ekber..." - i kym chetirite strani na sveta. Peeha s visoki tenori na skopci, ot koito napirashe njakakva spodavena tyga i zhazhda za nebetu.

"Allahju ekber! Mohamed resul allahy..."

Vyv fontana sred senchestija dvor na Begova dzhamija, na kojato pisheshe: "KAMYK NA IVAN KACHICH - PUCHISHTE, BRACH", se kypeha gylybi.

Naj-posle vidja pobedata.

Pobedata, vsyshtnost, beshe otnachalo samo edin chovek na zapenen bjat kon, chiito slabini bjaha okyrvaveni ot shporite. Tozi chovek razigravashe konja po ulicata, taka che pod kopitata mu izkachaha iskri. Chovekyl streljashe vyv vyzduha s ruski avtomat s krygyl pylnitel, oprjan v ramoto, a konjat se dvizheshe njakak si koso, kato se blyskashe v ogradite, sjakash gradyt mu beshe prekaleno tesen; hlyzgashe se po gladkite vlazhni granitni paveta, dokato go razigravashe ezdachyt mu, po kogoto potrakvaha edna o druga zakacheni granati, binokyl, kozhena sumka i pistolet...

Nad pokrivite svistjaha kurshumi "dum-dum" i raketi. Horata tichaha po ulicite i se celuvaha.

- Daj da grymna vednyzh! Daj da grymna vednyzh! - tichashe Herceg podir edin vojnijk s shinel i go dyrpashe za polite. Vojnikyl streljashe ticheshkom. Sprja za mig i za da se otyrve mu dade shmajzera si.

Taka za pryv pyt streljashe po zvezdite.

Sled tova vidja v edna porta kak njakakyv chovek s trepereshti prysti priprjano zashiva chervena zvezda ot sukno na filcovata si shapka "borsalino".

Vidja i edin mladezh, kojto tichashe, hvanal se s dve ryce za stomaha.

- Njakoj me uluchi... - prostena sys stisnati zybi na Herceg, kojto go gledashe v nedoumenie. - Njakoj me uceli, oo, majchice!

Padna na trotoara, kato uchudeno gledashe momcheto, sjakash i sam ne vjarvashe, che smyrтта e tolkova prosta i vyzmozhna, no Herceg izticha natatyk, kym Ipotekarnata banka na glavната ulica, kydeto тази vecher bjaha bezplatni tramvaite. Vozi se osem obikolki prez grada, kato gledashe otvisoko zadrystenite ulici, naroda, kojto se veseli i tancuva.

Vidja kak iznasjat myrtvite i ranenite ot razkysanoto kozarashko horo, v chijto kryg do predi malko bjaha skachali momyk i devojka. Govoreha, che ot kolana na mladezha se otkachila bomba "kraguevka", dokato igraael, i che eksplodirala; umrjal taka - kaktо igraael. Govoreha: "Krasiva smyrт!" - i prodylzhavaha da tancuvat.

V tramvaja se kachvaha zadyhani tancjori na vienskija vals "Vino, pesen i zheni", kojto ehteshe iz ozvuchenija grad. Devojkite noseha koprineni chorapi s cheren ryb na praseca. Imaha hubavi kraka. Vryshtaha se v nachaloto na ulicata, gore pri Golemija park, za da zapochnat nov kryg ot valsa.

Vidja kak edin mlad vojnuk lezhi na trotoara i kak tikat njakakyv kljuch v stisnatija mu jumruk. Govoreha, che go e hvanala "nervnata" bolest. Mjatashe se i vikashe v trans:

- Vryzka, vryzka, drugarju, dryzh vryzkata...

Na drugija den zapochna uchilishte. Tova veche ne beshe nikakyv manastir "Sv. Avgustin", a istinsko narodno uchilishte.

Prez goljamoto mezhduchasie decata blyskaha s chanti po glavata edno momche, chijto bashta bil predatel. To krieshe glavata si s ryce i mylcheshe. Po lunichavoto mu, izcapano s prah lice, techaha sylzi, no to ne hlencheshe - ne kazvashe nito duma. Samo pokrivashe glavata si s ryce, dokato otekvaaha typite drynchashti udari na uchenicheskite chanti. Tyrpeshe zaradi

bashta si. Herceg chesto vizhda kak neshtastnoto mu kljoshtavo tjalo se gyrchi v ygyla na mrysnata klasna staja i kak belite mu trichetyrty chorapi, koito mu e obula negovata majka za pyrvija den na novoto uchilishte, stavat sivi i mazni razvlecheni parcali.

Decata po tova vreme bjaha zhestoki pochti kolkoto i vyzrastnite.

Prez svobodnoto si vreme razglobjavaha nemski rychni granati s dyrveni dryzhki, za da izmyknat ot tjah cennite dylgi zhylyt pryhicy barut. Kogato se zapali edna takava pryhica, svisti po zemjata, kato ostavja sled sebe si sleda ot cheren dim. Zatova mnogo Hercegovy vrystnici dnes njamat vsichki prysti na rycete si.

V edna izostavena vila na Obala (Brega), ot kojato bjaha izbjagali prokletite burzhoa, decata svireha na bjalo piano s izcapani klavishi. V kyshtata vse oshte se chuvstvashe neotdavnashnoto prisystvie na krasivite dyshteri na burzhoata, koito bjaha zaminali s nemskite si ljubovnici. Herceg nikoga dotogava ne beshe vizhdal bjalo piano i tyrpelivo chakashe da mu dojde redyt da posviri malko. Mozheshe s dva prysta da izpylni melodijata:

"Gord sym, che sym partizanian,
a ne vseki e takyv!..."

Nemski plennicy v zeleni dripi razchistvaha razvalinite. Herceg otivashe s drugite momcheta da sedi po zidovete i da gi gleda. Vednyzh edin izvadi fotografija ot dzhoba si i mu ja pokaza, kato privetlivo se usmihvashe. Na snimkata se vizhdashe njakakyv negov vrystnik, syshtinski Herceg! Stana mu zhal za tozi plennik, no se sramuvashe da go pokazhe i zatova se izplju v negovata posoka i sleze ot zida. Vojnikyt pribra snimkata v dzhoba na rubashkata i prodylzhi da kopae.

Na pyrvija otrjaden sbor uchitelkata popita koj e sirak ot vojната. Vdignaha se desetina ryce, no se okaza, che samo

Herceg N. Niko njama nito bashta, nito majka i zatova go izbraha za pionerski komisar.

- E, gospodin komisarju - kaza djado mu, - hubavo naredihte тази страна! Kazvam Vi go az, Ilija Hadzhi-Banjac, a Vie spokojno me dokladvajte, kydeto si iscate...

Na Herceg mu beshe stranno, che djado mu govori s nego na "Vie"!

- Kakvo sym vinoven az? - popita toj.

- Vinoven ste, gospodin komisarju, vinoven ste... - prodylzhavashe djado mu. - Koj ot nas ni e komisar? Vie ili az! Vsichko mi otnehte, gospodin komisarju... Ama nishto! Nishto!

Otkakto se vyrna ot Anglija v iznosен kostjum ot haristuid, Hadzhi-Banjac pieshe sam-samichyk v kuhnjata. Ot rajona im dadoha zhilishte v edna ot bivshite mu davani pod naem golemi grozni kyshti, na usojno mjasto, blizo do starata pravoslavna cyrkva, v zadnata chast na sgradata, do chiito prozorci nikoga ne dostigashe slynce. Kyshtata beshe porutena i kato prokylnata. V neja zhiveeha mnozhestvo postojanni i vremenni obitateli. Na obshtite kvartiri ne dostigaha klozeti, kato okolo tjah vinagi se vodeshe vojna i obitatelite hodeha po malka nuzhda po stylbishteto ili v koridorite. Vseki den izbuhvaha kavgi, koito obiknoveno zavyrshvaha s boj; bivashe izkyrtena s ramo nechija vrata, a ponjakoga ja razbivaha i s bradvi. Herceg izbjagvashe kolkoto se mozhe poveche тази kutsuzlijska sgrada, pylna s omraza, symnenija i podozrenija, zloveshtija voj i sylzlivija dyh na vjatyra, kojto raznasja pepel i otpadyci iz neja, tropota na pijani noze i pisycite na zastrashenite, i pochti zhumeshtom se shmugvashe prez obylvanija koridor do djadovata si kvartira, kydeto zavarvashe stareca obiknoveno do masata, s rairana pizhama, kojato ne

syblichashe denem i noshtem. Oblakytен kraj starija "Telefunken", Hadzhi-Banjac prilichashe na velichestvenite ruini na njakogashnija mogysht chovek. V praznata kvartira, pochti bez mebeli, osven edna spalnja, iztyrsena po sredata na prostornata staja, kojato se osvetjavashe ot edna krushka (tja viseshe kato sveteshta sylza samo na zhicata), bez drugi syzhiteli, osven Niko i Hajrija Pita (sjakash nishto ne se beshe sluchilo, staricata prodylzhavashe da idva vsjaka sutrin) - momcheto i djado mu, svyrzani zavinagi ot obshtoto neshtastie, se vizhdaha edinstveno predi ljagane: edinijat, izmoren ot igra i vylnenija, koito mu noseshe vseki nov den v osvobodeniya grad, drugijat - grohnal, napylnو pobeljal, vse oshte ne se reshavashe da zakrachi v novija svjat, kojto se razhdashe ot razvalinite na dovcherashnija mu zhivot. V liceto na tozi edyr, ot slabnal starec, okolo chieto kokalesto tjalo se veeshe kato bjalo zname nezakopchanata mu pizhama bez polovinata kopcheta, Herceg ni naj-malko ne mozheshe da poznae shtastlivija si djado ot vremeto predi vseobshtata razruha - onzi shumen veseljak, kojto puskashe gramofonni plochi i go raznasjashe na ramenete si iz visokite stai. Sklerite mu bjaha kryvjasali, a pobeljalata mu brada beshe nabola kato styrishte ot vosychnata mu, pergamentirana ot dim kozha. Vse pak go obichashe, kakto se obicha poslednata ostanala sleda ot sobstvenoto poteklo i izgubeno shtastie, i praveshe vsichko, za da mu ugodu i sluchajno da ne go obidi, koeto beshe tvyrde trudno, pochti nevyzmozhno. Ilija Hadzhi-Banjac naprimer imashe obichaj vecher da mu preglezhda tetrade; vprochem te bjaha samo povod za vyzpitavane i razvivane na samovyzbuzhdashto oratorsko umenie v edna vyobrazhaema sydebna zala, kydeto kato obvinjaem napadashe novata vlast, chiito styпки, samo kato eho ot domashnite raboti na momcheto, stigaha do kuhnjata na samotnika, v kojato starecyt bdeshe denonoshtno.

- Znachi da vidim kak stojat dnes neshtata! Kakvo vazhno nauchihme? - zapochvashe Hadzhi-Banjac edin ot svoite dylgi monolozi, kato vzimashе tetradkata na momcheto. "Zemjata - na seljanite, fabrikite - na rabotnicite"! Ej bogu, chudesno! Dobre ste go izmislili... A kakvo sym togava az, po djavolite, ako ne rabotnik? Imal li sym za tezi shejset godini, prez koito sym se byhtil, pone den pochivka? Ako ne bjah az, shtjaha da izpukat ot glad dve hiljadi goltaci i samun-dushmani, na koito osigurjavah rabota v gorata i vyv vremennite skladove, i oshte pet pyti po tolkova ot semejstvata im! Da, gospodin komisarju, ako ne beshe starijat Ilija Hadzhi-Banjac (pitajte kogoto iskate po charshijata i iz cjala Bosna, pitajte ako iskate i Jugoslavskata kralaska banka za boniteta na gorite mi!), ako ne beshe, znachi, tozi star glupak, kojto zhertvashe vsichko, dokato ne zapochna da hrachi kryv, shtjahme da vidim kak shteshe da izglezhda dyrvodobivnata promishlenost dnes, v nova Jugoslavija! Vie, gospodin komisarju, verojatno znaete kakvo e tova "Shipad"?

Herceg ne znaeshe, no za vseki sluchaj kimna s glava, za da ne jadosa djado si.

- E, ta Ilija Hadzhi-Banjac i na samija "Shipad" v Anglija i Gyrcija davashе krediti! Idvaha pri mene da mi iskat syveti koi gori sa za sech... - prodylzhavashe ogorchenijat starec, stavajki ot masata. - A kogato Ilija Hadzhi-Banjac zapochvashe, tezi gospoda ne iskaha i da go poglednat! Kakvo praveha li? Goneha prostitutkite ot Saher vyv Viena, karaha kjocheci na fajtoni do izvora na Bosna! Kakvo beshe za tjah Ilija Hadzhi-Banjac? Proletarij, eto kakvo! P R O L E T A R I J ! A sega, kogato proletariite dojdoha na vlast, sega Ilija Hadzhi-Banjac e kapitalist! I za tvoja bashta bjah takyv, zashtoto tozi neshtastnik nikoga i ne e pravil neshto drugo, osven da se sreshta s razni moshenici i projdohi, pytuvashе iz okolnostite da buntuva

naroda (tova moga i da podpisha, ako trjabva!) i me pljueshe iz Saraevo, kydeto svyrneshe...

Dokato starecyt se vyvirashe v liceto mu, Herceg spokojno gledashe podpuhnalite mu ochi, kryvjasali ot dima i pieneto, koito se bjaha vtorachili bez da vizhdad neshto izpod navysenite pobeledi vezhdi, nabrychkanoto chelo i ostrata kato chetka bjala kosa. Izobshto ne razbirashe s kakvo se e provinil pred tozi dobyr staryc, kojto mu beshe donesyl ot Anglija zhylyti obuvki s podmetki ot surov kauchuk (naistina s dva nomera pomalki i Herceg gi nosi njakolko meseca, kucukajki, s izraneni kraka, no vypreki tova ne iskashe da se razdeli s tezi tyj redki, skypocenni, ala taka bolezneni obuvki!). S kakvo se e provinil toj i s kakvo ostanalite hora i zashto starecyt se jadosva i besnee ot gnjav, kogato vsichki po ulicite se radvat i pejat - kyde e nedorazumenieto? Kogato go obvinjavaha, zaplashvaha ili hokaha; kogato mu chetjaha konsko, kato se naslazhdavaha na glasovete si i na razumnite i neoproverzhimi za tjah dokazatelstva, v ochakvane Herceg da si vzeme belezhka, dori i da gi vyzprieme, momcheto vdigashe vsichki mostove, dovel do svyrshenstvo vytreshnoto si neprisystvие. V tezi momenti toj zapochvashe da gleda ustnite na govoreshtija, sjakash gi vizhda za pryv pyt; otdeleni ot glavata, zybite i izobshto ot smisyla - dve rozovi ribki, koito otvarjat i zatvarjat tymnija otvor na ustnata kuhina; razglezhdashe sdyrzhanu razvalenite zybi, miglite, ili sysredotochavashe pogleda si v njakoja benka, beleg, pypka, kakvoto i da bilo - mozhe bi samo izduvashe nozdrite si, ot koito se pokazvaha kosymcheta, a dumite, otpraveni kym nego, otkachaha ot nevidimija otbrantelen shtit na tova neprisystvие, bez izobshto da dokosnat setivata i dushata mu, sipeha se kato monotonnija shum na dalechna cheshma, syvsem izolirani ot svoeto prednaznachenie.

- Chesto se pitam dali neshto ot tova, koeto govorja, dostiga do tvyrdoglavija ti mozyk? - naprazno se mycheshe ot vreme na vreme njakoj uchitel, vyzpitateľ ili družhinen rykovoditel. - Dali izobshto me chuvash?

- Slusham Vi... - otgovarjashe Herceg s ustni, bez da mozhe da otkysne pogled ot potrypvashtata gusha ili nerealnite ushni midi.

- Da, da, moj komisarju, pozvoľete me da Vi zapitam: a kyde e mojata trietazhna kyshta na Aleksandrova i petetazhnata na Kulovicheva? Kakvo stana s dyskoreznicata mi na Maglich? Kyde e fabrikata mi za suha destilacija na dyrvesinata? Kyde e magazinyt mi, kyde e dyshterja mi i... sinyt mi? Pri kogo sega e mojat teleks? I shte si zadadem vyprosa: koj otmykna gramofona mi; kyde sa akciite mi ot Bosnenskata industrialna i tyrgovska banka i akciite ot Srybsko-shvejcarskata banka na Parizhka 7; kyde se djanaha konete mi ot konezavoda v Han-Piesak i kyde sa dvete mi koli, a kyde sa mi po'licite, zlatoto, mebelite, djavol da go vzeme! - vyprosi, na koito Herceg ne mozheshe da otgovori drugojache, osven s poroj sylzi, sled koeto Hadzhi-Banjac zapochvashe da obikalja okolo masata i da govori, che komisarite ne biva da plachat - chul, che te bili smeli hora, vyv vseki sluchaj dostatychno smeli, za da otnemat na edin Hadzhi-Banjac vsichko, koeto s chesten trud bil izkarval prez celija si zhivot, ot desetgodishna vyzrast, kogato, doshyl ot dalechno planinsko selo, zapochnal da uchi zanajat pri starija Teofanovich; pechelel i gubel, bankrutiral i pak se izpravjal na kraka, plashtal danyk, dylgove i polici, daval "bozhieto bogu, kesarevoto kesarju"! - bez da e zadlyzhnjal na njakogo s neshto, i taka stanal chovek, kojto mozhe spokojno da pogledne vsekigo v ochite, za da stigne nakraja - "eto, poglednete me dobre, gospodin komisarju, do prosjashka tojaga: KIRADZHIIA (kvartirant) v sobstvenata si kyshta!" - toj, kojto tolkova bil dal

na тази neshtastna strana, eto kak mu se vryshta tova negovo dobro!

Dokato Herceg cheteshe v dynoto na starcheskite zenici (kogato ochite im se sreshtneha na razstojanie samo ot desetina santimetra) otchajanie i bezsilen gnjav, Hadzhi-Banjac otkrivashе v lunatichnija mu pogled nepokolebimото postojanstvo na chervenija mu bashta: njakakva predizvikatelna dyrzost (kojato nikoga i ne krieshe) da se atakuva chastnata sobstvenost, dyrzhavata i redyt, stranata, kraljat, ta dori i bogyt, ako trjabva! Da se atakuva vsichko, koeto Hadzhi-Banjac, zaedno s ostanalite chestni industrialci i tyrgovci, s godini bil izgrazhdal i syzdaval ot nishtoto. Mrazeshe tozi chovek, vypreki che veche beshe myrtyv, a revnostta mu razkysvashe syrceto, kogato v momcheshkija pogled otkrieshe, che onzi knizharski pomoshtnik e ostanal, prodylzhava i zhivee - vechen i neunishtozhim. Syshtevremenno beshe lud ot ljubov po sina na svojata galenica, chijto chuden cvjat na ochite beshe nasledil, pravilno ochertanite j ustni s trogatelna otzivchivost v yglychetata, nejnata kestenjava kosa, kojato po syvsem syshtija nachin, kakto u neja, Olivera, razcyftjivashe v svetla kydrice nad cheloto, zatova se izvryshtashe ot momcheto, zadushen ot dylboka, razdirashta kashlica i ot ljubov, kojato se opitvashe da udavi s nova chasha rakija, kazvajki na Herceg:

- Vyrvi sega, ljagaj, djado shte dojde da te celune sled malko...

Na Herceg mu se speshe, no ne mozheshe da ostavi stareca sam, i dyrzheshe nasila otvoreni ochite si, dokato starecyt prodylzhavashe da vodi sys samija sebe si bezkonechni sporove, kydeto v njakoj moment beshe obvinitel, v drug - obvinjaem, kojto izvojuva okonchatelna pobeda pred prepylnenata sydebna zala i zasluzhava aplodismenti. Izmoreni ot bujnite emocii, i dvamata zaspivaha kraj "Telefunkena", ot kojto se chuvashе

pregraknalijat i zaglushavan, mnogo dalechen glas s chuzhd akcent, ot Radio London - dumi, chijto smisyl ne mozheshe da razlichi poradi kyrkoreneto i pishteneto, no chijto syprovozhdash zvuk za djado mu beshe edinstvenata ubeditelna istina! Za nego ne beshe vazhno tolkova, dali shteshe da chue njakvoja novina ili vest, kojato komunisticheskata cenzura bila skrila s propagandna cel, kolkoto ot inat da poddyrzha vryzka s onzi, nerealen za momcheto, ostrov, zaobikolen ot myrtvi olovni vodi, otkydeto dolitashite glasove govoreha, che komunistite trjabvalo da uvazhavat sveshtenata chastna sobstvenost na oshtetenite tyrgovci i bogatashi: "Svobodnijat svjat njama da pozvoli da propadnete i da ostanete bez nishto!" - slushaha, a djado mu pieshe slaba rakija, s parchenca travnishko sirene i rezeni domat za meze, ponjakoga i sys sardela, v chieto maslo topeshe sreda ot hljab.

Hajrija pyk prez denja opravjashe staite, v koito zhiveeha, i im gotveshe po-dobre ot onova, koeto dotogava jadjaha tja i Herceg v nejnija bordej, taka che momcheto se pozagladi kato zapochna da naddava na kilogrami. Vyv vseki sluchaj, izgubi izgladnelija si vylchi izraz ot voennite godini, kogato postojanno tyrseshe neshto, koeto da slozhi v stomaha.

Narodnata vlast, kojato beshe poela gorite i dyskoreznicite na djado mu, predlozhi ljubezno na Hadzhi-Banjac mjasto na syvetnik v bivshata mu sobstvena firma, kato iskashe da se vyzpolzva ot negovija opit i mezhdunarodnite mu vryzki v tyrgovijata s dyrven material. Tezhkata industrija se razvivashe i izgrazhdashe s bosnenskite gori - edinstvenoto blago, koeto togava mozheshe da se iznasja za chisto zlato. Za da mozheshe da se kupjat neobhodimite mashini, hrana, obleklo, za da mozheshe da se plashta na chuzhdestrannite specialisti, koito ne se syglasjavaha da rabotjat na po-niska ot svojata cena, sechaha se denonoshtno gystite bosnenski gori, a Ilija Hadzhi-

Banjac ot svoja strana ne razreshavashe sechta, priviknal na mirnovremenno stopanisvane, kogato za edno otsecheno dyrvo se zasazhdaha dve fidanki. Pri tova negovoto hronichno ogorchenie ni naj-malko ne beshe v syzvuchie s obshtija polet i vyodushevlenie, s koeto dovcherashnite rabotnici i chiraci poeha neshtata v svoi ryce. Na vsichki precheshe tozi namryshten, svadliv starec, kojto po nikakyv nachin ne mozheshe da se primiri s fakta, che samijat toj ne e stozher na vsichki nachinanija (svetyt veche ne se vyrteshe okolo nego) i mu se struvashe, che neprekysnato go otbjagvat i rabotjat "zad gyrba" mu! Napusna тази работа i se zaopitva da se zadyrzhi v tyrgovijata na drebno, no ostavashe vse po-malko pole za izjava na chastnite predpriemachi, a i toj samijat ne beshe na vyzrastta, kogato e vyzmozhno da zapochne otnachalo. Ogromnata mu zhiznena sila sjakash se beshe stopila prez tezhkite godini na ostrova, kogato shvana, che za dovcherashnite si britanski partnjori, koito redovno mu chestitjaha Koleda i Nova godina, izprashtaha mu shotlandski platove i zlatni avtomatichni pisalki, ne znachi mnogo, otdelen ot svoite gori i dyskoreznici. No delovijat mu njuh kym stokata, na kojato tepyrva predstoi bydeshte, prevryshtashe i naj-drebnite sdelki v smeli tyrgovski nachinanija; v kraja na vseki hod na Hadzhi-Banjac, zapochnat ej-taka, mezhdu drugoto, kato che li sluchajno, sys zakupvane na njakolko svine, teleta, kokosharnik ili zapustjal slivak, se razhdashe goljamo dyrzhavno predpriyatie, ot koeto, shtom to navlezeshe v rabota, go otstranjavaha ili sam se ottegljashe. Taka stana i s bosnenskite kilimi (nae deset tykachki da gi izrabotvat v edin izostaven sklad), i s hercegovskija tjutjun, i sys slivovite plantacii v Posavina, da ne izbrojavame vsichko, koeto Hadzhi-Banjac zapochvashe, vnedrjavashe i uedrjavashe, a sled tova nenadejno napuskashe, kato navlichashe pizhamata bez kopcheta i obidata, che ne go smjatat za svoj i che ne poluchava

dylzhimoto priznanie. Njakyde dylboko v sebe si izobshto ne mozheshe da si prosti neuchastieto si v poslednata vojna, kydeto vsichki poluchiha pochesti i zaslugi, a toj gnieshe pri anglichanite, prezhivjajki spestjavanijata si, dokato ne nadzhivja i sobstvenite si deca. Vse poveche pieshe sam.

Nakraja se zadyrzha kato pomoshnik na edin bashcharshijski zlatar. Nikoj ne mozheshe po-dobre ot nego da preceni na oko stojnostta na nakitite, koito donasjaha za prodan obednelite TASHLIHANSKI semejstva. Sedeshe v malkija zlatarski magazin kato sluchaen minuvach, kojto se otbil da izpie edno kafe, a tyj kato se namirashe ot drugata strana na zlatarskija tezgjah, ot stranata na kupuvacha, mozheshe po-bezpristrasno da preceni tezhesta na njakoe neshtastie, poradi koeto se i prodavashe zlatoto. Halki, obici, svaleni ot skypj pokojnici, zlatni napoleoni, butnati pod vyzglavnicata v ljulkata, kogato krystnicite doshli da vidjat novorodenoto; zlato ot zybi, pazeno za kraen sluchaj, zlatni verizhki, polucheni na njakoj rozhden den, abiturientski chasovnici, otlichija, plateni s vryzki i kryv, semejni relikvi, medaljoni, ot koito predvaritelno sa izvadeni snimchicite... - prez negovite prysti iztichashe poslednoto zlato na staroto Saraevo i, smenjajki sobstvenicite si, otivashe v nenasitnite ryce na byrzo zabogatelite chernoborsadzhii. Gledashe tozi zlaten potok, kojto ot den na den vse poveche presyhvashe i taka, predi smyrтта si poluchi poslednija goljam urok - prehodnostta na vsichko, dori i na dylgo sybiranoto bogatstvo. Vmesto dejstven chovek, toj stavashe orientalski filosof, slon na samosyzercanieto.

Vse pak, ne mozheshe bez charshijata, kojato za nego predstavljavashe motiv i cel v zhivota, ring, kydeto pobezhdavaj naj-silnite i naj-hitrite, risk i igra, zatova oblichashe vsjaka sutrin anglijskija si kostjum, kojto Hajrija Pita predhodnata vecher vnimatelno izchetkvashe kato njakakva svetinja, a

malkijat Herceg mu vryzvashe vryzkite na bezuprechno lysnatite mu shimi-obuvki ot shevro. Taka izdokaran i parfjumiran s odekolon, kracheshe tromavo, s dostojnstvo, pokraj magazini i skladove, kato se pojavjavashe pred svoite, ostanali zhivi, vrystnici i bivshi ortaci, s vechnata si cigara na cigare ot zhylt kehlibar.

- Ne, moj komisarju, nie njama da izkarvame ot svoite myrtvi! - kaza na malkija Herceg v denja, kogato Niko mu syobshiti, che shtjal da poluchava parichna pomosht ot obshtinata, kato sirak ot vojnata. - Na Ilija Hadzhi-Banjac ne mu trjabva nichija milostinja!

Za posleden pyt vidja Hajrija Pita prez maj, 1968 godina. Vodeshe televizionen ekip ot britanskoto Bi-Bi-Si, kojto snimashe emisijata "Malka strana sred svetovete", i im pokazvashe njakoi po-malko poznati kvartali na Saraevo. Krakata mu sami go zavedoha do Pod carine na Babicha bashta. Izkachvaha se po tesnite sokaci: pyrvata porta (kucheshki laj), vtorata (njakoj peeshe), tretata (njakoj placheshe) i eto onazi, Hajriinata, za kojato tolkova godini mechtsaeshe! Zatvori ochi, s prysti opipa chervojadinata po povyrhnostta na staroto dyrvo, predchuvstvajki kak shte izskimti vratnikyt i shte se otvori s prodylzhitelno stenanie. Beshe go strah, che Hajrija se e premestila, che mozhe da e umrjala, che njama da ja zavari, dokato slizashe po iztyrkanite stypala v nejnata kuhnja, kydeto naistina ja njamashe. Vse pak ochilata j, syshtite kato togava, kogato beshe malyk, lezhaha na prozoreca do iztyrkaniya portfejl. Pokraj stenata, zad pechkata, kakto njakoga, bjaha grizhlivo podredeni dyrva za zimata, no Herceg za pryv pyt zabeljaza i neshto, koeto ne smeeshe da si priznae - tova zatrogvashto pomeshtenie ot negovoto detstvo, dylgo

blenuvanoto ubezhishte, smyrdeshe na plesenjasali dripi, na izstinala pepel i na zastojala voda, po kojato plava mryсна sapunka. Vonjata na mizerijata, ot kojato otdavna se beshe izmyknal, ot novo go proniza s unizitelnija si sram. Sedna na pezula, pokrit s izlinjala sarzha, kojato ne se beshe razpadnala samo blagodarenie na redkite konci, i zachaka Hajrija, zaslushan v trakaneto na budilnika. Chasovnikyt pak izkyrkori, syshto kato njakoga, kogato si mechtseshe za slava i mogyshtestvo, i raztresе sydovete v bjufeta i v tozi moment, v svetloto slynchevo petno na otvorenata vrata, se pojavi pregyrbenijat siluet na Hajrija Pita. Prepyvashe se pod tezhesta na vedro s voda.

- Hajrija... - izmynka toj. - Pomnish li me, Hajrija?

- Voda... hodih da donesha voda... tezhko e, shinko, trjabva, pyk ne mozhe... - idvaha na presekulki izfyflenite j dumi. Ne pokaza nito da mu se e zaradvala, nito da se e natyzhila. Sjakash se bjaha sreshtnali v njakakyv syn, kydeto e nevyzmozhno da se razberesh s blizkitye si. Razgovarjaha nasila, kato na gosti. Hajrija mu govoreshe na "Vie", a toj na "ti". Tova go porazi naj-mnogo.

- Njama nishto, i kafe njama... - fyfleshe tja i se vyrteshe iz malkoto pomeshtenie. - Ama Allah she dade, she ima vshichko... e-eh... she dade...

Snoveshe iz staichkata i premestvashe po njakoj predmet, bez vidima nuzhda i, kato pyshkashe, go vryshtashe pak na syshtoto mjasto, ot koeto predi malko go beshe vdignala.

- A Vie... kak shte? Kak e sheshmejshtvoto... She dade Allah, she dade... Zhdraveto e naj-vazhnoto...

Vratata pak se otvori s tyzhno skribucane i edno boso momichence s roklja ot grubo sivo platno, zastana uplasheno v ramkata na vratata, sjakash uplashena ot idvaneto na nepoznatija posetitel. Smucheshe paleca si.

- Hajrija... - kaza to. - Shy odim li za dyrva?

- Ej shega, ej shega, dushichke... eto me, ej shega, shamo dodeto goshpodina...

Ne go gledashe v ochite i ne go pitashe kakvo raboti i dali e uspjat v sveta na myzhete, kydeto go beshe izpratila na vremeto si, a cjalata тази sreshta, pylna s nedorazumenija, stavashe točno prez maj, 1968 godina, po onova vreme, kogato mu se struvashe, che naj-nakraja e izpluval i, che pylen s neobuzdana sila, dyrzhi svoja zhivot v rycete si. Samouverenostta mu beshe kato shtit, obyrynat kym drugite; iskashe s neja da dokazhe, che e samostojatelen i che veche nikoj ne mozhe da mu napravi njakakva neprijatnost, bez da sreshtne usmivkata mu na prevyzhodstvo. Beshe izvyn dosega na zloto. I v tozi mig, dokato sedeshe v kuhnjata na Hajrija Pita, shvana, che i tuk se perchi malko s vynshnija si vid, sys silata, kojato pritezhave, i sys samostojatelnostta si; sjakash s neochakvanoto si idvane toj j davashe da razbere, che onzi period, prez kojto sa zhiveli zaedno v nishteta, e bil samo vremenno nedorazumenie. Ot grozno i neshtastno patence, toj beshe stanal naj-posle lebed i dojde da go vidi takyv! Zasrami se ot tova chuvstvo, tyj kato ne mozheshe dokraj da go ovladee, merejki svoja pyt i visokata si cel, do kojato beshe uspjat da stigne, s dylbochinata na nishtetata v nejnija bordej. I točno тази gordost, kojato toj zadushavashe v sebe si dokolkoto mozheshe, no kojato Hajrija Pita kato bozhija zhena trjabva da e usetila oshte predi da ja osyznae sam, s njakakvo svojstveno samo na neja setivo, ne im pozvoljovashe da se sreshtnat naistina i da razmenjat dumi, da si razkazhat za tova kakvo sa pravili tolkova godini edin bez drug v chuzhdija svjat - тази gordost se be izprechila pomezhdu im kato stena ili kato neprobivaemoto styklo mezhdu studioto i rezhisjora, koeto prevryshta horata ot ednata i ot drugata strana na ribi v akvarium; a, koeto e naj-tyzhno, tja ne e izniknala izvednyzh, a vodi nachaloto si oshte

ottogava, kogato beshe zapochnal da nastiga po ryst malkata gyrbava Hajrija i go beshe sram da hodi s kucata starica, toj, kestenjavoto strojno momche sys zlatist kichur kosa i zeleni ochi na vnuk na Hadzhi-Banjac. Praveshe se, che ne ja poznavava, izostavashe ili vyrveshe napred, zastojuvashe se pred vitrinite, cheteshe plakatite, a tja edva go nastigashe sys struvashtija j mnogo usilija kuc hod, ponesla na pleshtite si vyv forma na gyrbica vyrzop ot chuzhdi grehove. Gordostta, ot kojato zapochna da ja izostavja oshte togava, kogato beshe zavisim ot neja, sega naj-posle stana ochevidna, izrazena chrez vsichki onezi razlichija, koito mogat da syshtestvuvat mezhdou edna bedna, fizicheski nedygava dripava starica i edin mlad, prochut, dobre oblechen myzh, kojto za moment e prekysnal priyatnata si razhodka. Hajrija sega stigashe edva do krysta mu; sjakash oshte poveche se beshe previla i svela kym zemjata:

- Zhemjata dyrpa, shine... Godini sha tova! Vshichki edin den, shukjur na Allaha...

Anglichanite samo nadniknaha v tova stajche i izljazoha v strymnata gradina nad skalata da snimat kaskadata ot stari pokrivi, koito se spuskat kym rekata. Ne im razkri tajnata na poznanstvoto si s Hajrija, opravdavajki se pred sebe si, che taka i taka te njama da razberat nishto. Kaza im, che tova e njakakva syvsem sluchajna starica, v chijto bordej se otbil da pie voda. Napipa v dzhoba si pachka banknoti i nezabeljazano pusna njakolko na pezula. Izleze ot Hajriinata kuhnja, sleden ot podozritelnija pogled na momichenceto, koeto go propusna da mine, kato se prilepi s gryb kym kasata na vratata. Navyn beshe vedyr den i anglichanite oshte snimaha ot ramo strymnija sokak, nad chijto kaldyrym se nadvesvaha natezhali ot cvjat kloni. Hajrija Pita go gledashe ot njakakvo ogromno razstojanie, kato prez bulo. Beshe li luda? Luda ot stradanie i gladuvane? Osven

goljamata mizerija, v tozi epizod ot zhivota mu njamashe drugo nishto, nishto. Nishto.

Chu shljapane na bosu kraka zad sebe si i se obyrna: prepyvajki se, kym nego tichashe onova momichence, a okolo kljoshtavoto j tjalo se mjasashe i se veeshe kato krila izpodranata platnena roklja.

- Hej, choek! Choek... - vikashe tja. - Spri se, choek!

Doticha do nego i mu podade pet cherveni banknoti po sto dinara.

- Prashta gi Ajrija! - kaza tja zadyhana. - Kaj, che si gi zabravil na pezula!

Nevyzmoznno e znachi da se vyrne dylgyt, nevyzmoznno e da se izplati nedorazumenieto, misleshe si toj, s bezsmislenite kysove hartija v ryka. Poslednijat urok na Hajrija Pita.

Proteгна ryka kym momichenceto, koeto se drypna:

- Chija si? - popita go toj.

- Nichija! - kaza to i, kato se obyrna sys strah, izticha nazad, v pregyrdkata na Hajrija.

"Kogato Moni Pardo obue belija si pantalon, togava e LJATOS!" - kazvaha starite saraevski sefardi, vizhdajki kak iziskanijat Moni minava prez charshijata.

"Bozhe! - misli si Herceg. - Moga s chasove da govorja za tozi pantalon-"bure" s cvjat na stara slonova kost, tolkova pyti pran i otpiran, sushen na oskydnoto saraevsko slynce, koeto gree, no ne topli, chak dokato ne beshe stanal morjashko bjat; i zatova kak s vremeto se beshe skysjaval ot samo sebe si i kak se zaplitashe okolo kljoshtavite kraka na Moni Pardo, dokato gordo noseshe tovara na sobstvenata si elegantnost i minavashe vazhno nadolu po charshijata pokraj kepeneci i djukjani pred pogledi, pylni s uvazhenie. Ne znam kakvi obuvki noseshe Moni Pardo,

no moga da se zakylna, che tova bjaha chift bjalo-cherveni shimi-obuvki s mnozhestvo, perforirani za ukrasa, dupchici i s izkriveni tokove; no тази pohodka - тази tezhkarska stypka na saraevski favyn, kojto se opitva s belija si pantalon da izmami sydbata i da se izbavi ot mizerijata, vypreki petnata ot minali godini, koito, vnimatelno izchisteni i zagladeni v dylbochinata na veche iztynjatalata tykan s vse sili prez mokra kyrpa sys starata nazhezhena jutija na dyrveni vyglishta, zapochvaha da razcyfvat na slynceto - dragi zriteli, molja vi da obyrmete vnimanie na razhdaneto na petnata ot gyshi drob po Monievija pantalon, eto gi, izlizat navyn pod tihija romon na proletnite vodi i razkoshnoto junsko slynce: eto gi, na dnevnata scena se pojavjavat starite mazni petna vyrhu mitologichno belija pantalon na Moni Pardo!"

Beshe verojatno malko po-bogat ot ostanalite sefardi, znachi, s edin njuans po-malko beden, zashtoto v stranata na slepите ednookijat e car! - i mozheshe da si pozvoli edinstvenija bjat pantalon, po kojto se poznavashe idvaneto na ljatoto-bednjashka majka, kogato ne trjabva da palish pechka i da se oblichash; tozi bjat pantalon znachi proslavjashe neizrazimija bljasyk na chetirimesechnija period na shtastie, zashtoto sefardite znaeha: hitrijat i predpazliv Moni nikoga ne bi obljakyl belija si pantalon naprazno, o, toj toku-taka njama da se zasili, mozhe bi ima sigurni iztochnici na svedenija, trjabva da e nauchil veche neshto ottam, deto se znae za tezi raboti - svyrsheno e s dyzhdovete i studa!

Herceg sega dobre go vizhda kak se spuska po strymnite ulici nad Babicha bashcha, kak minava kraj plytno zaobikolenite masi po trevata (masite sa vyrhu krystosani brezovi kloni s neobelena kora), a okolo tjah sedjat semejstvata na ispanskite evrei i pijat malinov sok. Masite se ogyvat ot lakomstva: izneseni sa maca i kosher, izpechen pandishpan (Pan di Spagna),

ima susheni gyshi kylki i studen drob i njakakyv mek myzhki glas pee "Adio, adio, keriba..." I naj-bednite myzhe, glavi na semejstva - hamali, preprodavachi na njurnbergski stoki i kozhari, bakali, chasovnikari i ulichni sarafi, sa oblecheni s frakove i polucilindri, a zhenite s tezhka koprina v gnili cvetove. Na Herceg mu se struva, che ot vreme na vreme njakoj ot tjah sjakash zalita i se otkysva ot visokata skala nad rekata i leti nad grada v dolinata, prelita Miljacka i mostovete, Ipotekarnata banka, sybotnoto "Korzo" i malkite minareta na Kurshumli-medrese, koito se zhylytejat i styrychat kato podostreni molivi nad haosa ot koptori: sjakash v tezi otdavnashni shtastlivi sceni, za koito ne mozheshe da kazhe koga gi e vidjal za pyrvi pyt, zashtoto bjaha izpluvali ot myglata na zabvenieto, lezhat sledite na tvyrde vazhnija mu predzhivot, sjakash beshe zapochnal da shvashta i osyznava, che dejstvitelno zhivee.

"Star sym kato Evropa - misli - i vsichko e nerazdelno svyrzano i prepletено v tykanta na vremeto, koeto gnie neizmenchivo i nepodvizhno, i saraevskite sefardi na Pasha (dali e bilo prez 1939 godina?), i platnata na Mark Shagal - godenici sys stenen chasovnik, v nebeto nad Vitebsk, koito v spomena mi letjat nad Saraevo, okypano v more ot svetlini, na gnilozelen fon ot planini, ot koito blikat proletni vodi... vsichko e svyrzano... I točno togava, kogato nikoj ne e siguren v idvaneto na ljatoto, sled prekaleno dylgata bolnava i lyzhлива prolet, kojato prodylzhava tolkova mnogo, izglezhda samo v Saraevo, minava s iziskana pohodka Moni Pardo s bjал pantalon, a zagovornicheskijat mu izraz ogrjava s njakakva vytreshna svetlina liceto, kato vseki mozhe dobre da vidi, che belija mu pantalon e v tjasna vryzka s misterijata na smjanata na godishnite vremena i che samo toj znae njakakvi strashno hubavi tajni, v koito sa posveteni izbranicite. Eh, Moni Pardo!"

"Kogato Moni Pardo obue belija pantalon, togava e LJATOS!"

Nachaloto na ljatoto sefardite, znachi, vizhdat veche kato sladko nostalgichno minalo, točno kakto samo izbranite, onezi, predopredelenite, chuvstvat minalo, točno kakto samo izbranite, onezi, predopredelenite, chuvstvat prehodnostta mu, oshte kogato se pojavjat pyrvite dini na pazara, v razgara na juli, togava, kogato otkysvaneto na njakoj samoten list i plavaneto mu v popresyhnalata reka, pozlatjava problyasvaneto na tjahnata tyga po vremeto, koeto nevyzvratimo teche i netrajnostta na vsichko pod svoda nebesen. Zashtoto ljatoto s cjalata si razkoshna krasota, za posvetenite v tajnite mu poznavachi, veche krie v sebe si kylna na gibelta. Naistina, starite sefardi nikoga ne vyzpriehta grubija ni govor ("Shto se blyskash? Shy my pregazish!"), no otkyde se prokradna tova zlokobno minalo vreme v dumata LJATO - LJATOS, a ne v njakoja druga, i to točno tova trogatelno izrechenie, koeto proslavja idvaneto na ljatoto?

Vsichki sezoni sa prehodni, no ljatoto e naj-prehodno! Edinstveno zimata e okonchatelna, točno kato smyrta.

Herceg se pita koga li za pryv pyt e zabeljazal predupreditelna sjanka v uspeshnata si kariera; ne beshe li oshte po vremeto, kogato, gledana ostrani, znachi, izmervana s porednoto mjasto v klasacijata za preuspjivashti lichnosti, karierata mu neudyrzhimo otivashe kym samija vryh? Koga za pryv pyt pochuvstva onova bolezneno Monievo minalo vreme, onova LJATOS? Dali ne beshe togava, kogato sluzhebните pobeđi poveche ne mu dostavjaha tolkova udovolstvie, kolkoto po-rano, dokato uspehyt mu beshe oshte nepoznat, a bitkata beshe v razgara si?

"Kogato Moni Pardo obue belija pantalon, togava e LJATOS!"

Nima cjalata igra e naglasena taka, che točno kogato zapochnesh da pechelish i kogato naj-posle nahluzish skypocennija si "bjal pantalon", zapochvash v syshtija mig da gubish? Prez godinite, kogato vsichki, koito sa go syprovozhdali i poznavali, smjataha, che uspehyt mu e syvyrsheno siguren, toj veche chuvstvashe izvestna tjugost da narechem tova chuvstvo edva ulovima vonja na gnilota i razlozhenie - no тази priglushena muzikalna tema otekvash iz vytreshnite mu labirinti s prazno eho. Tova beshe njakakvo sladnikavo chuvstvo za skoroshen proval, koeto toj ne priemash tvyrde seriozno, a poveche kao neobhodima predpazlivost ili kao predpazen klapan, prez kojto svisti symnenie, točno kako mazohistichno se naslzhdavashe, kogato go boljaha zybite (a toj stradashe s godini ot zybobol), bez da se oplakva ot bolkite. Zashtoto, kogato vyv vsichko mu vyrveshe prekaleno dobre, se chuvstvashe po-siguren v krehkoto si shtastie, ako pone neshtichko ne beshe kako trjabva. "Ako tova sa zybi..." - kazvashe na svoja zybolekar, prinasjajki v zhertva na bogovete svojata porcija zadylzhitelna choveshka bolka.

I taka, spusna se pod voda kao preuspjal chovek, zatynal v angazhimenti i, gmurnal se prez tezi neprijatnosti, izpluva v 1947 godina kao malko izostaveno momche, do gusha v nevolja.

"Kogato Moni Pardo obue belija pantalon, togava e LJATOS!" - povtori Herceg i se zasmja na svoja proval.

Beshe zabraval licata im. Tembyra na glasovete im. Sobstvenite i familnite im imena. Chinovete na koito sedjaha. Vsichko beshe zabraval, osven terzaniето i unizhenieto, prez koito beshe minal togava.

- Spomnjash li si, Herceg! - sreshtashe go njakoj ot tjah na ulicata. - Bjahme syuchenici v shesti! Sedjahme na tretija chin do prozoreca...

- Kak da ne pomnja! - lyzheshe toj.

- Kazhi togava kak se kazvam!

- Hajde, hajde, kakvi sa tezi izpylnenija! Kak da ne ti znaja imeto! Nali sedjahme v shesti zaedno do prozoreca...

Otyrvavashe se ot tjah po umelija si ljubezno uhilen nachin, s kojto umeeshe naj-uchtivo da prekysne i izvadi ot kadyr dosadnite sybesednici, bez da gi zasegne.

- Kolko se radvam! Ama da znaesh kolko se radvam, che te vizhdam! Trjabva da se syberem njakoj pyt... Stava li?

No sega na tozi plazh, imenata im ehtjat i zvyntjat v pametta mu. Pak gi chuva. Otkysvat se edno po edno kato zyrna ot broenica v molitva za pokajanie. I vsjako familno ime go zavlicha sys zvuka si vse po-dylboko vyv vremeto, v njakakvi dalechni predeli sred predci, razlichni narodi i veri. Na тази proverka vyzkrysvat izgubeni semejstva, a momchetata unasledjavat blagorodnata obremenenost na svoite plemena, zamajvajki se i sami ot nejnija zvuk.

Imenata im kato monotonna molitva oblivat s umilenie zakoravjaloto mu syrce:

- Antich?

- Az.

- Albahari?

- Tuka...

- Belan?

- Tuk sym.

- Ne kreshti! Cviich?

- Tuk!

- Cherimagich?

- Az.

- Chuk?
- Az.
- Dzhonlagich?
- Az.
- Epshtajn?
- Tuka.
- Gaich?
- Tuk sym.
- Griner Mario?
- Az.
- Griner Mladen?
- Tuka.
- Guzina... Kakvo se smeete? Kakvo smeshno ima tuk?
- Molja, gospodine, ne se smeem...
- Ne sym gluh! Hajdarhodzhich?
- Tuka.
- Herceg?
- ...
- Herceg?
- ...
- Herceg, N. Niko? Kakvo e stanalo s Herceg?
- Tuk e, gospodine...
- A zashto ne se obadi sam?
- ...
- Herceg, nedej da sedish na ushite si, kogato te izvikvat!
- Njama, gospodine.
- Josich?
- Tuka.
- Jankovich?
- Bolen.
- Ot kakvo?
- Molja, ot glava!

- Glupcho! Koich, Kisin, Konstantinovich, Kyrneta, Kopelman...

- Tuka! Az. Az. Tuk sym. Aha.

- Lasich?

- Izbjagal.

- Kyde?

- V Italija.

- Kak izbjagal?

- Molja, s lodka, gospodine...

- Shte ti dam az lodka! Lonchar?

- Az.

- Lazarevech?

- Tuk sym.

- Lutovac?

- Az.

- Lukach?

- Az.

- Lero?

- Az.

- Miloshevich?

- Az sym.

- Otgovarjajte s "tuka"! Bez gluposti! Nikolich?

- Otide da namokri gybata v klozeta...

- Koj go izprati?

- Molja, Vie, gospodine...

- Dobre! Peshanovich, Perishich, Puzich, Popovich, Pradel, Rozman...

- Tuka! Tuk sym. Tuka! Az, az!

- Tambich?

- Az.

- Tuta?

- Bi ti shuta!

- Molja?
- Tuka, kazah tuka, gospodine!
- Tendzhera?
- Padna ot pendzhera!
- Koj kaza tova?
- ...
- Koj kaza "padna ot pendzhera"? Neka si priznae!
Nishto njama da mu napravja...

- ...
- Dobre! Vsichki shte bydete nakazani! Todorovich?
- Az!
- Ne kreshti! Zarich?
- Tuka.
- Ti kaza!
- Ne sym, gospodine...
- Strahliveco! Vsichki ste malki mizernici! Vsichki!
- Ne sym, chestna дума, gospodine...
- Stiga! Poznah ti glasa! Zhivadinovich!
- Tuka!
- Dobre. Ima li oshte njakoj, kogoto da ne sym izvikal?
- Molja, mene ne ste!
- Kak se kazvash?
- Erzhi Imre, gospodine!
- Kakyv si?
- Molja, ungarec sym.
- Dobre. Sjadaj. Ti si nov, nali?
- Aha.
- Ne se kazva "aha", a: da, az sym nov, drugarju uchitel!
- Da, az sym nov, drugarju uchitel!
- Chija e pisalkata?
- Moja.

- Vzemi ja i drug pyt mi davajte po-dobra pisalka, rycete mi sa sini do laktite!

Sega pak znae imenata im! Otnovo e sred tjah i otnovo, kakto njakoga otdavna, gleda v tila na Hajdarhodzhich (rusa chetka za drehi), s gryb kym Josich, kojto sedi zad nego. Herceg - samo edno ime v redicata ot drugi familii, syvsem bezlichno, kakto i ostanalite, bez vsichki onezi zvuchni titli i profesii, koito shte go naobikoljat po-kysno, kogato ot NIKOJ stane NJAKOJ: grim, kostjum, osvetlenie, specialni efekti, sytrudnici, rezhisjor, redaktor... Shestte bukvi, izpisani s pedantichniya zaoblen krasnopis na klasnija rykovoditel rastjaha i rastjaha, dokato ne zaeha celija ekran i ne zadushiha suetnija si sobstvenik.

- I taka - kaza uchiteljat, kato zatvori dnevnika, - koj e urokyt ni za dnes?

- Molja, "Samodivski grad v sinjoto more"! - edva chakashe da se izjavi zubrachyt Rozman. - Mozhe li az?

- Ne, ti sedni... - kaza uchiteljat. - Znam, che ti znaesh. No da vidim malko onezi, koito spjat v chas... Herceg, hajde ti! Gotov li si?

- Ami... Da.

- Da ili ne?

- Da.

- Dobre, da vidim! Razkazhi sys svoi dumi "Samodivski grad v sinjoto more", che da preminem na upotrebata na glagolnite vremena.

Sega si spomnja: prerazkazvashe тази chudnovata prikazka, podpomagan ot syskashtija shepot na drugarchetata si. V neja stavashe duma za njakakyv beden ribar, s kogoto grubo

se posheguvalo vremeto. Edin den, dokato si lovjal riba v sinjoto more, sreshtnal samodivsko horo - "jato krilati devojki", koito go povikali da poigrae s tjah vyv vodata i go zavlekli v dylbinite, v njakakva podvodna peshtera, "kydeto ot vsichki strani plypnali samodivi i samodivci, bratja i sestri na onija vili, pobratimi i posestrimi, tolkova mnogo, che njamali broj, a naj-nakraja izpylzhjal i samijat Car tehen, samodivski, s brada ot spleteni vodorasli i s trizybec ot chisto zlato, s dve zli cherni morski kucheta na zlatni verigi; pozdravil go i go priel dobre i dvorcite si mu pokazal, kydeto imalo nesmetni bogatstva..." Vidjal milioni morski zvezdi, raci i rakovini, synlivi kostenurki, golemi korabi, i srebyrni meduzi, ednooki polipi i vodni pijavici; vidjal i midi, koito razhdali v sebe si biseri, edri kolkoto jumruk ili detska glava; chul njakakva tolkova hubava muzika, izpylnjavana ot morskite vetrove, "koito zhiveeli v kristalni peshteri", che syshtevremenno mu se plachelo i go dosmeshavalo, a posle, sled kato se naigras sys samodivite i se razhodil do nasita iz gradinite ot cherveni korali i skypocenni kamyni, onezi syshtite samodivi go hvanali za rycete i go izveli na povyrhnostta, kydeto ne nameril nito lodkata, nito mrezhite si, a doplual do brega i se vynal s prazni ryce v svoeto selo, a to izvednyzh mu se storilo poruteno. Nikoj ne otgovoril na pozdravite mu, a v siromashkata si koliba ne zavaril nito bashta si, nito majka si, nito bratjata si, nito v sysedstvo krystncite i prijatelite, zashtoto veche nikoj ne go poznaval, tyj kato mezhdu drugoto bili minali celi sto godini, makar na nego da mu se storilo, che prekaral na morskoto dyno, v Samodivskija grad, samo chetvyrt chas!

Ogleda se vyv vodata okolo sebe si, no "Tramuntana" veche ne se namirashe na mjastoto, kydeto ja beshe ostavil. Pred

nego se prostirashe njakakyyv syvsem drug, sivozelen kamenist brjag.

Kato udavnik, kojto vizhda cjaloto si minalo v edin edinstven probljasyk, dokosnat ot mygljavata zavesa, kojato se vdiga i otkriva ogolenata i razkysana tykan na vremeto, Herceg se vidja v onazi septemvrijska sutrin na 1948 godina, kogato za pryv pyt zakrachi iz mrachnija Gymnasium, dushejki kato podplasheno zverche ostrija miris na urina ot uchilishtnija klozet i na plesen, s kojato bjaha propiti stenite na tova stogodishno avstroungarsko zdanie. Po tova vreme v grada imashe dve myzhki gimnazii: ednata REALNA, ot kojato izljazoha mnogo mechtateli, i drugata KLASICHESKA, otkydeto proizljazoha mnogobrojni modernisti. Herceg poseshtavashe Gymnasium-a - tretata gradska gimnazija, kojato otdavna veche e zakrita. Gymnasium-yt inache beshe izgraden v zastrashitelno pompozen secesionistichen stil, kojto se opitvashe da podrazhava na arhitekturata ot kysnija florentinski renesans. Chinovete v klasnite stai bjaha gravirani s imena i risunki na mnogo pokolenija uchenici; Herceg prochete po grapavata im politura razlichni zaryki, koito mu podvikvaha predshestvenicite prez vremeto, razgleda profilite i golite zhenski tela, otkri chak i izrjazani malki vratichki za igra, narichana "kopchemet" (kopchetata se nasochvaha kym vratichkite s plyzgashti udari ot metalni grebeni). Vsjaka klasna staja imashe tumbesta "Carica na pechkite", okolo kojato v radius ot dva metra dyskite bjaha obgoreli i tymni.

Negovijat klas beshe na tretija etazh. Izkachvashe se do nego po izlyskani i vdlybnati po sredata golemi stypala, chijto kamyk beshe iztyrkan ot podmetkite na sto pokolenija momcheta. Obikoli vniimatelno bydeshtoto si mychilishte: pred

nego sa znachi osem tyzhni godini v тази siva sgrada, razbira se, dokolkoto shteshe da ima kysmet, che da uspee da preskochi vsichki spyunki, koito shteshe da mu postavja kovarnoto uchilishte.

Dnes, kogato syvremennite uchilishta sa tolkova svetli, s prozrachni zavesi na shirokite prozorci, a podyt pokrit s linoleum v zhivi cvetove, trudno e da si predstavish vechnija sumrak, kojto careshe prez cjalata godina v tova staro zdanie. Ostrijat vik na rychnija zvyneec objavjavashe haosa na petminutnite mezhduchasija: iz betonnite koridori grymvashe uchenicheskata tylpa, vyrgaljaha se momcheta v kylboto na konvulsivna bitka za prestizh, shljaeha se bez cel malki melanholic, a klozetite se prevryshtaha v pushalni i hramove na onanizma. Sled tova zvyneecyt pak izvikvashe uchenicite za chas i po koridorite zapochvaha da plavat velichestvenite uchitelski vlechugi, pridruzhavani ot malki pomagachi-podlizurkovci. Zaplashitelnata vyrvolica, izbylvana ot pastta na uchitelskata staja, plyzvashe po etazhite. Podir vseki uchitel vyrveshe chinno njakoe momche, vyvedeno v svetite tajni i udostoeno tozi den s privilegijata za mig da nadzyrne v neprikosnovenata uchitelska staja i da nosi njakoe pomagalo. Taka mykneha chudovishtno golemite geografski karti, ot koito na parcali nabybnali planinski masivi i okapali kontinenti, gipsovi bjustove na Volter (bezyzba stisnata usta, pylna sys skepsis), na Vuk Karadzhich bez desen mustak, ili zastrashitelno goljamo hodilo ot gips, tors na Venera Miloska, na kojto njakoj malyk pornograf beshe izrisoval vylmo, globus s dupka na mjastoto, kydeto bi trjabvalo da se namira Evropa (sjakash beshe eksplodirala njakakva gigantska bomba i ja iztrila ot povyrhnostta na zemnoto kylbo, pod neja zeeshe krater, kojto zavinagi se beshe vrjazal v syznaniето na Herceg kato preduprezhdenie kym starata pokvarena Evropa), noseha prashni paralelepiped i kubove, skacheni sydove i pjasychni

chasovnici, prashtjashti dekirikovski komplekti ot golemi triyglynici i metafizicheski pergeli s tebeshir; kupishta tetradki, nashareni s cherveno mastilo, a ot vreme na vreme sled nakokoshinenata uchitelka po estestvoznanie mozheshhe da se sreshtne dylgo shestvie ot momcheta (scena-parodija na Snezhanka i sedemte dzhudzheta), koito noseha v pregyrdkite si vosychni glavi, po koito decata se ucheha da razpoznavat razlichnite choveshki rasi. Oshte na vtorija den v gimnazijata, Herceg, napylnu uzhas'en, gi gledashe vtrencheno s misylta, che toku-shto e izvyrsheno njakakvo goljamo klane, ot koeto sega se nosjat otsecheni vrazheski glavi. Kraj nego prenesoha myrtveshki zhylt kitaec s perchem, indus s cherep, omotan s chalma - prilichashe na magjosnika Svengali, tyj kato i sled smyrtta si se hileshe sys zagadychnata si usmivka, a sled tova preminaha kydrokos papuas s cvjat na shokolad, chervenokozh s otchupen nos i nakraja - venecyt na chovechestvoto: belokozhijat, sys smaragdeno sini ochi, chijato bolnava kozha se ukrasjavashe ot zasukani husarski mustachki! Ponjakoga po koridora prenasjaha gol rozov chovek bez polovi organi, koito sramezhливо bjaha izbegnati pri naglednoto obuchenie. Chovekyt otvyn beshe cjal i gledashe uchudeno momchetata, no shtom se otvoreshe edna tajna vrata na stomaha mu, te vizhdaha vsichkite mu vytreshnosti, kato ne vjarvaha, che syshtite takiva neshita se namirat i v tjah. Vednyzh, dokato go prenasjaha po koridora, Chovekyt se otvori ot samo sebe si i izsipa vytreshnostite si na betona. Pred krakata na Herceg se iztyrkoli syrreto i se razpadna na kameri i pedsyrdija. Uchenicite sybiraha dalaka, bybrecite, chervata i belite drobave i gi typcheha vytre, v praznata kuhina, no toj syvsem ne iskashe da gi prieme obratno. V Gymnasium-a Herceg za pryv pyt vidja i skelet, chiito rebra, nanizani na tel, se kiskaha s prizrachen kikot. Prez mezhduchasiето postaviha

zapalena cigara mezhdu cheljstite mu. Struvashe im se, che prizrakyt se naslazhdava na dima!

Direktoryt na Gymnasium-a, visok dostolepen starec s cheren redingot, ot njakakva otdavna izcheznala chinovnicheska galaktika, izlizashe rjadko ot kabineta si, no shtom se pojaveshe iz koridorite ili v njakoja klasna staja, nastypvashe tishina, a onezi, koito syberjaha dostatychno sili, prezglava bjagaha v naj-blizkite klozeti. Po liceto mu vinagi se reeshe malko razsejano, studeno izrazhenie na kapitan ot prezokeanski korab, zagledan v njakakva, samo na nego izvestna, dalechna cel. Beshe v systojanie da prinudi i naj-strogite uchiteli da vyrvjat s tancova stypka, dokato go sledvat na pochetno razstojanie. Momchetata gi hvashtaha v laskatelski, rabolepni metani i, shtastlivi, che i te "sa si namerili majstora", shepneha, che uchitelite gi e "shube ot starija"! Direktoryt inache mnogo prilichashe na carja ot njakoja prikazka: v kraen sluchaj vezirite i pyrvite mu ministri mozheha da bydat pokvareni i podmazvachi, no toj beshe vyn ot vsjakakvo symnenie, dori i za naj-zakoravelite povtarachi!

Po vremeto, kogato Herceg trygna v gimnazijata, uchitelskijat syvet prilichashe na grupa ostareli korabokrushenci vyrhu sal, kojto plava bez nadezhda, nosen ot kapriznite vetrove novoto vreme. Mladata dyrzhava oshte ne beshe uspjala da obuchi svoi sobstveni uchiteli i volju-nevolju trjabvashe da prieme uslugite na vsichki onezi, koito se bjaha postavili na razpolozhenie, sled kato naj-dobrite uchiteli bjaha izginali prez vojnata, na stranata na revoljucijata. Tezi prezhivevi starci pyk, po stechenie na obstojatelstvata, prenesoha po tjasna i hlyzgava dyska, kojato oshte izvestno vreme prehvyrljashe jaza, razdeljasht edinija svjat ot drugija, i nachina si na predavane na znanijata, prastarite si rituali i strogostta, kojato veche sama si beshe omryznala; tehnite svoenravni osobnjacheski navici se obremenihha oshte poveche sys straha pred vsichko, koeto beshe

mlado i novo i koeto zaplashvashe da srine veche prognilata jerarhija, izgrazhdana sto godini. Chast ot Avstroungarija zhiveeshe taka kato pod styklen pohlupak chak do petdesette godini. Novijat svjat oshte ne beshe nastypil, a starijat oshte ne beshe otmrjal i dnite v Gymnasium-a potekoha prividno spokojno po staroto ruslo. Taka na Herceg, bez da syznava tova, se predostavi edinstvenata vyzmozhnost sred poslednite da vidi svaljaneto ot repertoara na trogatelnoto predstavlenie s artisti, podobni na uchitelja Janings ot "Sinija angel". Izlizaha edin sled drug v pensija, samota i dylboka anonimnost, zavinagi otkysnati ot katedrata (chiito dyski syshto oznachavat zhivot!), napuskajki malkija si vsekidneven teatyr, pylen s deca, koito neprekysnato se smenjaha, taka che ne bjaha zabeljazali kak sa navlezli dylboko v sedmoto si desetiletie. Herceg izpitvashe kym tjah i trogatelna ljubov, i omraza, kojato s techenie na godinite vse poveche izblednjashe, otystypvajki mjasto na razbirane, sklonno da proshtava. A kogato naj-posle dojdoha pyrvite diplomirani uchiteli, ne po-vyзрастni ot dvajset i tri godini, momchetata edva togava vidjaha kakvo sa izgubili. Novata partida prepodavateli, kojato popylvashe svobodnite mesta, nakara vsichki da syzhaljavat za starcite. Zad vratata na uchitelskata staja se vodeshe, javno, borba na zhivot i smyrt. Edno pokolenie idvashe, a drugo, izprashtano s vicove i smeshni risunki po STENVESTNICITE, otivashe v tymninata, ot kojato poveche njamashe vryshtane. Agresivnite mladi prishylci ne se primirjavaha tyrpelivo da chakat prepodavateliski mesta - iskaha gi vednaga! Starite uchiteli pyk prekaleno dobre znaeha, che borbata, kojato vodjat, predvaritelno e izgubena, i vse po-chesto izpadaha v tipichnoto starchesko musene, iztykvaha njakakvi prava i nedokazani zaslugi, za koito po-mladata chast ot kolegijata nito imashe vreme, nito projavjivashe razbirane. Pri tova se ustanovi, che njakoi ot prochutite uchiteli - legendi na

Gymnasium-a - njamaha zavrsheno syotvetno visshe obrazovanie i che spored novija zakon, nezakonno sa prepodavali s godini. Momchetata sys strah i syzhalenie gledaha tezi dovcherashni bogove, sega nizvergnati, kak pobeleti za edna nosht, se vlachat po koridorite s navedeni glavi, izvednyzh nesigurni i, sjakash izgubili se. Izvestnijat Duka, uchitel po matematika - strah i uzhas za chetirijset vipuska - kojto imashe obichaj da kazva: "Samo Gospod Bog za mene znae za petica, az znam za chetvorka, a ti nikoga njama da imash poveche ot dvojka!" - beshe pensioniran vnezapno, zashtoto se okazalo, che oshte predi onazi vojna bil zavrshil samo dva klasa na njakakvo voenno geodezko uchilishte v Marburg, v onova minalo predvaritelno vreme, za koeto sa izgubeni tochnite dannii, svidetelstva i uchilishtni knigi. Pyrvata zapoved za naznachenieto mu otvarjala vrata za bydeshtoto napredvane v sluzhbata; taka che nikoj i ne pomisljal da proverjava matematiceskata legenda, predi da pristigne mladijat uchitel (zhestoko pedantichen kato slavnija si pedshestvenik, vosychno bled i sys zadylzhitel'nata jazva na stomaha), kojto byrzash da zaeme mjastoto. Uchenicite posle vizhdaha kak Duka, pijan i polusmahnat, byrzo krachi po Obala, izbjagvajki da se obazhda na bivshite si kolegi i uchenici. Na njakoi velikodushno pozvoliha za opredelen srok da zavrshat visshe obrazovanie, takiva pyk sami bjagaha, kato se hvashtaha za druga, po-malko avtoritetna rabota.

Direktoryt na Gymnasium-a sega naj-setne beshe prinuden da izleze ot omagjosaniya si kabinet i da vleze v otkrit boj. Na edin pedagogicheski syvet, kojto prodylzhi do mnogo kysno, do prizori, toj stana i udari s jumruk po zelenoto sukno, s koeto beshe pokrita masata za syveshtaniya"

- Shte se oplacha lichno na gospodin bana na Drinskata banovina! - zaplashi toj, a tozi otchajan protest predizvika saljut

ot smjah u po-mladata auditorija, a uplashedo spoglezhdane ot onazi, drugata, po-vyзрастnata, strana na masata, chiito redici bjaha veche oredeli.

Nikoga ne mozheshe da zapomni nito registracionnija nomer na kolata si, nito smetkata si v bankata, a samo sled sedmica otsystvie s trud si spomnjasho telefonnija kod na grada i shestte cifri na sobstvenija telefon. Beshe go sram da si priznae, no ot gledishte na matematikata toj beshe i si ostana naj-primitivnoto syshtestvo, koeto ne mozhe da razdeli i dve chisla edno na drugo! Sred chislata i znacite, koito izpisvashe po goljamata cherna dyska (dnes dori i uchilishtnite dyski sa zeleni), dokato ostatykyt ot tebeshir se trosheshe mezhdru nervnite mu prysti, posipvajki kosata, gyrloto i nozdrite s myrtveshki bjat prah, se chuvstvashe napylnu bezpomoshthen - sjakash zalagasho kapan sam na sebe si. Obiknoveno kvadratno uravnenie, naprimer:

$$y = x^2 + \frac{4ac - b^2}{4a^2}; y = ax^2 - \frac{b^2 - 4ac}{4a^2}$$

prilichashe na Herceg na mashina za melene na mlado meso; gmurnal se v nejnite shifri i jeroglifi, v тази zastrashitelna matematicheska vselena, mu se struvasho, che njakakyv bezmilostno precizen mehanizym go zahvashta sys zybните si koleleta i kolkoto i da mu se syprotivljavasho, toj go vyvlichashe vse po-dylboko v uravnenieto, potapjashe go pod drobnata cherta, machkashe go sys skobite, vadeshe mu kvadratni koreni ot gyrloto, plasheshe go s neizvestnoto, chak dokato nakraja, razperdashinen i s natrosheni kosti, ne go propusneshe prez znaka na ravenstvoto, izpylnen s oblekchenie, che naj-posle kato nulata shte stane raven na nula!

Uchiteljat Grahovac se otnasjashe kym nego s leko syzhalenie, tochno kato hudozhnik, kojto nabljudava neshtasten

daltonist, ili akordjor - hora bez vsjakakyv sluh, v chijato kyshta imenno nastrojva pianoto. Tova momche, spored Grahovac, ne znaelo kakva zashtita gubi v tozi haotichen zhivot, kydeto edinstveno matematikata bila okonchatelna, neizmenjaema i chista. Shejsetgodishen, s atletichen ryst i tromava pohodka, s vyzdylgi rychishta, koito stigaha pochti do kolenata mu, uchiteljat Grahovac prilichashe na pljushen mechok, chijato kozina sa proskubali decata v igrata si, a toj se e protril i izproshnal po rybovete. Liceto mu se ukrasjovashe ot boksjorski schupen nos i drebni ochi na kyrtica, koito dobrodushno migaha pod rizhite migli.

Iz uchilishteto se razprostranjashe, che pritezhave strahotna sila, ostanala oshte ot vremeto, kogato bil borec. Povyrazstnite hora oshte si spomnjaha, kogato kato mlad stazhant v Travnik izljazyt na dvuboj s prochutija pehlivan Kara-Musa ot Anadola, kojto, kakto i ostanalite iztochni borci, mazhel tjaloto si s maslo, taka che staval neulovim za protivnika kato sapun vyv voda. Tazi sreshta reshavala mnogo poveche ot tova koj ot dvamata e po-silen: edinijat, kojto zhiveel kato si merel silite po panairi i sborove, ili drugijat, kojto po vremeto na sledvaneto si v Zlatna Praga se zanimaval mezhdu drugoto s klasicheska borba akademichen stil - tova bil sblysyk na dva stila, na dve civilizacii, nakraja, na dve razlichni shvashtanija za feyr-plej, a cjalata borba se razigravala pred ochite na Travnishkata charshija, za chiito simpatii se bieli dvamata atleti. Kara-Musa e trjabvalo da zashtiti prestizha na prastarata pehlivanska tradicija, v kojato imalo neskrita zhestokost, a mladijat stazhant, ot druga strana, predstavjal obnovenija olimpijski stil na prosvetena Evropa. Predizvikan da izleze na ringa (v dejstvitelnost, obiknoven kryg ot zriteli, pred chiito noze lezhalo stypkano chergilo ot palatka, koeto bilo neobichajno za Grahovac sled kozhenite matraci v cheshkata stolica), mladijat uchitel znael:

izgubi li dvuboja s Kara-Musa, gubi momentalno i celija si avtoritet v tova bosnensko gradche, kydeto bilo pyrvoto mu rabotno mjasto. Zapochнала borbata! Maznata Mala Azija se izplyzvala umelo ot vsjaka srednoevropejska pregrydka na obyrganija Grahovac. Uchenicite mu i tehnite roditeli veche se podsmihvali, dokato Kara-Musa se izmykval kato hlyzgava zmiorka, podigravajki se na uchitelja. Nakraja Grahovac tolkova pobesnjal, che upotrebil edna nepozvolena tajna hvatka (bil mu ja pokazal njakakyv pytuvasht borec pri edno studentsko turne v Tunis) - izpynal prystite i na dvete si ryce i gi stegnal kato smyrtonosni ostrieta, za da gi zabie do kitkite s edin silen iznenadvasht udar v slabinite na pehlivanina, ot koito bliknala gysta, mazna, cherna kryv! Govorjat, che Grahovac dyrzhal v dvete si shepi chernija drob na Kara-Musa i che pehlivaninyt izdyhnal taka, v rycete mu, kato procedil samo edna duma: "Kuche!" Vsichko tova, kazvat, se sluchilo otdavna, a edinstvenijat ostanal zhiv svidetel, samijat uchitel Grahovac, njamashe nikoga zhelanie da govori za pobedata si. Sled sreshtata s Kara-Musa izostavil zavinagi borbata i poveche nikoga ne stypil na ring.

Predavashe matematika v Gymnasium-a, sjakash vyrshi njakakva vtorostepenna, neprijatna i malko dosadna rabota. Cjalata mu ljubov, celijat mu zhivot, bjaha nasocheni samo v edno napravlenie: veche desetiletija nared s luda strast se opitvashe da reshi njakakva, po vsichko sydejki, syvsem nereshima zadacha, postavena oshte ot Karl Fridrih Gaus (1777 - 1835), edin ot naj-golemite nemski matematici i astronomi. Nikoj ne znaeshe koja e vyprosnata zagadka, osven deto se shushukashe, che stavalo vypros za teorijata na chislata i metoda na naj-malkite kvadrati, dokato pyk drugi tvyrdjaha, che stavalo duma za korekcija na klasicheskija metod na Gaus za opredeljane na traektorijata na toku-shto otkritija po onova

vreme planetoid Ceres po tri izvestni blizki polozhenija, koeto dava vyzmozhnost novoto mu otkrivane v sledvashtoto mu mestopolozhenie vyv vremeto ("Theoria motus corporum coelestium", 1804). Uchenicite mu, koito, estestveno izobshto ne podoziraha tajnata strast na svoja uchitel, oprostaha neshtata: razglasaha iz grada, che Grahovac vsyshtnost izchisljaval kvadraturata na kryga! Po-glupavite - che pravel proekti za perpetuum mobile!

No kakvoto i da beshe, v tih, postojanen unes, kojto granicheshe s ludost, a i s religija syshtvremenno, uchiteljat vlagashe v tova nachinanie celija si zhivot, bez ni naj-malyk ostatyk. Osven tova, beshe go napusnalo i semejstvoto mu i toj zhiveeshe kato edinak njakyde okolo Katedralata, v bekjarska staichka, kojato edva uspjavashe da pobere tezhkoto mu tromavo tjalo. Po njakakyv povod Niko Herceg beshe nosil pismeni raboti na bolnija uchitel i taka be imal rjadkata vyzmozhnost otlbizo da razgleda тази matematicheska byrloga. Zavari Grahovac, uvit v odejalo i v staroto si zimno palto, da sedi v krevata i da se vzira v planina izpisani s teoremi hartii. Dori i ne zabeljaza idvaneto na momcheto, nito pyk mu obyрна vnimanie, kogato sled izvestno vreme to izleze na prysti ot bednata staichka.

Sred kolegite si - uchiteli ot Gymnasium-a, minavashe za nepopravim chudak bez vsjakakyv avtoritet. Sutrin zakysnjavashe za pyrvija chas, ochite mu bivaha zacherveni ot noshtnata rabota na lampa. Nikoj ne se iznenadvashе osobeno, che krakata mu bivaha obuti s razlichni obuvki ili che pod maznoto mu sako se podavashe gornishteto na pizhama. Odumvaha go, che si kupuva samo zhenski chorapi, koito, shtom se skysat na prystite, izrjazva s nozhica i gi podgyva, dokato izdyrzhata! Vynshnijat mu vid mnogo napomnjashе na izbjal katorzhnik - svoego roda nashenski Zhan Valzhan, na

chieto opisanie inache tvyrde otgovarjashe. Kydeto i da otideshe, trudovete si noseshe vinagi sys sebe si v goljama kozhena chinovnicheska chanta bez dyno, kojato beshe podsigurena s dvojni remyci i ryzhdjasali kljuchalki. Vsichko u tozi chovek beshe tromavo i tezhko, a chantata mu prilichashe poveche na kufar, otkolkoto na chanta, kojato se nosi na rabota. V nejnata utroba sred hartiite se vyrgaljaha ostatyci ot hrana - trohi i kozhichki ot slanina, imashe i mryсно beljo, koeto uchiteljat beshe zabravitel da zanese na prane, i pisma s chudnovati chuzhdestranni marki. Grahovac vsyshtnost si korespondirashe s mnogo matematyci i astronomi po sveta, a sred tjah se namiraha imenata na avtoritetni akademyci, syshto zarazeni ot napraznoto reshavane na Gausovija problem. Promykvajki se mychitelno, chrez sizifovski trud, uchiteljat chesto popadashe pytjom na otkritija, koito sys stojnostta si mozheha da ozarjat zhivota pone na deset posredstveni matematyci. Tezi vtorostepenni plodove na truda si toj podarjavashe na vsichki, koito iskaha da gi vzemat, neprestanno vzrjan vyv vse po-otdalechavashtata se cel, za kojato zhertvashe vsichko, koeto pritezhashe. Iz Gymnasium-a se govoreshe, che bil otkazal na mnogo pokani da zamine za chuzhbina, kydeto mu bili obeshtavali i predlagali mnogo titli, razni pochesti, asistenti, prostor za dejstvie i kupishta pari, no Grahovac othvyrljal vsichko tova i ostaval, koj znae zashto, sam i beden v Saraevo, kydeto Herceg chesto go vizhdashe prez vitrinata na kafene "Central" kak treskavo presmjata neshto kraj nedokosnatija izstivasht chaj, s vechnata chanta v krakata kato vjarno kuche-pridruzhitel na slepci. Govoreshe se oshte, che mnogo prochuti matematyci - universitetski profesori, na koito izprashtashe rabotite si, otkazvali da mu sytrudnichat po-natatyk, tyj kato se okazalo, che toj znae mnogo poveche ot tjah! Koe beshe istina ot vsichko tova, Herceg nikoga ne razbra.

Vlizashe v chas, kimvajki s glava, sjakash se izvinjavashe na vsichki za njakakva tajna vina i momchetata chuvstvaha tova i zatova na urocite mu vladeeshe neopisuema byrkotija. Vednyzh dori samijat direktor na Gymnasium-a trjabvashe da vleze lichno v chasa na Grahovac, privlechen ot vrjavata. Uchiteljat im tromavo se nadigna ot stola i s dylbok poklon razperi ryce, izrazjavajki kartinno porazhenieto si: pravete s men i s tjah kakvoto iskate! Kogato izpitvashe za kvadratni uravnenija, prilichashe na prochut virtuoz, kojto, zaradi korichka nasyshen hljab, trjabva da obuchava sopolankovci po solfezh. Samo vednyzh izgubi za mig dobrodushieto si: v denja, kogato malkijat Agich na shega mu skri chantata s hartiite. Togava onemelijat klas i sam im'a vyzmozhnostta da se uveri v strashnata mu sila. Sgrabchi nasluki njakolko ot naj-blizkote momcheta (mezhdou koito imashe i dosta edri magareta) i gi vdigna v buket visoko nad glavata si kato njakakyv Laokoon. Mycheha se da se iztrygnat gore pod samija tavan, molejki za pomosht i mjatajki kraka i ryce, dokato njakoj ne vyrna skrishom chantata na katedrata. Grahovac edva togava nezho gi spusna na chinovete im i se vyrna, bez da kazhe duma, na dyskata da prodylzhi prekysnatata zadacha.

Chak sled mnogo godini Herceg zapochna da razbira dejstvitelnite razmeri na avantjurata mu; borbata mu na samotnik s okryzhavashtata go sreda, nachina, po kojto s dostojnstvo izdyrzashe na mizerijata v imeto na njakakva trudno dostizhima cel, pylnoto mu prenebrezhenie kym zhivota v grada, prezrenieto mu kym uchitelskata staja i drebnite uchitelski dushichki, koito se jadjaha pomezhdou si zaradi razpredelenieto na chasovete i zaplatite, tozi nesravnimo blagoroden entuziazym, zaplashtan vinagi sys strashna samotnost sred horata, koito ne znaeha ezika na matematikata... I vsichko tova uchiteljat Grahovac vyrsheshe, bez da pridava na

otrechenostta si njakakva osobena vazhnost - bez mychenicheski oreol, taka skyp na asketite, sjakash za nego tova beshe edinstvenijat nachin na zhivot. Herceg znaeshe, che nikoga njama da byde tolkova silen da stane ravnodushen kym ljubovta i priznaniето, nikoga zadovolen ot sebe si i nikoga dostatychno lud da se zapali po edna takava neizvestna cel. Gmurnal se v dylbinite na kyrtychija mu pogled pod rizhite klepachi, opyrteni ot tjtjtunevija dim, Herceg otkrivashе nevizhdana sila i postojanstvo i neshto poveche ot tova - zrelost, kojato mu darjava syznaniето, che ne e vazhno kyde zhivee chovek, v Parizh ili v Saraevo, ako dokraj e predan na edna goljama tajna, kojato izpylva zhivota mu sys smisyl.

"Imash li neshto, koeto da ne si poluchil ot drugite?"

"GOVORESHE SE, CHE NA KEJA SE E POJAVILO NOVO LICE: DAMA S KUCHENCE".

Uchiteljat po ruski ezik Dmitrij Gerasimovich Koroljov tvyrdeshe, che v tova izrechenie se namira absolyutno vsichko onova, po koeto velikite pisateli, kakyvto e Antosha Chehonte, se razlichavat ot posredstvenite i malkite. Oshte ot pyrvoto izrechenie na "Damata s kuchenceto", objasnjyvashe na omekchenija si rusko-srybski ezik, stava syvsem jasno, che dejstvieto v povestta se razviva na brega na njakakyv kurort, kym koeto ni navezhda nalichieto na kej, vednaga sled tova se razbira, che kurortyt e malko skuchen, zashtoto se govori, che se e "pojavitо novo lice" - znachi predava se ot usta na usta dylgo vreme, a nakraja, pojavil se e ne koj da e (zashtoto Anton Pavlovich e mogyl da napishe "zhena" ili "devojka", no ne! - Toj e kazal: dama!). I tova veroyatno e tvyrde krasiva dama, tyj kato inache nikoj ne bi ja zabeljazal! Kak se chuvstva тази dama v Jalta (tyj kato tova e Jalta, kaktо shte vidim po-kysno). "Kak ona

chuvstvuete sebja?" - pitashe Koroljov momchetata, koito typo gledaha kak toj kato magjosnik izmykva tolkova neshta ot edno za tjah syvsem obiknoveno izrechenie: "Kak ona chuvstvuete sebja? Ona odinokaja..." - otgovarjashe si sam na zadadenija vypros. - Tja samotna! I poradi tova, che e samotna, spored Koroljov, damata se razhozhda sama s kuchenceto si, predizvikvajki u nas, chitatelite, izkljuchitelno prijatno vylnenie. Kakvo vylnenie? Koja e tja? Shte ja vidim li otblizo? Kakvo pravi tja tuk, sama s kucheto? "Mozhe bi shte sreshtne ljubovta!" - kaktto hubavo go e kazal poetyt. Vsichki momcheta v klasa, sybrani ot kol i vyzhe, se ozovavaha prez njakoj skuchen saraevski sledobed v Jalta, na brega na moreto, i vsichki si predstavjaha kak pravjat na damata razni bezobrazija, a kucheto ritat s krak: "Ciba ottuk, ne prechi, dokato rabotja"!

Dmitrij Gerasimovich beshe napravo vljuben v tova Chehovo izrechenie i blagodarenie na tova go prepodavashe vyv vsichki klasove bez ogled na vyzrastta, a mnogo pokolenija gimnazisti izljazoha ot uchilishteto, nauchili go naizust:

"Govoreshe se, che na keja se e pojavilo novo lice: dama s kuchence..."

Dmitrij Gerasimovich Koroljov, sysuhreno starche s neverojatno golemi oshmuleni ushi, mnogo prilichashe na njakakvo drebno gorsko zverche ot grizachite. Pod nabrychkanoto chelo, bez prehod zapochvashe ostyr gyrbav nos, podoben na kljun. Pribavim li kym tova i ochi s cvjat na kehlibar, vechno podvizhni - dve trepkashti plamycheta ot kandilo, opishem li osejanite mu s lunichki i mrezha ot fini veni ryce s pyrgavi prysti, i, nakraja, oblechem li uchitelja v staro sako ot chortova kozha i s pantaloni, chieto dyno kato u starite slonove e tyzhno uvisnalo i torbesto i se mjata naljavo i nadjasno - shte poluchim portreta mu v estestveni razmeri. Hercegovijat Gymnasium beshe angazhiral Dmitrij Gerasimovich da

prepodava ruski oshte v pyrvite meseci sled vojnata, syvsem zabravili, che na vremeto si toj se e bil na stranata na belite i che zatova e napusnal rodnija si Kerch.

Koroljov si imashe dve golemi strasti: pusheneto i hazarta! Cjalata mu drebnichka figura sjakash do poslednoto parcalche beshe impregnirana ot cigarenija dim, a v starite mu zhili vmesto kryv techeshe zhyltenikava nikotinova technost sys syshtija cvjat kao vytreshnostta na cigareto mu ot vishnevo dyrvo. Zloupotrebjavajki kolkoto si shtat s tozi negov porok, momchetata spokojno si pusheha na poslednite chinove v chasovete po ruski ezik, dori i prez proletnite meseci, kogato ne mozheha da se opravdavavat s dima ot "Caricata na pechkite", ako gi hvaneha na mestoprestypleniето. Vs jako vlizane na uchitelja v klasnata staja prevryshtashe klasa v istinska lozha ot tajni pushachi! Koroljov inache chesto idvashe napravo ot kartadzhijskata masa na katedrata i vednyzh, kao vze pisalkata ot dezurnija, popita: "Koj razdava?" vmesto: "Koj otsystva?".

Za Dmitrij Gerasimovich spokojno mozheshe da se kazhe, che zhivee v KYSHTA OT KARTI, bez tova da prozvuchi kao metafora: duvetazhnata si kyshta na Skerlicheva tozi pochten starec dejstvitelno beshe spechelil na karti po vreme na prochutata partija poker ot 1923 g. v separeto na kafene "Volga" ot tyrgoveca na kozhi Simovich, kogato mu potrygnaha kartite i dva pyti podred izvadi flesh-rojal. Bezumno daleche ot svoja Kerch, popadnal v tova stranno gradche s kovaren klimat: s bezkrajni dyzhdove i planini, koito go zatvarjat ot tri strani; vechno vinoven pred svojata babushka - "nashata majchica dobrotvorka Stepanida Viktorovna", kojato dni nared, povehnala i natezhala, se izlezhavashe kao njakakva orientalska odaliska sred neopisuem bezporjadyk, iz kojto se vlacheha proskubani kosmi ot kozinata na domashnija im zaek, Koroljov syumjavashe da zapazi dushata si ot vynshnata razruha. Tam,

kydeto se spreshe, vdigashe svoj dom ot syvyrsheno stroen porjadyk na lichnite si veshti. Izvazhdashe kalyfa za ochila, nozhche na verizhka, dzhoben chasovnik, paket cigari i evtina zapalka s predpazitel protiv vjaty, kakvato izpolzvat oshte samo kochijashite i vojnicite, i vsjako ot tezi neshtica zaemashe precizno polozhenie sprjamo kozhenija mu belezhnik, chijato vytreshnost redovno se podmenjashe, i vryzkata molivcheta, podostrjani do kraen predel, njakoi ot koito bjaha tolkova izpolzvani, che trjabvashe da gi postavja v udylzhitel ot trystika s metalen prysten. Vsichki tezi drebolii, koito, poglednati trezvo, njamaha goljama stojnost, shtom se ozovjaha pred Dmitrij Gerasimovich, izvikvaha u chovek zhelanie da gi pritezhava, zashtoto bjaha sjakash omagjosani sys znachenieto, koeto im pridavashe starijat uchitel. Ot nego Herceg nauchi, che veshtite ne struvat tolkova, kolkoto e cenata im, a tolkova, kolkoto ljubov sme vlozhili v tjah.

S izkljuchenie na vechnata "Dama s sobachkoj", v chasovete mu se govoreshe za vsichko drugo, no ne i za beletristika. Uchenicite izkusno syumjavaha da prekarat Dmitrij Gerasimovich zhaden prez vodata i da izkopchat ot nego razkazi za chudesni sluchki ot mladostta mu, ot koito Herceg naj-mnogo beshe haresal onazi, kogato uchiteljat Koroljov platil da se izpotroshat dvanajset kristalni ogledala v petrogradskata "Astoriya".

- Byl ja bogatym i, razumeetsja... lud molodec! - razkazvashe im, oprjan na pyrvija chin. - A v Piter byla gostinica "Astoriya", gde my prihodili... kak vy nazyvaete eto... nu... nu... da piruem! E, ta v gostinice "Astorii" byl odin separe, a v nem dvenadcatj hrustaljnyh zerkal... Ogledala, kak vy eto nazyvaete, ponimaete - ot kovra do potolka! A u menja krasivyj chernyj bastun (horosho li ja eto skazal?), chernyj bastun, a na nem, kak normaljno, serebrjanaja golova ot lyv! Cap! Chukna odno

zrkalo, a ono - v tysjachi parcheta! Mozhno li vam predstaviti eto? Prihudit maitre de salle: nuzhno platiti! Nu, horosho, otvechaju i dam emu denjgi na vse ogleдалa, a oficiantu, ponimaete - garsonu... ke... kelneru po vashemu, daju chernyj bastun, chtob on razbil ostaljnynh odinadcatj! Vesj gorod ob etom rasskazyval! Eh, molodostj, ludost!

Dokato Koroljov razkazvashe, v klasa muha da brymne - shte se chue. Bednata klasna staja beshe zasipana s otlomyci ot petrogradski kristal. Gazeha v styklo do kolene!

Obichashe oshte da razkazva i za duelite, v koito se bieli toj i negovite prijateli, OFICERY. Na momchetata naj-mnogo se haresa onzi duel, v kojto dvama protivnici s pistoleti stojat ot dvete strani na provesen kilim, taka che ne se vizhdat edin drug, a streljat nasluki po tri pyti "cherez kover".

- V etom sluchae - nastavljashe gi Koroljov, ako njakoj pyt se okazhat v podobna situacija - umno lechj i streljatj s zemli... A sluchalosj, chto dueljantov, konechno, zapirajut v sovsem mrachnuju komnatu i oni potom ostajut v temnote, poka sigareta ne dogorit do nogtej. Kak v komnate temnota, oni streljajut, kak vam skazatj? Da, prjamo ogynche ot cigara i konechno, kak normaljno, vse derzhat sigarety podaljshe ot sebja. I chto sluchaetsja? Byl tak odin moj prijatelj, kamerjunker, Sasha Plemjanikov, kotoryj mnogo ljubil pobitjsja s ljudjmi ni za chto! Idet tak Sasha, idet iz dueli v duelj, a kak skazatj po vashemu? Podozhdite, podozhdite... Kurshum ego ne hvataet! Pitame ego: nu-ka, Sasha, a gde ty papirosu derzhishj, kogda v komnate? A on, bez da misli, govorit nam: "V zubah! A gde zhe inache?" V zubah, govorit...

Ot Koroljov Herceg se ucheshe na krasota v izgnanichestvoto. Tozi starec, beden kato cyrkovna mishka, pri tova tezhko syrdechno bolen, v chuzhda strana, beshe syumjal kato nikoj ot tezi, koito po-kysno opozna, da zapazi gordostta i

dyrzostta si na carski oficer, kojto e zagubil i vojna, i mladost, i rodina, i dom, i semejstvo, vsichko! Togava oshte ne mozheshe da razbere tozi urok za zhivota, kojto mu podnasjashe Dmitrij Gerasimovich, no shteshe da dojde vreme sam da pochuvstva i izgnanichestvoto i togava tozi pochten starec shteshe da podredi pred nego pak hubavite si malki neshtica, a ot njakakvi zabraveni veche izrechenija - da razcyftjat synnite gradini na nezhnata mladost.

Na chinovete lezhaha vinagi otvoreni ruskite im chitanki i shtom v tehniya klas vlezeshe direktoryt ili njakoj inspektor, Koroljov v syshtiya mig, kato njakakvo ostarjalo izvednyzh momche, koeto sa hvanali za greshka, promenjashe glasa si i narezhdashe na njakogo da chete ot knjigata. Togava gygnivijat momcheshki glas zapochvashe da sricha:

"Govoreshe se, che na keja se e pojavilo novo lice: dama s kuchence..."

Edna hubava proletna utrin na 1950 g. uchiteljat po gimnastika Petar Besarabich, shampion otpredi vojната po hvyrlyane na kopie, peti na IX-tata Olimpiada v Amsterdam prez 1928 g. - povede vsichki klasove izvyn grada kym poljanata nedaleche ot staroto pravoslavno grobishte. Vyrveshe sys sportna krachka na bivsh rykovoditel na družhestvo "Sokol", gord kato ostarjal paun, nachelo na dripavata uchenicheska sbirshtina. Na gyrdite na teniskata, s kojato beshe oblechen, beshe napisano s izbledneli bukvi: YOUNGOSLAVIE. V ednata ryka noseshe slavnoto si olimpijsko kopie, oblegnato na ramoto mu, a v drugata - disk. Sled paradnoto mu sportno hodene apaticлно se vlacheha tylpi bleđi gradski dechurliga, shtastlivi, che shte izgubjat njakolko chasa v Gymnasium-a. Chast ot povolnite se razbjaga po stranichni ulichki, oshte predi da izljazat

na glavnata. Ostanalite prodylzhiha bezvolevo sled uchitelja, kato si praveha "byz" edin na drug zad gyrba. Minuvachite gledaha v pochuda тази uchenicheska armija, sformirana ot momcheta, izpylzeli ot gradskite dupki, prizemija, pajantovi i vlazhni kyshti s kvartiri pod naem; deca ot barakite i bordeite pokraj zhelezopytnata linija - neobichani i nezhelani deca, koito, sled kato sa se pojavili na bjat svjat, njamat nishto drugo, osven gladnite si rahitichni tela i vrozenata dyrzost na ulichni popovi lyzhichki.

Oshte ot pryv pogled sred tjah po ryst i sila se otkrojavaha byrzo izbujalite momci ot saraevskoto Pole, s vyzkysi palta, ot chiito rykavi styrchaha shiroki posineli kitki. Tuk imashe i mladezhi ot okolnite sklonove, koito vseki den se spuskaha pesho do Gymnasium-a i sled tova otnovo se izkachvaha do planinskite si sela; lesno se razpoznavaha po tromavata im balkandzhijaska pohodka; a redom s tjah kracheha malkite gesheftari ot Bashcharshija, bogatashkite deca - sinove na chantadzhi, inzheneri i lekari; mladi kavgadzhii i svadlivci, uniformeni pitomci na domovete za bezprizorni s ugnetenno izrazhenie licata, albinosi s hiks-obrazni kraka; uchilishtni ludi i postojanni zhertvi, zubrachite i donosnicite i onezi - bezlichnite, za koito nikoga nikoj ne si spomnja sled zavyrshvane na gimnazijata - vsichki v pystri odezhdi, prekroeni i nasledeni ot po-golemite bratja i bashtite. Uniformeni bjaha samo uchenicheskite im shapki, ukraseni s bronzovi rimski cifri za klasovete i paralelkite. Balkandzhiite, zheleznicharskite sinove i prishylcite gi noseha gordo na glavite si, ostanalite - sviti v dzhoba.

Shtom stignaha do celta, decata vednaga plyznaha po poljanata, kato spusnal se oblak ot sivi skakalci. Njakoi vednaga legnaha v trevata, drugi izvadiha smachkani karti, a ostanalite

tegliha po edna cherta i zapochna bezkonechna svadliva igra na pari.

Rykovodeni ot uchitelja Besarabich, po-energichnite sybiraha ploski kamyni, koito trjabvashe da zamenjat diskovete i rezheha s dzhobnitate si nozhcheta gore-dolu pravi kloni, koito da zamenjat kopijata, a otnjakyde, ot njakoj star sporten sklad, se pojaviha i njakolko istinski gjulleta za hvyrlyane, dva sportni chuka, podobni na katorzhnicheski okovi i desetina chifta shpajkove za bjaganeto na sto metra. Sled kato ne uslja v byrkotijata da dokopa kakvoto i da e ot "kupeshkite" neshta, Herceg se prisjedini kym grupata, kojato skachashe na dylzhina. Petar Besarabich im objasni pravilata na systeziateto i skoro Herceg haresa skachaneto; naslzhdavashe se na neizvestnostta dali shte syvpadnat krachkite mu s bjalata linija na trevata; haresvashe mu riska na otskoka i kratkija, no pyk taka napregnat polet vyv vyzduha - onazi chudna nadezhda, che shte nadskochi samija sebe si, svoite vyzmozhnosti i ot vse po-izmorenoto tjalo shte izmykne oshte njakolko nedostizhimi santimetra. Haresvashe тази samozabrava v letezha, a zhazhdata za uspeh go karashe s netyrpenie i trepet da ochakva reda si za skok.

Oshte prez onzi pyrvi den na poljanata izvyn grada sportnitate specialisti, pokaneni ot Petar Besarabich, izmeriha s metyr i hronometri njakolko republikanski i dva jugoslavski rekorda: v bjaganeto na sto metra i v skoka na visochina. Tezi momcheta, na koito za pryv pyt se davashe vyzmozhnost da se izjavjat, prosto gyltaha prostranstvo i vreme; hvyrlyaha gjulleto s otchajaniето na njakoj, kojto se celi v nevidimija si mychitel! Siromashijata gi tlaskashe kym podvig, a mnozhestvoto bjagstva im pomagaha da probjagat sportnata pyteka po-byrzo ot shtastlivite deca. Niko N. Herceg uslja da skochi s okolo tri i polovina metra po-slabo ot jugoslavskija rekord. Uveri se, che sportyt ne e disciplina, v kojato mozhe da postigne kakvoto i da

bilo i, zhaden za priznanie, s razshireni nozdri nadushvashe njakakva druga oblast, v kojato shte mozhe da nadskochi i preodolee i naj-silnite momcheta - tam, kydeto naj-posle shte go pohvaljat i obiknat.

A na onova mjasto, kydeto uchiteljat Petar Besarabich zabi olimpijskoto si kopie v trevata, njakolko godini po-kysno izrasna velikolepen betonen stadion.

I ostanalite stari ptici ot Gymnasium-a zhiveeha kato Koroljov (kojto dejstvitelno beshe chuzhdenec i tova se iztykvashe ot nego vseki pyt s gordost), v svoeobrazna vytreshna emigracija: ne samo v grada, a i v sobstvenite si semejstva, s koito imaha vse po-malyk kontakt i vzaimno razbiratelstvo. Poluchili obrazovaniето si v chuzhbina: v Mjunhen, Krakov, Peshta, Praga, Viena i Grac, te zavinagi bjaha zapazili manierite si, pridobiti v mladostta, kogato gradyt, v kojto beshe sydeno da im mine zhivotyt, be vse oshte palanka, a te - redki evropejci v nego.

Sjakash pokolenieto im, poluchilo obrazovaniето si v nachaloto na veka, beshe syzdadeno ot njakakyv osobeno tvyrd material, sydejki po nachina im na oblichane i po obnoskite im, a naj-veche po izpravenata im stojka - svoeobrazna disciplina na duha. I naj-malkijat propusk pred orientalski otpusnalata se charshija i flegmatichnite j navici, oznachavashe za tjah priznanie za porazhenie, za naprazno dylgogodishno obrazovanie, s dve dumi: podpisvane na bezuslovna kapitulacija!

V Saraevo pyrvi te donesoha futbolni topki i nauchiha mahlenskite momchetii na maksimata, che ne e vazhno da se pobezhdava, a da se uchastva! Tyj kato gradyt e zaobikolen, kako se znae, ot planini, pyrvi te metnaha na gryb ranici, vzeha

v ryce alpijski tojzhki, doneseni chak ot Shtirija, pyrvi nahluziha na krakata si tezhkite "alpinki" za katerene po skalite i trygnaha po prekite pytishta da pokorjat Trebevich. Tazi hubava privichka im ostana do poslednija dyh: otdavna veche gradyt e svyrzan s kultiviranata planina chrez moderen lift, v chiito kabinki izletnicite, zapaseni s koshnici hrana i piene, se izkachvat bez vsjakakvo usilie do panoramite - ne, poslednite mohikani vse oshte se izkachvat pesha i s pot na chelata preodoljavat strymnini i poroishta, dokato ot nebeto im mahat nedelnite izletnici. Prez zimnite dni Herceg gi vizhdashe kak se spuskat po trebevishkite serpentini, narichani "osmorki", s shejni ot vareno dyrvo s krystosani platneni lenti. Narichaha gi "rodli". Veche nikyde ne se pravjat takiva. Smeeshe se, kato gi gledashe s kolko serioznost navlizat v krivinite na izostavenija pyt. Tezi ludi, mydri starci!

Kogato ot vreme na vreme se otbivashe v rodnija si grad, vinagi bolezneno go iznenadvashe tova, che mezhduvremenno te oshte poveche sa sysipani. Naj-starite kucukaha po ulicite, pregyrbeni i trepereshti, a ot njakogashnata im elegantnost ne e ostanala ni sleda: kariranite brichove, planinarskite kalcuni i dylboki kozheni obushta s vryzki, frenskite bareti i smelo zametnatite okolo vrata shalove bjaha izcheznali bezsledno. Vizhdashe gi kak krachka sled krachka, vnimatelno pristypjat po domashni chehli, plashejki se da ne padnat na poledicata. Starcheskite kosti zarastvat taka trudno! No vypreki unizhenijata, koito donasjat sys sebe si kysnite godini (shte gi priemem li i nie ili shte se vyzpolzvame ot njakoj udoben sluchaj da ofejkame nezabeljazano?), bjaha zapazili staroto si spokojstvie. Sjakash s dostojnstvo chakaha reda si za vechna pochivka, ustanoven ot pravilnika na njakakyv otdavna zakrit licej, chiito verni pitomci te bjaha ostanali do kraja.

Gimnazialnite godini na Herceg shtjaha da preminat v sljapa ljubov kym Lina Koen. Vizhdashe ja tvrde rjadko, vinagi zaobikolena ot svita leli v cherno. Treperaha nad neja kato vinovnici, koito iskat da izkupjat cjalata propusnata nezhnost. Tymnokosata Lina prilichashe spored Herceg na malka neshtastna princesa i tochno tozi taka tyzhen nevidim beleg na bledoto j lice go privlichashe poveche ot vsichko. Tja mu se usmivashe, kogato se razminavaha, kato che li se budeshe sled prodylzhitelna bolest. Mozhe bi veche ne si spomnjashe za bjagstvoto im v Dubrovnik, no Herceg vse pak be edno ot licata ot dylgodishnoto more, ot koeto za mig beshe izpluvala tja, zatova v usmivkata j imashe neshto ot obshtata tajna i poznanstvo, syshtevremenno i neshto, koeto jasno mu govoreshe, che veche ne prinadlezhat na syshtija bljan.

Precenjivashe hubostta na drugite momicheta spored tova dokolko prilichat na neja. Kato prosledjivashe Lina Koen i vechnite j leli, otkri kyde zhivee: tova beshe edna bogatashka kyshta, stroena neposredstveno predi vojната, s mramoren vhod i prozorci, koito gledaha kym malyk park. Prez spusnatite zavesi na pyrvija etazh v zimmnite dni se procezhdashe topla rozova svetlina, kojato zagatvashe za razkosh i udobstvo. S absoljutna sigurnost znaeshe, che Lina zhivee tochno zad tezi perdeta! Smeshno, тази kyshta i tezi prozorci shtjaha da ostanat zavinagi za Niko Herceg obrazec za iziskanost, kojato nikoga njamashe da dostigne i, vypreki che shteshe da pronikne i v naj-zatvorenite apartamenti i vili, da pluva v tjurkoazenosini basejni, da byde kanen ot naj-preuspelите i bogati hora na svoeto vreme, momcheshkata mu mechta nikoga njamashe da byde nadminata.

Za Herceg Lina Koen beshe prijatelka ot neshtastnite godini, kojato predi nego e imala kysmet da se izmykne ot kalta. Toj vse oshte beshe v nevolja i, razbira se, ochakvashe ot svojata

malka dobra feja da mu podade ryka, da kazhe, mozhe bi, njakojja duma na zakrilnicite si, za da izbavjat i nego. Vjarvashe, che njama da go zabravi.

Veche beshe petnajsetgodishen i se sramuvashe, che, izglezhda, edinstveno toj ne e bil s zhenja. Vednyzh mu se otdade sluchaj, no toj ne se vyzpolzva. Pazeshe se za Lina Koen.

Opitnijat Lonchar, povtarach, po-goljam s tri godini ot ostanalite v klasa, gi zavede po zapletenite sokaci na Kujumdzhilyka do njakakyv bordej, ot chiito steni, izmazani s kal, tuk-tam se provizhdashe rogozka. Vljazoha v тази kyshta izotzad, prez dvora, v kojto hamalite ostavjaha prez noshtta dvukolkite si, a seljanite - praznite si koshove. Beshe noemvri, edin ot onezi myglivi dni, kogato ti se struva, che oblacite sa pusnali zavinagi koreni v mazite i che veche nikoga njama da se kachat na nebeto. Herceg si spomnja, che na peti pregaziha goljama lokva s cherna mazna voda, smesena s nafta, i se sprjaha pred razklatena dyrvena stylba, po kojato gniesha parcaleni chergi. Lonchar gi puskashe edin po edin gore na etazha, otkydeto dostigashe drezgav zhenski kikut. Sumrakyt obgryshstashe тази mryсно-vlazhna scena na "obezchestjavaneto". Naj-posle dojde redyt na Herceg i Sead da se kachat do vratite na erotichnija raj; bjaha uplasheni i neprekysnato se izvryshtaha kym dvora, kydeto chakaha drugarite im po neshtastie. Preminaha po dylyg koridor do njakakva poluotkrehnata vrata, prez kojato se vizhdashe staja, osvetena sys slaba krushka ot dvajset i pet sveshti. V pyrvija mig Herceg ne razlichy nishto, osven ochukan legen i kupchina sivi parcali vyrhu zhelezen krevat, a malko po-kysno shvana, che v tezi chergi lezhi neshto kosmato i bjalo. Edna gola zhenska ryka si probi pyt prez starite zimni palta i okysani odeala, omotani s mryсно-zhyltenikavi charshafi: "Ela... ne hapem!" - podkani gi zhenski glas i Sead pryv se priblizhi kym tova dvuglavо chudovishte (Niko razbra,

che v krevata ima dve zheni!), a onazi ryka umelo razkopcha kolana na pantalonite mu i te se svljakoha vyrhu obuvkite mu kato znae. Onemjal ot strah, nesposoben da napravi dori edna krachka, Herceg uzhasen gledashe kak ot mrysnoto parcalivo kylbo se nadiga razchorlena zhenska glava i se priblizhava sys ston kym stomaha na momchetu; chu kak neshto shljapa, sjakash chudovishteto se oblizva i skyrca sys zybi. V stajata beshe neuteshimo pusto - eto, naj-setne taka otkri mjastoto, kydeto se izvyrshva naj-vazhnijot ot vsichki tajni myzhki rituali. Sead se osmeli da premine prez izpita po myzhestvenost, a toj? Gyrdite mu se izpylniha s uporstvo: "Ako po tozi nachin se spechelva zhena i se stava myzh - misleshe si toj, - to az zavinagi sym protiv!" Dokato stoeshhe taka, izpitvashe syvsem syshtoto, kakto na Cirkus-plac, kogato plati da vidi zhena s tri kraka, njakakva polugola neshtastnica, omotana s parcheta agneshka kozha. Obyrna se i izticha nadolu po stylbite s chelo, oroseno ot studena pot.

- Kakvo stana? - popita go Lonchar, iznenadan ot taka byrzoto mu vryshtane.

- Nishto...

- Kak nishto, pedal takyv? - kresna malkijat posrednik mezhdju devstvenostta i bludstvoto. - Zer badeva sym te vodil chak dotuk?

- Pusni me! - izkreshtja i go blyсна v onazi lokva.

Na drugata sutrin vleze sutrin vleze sys strah v klasnata staja i, bez da pogledne nikogo v ochite, sedna na china si do prozoreca. Klubyt na malkite samci okolo "Caricata na pechkite" se hvaleshe sys snoshtnija si podvig. Kakvo obshto imashe toj s tezi momcheta, koito shumno proslavjaha posveshtavaneto si? Posiveli ot oblachnoto utro, s lica, celite v pypki i prishki, sys splysteni kosi, krivi kraka i neshto kovarno v pogleda, stojaha i se kiskaha; opisvaha vsichko, koeto bjaha im pravili onezi dve

neshtastnichki v krevata. Dori i onezi, koito tajaha njakakvi simpatii kym nego (naprimer Sead), ne smeeha da pokazhat dali sa na negova strana: zachitajki zakona na tylpata, bjaha namyknali na licata si izrazhenie: "Opravvaj se, kakto mozheshe, no ne ni se iska da sme sega v tvojata kozha!" Oshte ne govoreha za negovija za negovija sluchaj, no toj znaeshe: Lonchar, tozi rafiniran mychitel na slabite i samotnite, prednamereno otlagashe udovolstviето, za da go izmychi kolkoto se mozhe poveche.

V sedem i polovina sutrinta ulicata pod prozorcite na Gymnasium-a gymzheshe kato mravunjak. Sred tymnosivite uchenicheski palta ot vreme na vreme bljasvaha belite bluzi na prodavachite na kravajcheta i fystyci, presichashe byrzo njakoe jarko palto na devojka, kichur svetla kosa v navysenoto esenno utro ili chervena baretka v poroja ot cherno-sini uchenicheski furazhki s cifri... Na vhoda тази sutrin dezhureshе nepreklonnijат latinec i nikogo ne puskashe v Gymnasium-a bez uniformenata uchenicheska shapka s shirit. Obyrnat s gryb kym sgradata, toj, estestveno, ne mozheshe da vidi kak ot vsichki prozorci pljushti dyzhd ot furazhki; onezi, koito veche bjaha vlezli vytre, hvyrlyaha svoite shapki na drugarite si navyn.

Naj-posle, naprezhenieto, podgrjavano ot Lonchar, dostigna vryhnata si tochka: vsichki glavi se obyrnaha kym nego - mychenieto trjabvashe da zapochne!

Stana ot china si, spokojno pribra tetradkite si v chantata i otvori prozoreca. Prekrachi pervaza i se ozova taka na visochinata na tretija etazh - v studenija utrinen vyzduh, potочно, vyrhu korniza, po kojto lezhaha izroneni parcheta opadala ot strjahata mazilka, gylybova tor i prysnati pera. Stoja izvestno vreme vyrhu hlyzgavata lamarina, kojato pukashe pod hodilata mu, oblegnat s gryb o stenata mezhdu dva prozoreca, edinijat ot koito beshe zazidan - samo vdlybnatina v

zhyltenikavata grapava stena! Otnachalo nikoj ne go zabeljaza. Dylboko, pod vyrhovete na obuvkite mu, monotonno romoneshe sivkavata uchenicheska reka, ostavjashta pri razdvizhvaneto si petna ot mokyр asphalt. Pyrvo se chuha otdelni vikove - bjaha go zabeljazali - a togava kym nego poletjaha njakolko samotni krjasyka, dokato cjalata ulica ne beshe zaljata ot uzhas. Uchitelite sprjaha uchenicite. Njakoj kreshteshe kato obezumjal da zapazjat tishina, zashতো momcheto na tretija etazh shtjalo da se uplashi i da padne! Vikaha mu: "Ne gledaj nadolu! Ne gledaj nadolu!" Dvizhenieto sprja. Vsichki stojaha kato vkameneni. Mjastoto, na koeto se ochakvashe da padne, se razchisti. Herceg predpazljivo zapristypja po korniza. Useti kak dylbochinata nepreodolimo go privlichia, izvednyzh strashno mu se priiska da byde dolu - samo skromna chastica ot nezastrashenata siva masa! Sybra sili i se otlepi ot stenata. Segа djasnoto mu ramo se opirashe o mazilkata, a ljavoto - o nishto: samo pustija studen vyzduh. Kornizyt ne beshe tolkova tesen, che njakoe slabo momche da ne mozhe da hodi po nego, i toj trygna. Beshe go strah. Shepneshe: "Lina, pazi me!". Zapyti se kym sinkavata planina, kojato se vizhdashe v perspektiva zad sgradata. Ne smeeshe da pogledne nadolu kym ulicata. Staraeshe se samo da sledi stypkite si po razdrobenata mazilka - nishto drugo. Chuvashе kak sled nego se otvarjat edin sled drug prozorcite na Gymnasium-a, vslushvashe se v gluhoto syskane na ulicata pod sebe si. Stignal taka do kraja na korniza, prodylzhi da se dvizhi po juzhnata strana na sgradata, sled tova premina na zadnata stena i kato mina severnata strana, otnovo izskochi na fasadata, otkydeto beshe trygnal, stigma do prozoreca na klasnata si staja, ot kojto se drypnaha negovite syuchenici, za da ne mu poprechat, prekrachi go i vleze vytre, zatvori krilata i spokojno si sedna, sjakash nishto ne beshe se sluchilo.

Ulicata zashumja s oblekchenie.

Razpitivaha go direktoryt, klasnijat mu i sekretarjat na Gymnasium-a.

- Niko Herceg?

- Az.

- Zashto hodi po korniza?

Mylcheshe.

- Gluh li e?

- Izglezhda...

- Pitam te, zashto hodi po korniza?

- Chuvash li? Direktoryt te pita zashto hodi po korniza!

Mylcheshe kato grob i v тази njama bariera beshe edinstvenata mu zashtita.

- Zashto hodi po korniza?

- Ne znam...

- Ne znaesh?

- Ne znam.

- Kakyv ti e Niko Herceg?

- Az sym Niko Herceg!

- Budala! Znam, che tova si ti! Pitah te kakyv ti beshe drugarjat Nikola Herceg?

- Bashta... - otgovori vmesto nego klasnijat mu.

- Bashta?! I ne te e sram! Petnish pametta na bashta si!

Prodylzhavashe da mylchi, preglyshajki sljunkata si.

- E? - prodylzhil direktoryt. - Kakvo da pravim sega s tebe? A?

Svi ramene.

Direktoryt drynkashe s kljuhovete:

- Kakvo da pravim s tebe?

- Nakazhete me... - predlozhi tiho.

- Da te nakazhem? Da te nakazhem... - povtarjashe direktoryt. - A kakvo drugo, osven da te nakazhem! I to za nazidanie. Zaminavaj!

Pyrvija chas imaha geografija.

Vtorija i tretija - pismeni uprazhnenija po frenski.

Prez goljamoto mezhduchasie go nakazaha sys strogo mymrene ot direktora i s NULA PO POVEDENIE.

Chuvstvoto, che se razlichava ot syuchenicite si, ot vrystnicite si na ulicata, ot uchitelite i, izobshto, struvashe mu se, ot vsichki ostanali v grada, go gneteshe kato prokljatie. Nikak ne mozheshe da vleze v krak. Ne go zakachaha poveche, zashtoto zapochnaha da go uvazhavat: obikolkata na Gymnasium-a po korniza na tretija etazh mu syzdade slava na otchajan i gotov na vsichko chovek, a nulata po povedenie poddyrzhasha tozi visok avtoritet. Vse pak, chuvstvashe se okleveten i chesto loveshe izpitatelnite pogledi na ostanalite v klasa. V tjah njamashe nito syzhalenie, nito zaplaha, nito sychuvstvie - nishto! Samo go gledaha kato rjadka ptica.

Napraven ot material po-drug ot tozi na blizhnite mu, toj trjabvashe da plashta cenata na razlichieto, koeto edva po-kysno shteshe da stane privilegija. Uchitelite bjaha na stranata na mnozinstvoto momcheta, nagazhdajki se kym tylpata. Podhranvaha izobilno chuvstvoto mu na izoliranost. Chesto go hvashtaha v greshki, koito praveshe ot razsejanost:

- Hej, Herceg! Otkyde si padnal? Ot Lunata li? Sybudi se naj-posle! Povtori kakvo kazahme toku-shto! Ne, ne mu pomagajte! Neka da kazhe kakvo govoreh sega! Hajde! Ne znaesh li? Na ushite si li sedish? Ne te interesuva, che si dera gyrloto zaradi takiva malki vyshlivci kato tebe! Slez ot oblacite ili az lichno shte te svalja i shte vidish kakvo shte stane togava!

Bojnata tomahavka beshe izkopana i shteshe mnogo voda da izteche, dokato pak ja zakopaeshe. Malkoto mu syrce tupashe v edinoborstvo s chetirijsetgodishnite, koito zdravo dyrzhaha juzdite na zhivota v rycete si. Miseshe si: "...Sega gubja, gubja, gubja, gubja, gubja; skoro shte byda na samoto

dyno; eto, hodilata mi veche go dokosvat - po-dylboko veche ne mozhe da se padne! Tova e krajat na stradaniyata mi, svyrshi se s mene! Sbogom!"

Oshte ne znaeshe, che onezi, koito se gmurvat kym dynoto, izpluvat obiknoveno dva pyti po-byrzo ot ostanalite! Nima i za nego ne govoreha zavistlivo, che "otnositelno byrzo izpluva na povyrhnostta"?

"Ne mi ostava nishto drugo - misleshe si toj, - osven da se svija na kylbo i da izdyrzha na vsichki udari; te njama vechno da me dyrzhat pod oko. No vse pak sa vyzglupavi i prosti: Shte se napijat, shte spjat sled objada, shte dojdat vakancii, oficialni praznici, nedeli - shte se vyzpolzvam ot vseki mig tjahno nevnimanie, za da me zabravjat. Shte se skrija ot pogledite im... Tjahnata inkvizicija ne mozhe da prodylzhi vechno, tyj kato te byrzo se zasishtat sys schupeni igrachki i zhivotni, koito sa izmycheni ot tjah; vnimanieto im otvlicha njakoya nova zhertva... Shte porasna i shte im go vyrna typkano! Shte byda tyrpeliv i shte chakam, a sled tova shte mi izplatjat vsichkite si dylgove! Da, kylna se!"

S techenie na vremeto opityt go nauchi na hitrostta da ne vliza v otkriti svadi s okolnite. Gledano odstrani, primiri se s zhivota. Dori i po vynshnija si vid syvsem se doblizhi do shtryklestija tip momcheta ot 1953 g. Ako ne bjaha chudnovatite mu ochi, koito svetlejat v obshtata fotografija na IV"v" gimnazialen klas, i naj-nabljudatelniyat ne bi mogyl da otkrie bydeshtija ljubimec na nacijata. Liceto mu, veche obraslo sys svilena myhesta brada (skoro shteshe da pochne da ja brysne), po nishto ne se otkrojava ot drugite momcheta. Nikakyv osoben lych ne beshe osvetil negativa na тази zelenikava snimka,

projaven v syshtoto foto "Korzo", koeto na vremeto si snabdjavashe sys semejni fotografii albuma na Hadzhi-Banjac.

Herceg e na shestnajset godini i uchi v shesti gimnazialen klas.

A prez cjaloto tova tyzhno vreme na negovoto vyzmyzhavane se prokradva kato priyatna tema, izpylnena na drevnen evrejski instrument ot blagorodno dyrvo, Lina Koen. Estestveno, Herceg krie tajnata si ljubov, tyj kato veche e osyznal, che zaradi neja biha go razkysali na parcheta. Ljubovta e slabost, slabostta privlicha omrazata na tylpata. Demonstriraneto na nezhnost sjakash e zabraneno za Hercegovoto pokolenie. Za ljubovta to ne govori drugojache, osven kato za zhivotinsko chiftosvane.

V gimnazialnite klozeti momchetata izuchavat umenieto na prelystjavaneto. Dokato pushat v ostrata vonja na urina, a amonjachnite izparenija glozhdjat ochite i shtipjat nosovete im, Hercegovite vrystnici obmenjat pyrvija ljuboven opit. Analizirat veche syvsem bleedi pornografski snimki, zamygleni ot mnogo kopiraniya i uvelichavaniya. Na tjah kokalesti zheni bezsramno pokazvat telata si. Vyzsednali sa gi myzhe na sredna vyzrast s mustaci; goli i kosmati, te se ljubjat, bez da svaljat edinstveno obuvkite i rychnite si chasovnici. Staite, v koito stavashe vsichko tova, napomnjaha na zatvornicheski kilii. Obiknoveno v tjah se namirashe samo krevat s chisto goli djusheci, njakolko kyrpi i zadylzhitelniyat pepelnik, ot kojto oshte dimjaha ugarki. Ima neshto navjavashto tyga v tezi razjuzdani sceni, kydeto myzhe i zheni padat na samoto dyno na kloakata, razkrivajki tajnite na choveshkoto chiftosvane. Na snimkite, koito cirkuliraha ot ryka na ryka, sjakash bjaha fotografirani predelite ot otvydnata strana na bezsilnata pohot. Vizhdashe naj-razlichni kombinacii i pozi na tela: dvama myzhe opravjaha edna zheni, a dve zheni - svoja prelystitel. S kraveshkite si ezici te se blizheha

edna druga, a edin cheren dog - prijatelkata im; ot grupata tela, zapleteni v gordiev vyzel, styrchaha kljoshtavi kraka i mrynsni hodila. Izuchavashe geografijata na razvrata v klozeta, kydeto momchetata se zatvarjaha v kabinite da sravnjat malkite si myzhki instrumenti. Po licata na njakoi zheni - pochti momicheta - otkrivasho smajvashto nevinno izrazhenie! Kak sa priviknali na unizhenieto? Dobrovolno li sa se syglasili ili njakoj gi e zastavil, iznudil? Koi sa te? Koi sa myzhete s neogranichena vlast nad telata im? Naj-silno go drazneha zhenite, koito noseha ochila, bez da gubjat dori i v bludstvoto strogite si izrazhenija na uchitelki. Herceg se prestruvashe, che snimkite go vyzbuzhdat, kako i ostanalite momcheta, zashtoto ne smeesho da riskuva da byde izkljuchen ot myzhkoto stado. No ako dejstvitelno neshto to tjah go gydelichkashe, tova beshe nevidimijat chovek zad aparata, kojto beshe fotografiral vsichko tova. Svideteljat! Dali e bil gol kato vsichki ostanali ili oblechen, sysredotochen, cinichno koncentriran vyrhu scenata, kojato nabljudava prez obektiva?

Momcheto razbra predpisanieto na tezi snimki: myzhyt trjabva da ima izpravena, naljata s kryv vena pod ryka, za da vladee zhenite. Vsijaka ot tjah shte se syglasi togava na vsichko, chak i da byde snimana, dokato j se pravi ONOVA. Shte se syglasjat da igrajat roljata na kravi, shte zaemat dobrovolno pozi, pylni s tjagostno unizhenie; sami shte se mychat da gi izmisljat i zaemat! Shte se syglasjat da mu go smuchat. Da se razkrachat i da pokazhat dylbochinata na cyfnalata si utroba. Da si igrajat s nego. Da klechat kato kuchki, da pylzjat na chetiri kraka i da pravjat chelna stojka - vsichko! Herceg zabeljaza, che ochite im v tezi momenti sa pokriti s porochen unes, s njakakyv voal, sjakash ot samija pogled kym tvyrdoto bozhestvo sa hvyrteni v razvratno robstvo, izpylneno s neizkazana bolka i strast.

Hipnotizirani sa ot instrumentite na svoite mychiteli!

Pitashe se sled tova dni nared, dali ne gi e sreshtal sluchajno njakyde po ulicite. Sigurno. Samo che ne mogyl da gi razpoznae, tyj kato prez denja te shte sa se predreshili na "pochteni zheni" bez nedostatyci. Mykneshe se taka iz grada, kato im se zavirashe v licata. Tova li e onazi razpusnata brjunetka ot snimkata? Otkyde li mu e poznata pyk тази, kojato se pravi, che nikoj na ulicata ne ja interesuva, ili onazi, kojato smireno nosi svoja naedrjal blagosloven korem na bremenna zhena (predshestvuvali sa go sigurno podobni zabavlenija!) i тази, kojato mu se sopna: "Sopolanko takyv!", kogato se opita nezabeljazano da nadnikne v pazvata j? Sjakash vsichki do edna krieha njakakva strashna tajna za myzhkite posteli, prez koito bjaha minali predishnata nosht... Na onezi fotografii licata im ne se vizhdaha jasno, poradi mytnite i neumeli snimki - zatova toj se symnjashe vyv vsjaka! Ulicata se prevyrnaha v obshta orgija, ot kojato samo toj beshe izkljuchen. Plasheshe se ot zhenite i tjahnata gotovnost s padaneto na noshtta syvsem da se promenjat i da se prevyrnat v predani robini na nepoznati myzhe, da se otadat na poroka i unizhenijata, koito po-rano ne beshe i synuval. Stana podozritelen kym tjah, zarevnuva gi ot celija myzhki rod.

Pokrit nagysto s risunki, koito do naj-malki podrobnosti pokazvaha "polovoto snoshenie", gimnazialnijat klozet vse poveche prilichashe na razbluden ikonostas. Bolnata fantazija na pubertetite beshe izdybala, izdraskala i izrisuvala vyrhu vratite i stenite Strashnija bluden syd na kojto se gyrcheha v mykrite na sladostrastieto zhenski tela s glavi, malki kato glavichki na toplijki, dokato krakata, bedrata, koremite i gyrдите bjaha predstaveni bezkrajno golemi i zaobljeni, tochno kakto v treskavite videnija na vyzbudenoto uchenichesko vyobrazhenie. V centyra - vinagi syshtijat metafizichen polegat romb, obrasyl s

kosmi i sys svetite dumi na pohotta. Seksyt, blagodarenie na razkazite ot toaletnata, za Herceg prie miris na urina, izprazhnenija i tjutjunev dim: vsichko tova gledano prez rastera na zabranenite snimki, chijato povyrhnost beshe pokrita s bezbroj otpechatyci ot mrynsni prysti.

Syshtestvuvashe samo edno neshto na sveta, koeto mozheshe da go izmykne ot тази vsekidnevna kloaka: laskavoto zvuchene na imeto "Lina Koen", chiito osem bukvi izpivashe vmaniacheno po vsichki tetradki i uchebnici, po stenite na krystovishtata, s tebeshir po stoborite, po pjasyka i po povyrhnostta na vodata, po zamyglenite kuhnenski stykla i zamryznalite fevruarski prozorci, na snega i v solnicite, ta dori i vyv vyzduha - s cigaren dim!

Dojde na more sled vtoroto si goljamo porazhenie, prez 1953 g. Pristigna pred Vila Kaboga v Rieka Dubrovachka, v ranni zori, na deseti juli, sled edno denonoshtie pyt s tesnolinejka prez Ivan, po dylgite tuneli okolo Popovo pole, iz koeto lyshtjaha zastojali vodi. Po pytja kompozicijata, pylna s nedohraneni i bolnavi gradski deca, viseshe s chasove po stranichni kolovozi, chakajki da j prikachat novi vagoni s bezprizorni i vyzpitanici na domovete za siraci ot vojnata. Rykovoditelite snovjaha ot dve strane na sprelija vlak, natirvajki po-reshitelnite obratno vyv vagonite. Na gara Hum - samotna kamenna sgrada sred napecheni kamynaci, koito se rabsichaha ot relsite kato ot dve blestjashti ostrieta - chast ot vagonite bjaha otkacheni i otpraveni kym Zelenika. Neobichajnoto zvuchene na imenata Trebinska gora, Hum, Zelenika, Rieka Dubrovachka i Gruz h izvikvaha u Herceg podozrenie.

"Nima e vyzmozhno tova razpeneno more s chajki v nisyk polet da se e namiralo prez cjaloto vreme na syshtoto mjasto - sinjo i raznoliko, dokato se gmurkah v ledenite dyzhdove, koito sjakash ne prestavaha da se lejat prez vsichkite godini na gimnazialnoto mi zatochenichestvo?" - misleshe si toj, dokato vyrvjaha pesha, myknejki kufarite si ot Gruzh kym zavoja na Rieka Dubrovachka. Za pryv pyt pochuvstva nespravedlivostta, kojato ne ni pozvoljava sami da si izberem mjasto na razhdane. "Tuk dori i goljamoto neshtastie sigurno shte izglezhda po-malko!" - pomisli si toj, gledajki ljushkashtite se ribarski lodki; pokraj koito se vlacheha kato kalen siv dyzhdoven chervej, zabludil se v njakakyv svetyl kraj, na kojto, kakto toj, taka i severnijat dyzhd ochevidno ne prinadlezhat. Vila Kaboga iznikna pred nego ot razkoshnata zelenina kato aristokratichno prividenie.

Beshe pochernjal ot sazhdite na mnogobrojnite tuneli. Drehte mu bjaha izmachkani, zashtoto beshe spal vyrhu bagazhnika, a rycete mu - lepkavi ot soka na smokinite-petrovki, koito beshe kupuval prez prozoreca ot seljanite na popytni gari. Sobstvenoto okajano systojanie mu izglezhdashe oshte po-beznadezhno pred harmonichnoto kamenno zdanie, nad chiito svedeni arki se izdigashe terasa v sjankata na rastitelnost i cvetja s upojvasht i prispiven miris. Estestveno Herceg ne znaeshe, che тази aristokraticzna vila na starata dubrovnishka familija Kaboga pomni i po-dobri vremena, predi vseobshtoto neshtastie da ja prevyrne v pochiven dom za bedni deca s dve spalni pomeshtenija na etazha i stolova v prizemieto, kydeto dobre poznatata vonja na echemichna kasha i kiselo zele se boreshe na zhivot i smyrtny silnija aromat na kiparisite i zokumite ot parka.

Shtom se raztvori portalyt na Vila Kaboga, toj se vturna kym spalnoto pomeshtenie, kato bezmilostno sybarjashe drugite

momcheta, umelo izbjagvajki da ne spynat samija nego i da ne go stypchat s kraka. Opityt mu na malyk zatvornik-stazhant go zastavjashe da zaeme kolkoto se mozhe po-udobno leglo, po vyzmozhnost njakoe do prozoreca i v ygyla na stajata. Krevatite inache bjaha na dva etazha. V negovoto spalno pomeshtenie, njakogashna zala za priemi, bjaha naredeni dvajset i osem krevata. Uspja da zaeme dolno leglo; prijateljat mu Sead se metna na gornoto. Poluchiha po chasha gysto kakao, v koeto pluvaha buchici. Trampi vednaga kakaoto si za parche hljab.

Tova ljato komsomolski otgovornik na Hercegovata grupa beshe njakoj si Sasha Gajdar - kyso podstrigan mladezh na okolo dvajset godini, strog i bezsyrdychen kym momchetata, podmazvach pred vsichki po-starshi po dlyzhnost ot nego - kogoto Herceg mrazeshe poveche ot vsichko na sveta, dokato buzite mu gorjaha ot byrzite, precizni shamari, s koito onja bezposhtadno go obsipvashe po vseki povod. Estestveno, skrishom i obiknoveno mimohodom, bez svideteli, tyj kao beshe strogo zabraneno da se bijat vyzpitanicite. Blagodarenie na ohranenoto si tjalo na sporten as, Gajdar mozheshe bez trud da se spravi s duzina gladni momcheta, v kojto i da e sluchaj, shtom vyznikneshe kavga. Sled kao se ponaduvasho izvestno vreme pred stroja kao njakakyv pylkovodec, toj komandvashe "mirno!" tochno v momenta, kogato na terasata na Vila Kaboga izlezeshe Lucija, medicinskata sestra tova ljato.

Izglezhdashe oshte synena v nezhnata bronja na bjالاتa si kolosana prestilka. Dyrvenite j sandali pochukvaha ednovremenno v syrcaata im i po kamennite plochi na terasata.

Momchetata stojaha mirno pod utrinnoto slynce, na bolezneno izoblichavashtata svetlina na Rieka Dubrovachka. Otbljasycite ot vylnite treptjaha nad taka ochebieshtoto im neshtastie, sjakash djavolitoto more pak im se podigrava, kao nasochva otrazhenijata ot nevidimi ogledala v ochite im. V

razkoshnata upojvashta utrin prilichaha na denkove s neshtastie, koito njakoj e opakoval i ovyrzal s iznoseni drehi, nasharil s belezi i izpratil, za da se otyrve ot bedata. Kato malki korabokrushenci neochakvano bjaha izpluvali na njakakyyv spasiteln brjag i bjaha otkrili na nego, sled mnogo myki, izgubenata majka i poveche dori - smytnija ljuboven zov na edva razbudenite si tela, nedostizhimija obekt na obozhavane, mekotata i zhenstvenostta.

Oshte pyrvata vecher Herceg raztvori vyv voda dve buchki zahar, koito beshe zapazil ot chaja, i s tozi raztvor namaza vnimatelno kosata si, kato ostavi svetlijat kichur da padne huliganski na cheloto mu. Na sledvashtija den narochno skochi po korem v plitkoto i si specheli dve dylgi leki draskotini, samo za da popadne v rycete na Lucija. Tyrpeshe sys stisnati bybi bolkata, dokato tja nezhno mazheshe s jod ranite mu.

"Bednoto momche, bednoto momche..." - shepneshe tja, navedena nad goloto mu tjalo v zdravpunkta, a toj se staraeshe da zapomni kolkoto se mozhe poveche neshta za sledvashtata nosht: murgavata j kozha, obsipana sys zlatisti kosymcheta po stomaha, kojto se pokazvashe i izchezvashe v procepите mezhdu kopchetata na prestilkata, i zryaloto poljushvane na gyrдите, koito potrepvaha, otkrivajki ot vreme na vreme dve prodylgovati tymni zyrna, nenadejnoto lysvane na vyzpylnite j kraka, dokato se otmestvashe i tyrseshe neizpolzvano parche pamuk, zasenchenija fon, skrit ot bjالاتa tykan, ot kojto mu se zavivashe svjat, i bljasyka na sklerite j, pylen sys sychuvstvie, topyl kato obeshtanie, trypchivija miris na zhenska pot i dyh, vlazhnite kichuri na razkoshnata j kestenjava kosa, kojato go gydelichka po korema...

Tazi nosht, sled kato razkri na Sead tajnata, che Lucija ne nosi nishto pod prestilkata si, v koeto se beshe uveril sys sobstvenite si ochi, dylgo gylta pljava i praholjak, koito padaha

ot slamenika na gornija krevat. Sead se izvivashе i se treseshе kato v trans, a nakraja s vyzdishka se ukroti i zaspa.

Medicinskata sestra Lucija se umnozhavashe vsjaka nosht v shejset i chetiri malki Lucii, vyv vseki ot krevatite na Vila Kaboga, i vsichki tezi malki Lucii razkopchavaha kopche po kopche belite si prestilki i se vmykvaha pod charshafite sladostrastni i topli, goreshti ot slynchevite bani, oshte mokri ot noshtnoto kypane, koprineni i gyvkavi, sjakash ot guma, s gyst Trebinski les mezhdou nozete i humski hrastalaci pod mishnicite. Pareshtijat im ezik shareshe po telata na momchetata, stomasite im se dopiraha prez pot, a rycete sljapo opipvaha pytja si, spusvajki se ot gyrdite do vlazhnoto dyno. Strastno bozaeha ot nabybnalite zyrna, ot koito strueshe hladko kakao, oblivashto cjaloto j tjalo i silnija j, no taka mek gryb; strueshe po grybnaka, lepkavo i hladko, nezhdno kosmato! I vsichkite shejset i chetiri Lucii izchezvaha kato po ugovorka edna po edna prizori, izstiskvajki ot shejset i chetiri momcheta mlechnija sok na vyzmyzhavaneto.

Po-kysno Herceg uzna, che ljubovta na syn se naricha POLJUCIJA i che ne e nikakyv grjah. Cjaloto tova ljato izpitvashe strashno ugrizenie na syvestta, shtom se zatvoreshе na njakoe skrishno mjasto, prizovavajki sys zatvoreni ochi lucija-poljucija dotogava, dokato ne se smileshe i ne izpluvashe ot bjalata kolosana pustinja. Po gyrba mu plyzvashe studeninata na keramichnite plochki ili na njakoja betonna stena. Sled mnogo usilija uspjavashe da podludi svojata Lucija, sled koeto tja otlitashe, otnasvajki erotichnite synovidenija - ostavjashe go sam da strada i da se sramuva, zashtoto oshte ne znaeshe, che samotnicheskite bludni synishta, na koito se otdavashe, sa neshto poznato na vsichki myzhe i zheni, a ne samo breme na strashnata mu protivooestestvena, izopachena vina.

Sutrin pak se gledaha ochi v ochi s izterzani tela: mladata zheni i shejset i chetiri momcheta, svyrzani s neja chrez noshtta, protekla v tajna orgija.

Herceg si vyobrazjvashe, che e ljubimec na Lucija. Premisljashe po koj znae kolko pyti vseki nein sluchaen pogled ili zhest, dokosvane pri razminavane ili dori malko po-goljamata porcija supa, kraeshnik ot shtrudel (zashto tochno na mene kraeshnik, a ne obiknoveno parchence?) i s techenie na vremeto othrani neshto kato lichno pravo vyrhu neja, v koeto goljamata ljubov se smesvashe s boleznena revnost ot vsjaka duma, kojato Lucija otpravjashe kym drug.

Zaslepenostta mu otide tolkova daleche, che ubedi sam sebe si kolko mnogo vsyshtnost Lucija prilicha na Lina Koen - znachi ne izneverjvashe na starata si ljubov, shtom kopneeshe po njakoja, kojato prilichashe na neja!

"Tja predchuvstva, che po pogreshka sym se ozoval sred тази sirashka armija - misleshe si toj, - i znae, che greshkata skoro shte byde popravena; onezi, koito ot godini me tyrsjat uporito, shte me otkrijat i shte me izbavjat - tja trjabva da razbere tova po svetlija mi kichur, zashtoto toj e javen znak, po kojto mozhe da se razlichi princa ot podanika - tozi svetyl kichur, kakvyto vyv Vila Kaboga nikoj, osven mene, ne pritezha..."

V razgoreshtenoto mu vyobrazhenie, shtedro razpalvano ot zaslepitelnoto slynce na Rieka Dubrovachka, Lucija predstavljavashe tu majka, tu po-goljama nesyshstestvuvashata sestra, sled koeto tezi dve lucii se razbyrkvaha, kaktto damite v koloda karti, v Lucija-majka- sestra-prijatelka-LJUBOVNICA. Poslednata duma mu beshe syvsem nerazbiraema, no pylna s tolkova razvrat! Sluchajno se beshe zabludila otnjakyde v skromnija mu rechnik, koj znae, mozhe bi ot broshurite s prodylzhenie za bezstrashnija detektiv Tom Hyntyr, koito,

neposredstveno sled vojnata, si nabavjashe, kao v zamjana za tjah davashe lampi, izvadeni ot stari nemske radiostancii.

Prez edna ot poslednite topli noshti vyv Vila Kaboga se promykna prez prozoreca, kao provrja bez goljamo usilie kljoshtavoto si tjalo mezhdou reshetkite, skochi v gradinata i se prokradna do malkata pristrojka, kojato sluzheshe za zdravpunkt. Oshte ot gradinata dochu njakakvi stranni, nejasni zvuci, koito sjakash izlizaha ot gyrlata na praistoricheski zhivotni pri syeshavane: v tjah imashe uzhas i stradanie, a kolkoto poveche se priblizhashe, razpoznavashe kikitene, pylno s razjuzdanost, i gruhcene ot udovolstvije. Smenjashe go stenanie na njakoj kojto prenasjashe neposilen tovar, zadyhano skyrane na zybi, neopisuema myka... Nadzyrna plaho v zdravpunkta prez shiroko otvorenija prozorec s mreza protiv komari i na temenuzhnata svetlina ot dzhobno fenerche, chijato krushka beshe uvita v prozrachna hartija s cveta na pykyla, vidja njakogashnija si syn - golata Lucija, v somnambulen, srednoshten samodivski tanc, jazdi Gajdar, otmjatajki glava nazad; kak se tryshka sred vsichki onezi lyskavi instrumenti, epruvetki i metalni barabani za sterilizirane na prevryzki i sprincovki, a liceto j promeneno i edva poznato na Herceg - syvsem razlichno ot onova milovidno ljubopitstvo, s koeto beshe idvala prez vsichkite chetirinajset noshti v posteljata mu: leka i beztelesna, edva osezaema kao feerichna pajazhina. Liceto na Gajdar se nalja s kryv; beli sledi ot lakiranite j hishtnicheski noktii brazdjaha gyrdite mu, a sled tova, napylny zaslepeni, te smeniha pozata, taka che sega Gajdar ja obgyrna izotzad i, previti, s raztreperani slabini i izopnati suhozhilija na krakata, prilepeni kao kyrlezhi, kozha do kozha, se zatytriha, pyshkajki i stenejki, prez temenuzhnoto pomeshtenie, dokato stignaha mivkata: togava Lucija otvyrtja krana i, sled kao zhadno obgyrna s ustni otvora - pi voda, bez da spira dori i za mig da se

pomoshtta na jutija i vlazhen parcal da se postignat dva nevyzmozno ostri ryba na pantalonite. S chasove izvlichashe ot nedrata na izhabenata kozha na edinstvenite si obuvki tymnija bljasyk, upotrebil nakraja i sobstvenija si dyh, che sled prodylzhitelno lyskane s chetka i tyrkane s parcal ot kadife da postigne onzi bezumen, nepostizhim refleks, v kojto se oglezhdashe zagrizhenoto mu lice. Dokato izdokarvashe pricheskata si, chesto go obzemashe krajno otchajanie, che vratyt mu e tolkova tynyk i styrchi ot shirokata jaka kato ptiche golisharche ot gnezdoto si. Sledvashe redica drebni hitrosti, za da prikrie nedostatycite na izhabenija syboten kostjum. Sys skovani dvizhenija (da ne bi sluchajno da ne razvali njakoj gynka ot oblekloto si), Herceg kritichno prosledjivashe liceto si v ogedalata na popytnite frizjorski saloni, dokato vyrveshe kym Fizkulturnija dom.

Dnes e pochti nevyzmozno da si predstavim тази trogatelna scena: v izpotenata si shepa momcheto stiska dvajsetdinarova moneta i v dylga opashka se priblizhava kym kasata, kydeto sreshtu parite mu davat zhylt vhoven bilet. Portieryt - nabit momyk sys zaplashitelen vid, obiknoveno boksjor ili dzhudist i obiknoveno jadosan, che zhivotyt tolkova rano mu e opredelil roljata na cerber - vnimatelno i izpitateľno razglezhda perforiraniya list hartija (moment na neizvestnost) da ne bi da e falshifikat, a sled tova mylchalivo go butva s ryka vytre, v toplata pregrydka na neumelo podrazhavanija Glen Milyrov zvuk ot peta ryka. Drugi oshte dylgo podskachat na snega ili dyzhda. Te chakat da stane njakakvo chudo: portieryt da se smili naj-nakraja i da gi pusne bez bilet. Ponjakoga visjat pred vhoda chak do poslednija tanc, kogato kysachyt na bileti napuska sveshtenoto si mjasto. Momichetata idvat dve po dve, mladezhite - sami ili na grupichki. Paltata se ostavjat na garderob, vinagi s malyk strah njakoj da ne gi otkradne, smeni,

ili da ne bi sluchajno de se izgubi skypocennata hartijka s nomera. Da ostanesh bez zimno palto po tova vreme beshe ravnosilno da se osydish na tri meseca domashno zatochenie! Vitoto stylbishte na predvoennija Sokolski dom otvezhda tezi mladezhi i devojki do foaje s golemi ogledala, ot koeto se vliza v sportnata zala. Parketyt j e vse oshte neoskvernen ot tokovete na tancjorite.

Momchetata otnachalo predpazlivo se pridyryzhat kym kraishtata na zalata: polumrakyat uspeshno prikryva trepeta im. Na jarko osvetlenie mozheha da se vidjat iztyrkanite mesta na rykavite i kolenete, da izljazat najave trikovete, s koito se prikryvaha petnata, pozhyltjalata jaka na bjatalata riza, izgorena poradi nevnimanie v poslednija moment s goreshta jutija. Imalo e sylzi i karanici. Majkata nabyrzo e obyrynala jakata, taka che e nevyzmozhno da se zakopchae gornoto kopche! Vse pak sega sa tuk i za tjah тази mizerna zala sys zahaben parket e Obetovanata zemja. Orkestyryt nastrojva instrumentite si, sportnata zala se pylni s nezhni obeshtanija... Tova e gradskijat PADOK (angl. paddock - obor, koshara, b. pr.) - kryg, opredelen, za da se sreshtat mladite samci dva pyti sedmichno s mladite samki; da se podushat i dokosnat, da pomirishat razlichieto mezhdou svoite polove, da izprobvat moshtta na sobstvenata si privlekatelnost, da osyznajat gyrdite si, koito nabybvat pod otesnelite puloveri, silata na muskulite, krasotata na zybite, kosata, pohodkata i razljulenite hylboci... Tuk momchetata za pryv pyt shte pochuvstvvat kak v tjah se budi zhelanieto, kogato pokraj bedrata im se hlyzne mladoto tjalo na momiche i, izopnato v edna edinstvena tryпка, tyrkajki se stomah o stomah na vyrha na razpenenata vylna ot muzika, kato patrolen kater, kogato se vrjazva v talazite... Samo malko tykan razdelja dvustrannite im zhelanija, koito magnetichno se privlichat, dokato gyrdite im sana pochetno razstojanie. Shte se razbirat s tazovite kosti,

dokato mynkat obichajnite prazni prikazki s ezik, izsyhnal ot vyzbuda.

"V tova njama nikakvo obshtestveno lukavstvo - misli Herceg, - i njama falshivi povodi, v koito se oblichat koktejlite i priemite na elita". Decata na tozi grad ne krijat, che idvat edni zaradi drugi i plashtat za tova s mizernite si pari (izkopcheni ot roditelite, ikonomisani ot kino i knigi, dori i vzeti nazaem, izproseni i otrkadrnati), plashtat za tova malko naivno sybotno i nedelno bjagstvo ot skukata kym neudyrzhimija zvuk na dzhaz-orkestyra, chiito muzikanti samo chrez sobstvenija si sluh bjaha uspeli da se priblizhat shto-gode do filmovite si obrazci ot obetovanata si strana S-A-Sht, i sys setni sili naduvat "Amerikanski patrol", pri chiito pyrvi taktove shte se zavyrtjat naj-opitnrite i dryzki dvojki v bezumno smeli figuri, "zasneti" ot filma s Ester Uiljams i Red Skeltyn, davan prednata sedmica - shte se plyznat pod rycete na partnjora si, shte letjat do samata granica na centrobezhnata sila, a sled tova, privlecheni ot spasitelnoto svivane na rycete, shte letjat, shte letjat, shte letjat, shte letjat, ah, shte letjat pregyrnati... Po-stesnitelnite, oshte nesigurni v tancjorskite si umenija, systavjat sumrachnija pojas v zalata, pridyrzhajki se vnimatelno kym kraja - sjakash i tancuvat, i ne tancuvat! - dokato rojaci mladi tancjori ne izpylnjat cjaloto prostranstvo pod kreshtjashtija trjasyk na bras-sekcijata s "denferi", proslavjashti sybotnata ljubov i tanci.

Kato njakakva epidemija, tancovata treska zavladja тази zima shesti "v" i byrzo se razprostrani v ostanalite klasove na Gymnasium-a. Shtom uchiteljat izlezeshe, zad katedrata iztichvashe malyk syglasuvan orkestyr. Okaza se, che katedrata e idealen baraban: akustichnata praznina pod gornija plot, zatvorena ot tri strani, beshe v systojanie da vyzproizvede

neochakvano zvuchni otekvanija, tvyrde blizki do afro-kubinskite udarni instrumenti. Otdavajki se sys zatvoreni ochi na nevidimite sinkopi, koito syprovozhdashe s udari na noktite, jumrucite i dlanite (Tam-taara-ra! Tap-tap!) rizhijet Cherim - Dzhimi Krupa na klasa - sam zamenjashe cjala ritym-sekcija. Pyrgavite mu muzikalni dlani pretvorjavaha ritmite na rumba, samba, slou-foks, suing i begin, koito sjakash blikaha ot cjaloto syshtestvo na momcheto, sledvajki zadyhano edin sled drug. Na greben, uvit v prozrachna hartija, v kojato njakoga zavivaha cigarite, go syprovozhdashe kato solist Hozn, narechen taka zaradi privyrzanostta mu kym bashtinite si tiranti (nem. Hosenträger, b. pr.). Pupa Hava (na saraevski zhargon: Prazen Vyzduh) se reeshe okolo melodijata sys svoeto "pikolo", koeto izobshito ne se vizhdashe v edrite mu lapi, v syshtoto vreme za fon na muzikata sluzheshe unisonnoto mrynkane na klasa, kojto naj-seriozno se podgotvjashe za sybotnata zabava. Po onova vreme, znachi, vseki tanc si imashe strogi pravila, naj-truden be taka narechenijat "inglish-vals", pri kojto s leko prikljakvashto svivane v kolenete, koeto pridavashe na tancuvashtata dvojka leko ljuleesht se ritym, se postigashe nesravnim don-zhuanovski unes. Trjabvashe znachi da se brojat stypkite naum, a syshtevremenno da se prosledjava iziskvaneto na melodijata, kojato se ljushkashe kato cirkadzhijska lodka-ljulka v njakoj luna-park! Dvojkite ot klasa se unasjaha v broeneto: edin izpolzvashe zhenskite, drug - myzhkite stypki. Svadite, koito chesto zavyrshvaha s obshto sbivane, zapochvaha naj-chesto zaradi tova, koj da byde "dama", a koj - da vodi! Herceg i dnes s usmivka chuya v sebe si shtekotlivata melodija na "Tenesi vals" i vizhda njakogashnite syuchenici - sinove na obushtari, zarzavatchii, zheleznichari, lavkadzhii, drebni chinovnici i samotni majki - kak izpylnjavat dvizhenija, pylni s ljubovna patetika, v mrachnata gimnazialna bastilija, a vseki ot tjah si

predstavja, che dyrzhi v pregrydkite si svojata DAMA-SYN, dokato ne gi razbudi zvynecyt i ne ustanovjat, che partnjoryt im e njakoj malyk gavroshovec ot klasa. Kolko pyti samo shokiranite uchiteli svarvaha celi klasove syvsem zahlasnati da se ljushkat ot vyztorzhenite vylni na begina "Besame, besame mucho...". Vryshtaha se zasrameni po chinovete si, otblysnali s otvrashtenie partnjora si. Vednyzh taka ostaviha v nebrano loze barabanista Cherim: mislejki, che syuchenicite mu sa zapazili tishina, za da mu predostavjat vyzmozhnost za solo-partija, toj, bez da otvarja ochi, izpylni cjalo malko chudo na udarnoto izkustvo. O, kak samo letjaha prystite mu po starata katedra, kak udrjaha tokovete mu pod neja i zvynjaha nevidimi chineli vyv vyzduha! Sled kato izdade edno: "Jeeeeeh, je, je jeeeeeeee!", Cherim nakraja otvori ochi i syzrja uchitelkata po biologija, kojato go gledashe s ljubopitstvo.

No nishto ne mozheshe da zakrie tozi universitet po tanci. V ulichkite okolo gimnazijata otekvaha typite udari o katedrite, a prez prozorcite dolitashe tananikaneto na malkite tancjori. Mario Griner donese vednyzh pod paltoto si mesingova tryba. Sin na pozharnikarja Rudolf Griner ot Novo Saraevo, toj oshte ot malyk svireshe v duhovija orkestyr pri Doma na pozharnikarja. Prez goljamoto mezhduchasie prekrasnijat visok ton na negovija instrument procepva ledenata akustika na koridora. Griner svireshe tema iz filma "Mladezhyt s trybata". Tozi ljuboven zov, izbliknal ot syrcata na neshtastnite mladezhi, zaehtja iz Gymnasium-a, dokato v klasnata staja ne nahlu dezturnijat ucitel i ne im otne trybata za neopredelena vreme. No zvukyt j ostana da otekva v syrcata im, budejki kopnezh po njakakva syvsem neopredelena nezna cel.

Muzikalnijat Herceg tvyrde byrzo ovladja osnovnite stypki na otelnite tanci. Osobeno se obigra v arzhentinskoto tango i umeeshe kato nikoj ot drugarite si da izchaka onzi

reshitelnen moment, kogato telata, spreni ot prekysnatija sinkop, zastanat v napregnato izchakvane, za da se otkysnat sled mig ot juzdite na melodijata i da se srinat v sladostrastnata propast na "Revnostta". Ovladja i naj-trudnoto: obryshtaneto naljavo pri valsa, koeto se smjatashe za virtuoznost i izkljuchitelno vnimanie kym partnjorkata, na kojato navjarno se zavivashe svjat ot postojannoto vyrtene v edna posoka. Preodoljal po tozi nachin i poslednata tancjorska prechka, Herceg se osmeli za pyrvi pyt v zhivota si da pokani na tanc momiche. Priblizhi se kym neja i postavi ryka na ramoto j s lek poklon. Uvi! Tozi tanc se sluchi "dami kanjat", taka che poluchi jadec.

Prestrashil se poleka-leka, Herceg veche hvashtashe uplasheni amatjorki po zatyntenite kytcheta na zalata. Stoeshe po-dalech ot zatvoreniya kryg na jastrebite i tehните dami, koito godini nared vladeeha centralnata chast na zalata. Tuk, okolo stolovete pred podiuma na orkestyra, se tylpjaha naj-izvestnite gradski momicheta, obkryzheni ot zhivata stena na postojannite im partnjori. Diktuvaha modata i stila na povedenieto po cjaloto "styrvalo" i vsichki ostanali zabavi v grada. Za pryv tuk se pojaviha prochutite pepiteni palta s dve cepki otzad, tuk bjaha zavyrzvani vyzmozhno naj-malkite vyzli na vratovryzkite, izrisuvani sobstvenorychno s havajski palmi, Ajfelovi kuli, pod koito pisheshe SOUVENIR DE PARIS, s "modernistichno" razhvyrljani sol-kljuchove i noti, s bukвите CONGO JAZZ i uhileni negyrski glavi s niz beli zybi... Tezi neprikosnoveni gospodari na Fizkulturnija dom stypvaha gyvkavo na debelitate si podmetki ot surov kauchuk, oblepeni s tri reda cveten izolirband (cherven, zhylt, zelen), vinagi gotovi da predizvikat sbivane i taka da specheljat novi tochki pred svoite dami. Momichetata se mycheha s dryzkoto si dyrzhanie da pokazhat na vsichki, che sa

stanali zheni. Prez himenite im beshe izbliknala nepodozirana zhenska gordost. Jarko se chervjaha i grimiraha, preobrazjavajki se taka ot stomatologichni sestri i prodavachki v bar-dami ot njakoj film. Razpusnatata im predizvikatelna pohodka po parketa sjakash govoreshe na ostanalite, po-strahlivi momicheta: "E, kakvo? Nikak ne boleshe... Segaj naj-posle sme zheni, razkrihme i tazi tajna i koj mozhe da ni uplashi?" Smenjaha momchetata i te tjah, taka che v tova zatvoreno i samodovolno obshtestvo vseki mladezh pone za izvestno vreme beshe "hodil" s vsjaka devojka ot kompanijata. Sigurno tova beshe prichinata v tazi chast na zalata da stavat naj-chesto sbivanija. Obiknoveno pyrvo se chuvash pljasyk ot shamar, njakoj priglusheno izvikvashe, a pazzata se pronizvashe ot samoten zhenski pisyk. Nad zabavata prelitash naelektriziran oblak. Vsichki se vturvaha kym kipjashtija vir ot tela, kydeto be zapochnala svadata. Sbivanijata inache traeha tvrde kratko: zavyrshvaha syshto taka neochakvano, kaktoto i plamvaha. Orkestyryt zasvirvashe neshto po-dinamichno, a dvama sekundanti otvlichaha okyrvavenija si prijatel v toaletnata da izmie kryvta. Nepisanite pravila nalagaha pobedenijat da pokazva s otchajano dyrpane, kolkoto se mozhe po-demonstrativno, che iska da se vyrne i da prodylzhi boja:

- Pusnete me... Pusnete me, be! - vikash toj i napyvashe da se otskubne. - Mamicata mu...! Pusnete me, mamicata mu!

- Hajde... Hajde... - uspokojavaha go drugarite mu, vlachejki go po parketa. - Ima vreme...

- Shto go ne pusnete? - podhvyrljash pobediteljat i gordo poglazhdash izdranata si desnica.

Ponjakoga mladezhyt vse pak uspjavashe da se otskubne i da se vturme kym grupata, kojato prodylzhavashe da tancuva. Profuchavashe prez tancjorite s otchajaniето na ranen zvjar. Katapultiranoto mu tjalo s otskok se zabivashe nasluki v tylpata:

chuvaha se njakolko typi udara v slabini i rebra, skyrcane na zybi i na podmetki po lakiranoto dyrvo... Metezhyt na borbata obtlizo! Tova beshe zavryshtane na kamikadze. Ostanalite tancjori uplashedo razglezhdaha posledicite ot sbivaneto: razpran rykav ot sako, kyrvavi petna po bjatalata praznichna riza.

- Ej, kyde mi e obuvkata? - hlencheshe njakoj, kato razblyskvashe tancuvashtite, tyrsejki izgubenoto si sykrovishte.

Herceg otbjagvashe sbivanijata i nikoga ne se priblizhavashe do momichetata "tabu", a hitro se promykvashhe kym zarjazanite, s nadezhda da nameri neshto za sebe si. Otkri, che njakoi devojki sa "trudni" v tanca, tyj kato cjaloto im tjalo natezhava kato kamyk vyrhu rykata na partnjora, dokato pyk njakoi drugi bjaha pochti beztelesni - predvizhdaha vsjako negovo dvizhenie, sledvajki go, predi samijat toj da osyznae namerenieto si. Njakoi se prilepjaha, potyvaha v pregyrdkite mu, ostavvajki dokraj da gi vodi, no po-chesto mezhdu nego i momicheto ostavashe neprevzemaema krepostna stena na esnafskoto celomydrie, taka che trjabvashe s posledni usilija da zadyrzha partnjorkata si da ne napusne okonchatelno objatijata mu! Imashe i takiva, koito tancuvaha s takava lekota, che pri njakoe rjazko obryshtane vremenno gi zagubvashe; otkysvaha se ot nego i, zavyrtajkij se okolo sobstvenata si os, izchezvaha v gystata masa ot tancjori. Takiva obiknoveno tancuvaha na vyrhovete na prystite si, ot tjah chovek ne mozheshe da ochakva ni naj-malko erotika, samo chist balet! Herceg skoro otkri, che podvizhnostta na dadena tancjorka izobshto ne zavisij ot pylnotata ili strojnostta - kljoshtavite momicheta se okazvaha ponjakoga tezhki kato olovo! - a ot njakakva vytreshna lekota i gotovnost da se otdadat na muzikata, da zabravjat koi sa, kakvi sa i otkyde idvat. Zapozna se s momicheta ot strogi patriarhalni semejstva, koito edva priemaha pokanata za tanc, no mig pokysno, oshte pri pyrvite taktove na "Den i nosht", se zabravjaha

napyлно, opijaneni ot muzikata i stypkite. Malkite frycli ot pokrajninite, koito primamvaha partnjori s predizvikatelnoto si dyrzhanie, v tanca nenadejno stavaha nepristypni i celomydreni. Njakoi vodeha Herceg, po policejski zdravo stisnali rykata mu, drugi se ostavjaha da gi vodi sred umopobyrvkashtite trikovе na "Kontinental bugi".

No kakvoto i da praveshe, kolkoto i da uspjavashe da ovladee pravilata tanca i da otkrie, naistina syvsem skromno, no vse pak svoe, mestence vyv Fizkulturnija dom, Herceg nikoga ne se prichisli dokraj kym tezi momcheta i momicheta, koito se obichaha, mameha, laskaeha, bieha i do posleden dyh vojuvaha za svoj kvadraten metyr prostranstvo za tanc. Sjakash syrцeto mu predchuvstvashe, che njama da svyrshi v tozi razvydник na ljubovta i zavistta. Shmugajki se mezhdu tancjorite, shvashtashe chast po chast ustrojstvoto na тази malka planeta. Vidja znameniti tancjori "bez kosti", ekshibicionisti, svadlivci i drugi - strahlivi i othvyrleni, koito se prestruvaha, che nehajat za tancite i uspeha; onezi, koito cjala vecher zjapaha ot sjankata na balkona, proklinajki loshija si vynshen vid, rahitichnite si ramene ili "ptichite" si gyrdi, bednotijata, nedorazvitija si gryden kosh, ochilata s golemi dioptri; kucite, krivogledite, sramezhlivite, pypchivite i zapochnalite da opleshivjavat ot ranna mladost, v chiito unili pogledi cheteshe primirenje i zavist - neizcherpaemi plastove tyga. Edna obiknovena fizkulturna zala na kraja na sveta predstavljavashe Zavyrshen Svjat, v kojto toj shte se pojavi kato borec na ringa edva po-kysno, kogato, vyoryzhen s vsichki neobhodimi trikovе, naucheni po sybotnite zabavi, vechе shte e otroven ot rutina. Vypreki nezadovolenite zhelanija, koito go zadushavaha ponjakoga i go karaha da zaprilicha na neobuzdanite i taka samouvereni momcheta na moda, toj vse pak se chuvstvashe chuzhdeneц, kojto znae, che

tuk e samo vremenno, makar oshte ne mozheshe da objasni kyde vsyshtnost e negovoto mjesto i kak da nameri pyt prez myglata.

A prez cjaloto tova dylgo i mychitelno vreme go chovyrkashe edna tajna: kyde hodi Lina Koen, shtom nikoga ne ja be sreshtal na zabavite, na koito idvashe cjalata gradska mladezh? Vsjava sybota vlizashhe v zalata na Fizkulturnija dom, nadjavajki se da ja zavari tam. Ustrojvashe zasada na svojata ljubima. Chakashe tyrpelivo s tajnoto zhelanie tja da ne dojde, zashtoto nikoj po-dobre ot nego ne poznavashe vsichki opasnosti na vrazheskija lager, v kojto toj beshe razuznavach. Bez da znae, Lina Koen mu pomagashe da prezhivee skukata na gimnazialnija zhivot, pri tova bez da se opetni i pomrachi skypocennata svetlina, tleshta njakyde dylboko, onazi svetlina, kojato ozarjava izvytre mechtatelite i bez kojato horata sa samo mrachni prezhivni zhivotni.

Lina be tazi svetla sleda, po kojato se beshe zapytil.

Prez dekemvri 1953 g. zavedoha celija Gymnasium na otkupenoto predstavlenie na baleta "Bahchisarajski fontan" v Narodnija teatyr. Omagjosani ot orientalskata muzika na zurli i timpani, gimnazistite zhadno se vziraha v muskulestite kraka na balerinite v trika s cvjat na plyt. Struvashe im se, che tancjorkite ot harema sa syvsem goli pod voalite. Na fona na tymnosinija tjul, kojto predstavljavashe nosht, se paleha i ugasvaha elektricheski svetulki. Trikoto na primabalerinata se razpra mezhdu krakata, točno kogato tja izdyhvashe na avanscenata. Razporeditelite izhvyrliha ot partera malkija Pufko, zashtoto go hvanaha da se samozadovoljava. Dve deca ot malkite klasove se napishkaha ot strah. Neshto hladko techeshe na strujka ot balkona.

Vypreki che prez cjaloto vreme na predstavenieto gimnazistite se celeha s grah prez trystikovi duhala, grimasnicheha i se origvaha po vreme na naj-nezhnite ljubovni sceni, teatyryt se stori na Herceg kato njakakyv syn; sjakash naj-nakraja izpluva ot blatoto na cherno-bjalo-sivite dni na ostrov v cvetove! Teatyryt inache prilichashe na pljushena bonboniera. SHumoljashti lozhi, kadife i pozlata po gipsovite ornamenti na tavana - vsichko tova vyzhiti malkija Herceg. Ot tavana, kato raztopena smetana vyrhu torta za rozhden den, se spuska dylgi prepleteni secesionistichni ornamenti: fantastichen krem ot pylzjashti rastenija, gerbove i dundesti heruvimcheta... Teatyryt go zarazi. Po njakolko pyti gleda "Prodadena nevesta", "Lebedovo ezero", "Zhizel", "Rigoletto" i dve presladeni dramy ot Tenesi Uiljams, koito izobshto ne razbra. Sled izvestno vreme otkri, che sled predstavlenijata artistite otivat v edno kafene otvyd rekata. Trygna sled tjah.

Kafeneto na artistite prilichashe na pretyrpjal avarija shlep, zasednal na brega sled otdrypvaneto na njakakva goljama reka v plitkoto korito na Miljacka. Vhodyt mu otkym rekata napomnjashe na kyrma i na chovek mu se struvashhe, che tozi bivsh korab, poradi greshka na pijanija si kapitan e izgubil orientacija i s pylna para zaplaval pravo kym planinata. Tozi pochten korab desetiletija nared beshe predlagal ubezhishte na aktjori, poeti i bohemi bez opredelena profesija, na hora s koloritni sydbi, koito ne mozheha da namerjat svoje mjasto v delnichnija zhivot.

Porycha si shokoladov likjor, kato si misleshe, che tova e naj-iziskanoto pitie na sveta. Kafeneto beshe pylno do dupka, a skoro sybraha masite za obshto otpraznuvane na njakakva premiera, taka che momcheto se nameri pritisnato ot veselata kompanija na aktjorite. Naj-posle mozheshe da gi razgleda otblizo! Malko po-dylgi ot obichajnite za grada kosi, shiroki

papijonki, shalove i bohemski bareti krasjaha myzhete... Naistina bjaha shumni, no v тази tjahna vrjava njamashe nito zaplaha, nito omraza - ne samo po oblekloto se razlichavaha ot Hercegovite vrystnici, ot uchitelite, sysedite i minuvachite, a i po vsichko ostanalo; izglezhda izobshto ne priznavaha drugi zakoni, osven svoite sobstveni. Herceg se osvobodi ot tjugostnoto chuvstvo, koeto s godini go pritiskashe; izvednyzh vsichko stana vyzmozhno i lesno izpylnimo! Prieha go za svoj i pri vstypvaneto mu v goljamoto semejstvo na teatralnite izgnanici imashe neshto ot blagoslovenata sreshta na groznoto patence s lebedite.

Sled njakolko sedmici syvsem sviknaha s malkija gimnazialen beglec. Mozheshe veche da razlichava shumnite izjaveni ljubovnici po samouverenite glasove i po neshto carstveno v dyrzhaniето im, ot baletistite, koito, metnali s fines krak vryz krak, za uzhas na kelnera ot Teatralното kafene, si porychvaha chaj v pet chasa. Oblichaha se obiknoveno s kadife i tajni poroci. Znaeha, che i drugite znajat za tjah. Okolo vratovete si vryzvaha feerichni koprineni shalcheta s kreshtjashti cvetove. Naj-chesti posetiteli bjaha pensionirani epizodici, koito ot vreme na vreme bjaha naemani ot rykovodstvoto za osobeno golemi spektakli. Kafeneto beshe svoeobrazna aktjorska borsa. V nego chesto se otbivaha hora ot radioto da sybirat glasove za "veseli vecheri" i radio-dramatizacii. Herceg se zapozna i s muzikanti ot orkestyra na operata. Predrazpolozheni kym piene i obremeneni s golemi semejstva, koito izdyrzhaha s instrumentite si, te izpivaha nabyrzo, na krak, po njakolko chashki, vdigaha jakite na zimmite si palta i s vechnija cheren kalyf v ryka si trygvaha, sjakash otivaha da izlezhavat zasluzhena prisysda. Sled dylgo skitane po malki provincialni teatri, v kafeneto se sybiraha artisti, v tyrsene na novi angazhimenti; makar i presledvani s godini ot losh kysmet, ne nikoga na gubeha nadezhda, che

publikata vse pak njakoga shte odkrije istinskata im stojnost. Syshtestvuvaneto i dobroto nastroenie na cjaloto tova semejstvo se poddyrzashe ot obshtata strast, s kojato chakaha svoja zvezden mig (a toj trjabva vse njakoga da dojde, tyj kato idva za vsekigo), kogato naj-nakraja shte stojat na osvietenata scena - ochi v ochi s publikata. Mezhduvremenno, pochti ne bjaha zabeljazali, che myknat sys sebe si njakakvi dechurliga i neusetno napylneli, nezadovoleni i razocharovani zheni, probudili se otdavna ot pubertetskija si unes (bezumno se bjaha vljubili v svoja krasavec pri edno otdavnashno turne v rodnata palanka i bjaha reshili da go posledvat po shirokija svjat). Kakvo drugo im ostavashhe, osven da bjagat v bratskata pregrydka na Teatralnoto kafene, v pieneto, v mnimite repeticii i bezperspektivnite razmeni na roli i v smelite planove bez kakvato i da e realna osnova? Nikoj ot tjah ne iskashe da se primiri s tova, che pri nespravedlivoto razpredeljane zhivotyt zavinagi mu e otreديل rolja na epizodik s posredstven talant. Vse pak u vsichki tjah, ta dori i u izkljuchenijata - uspelite, vodeshtite dramaticzni aktjori, pod vynshnata im sigurnost tleeshe njakakyv strah ot tova, che se razlichavat ot obiknovenite hora. Tazi sjanka na symnenie i bezzashtitnost gi karashe da pijat poveche ot drugite i da paradirat s moshtnite si dylboki basove ot Shekspirovi drami i da se celuvat teatralno po dvete buzi, kato zhestikulirat shiroko i patetichno. Zamenjaha scenata s kafene. Sjakash po njuh otkrili bratjata si po neshtastie i profesija - hora na izkustvoto, v kafeneto na Obala kacaha i drugi noshtni ptici ot vsichki kraishhta na stranata. Sred tjah imashe uvolneni aktjori (oplakvaha se ot intrigi i "podlagane na krak"), ostareli dovoenni trubaduri s citri i kitari, chijato muzika dobre idva prizori, s poslednata chasha; pristigaha poeti bez lichni dokumenti i pari za bilet, s kojto da prodylzhat pytuvaneto si; lyzhe-pisатели, pytuvashti knizhari bez knigi i presipnali tenori

bez glas, koito sled pyrvija lityr pridobivaha zhelanie oshte vednyzh da se uverjat v neshtastieto si i izdavaha hripkav i syskasht zvuk vmesto zavinagi izgubenoto visoko kristalno DO, sled koeto otchajani ruhvaha obratno na masata sred butilkite. I zaboleti balerini se zalutvaha sred bratjata si: oplakvaha se ot razshireni veni i kratyk stazh v profesijata, odumvaha bivshi syuchenichki ot baletnoto uchilishte, che se bili kachili na golemite sceni blagodarenie na vryzki i prostituirane. Vednyzh Herceg se zapozna s edna luda rizhokosa Ofelija, kojato pisheshe soneti i se prodavashe za deset kebapcheta i bira. Taka opozna chast ot zakletoto sdruzhenie na otchajanite, koito skitaha po teatralnite kafeneta iz stranata v tyrsene na mjasto, kydeto naj-setne da namerjat spokojstvie.

Postojannata posetiteli na Teatralnoto kafene nauchiha Herceg da pie rom, kojto po onova vreme beshe tvyrde na moda. Objasniha mu, che shokoladov likjor, kojto beshe prijaten na nebceto mu, pijat samo damite, a za nego e samo njakoe silno myzhko pitie! Sled njakolko chashki rom napylno se zalichavaha razlikite okolo masata i veche njamashe znachenie, che Herceg e samo na shestnajset godini, a njakoi ot negovite pokroviteli i nastavnici veche zapochvaha shejsetata, che sa minali prez ogyin i voda, predi da stanat postojanen inventar na Kafeneto, v grad, ot kojto, o, tova i sami veche znaeha! - njama veche izlizane na drugi osveteni sceni! Podrazhavashe im vyv vsichko, a romyt beshe propusk za vissheto obshtestvo na teatralnite lebedi; gyltashe tymnata technost s ostryr miris, otvrashtavajki se ot vsjaka nova glytka, mycheshe se da ostane izpraven na stola, kolkoto se mozhe po-dylgo i gore-dolu stabilen da izleze s ostanalite ot kafeneto.

Minuvachite s uzhas se obryshtaha sled tova krehko, nezžno momche, koeto v rannija sledobed se tytreshe myrtvo pijano. Panicheski se dyrzheshe za kamennija parapet na keja,

somnambulno usmihnat na svoja koshmar. Den sled den trjabvashe da dokazva prinadlezhnostta si kym aktjorskoto jato s novi i novi chashi rom "Patrija", ot kojto mu goreshe nebceto, gyrлото, stomashnata kuhina, mozykyt, vsichko... Umnozhenijat grad iskreshe i se vyrteshe kato na cirkova stena na uzhasa. Vyrhu nego ruhvaha blizkite planini. Rekata dishashe i prelivashe ot koritoto si, kato se nadigashe s nevizhdana skorost kym liceto mu. Zazhumjovashe i taka naivno se opitvashe da izbegne svetovyrtezha; no togava pyk tilyt mu zavchas se napylvashe sys zvyntjashti olovni topcheta, nadigashe mu se. Tytreshe se samo s edna misyl v glavata: da se dovleche njakak si do legloto i tam spokojno da umre. S chasove povryshstashe v klozeta vytreshnostite si, naveden nad hlyzgavata bjala bezdna na keramichnata chinija. Misleshe si, che umira, che vsichko svyrshva. Beshe mu krivo, che shte izdyhne na takova mizerno mjasto, vtrenchen v prognila dyrvena dyska. Na drugija den se budeshe v treska - bled i raztreperan, s cherva, spleteni v morjashki vyzel. Ustnite mu bjaha izgoreli ot alkohol i dim, dyhyt - kisel. Prozrachen ot slabost, toj se vlacheshe do Gymnasium-a i s chasove dremeshe na poslednija chin, s glava vyrhu rycete, dolavjajki dalechnite ednoobrazni glasove na chetjashtite:

"... Nivata otvyd pytja njama poveche ot den oran. Zemjata e plodorodna; kogato godinata e dobra, razhda po dva-tri krysteca letnica.

Ognen tykmo izkara pyrvata brazda, ta shteshe da obyrne... kogato, eto ti majka mu.

- Vizh ti, kak mi raboti mojat starec!... - vikna radostno Miona.

Ognen malko se iznenada.

- Sporna ti rabota, stopanino moj - prodylzhi Miona. - Ja! Kakva ti e hubava brazdicata, i kolko dylboka e!... Ama, che

sym i az! Bryshtolevja ti, a ti sigurno si umoren truzheniche moj!... E, pa, eto... eto, sestrichkata ti e prigotvila objad!...

Pri tova Miona byrzo zaizvazhda ot torbichkata prigotvenoto. Postla torbichkata, ta podredi po neja: malko sol, luk, njakolko pecheni kartofa, tynka pitka, kopanka machkan fasul.

- Ostaj raloto, sine! Stiga si mi rabotil!

I sylzite j bliknaha.

Kakvo ti e male? - reche Ognen, sednal. - Ti plachesh?"

- Dobre, stiga! - kazva Kolarevichka na cheteca i toj si sjada na mjastoto, vyzdyhvajki s oblekchenie. Koj shte ni kazhe sega neshto za tova, koeto prochetohme? Koj spi tam na poslednija chin? Herceg! Hajde ti!

"Zashto postojanno mi govorjat na "ti"? - misleshe si, bez da vdigne natezhalata si glava ot china. - Kakva prostashtina. V Tolstoevija licej kym decata sa se obryshtali na "Vie", zashtoto tova sa bili malki blagorodnici..."

- Ne mu e dobre... - izmykva go ot neudobnoto polozhenie Sead, kojto sedi s nego. - Molja, neshto ne mu e dobre!

- Ako ne mu e dobre, da e otishyl na lekar! A shtom e v klas, znachi e gotov da otgovarja! Kakvo e iskal da kazhe pisateljat?

Klasnata staja se naklonjava pyrvo na ednata , a pose byrzo, zavyrtaiki se okolo osta si, na drugata strana. Stranno, pytниците vyrhu тази така hlyzgava paluba ne zabeljazvat nishto neobiknoveno.

- "Pyrvata brazda" ot Milovan Glishich! - shepnat mu odstrani.

- V тази pyrva brazda na Milovan Glishich, kojto e, mislja, edin ot naj-golemite ni pisateli...

- Dobre, po-natatyk...

- ... se vizhda, y-y, takova, eksploatacijata, mislja, na kapitalistite nad tezhkoto polozhenie, y-y, takova... iskam da kazha... seljanite... kaktto pokazva i samoto zaglavie... - Herceg umoreno mynka ovehteli dumi, koito se tyrkaljat, byrzo se uvelichavat i se prevrshat v gladki maslineno-sivi gjulleta, tyrkaljashti se prez klasnata staja. - Po tova vreme... seljanite, znachi, ne sa... mislja... imali, y-y, takova, nikakvi prava...

- Tochno taka - povtarja kato eho Kolarevichka, - ne sa imali nikakvi prava! A kak e imeto na ednolichnata stopanka - majkata, kojato nosi objad za sina si na poletto? Mi... Mi... Mio...

- Miona! - shepne mu Sead, naveden nad uchebnika, skrit zad Cherimovija gryb.

- Ednolichnata stopanka Miona... - mynka Herceg.

- Tochno taka, Miona... - povtarja napevno Kolarevichka, sled koeto go zabravja i se vrshta na dyskata, razklashtajki bedrata si na telna krava, podobni na trikrilen garderob. - Dnes shte preminem na minalo stradatelno prichastie! Formite OGRADENI, ZASADENI, NEDOKOSNAT (ne se vyrti tam, mislish si, che ne te vizhdam li?!) oznachavat dejstvija, koito sa izvyrsheni vyrhu predmetite (brazdi, ovoshki, klon). Minalo stradatelno prichastie e, kakvo? Forma, kojato oznachava, che dejstvieto se izvyrshva vyrhu li... li... lica i predmeti i che predmetite "stradat" ot kogo? - Ot glagola... da, ot glagolnoto dejstvie. Namerete i podchertajte vsichki formi na minalo stradatelno prichastie v teksta, kojto prochetohme...

Otnovo syn i pak edna luda scena ot prednata nosht: Vtorijat grobar s razpereni ryce vyrvi kato pehlivan po zaledenija parapet na zheleznija most pri teatyra, a rjadjkata mu kosa se vee na srednoshtnija vjatyra.

Blagodarenie na chestite si mahmurluci, Herceg si specheli v Gymnasium-a opredelena reputacija na pijanica. Uvazhavaha noshtnite mu izleti.

Spasjavashe go samo mladostta, kojato s vseki nov den pylneshe venite, kostite i plytta mu s njakakvi chudodejni sokove. Pri tova opozna i svoja protivnik - roma, i mozheshe da mu se syprotivljava. Izgradi si cjala malka taktika: izsipvane na chashata pod masata, nezabeljazana razmjana na pylni i prazni chashi, golemi pauzi mezhdu dve glytki...

Vseki den otivashe do Teatralnoto kafene, za da se prisyedini kym aktjorite, no, uvi, te chesto ne bjaha tam: imaha repeticija (a portieryt ne puskashe Herceg prez sluzhebniya vhod, kolkoto i pyti da se opitvashe da se vmykne) ili masata im beshe veche zaeta i ne go kaneha, a toj beshe prekaleno gord da otide pri tjah nekanen. V takiva sluchai se prestruvashe, che e vljazyl sluchajno v kafeneto, ej-taka, pytjom, da potyrsi njakoj poznat, a sled tova izlizashe navyn i se razhozhdashe do pripadane, chakashe v sjankata na njakoe dyrvo po brega da izteche porjadychno vreme i da opita s oshte edno vlizane.

Vyv vseki po-malyk grad teatyryt kato gazena lampa privlicha s drevnija si bljasyk peperudi ot opredelen klas chuvstvitelnost. Po-kysno, prez reportjorskata si kariera, Herceg mnogo pyti se ubezhdavashe v тази fatalna privlekatelnost. V dalechnite provincialni gradcheta, koito imaha samo polusamodejni teatri, znaeshe kyde shte zavari momchetata kato nego otpredi dvajsetina godini. I gi zavarvashe. Sedjaha v teatralnite bjufeti. Mycheha se da izglezhdat kolkoto se mozhe po-neprinudeno (izdavashe gi oblekloto i pricheskite im), vinagi se razchuvstvashe i se trogvashe ot тази stara, povtarjashta se istorija. I vinagi zavarvashe na stolovete, ostanali sled bog znae koe predstavlenie, syshtija tip momicheta, koito minavaha ot ryka na ryka - ot gostovashtite rezhisjori, prez aktjorite, ta do scenichnite rabotnici i osvetelite - stanali veche chast ot scenografijata. Verni robini na teatyra! Prespivashe edna nosht s njakoja ot tjah v mestnija hotel ili v staja, opredelena za

gostuvashti hora na izkustvoto, i se budeshe otvraten ot sobstvenata si zakoravjalost. Ne go radvaha lesnite pobedi! Predvaritelno znaeshe vsichko za tjah, malkite im biografii na nezavyrshili gimnazistki i frizjorski pomoshtnichki, vednyzh zavinagi podvedeni ot otrovnija dyh na teatyr. Obeshtavaha im malki roli, rabota v kinoto, televizijata, a na drugata sutrin gi zabravjaha i sled tova dylgo izbjagvaha tozi grad. I te plashtaha izvynrednija si danyk za zhivota v teatralnoto ubezhishte, kakto njakoga Herceg. I navsjakyde zavarvashe izbledneli teatralni afishi ot otminalite sezoni i turneta, pozhytelija bljasyk na premierite, ot koito se e ochakvalo tolkova mnogo, imena na umreli i zabraveni aktjori, kiselite izparenija ot malkata chajna kuhnja zad bara, kydeto predpriemchivo raboteshe njakakyv naematel s bjala riza, a kafeto izkipjivashe po kotlona s tri zagoreli gjoza. Pred nego lezhaha tri stari, uviti v salfetki na kvadratcheta, kifli v ochukana chinija (carski objad!), ribna konserva i sirene "Zdenka" v zlatist staniol. Znaeshe, che vsichki sa dlyzhnici na bjufetchijata, samijat veche zarazen ot teatyr.

Kakvo go karashe, shtom pristigne v njakoe gradche, vednaga da potyrsi mestnija teatyr i negovija bjufet, ako ne probljasykyt na stara ljubov, kojato spasjivashe tyzhnata mu mladost?

Zashto li aktjorite priemaha v kompanijata si tova nevrachno momche?

Verojatno go cenjaha kato publika, poradi nedostig na seriozna auditorija. Pred nego bezkrajno mozheha da izpylnjavat monolozite si, koito podgotvjaha na smeni, za da se oplachat ot zlochestata si sydba i loshija kysmet - v liceto na Niko Herceg vinagi otkrivaha tyrpeliv slushatel. Ot druga strana, u tova momche imashe neshto, koeto obeshtavashe, che to njama da se

zadovoli s posredstvenoto. S po-izjaveni instinkti, otkolkoto s razum, aktjorite dolavjaha tova s vrozenija si njuh. Tova momche obeshtavashe! Kakvo li? - tova dori i na tjah samite ne beshe oshte jasno, a toj im beshe samo po-malyk brat po bezsynie. Druzhejki denonoshtno s tjah, Herceg si vyrza v kyrpa vissheto kafansko obrazovanie. Zanemari uchenieto, no, kakto se okaza po-kysno, vremeto, prekarano v Teatralnoto kafene ne beshe izgubeno. Dori i bez da iska, vseki se obrazova v takava nasoka, v kakvato go vleche vytreshnijat mu uset i taka poluchava tochno onova, koeto mu e neobhodimo - poleznite uroci sjakash sami namirat bydeshtija si obekt.

Taka Herceg se nauchi da byde tyrpeliv slushatel na izpovedi (umenie, koeto chesto probiva pytishta tam, kydeto bybrivostta ostava bezsilna), nauchi mnogo za omrazata, zavistta i spletnite, koito pridruzhavat karierata na horata na izkustvoto i na onezi, koito se izkachvat kym uspeha. Nauchi se na aktjorsko majstorstvo! Ot mnogoto ustni tvorci na slovoto, na chiito masi beshe kanen i be slushal ognehvyrgachkite na shirokite im dushi, nauchi vsichko za krasotata na choveshkata rech; nauchi se kak v obiknovenite na pryv pogled delnichni neshta da otkriva nepodozirani cennosti, otminavani ot drugite s ravnodushie. Slushajki istoriite za karierite na mnogo prochuti hora, tylkuvani ot vrystnicite im, koito gniesha, propadnali i zabraveni, okolo masite v Kafeneto, momchetu razbra, che nikoj ne e po nachalo tolkova velik, kakto izglezhda po-kysno v tyrzhestvenite odezhdi na svoja uspeh i che vsjaka izvestna lichnost ima v biografijata si mnogo tymni momenti i senki, zaradi koito zasluzhava poveche nasheto syzhalenie, otkolkoto vyzhishtenie. Uzna vsichko za ujazvimostta na suetata, za porazhenijata i za shtastlivite obstojatelstva, ot koito trjabva da syumeesh da se vyzpolzvashtom vednyzh se pojavjat; nakraja - za dobrite i loshite godini v zhivota na vsekigo. Vsichki tezi uroci v staroto

zadimeno Teatralno kafene na Obala mu pomognaha da ne se stypisa po-kysno ot golemija svjat tam, navyn. Uchitelite mu bjaha veche otdavna myrtvi, zabraveni i prysnati iz mrachnite predeli i mnogo ot tjah nikoga ne vidjaha kak ot skromen slushatel se prevryshta v umel sybesednik i kak pod svetlinata na reflektorite postavja v studiotu vinagi edna i syshta masa, podobna na onazi, na kojato koveshе zanjata si ljuboznatelnost.

Edna obiknovena sybotna vecher, kojato nishto osobeno ne obeshtavashe, Lina Koen plaho zapristypja vyv Fizkulturnija dom. Toj izpita potrebnost da ja zashtiti, dokato tja minavashe mezhdu dvojkite, koito tancuvaha bugi-vugi i onezi, drugite, koito s ryce v dzhobovete nabljudavaha tancuvashтите. No oshte togava se usymni, che tova e vyzmozhno. V bademovite ochi i tjaloto na Lina Koen, dejstvitelno, mozheshe da se poznae onova njakogashno momichence s zhylta roklja ot parachutna koprina, no sega u neja imashe i neshto drugo - njakakva netyrpima zhazhda da byde vyvedena v tajnata na drugite momicheta (zashto inache shteshe da dojde na zabavata?) - sjakash neshto mnogo po-silno ot legendata, kojato s techenie na vremeto beshe iztykal Herceg, vlecheshe malkata Lina v pregrydkata na poroka.

Beshe podrjazala tymnata si kosa i obljakla dylga roklja s cyjat na gnila vishna. Harmonichnata j figura se beshe izdylzhila; nesymneno Lina ot malka izgubena princesa, se beshe prevyrnala v istinsko gradsko momiche, chiito zyrna se ochertavaha vyzbuzhdashto pod izopnatata tykan.

Poradi vsichko tova, v momenta, kogato se priblizhi do neja otkym gyrba j i slozhi ryka na ramoto j, pokanvajki ja na tanc ("Obicham Parizh prez esenta"), osven ljubov, imashe i otchajan zov da ja spasi, predi da e stanalo prekaleno kysno i dokato ne e zaprilichala na drugite momicheta v zalata. Pozna go i zatancuva v negovite objatija, bez da podozira, che s tanca toj ja izteglja nezabeljazano kolkoto se mozhe po-dalech ot

porochnija centyr na zalata; kolkoto se mozhe po-dalech ot gospodarite na zabavata i tehnite zhrici, klopki i nasilija, v prikritieto na polumraka, v bezopasnost... I vypreki pridobitija opit, dokato tancuvashe, toj se moleshe da mu spre trepereneto na rycete i da preodolee slabostta, kojato obhvashta podgyvashtite mu se kolene; vyzbudata, obzela go po vreme na pyrvija tanc sys svojata ljubima, go karashe syvsem da zabravi stypkite na slou-foksa i obichajnite dumi, koito trjabvashe da izgovarja, dokato tancuvat. Lina tancuvashe neumelo, no s izkljuchitelna lekota. Ne "tezheshhe" na rycete mu, ne se opitvashe da vodi, a se ostavjashe da byde vodena. Dyrzheshe ja v objatijata si, predchuvstvajki, che e prekaleno krasiva za nego, kojto e nikoj i nishto. Ostavjashe se na bolkata v miga na vse oshte neizrazimото si shtastie, stradajki predvaritelno zaradi cenata, kojato shte trjabva da plati edin den, kogato krasotata j byde razkrita i stane izvestna na vsichki. Po tova vreme oshte ne beshe nauchil, che ne trjabva da se plashi ot neshtastieto, predi samoto to da e doshlo. Che ne trjabva naprazno da go predizvikva! Ne spomenavaha za vremeto, prekarano v kazarmite na Sveti Andrija; Lina Koen izglezhda beshe zabravila vsichko ili prosto njamashe zhelanie da si spomnja. Vyzbudena ot pyrvata v zhivota si zabava, ljubopitno se ozyrtashe iz zalata.

V pazzata nabljudavashe milovidnija j profil i zabeljaza v nego trepetna iznenada ot otkritieto na sobstvenata krasota, otrazena vyv vyzhitenite momcheshki ochi. Herceg i ne podozirashe, che veche e pogynal otrovata na nepreodolimata evrejska zhenstvenost. Dori na syn ne mozheshe da si predstavi vsichko neobhodimo da se oformjat tochno po tozi nachin razshirenite nozdri na tova milovidno mlado zhivotinche. Kolko stoletija izgnanichestvo, pogromi i skitnichestvo, kolko nostalgija po starite ispanski zaselishta, za da se nasledi ot

mnogo pokolenija sefardski zheni (sefardi - ispanski evrei, b. pr.) tozi bolezeno chuvstvitelen pogled na ochite, v chiito zenici oshte tlejat otbljasyci ot drevni pozhari! I kolkoto tajno trupani bogatstva - zaroveni ili skladirani, kolko topove blagoroden pljush, koprina i kadife, za da se ponese taka nebrezhno edna syvsem obiknovena roklja ot evtin lilav plat... Chetiri stoletija prizivi prez mraka kym izgubenija dom, osezatelnata mekota na evrejskite i mavyrskite zaklinanija nad ljulkite na dedite i pradedite j; pepelta na istorijata, kryv i pot, choveshki myki i unizhenija; kolko razdeli, vikove i smjah, za da razcyfne v kraja na cjalata тази istorija, a v nachaloto na Hercegovata, edin taka nezhen sefardski cvjat ot edna syvsem obiknovena siva saraevska ulica?

Mozheshe da ostane samo do devet chasa i toj ja izprati do tjah. Ne j razkri, che i sys zatvoreni ochi shteshe da nameri pytja! Stojaha pred vhoda, bez da znajat kakvo da si kazhat. Po liceto na Lina se topjaha malki snezhni kristali.

- Iskash li da se zabavljavame? - izmynka toj.

- Iskam... - otgovori Lina Koen. - Da, iskam. Strashno iskam!

Tri meseca predi kraja na uchebnata godina beshe otkradnat i izgoren dnevniky na VII "v" klas. Zaedno s тази sveshtena kniga okonchatelno izgorja i nadezhdata na uchitelite da kultivirat divija uchenicheski hrastalak v botanicheska gradina. Vojnata beshe dylga i iztoshti i dve strani. Prez zimnite meseci (ot koito toku-shto bjaha izlezli bledi i s trepereshti kolene) momchetata hvyrlyaha v "Caricata pechka" parcheta avtomobilna guma i celijat Gymnasium se izpylvashe s gyst i lepkav, smradliv dim, zaradi kojto prekysvaha chasa. Tvyrde chesto spirashe tokyt - njakoj otvyrtashe predpazitelite ili

pyk slagaha parche karton vyv fasungata, taka che gubeha shestite i sedmite chasove, zashtoto ne mozheha da svetnat krushkate, zalagaha pironi na stola ili adski nasvjatkvaha pechkata, do bjalo, taka che mladite uchitelki se prinuzhdavaha vse pak da svaljat paltata si i naj-posle da pokazhat razkosniti si gyrdi. V тази bezposhtadna vojna se upotrebjavaha vsichki podrychni sredstva: styklen pamuk, kojto predizvikva syrbezhi, prah za kihane, bombichki, koito izbuhvat, shtom bydat nastypeni, seren dvoukis, otkradnat ot kabineta po himija, kojto voneshe na zapyrtyci i myrsha, kradene na knigi i povrezhdane na uchebnite pomagala... Izgarjaneto na dnevnika beshe posleden, otchajan hod! Kontraatakata zapochna bez predvaritelno objavjavane na vojna. Pristigna nakazatelna ekspedicija, Gymnasium-yt beshe zaljat ot horata na gradskija kriminalen otdel. Posipaha njakakyv bjat prashec po pervazite, bravite i zelenoto sukno na dylgata zasedatelna masa v uchitelskata staja. Dovedoha i edna dresirana nemska ovcharka, kojato edin chovek s myka udyrzhashe s kysija remyk. Sjakash zhivotnoto i gospodarjat mu bjaha edno, sjakash pesyt beshe svoeobrazno choveshko udylzhenie na remyk, chrez kucheto chovekyt vrazhdebno dusheshe edno po edno momchetata ot VII "v". Bjaha stroeni v redica pred ovyglenite ostantki ot dnevnik - kupchina pepel vyrhu ostrovche izgorjalo sukno.

"Nima e vyzmozchno da sym treperel tolkova ot тази kupchinka ovyglena hartija? - misleshe si Niko Herceg, dokato pesyt bavno priblizhashe kym nego. - Vdignaha tolkova shum zaradi tova, zashtoto cjaloto im uchilishte, cjalata sistema na vyzpitanie se osnovava na тази kniga s napechatani grafi. Dokato syrceto mi vse po-silno tupa i dokato ochite mi sledjat dali vsemogyshtata pisalka v rykata na uchitelja shte se izdigne, a sled tova byrzo shte sleze nadolu (asak!), ili shte poeme po lekata spasitelna lebedova izvivka (dvojka), ot tova shte zavisi

zhivotyt mi, svobodnoto mi vreme, nachinyt, po kojto shte se otnasjat onezi, ot koito zavisja, dokato byda v robstvoto na тази kysa, no pyk bezkrajno bavno ochertana linija v edna ot trijset i shestte grafi, kojato nosi moeto ime, te shte imat neogranichena vlast nad mene. Nad vsichki nas..."

Struvashe mu se, che nad nego otdavna njamaha vlast hora, a тази omrazna kniga sys zelenikavi korici, kojato s godini beshe prenasjana, vnasjana v klas, knjigata, za kojato e prigotven i specialen postament, tochno kato na njakakyv pametnik na straha i bezumieto - izdignatijat oltar na katedrata vyrhu podiuma - za da se pokazhe i s visochina, che onzi, kojto pritezha za chetirijset i pet minuti dnevnika, e nositel na absoljutnata vlast - posveten pazitel na trezora na znanijata... Prenasjaha тази dobre pazena kniga po koridorite kato sveti moshti, a samoto j razlistvane predizvikvashe strah u momchetata; na koe li ime shte se spre dnes sluchajnijat pogled?

"Eto, sega cjalata тази sistema se izpari zaedno s dima! - misleshe si toj. - Pobyrkaha se, zashtoto osnovite na tjahnata bastilija sa izgoreni! Izvikaha na pomosht i hora, i kucheta, no kakvo struvat te? Vsichkite mi strahove, vsichkite mi koshmarni noshti i strah ot sutrinite, koito neotklonno priblizhavat, sega sa samo kupchina pepel! Ot kakvo tolkova sym se plashel prez sedemte dylgi godini?"

Ovcharkata dylgo dusheshe Hozn, borejki se sama s kucheshkata si dusha. Hozn pyk gledashe nad uchitelite i kriminalistite, prez prozoreca, spokojno izsledvajki s ezik dupkata na njakakyv zyb. Pesyt prodylzhi da dushi. Naprazno! Kilo, Pupa Hava, Hozn, Aladin, malkijat Griner, Pavlovich, Pufko i ostanalite, se prestruvaha na spokojni, obyrvajki i samoto kuche, koeto v nedoumenie myrdashe ushi. Bjaha mu postavili prekaleno trudna zadacha. Ogynjat, v kojto beshe izgorjal dnevnika, be zalichil i vsichki mirizmi, koito mozheha

da nasochat na njakakva sleda, osven neprijatnata mirizma na kiselo ot ovyglenoto platno, s koeto sa bili oblepeni korците. Chudno, na chernija fon ot izgorjalo vse oshte iskrjaha rimski cifri: VII "v", koito sydyrzhaha knjigovezka pozlata.

Momchetata ne vjarvaha, che kucheto shte otkrie vinovnika (za tjah dovezhdaneto mu v Gymnasium-a beshe chist učitelski trik, obiknoveno splashvane), no vse pak se bojaha ot kucheshka greshka. Po tova vreme i horata greshaha mnogo, ta kamo li edin obiknoven pes! Vizhdashe se, che zhivotnoto javno strashno se izmychva. Vsjaka zhila v nego potrepervashe. V tishinata jasno se chuvashе vyzbudenoto mu dishane, a ot mucunata mu techaha ligi. Vsichki stroeni momcheta mu vonjaha na malki kradci, no beshe trudno da se reshi. Ot druga strana, na uchenicite im se struvashe v tozi moment, che imat dostatychno vina, za da gi razkysa sluzhebnoto kuche, a ne samo da zalae nasreshta im. Prysnnati na grupi, pred tjah stojaha uchitelite i horata ot milicijata, koito vnimatelno nabljudavaha zapodozrenija klas. Chakaha da ne izdyrzhat nervite na njakoe ot decata i to da se izdade, dori s naj-nezabelezhimото dvizhenie, konvulsija, tik ili bjagstvo, s kakvoto i da e, samo i samo da gi izmykne ot тази nevyzmozhna pat-pozicija, kojato gi izmychvashe. Mekite kucheshki lapi shljapaha po linoleuma. I točno kogato na vsichki im se struvashe, che uchitelskata staja shte eksplodira ot naprezhenie i shte se prysne na milion parchenca, ot nachaloto na stroja se chu kak njakoj tiho primamva kucheto:

- Kyci-kyci! Ela, kyci-kyci...

Momchetata bjaha obzeti ot ludeshki smjah, kojto veche nikoj ne mozheshe da spre. Previvaha se isterichno pred napylnо stypisanoto kuche i oshte po-smutenija mu gospodar.

- O-o, shte se napikaja! - pishteshe Cherim, hvanal se s dve ryce za korema. - Ej-bogu, shte se napikaja...

- Kucheto započna da lae i se opita da se otkubne ot gospodarja si. Edva kogato se izpravi na zadnite si kraka i skochi s prednite si lapi vyrhu Hercegovite ramene, se vidja kolko edro i zlo zhivotno e. No veche nikoj ne mozheshe da prekрати smeħa. V tova bezumno kiskane, grymoglasen smjah i skimtene imashe ogromno oblekchenie ot tova, che mogyshtata mashinarija na vyzrastnite napravi zasechka, vypreki che beshe izvikala na pomosht dori i zhivotinskoto carstvo.

- Otvedete gi v klas! - naredi direktoryt, dokato trima s myka usmirjavaha pobesnjaloto zhivotno.

Prez goljamoto mezhduchasie beshe donesen chisto nov dnevnik - po-malyk brat na onzi, izgorenija, i uchitelite započnaha da vnasjat ocenki po pamet.

Grahovac napisa po matematika na vsichki dvojki, koeto predizvika negoduvanie i protesti ot strana na otlichnite uchenici. Iskaha si obratno zaslužhenite chetvorki i petici; umoljavaha i se vajkaha, zaplashvaha i go zaklevaha da gi izpita pak.

Herceg syshto vdigna ryka.

- Kakvo ima? I ti li ne si dovolen ot ocenkata? - izboboti dobrodushnijat Grahovac.

- Ne sym.

- A kolko, spored tebe, imashe v starija dnevnik?

- Edinica.

Klasyt se razkiska, Grahovac svi ramene i napisa edinica vyrhu dvojkata.

Latinecyt, estestveno, imashe vsichki ocenki, vpisani v malyk kozhen belezhnik, i sega, s cinichna usmivka, samo pedantichno gi prenese v svojata grafa. Točno kogato zavyrshi тази rabota i vniatelyno zatvori belezhnika i avtomatichnata si pisalka, sled kato ja iztri predvaritelno s popivatelnata, v klasnata staja vleze edin prisluzhnik s shapka v ryka. Herceg ne dochaka

da go izvikat; svi dve te si tetradki i gi slozhi v dzhobovete si, a sled tova stana ot china.

- Herceg pri direktora! - kaza Latinecyt. - Ot vas, ostanalite, ochakvam, dokato se vyrna, primerna disciplina! Da da ne vi e skuchno, shte prepishete po shejset pyti slednoto izrechenie...

Vze te beshir i napisa s glavni bukvi po cjalata dylzhina na dyskata:

CANIS OPTIMUS AMICUS HOMINI EST.

Shtom Herceg beshe vyveden v uchitelskata staja sled kratko chakane, vsichki uchiteli stanaha ot mestata si, za da otadat svoeobrazna pochit na loshija mu kysmet. Posleden stana direktoryt, kojto ot raztvorenata "Kniga za syobshtenija i naredbi", chijto vseki nov pasazh zapochvashe ednakvo, sys: "Strogo se zabranjava..." , prochete s groboven glas, che "Pedagogicheskijat syvet na Gymnasium-a edinodushno reshi: Herceg N. Niko, roden 1937 godina, uchenik ot VII "v" klas, da byde izkljuchen ot tova uchilishte za edna godina, bez pravo da se zapisva v kojato i da e gimnazija na teritorijata na Federativna narodna republika Jugoslavija..."

- Syzhaljavam, sinko - kaza direktoryt, sled kato zatvori knigata, - no, s edinajset slabi ocenki, edinstveno ti si imal motiv da izgorish dnevnik! Mlad si, imash vreme i um v glavata... Mozhesh da si vzemesh neshtata!

- Veche gi vzeh... - kaza Herceg i izleze s navedena glava ot uchitelskata staja v prekrasnija slynchev den.

Starijat Gymnasium izdyhna njakolko godini po-kysno, kogato edin trepetno prozrachen septemvrijski den prez mrachnija mu portal se vtturnaha sys smjyah rojaci momicheta. Gimnaziite na-posle stanaha SMESENI, a iz stogodishnoto

myzhko svetilishte zahtjaha melodichni zhenski glasove. Zapochna edna syvsem nova stranica v istorijata na tova avstroungarsko uchilishte: bjaha izhvyrleni starite chinove pokriti s rezbi, a vneseni novi masi sys zeleni plotove ot getinaks i aluminiievi stolove. Vseki mozheshe da sedi tam, kydeto si iska i s kogoto si pozhelae. Momicheshkite kraka veche ne bjaha tajna! Na rozovite bedra pod prestilkite devojkite izpisvaha s violetovo mastilo reshenija na kvadratni uravnenija i himicheski formuli. Klozetite opustjaha, zashtoto v uchilishteto beshe vyvedena specialna STAJA ZA PUSHENE! Uchitelite zapochnaha da se obryshtat kym uchenicite na "Vie", bjaha premahnati zatvornicheskite uchenicheski shapki i izpravjaneto v ygyla, a na vseki pedagogicheski syvet prisystvashe i predstavitel na uchenicite.

Mozhe bi syprotivata na Niko Herceg ne beshe syvsem naprazna? No kaktto i da e, toj ne se vyzpolzva ot plodovete na svoja bunt. Te uzrjaha tvrde kysno, kogato toj beshe izhvyrlen ot uchilishteto - v zhivota!

Sled kato veche ne trjabvashe da hodi v Gymnasium-a, mu ostavashe mnogo vreme da se zanimava sys sebe si. Ne kaza na nikogo, che e izhvyrlen ot uchilishte. Stavash v sedem chasa sutrin i izlizashe ot kyshti. Ako vremeto beshe losho, otivashe na sutreshna prozhekciya v edno ot shestte poluprazni kina ili se zamykvashe v Gradskata chitalnja i tam s chasove prelistvashe chuzhdi spisanija. Za syzhalenie ne znaeshe ni edin chuzhd ezik, no snimkite mu govoreha poveche ot dumite. Po tjah, kaktto dete ot prysnati kubcheta, mozheshe da izgradi po svoemu predstava za zhivota, ot kojto, kaktto pogreshno misleshe togava, beshe zavinagi izkljuchen. Privlichashe go dokumentalnata fotografija i sled izvestno vreme mozheshe da razlichava predstavitelite na

golemite reporterski shkoli ot 1954 g. Osobeno go vylnuvaha onezi leko zamygleni treskavi fotografii, snimani javno sys smyrten risk. Snimki, shtraknati, dokato reportjoryt e padal, porazen ot zabluden kurshum. Srazhenija v blatata na Indokitaj, ulichni boeve iz afrikanski gradove i sluchajno snimani atentati: izumenoto lice na zhertvata i dvizhenijata na telohranitelite, koito se hvyrlyat da pomognat na choveka, kogoto zashtitavat, zastinali kato v detskata igra "zamryzvanika". Sravnjavashe zhivota, zasechen sys spusyka na fotoaparate, ot snimkite v "Pari mach", "Lajf" ili "Shpigel", s tozi ot skovanite i naglaseni fotosi v nashite vestnici i naivnite aranzhirovki na fotografii ot vitrinata na foto "Korzo", kato presmjatashe kolko li vreme e neobhodimo, za da se dostigne profesionalno reportjorsko syvyrshenstvo - petdesetina godina naj-malko, napravi si toj sam izvod. Opitevashe se ot naj-obiknovenite fotografii i iljustrirani reportazhi, ta dori i ot reklamite, koito tolkova mnogo govorjat za stranata, ot kojato proizhozhdat, ako umeesh da gi gledash, da modelira vyv vyobrazhenieto si vylnuvashtija, zhestok zhivot, kojto go privlichashe - vsjako svedenie beshe vazhno: ponjakoga dori samo chast ot njakojta stena, sluchajno kafene na zaden plan, detajli ot domovete na slavni lichnosti... Dori otivashe chak tolkova daleko, che shtatelnio izsledvashe kakvi knigi ima na masata, a kakvi na policata, kakvi cigari pushat, kakvo pijat, kakvo iskat da skrijat na snimkata - vsjakoja sleda, kojato mozheshe da go priblizhi do tezi polubogove! Mozheshe s chasove da se vzira v njakojta cvetna fotografija ot spisanie, dokato izcjalo, dori pochti fizicheski, ne se vseli v neja. Bleshtashtata predstava za sveta pronikvashe taka, kadyr po kadyr, v ljuboznatelnata mu dusha.

Smytno kopneeshe po neshito, koeto ne mozheshe da izkazhe: tova beshe predimno edin shemeten kryg ot fotografii, koito ozhivjavat, dvizhat se i govorjat - kalejdoskop, tjasno

svyrzan s pytuvanija, prikljuchenija, estestveno i sys slava, no ne, tova ne beshe film - pystra izmama, pone ne takyv, kydeto vyv vseki kadyr se chuvstva naglasenost i kydeto artistite izrichat chuzhdi, predvaritelno napisani dumi, a grimyt teche kao reka!

Ne mozheshe, znachi, da opredeli oshte tochno svojata bydeshta profesija, tyj kao ne beshe sybral dostatychno smelost da kazhe: shte byda tam, kydeto neshto postojanno se sluchva i kydeto ne e skuchno kao tuka! SHTA BYDA SVIDETEL!

Ljuboznatelността kao profesija? Ne e zle.

Otrjaza dve debeli filii polubjal hljab, izbra zdrav i uzrjal domat, otrjaza parche sloesta slanina, malko bjalo krave sirene i vsichko tova uvi vnimatelno vyv vestnik. Paketa slozhi v stara zelena vojnishka sumka, pribavi oshte i dve jabylki, njakolko buchki zahar i sol v hartiena funijka. Kupi sedem cigari "Morava", kutija kibrit i petdeset grama mljano kafe. Ostanalite dva dinara hvyrli prez ramo, za vseki sluchaj, ot mosta v Miljacka. Myglata oshte ne se e vdignala syvsem ot rekata. Sega minava pokraj mjastoto, narichano Chifutnjak (plitchini, v koito njakoga sa copali evrejskite deca), sled tova - kraj JAlija - vir, razmyten ot telata na malki palavnici, koito, gledani otgore, ot pytja, prilichat na popovi lyzhichki, i stiga do byrzejja, narechen Dariva, po imeto na njakakyv italianec da Riva, kojto bil vdignal tuka jaz za hvashtane na trupi, spusvani po techenieto. Vodata teche byrzo i ravnomerno. Tozi uchastyk ot Miljacka e narechen Oficerski, zashtoto njakoga v nego sa se kypali avstroungarski vojnicki. Vs jako mjasto, vseki vir i vseki byrzej si imat nazvanie, i vs jako ot tezi charodejni imena go vyzbuzhda s proizhoda si. Vyrvejki sreshtu techenieto, usporedno na rusloto, pokraj nego proticha istorijata na privetlivata prohlada reka. Tyrsi s pogled

nevidimite gylybi ot sivija Golubinjak, kojto se peni pod visoka stena s izostaveni gnezda, vslushva se v kvakaneto na zhabite v razlelija se Zhabokrek... No oshte nikyde ne se spira. Vyrvi kym svoeto mjasto (Hercegov vir, kakto misleno si go naricha), minava Krechana, chijto brjag e bjalo ot varta, kojato njakoga sa gasili tuk, izplju se prez zybi v Popovac i taka, stypka po stypka, stiga do Kozja chuprija, kojato se oglezhda v spokojnata voda kato oglozvana i pobeljala kost, ostanala sled njakoj otdavnashen kervanski pir na starija carski pyt. Obichashe zelenite sklonove s prysnati beli kyshti i slivaci, koito shemetno se ustremjavaha kym rekata; predchuvstvie za edin syvsem nov i devstven, oshte nepropiljan den. Razperi ryce i edna-dve minuti podrazhavashe ptichi polet nad dylbochinata, a sled tova sleze vyv vyrbalaka i prodylzhi da vyrvi sreshtu techenieto po kozjata pyteka. Slynceto veche beshe visoko. Sled izvestno vreme pytekata se otdeli i se zaizkachva po sklona, poradi koeto trjabvashe da si svali sandalite, da gi okachi na vrata si i da prodylzhi, skachajki ot kamyk na kamyk. Rekata beshe vse po-byrza i sjakash po-studena. Zaobikaljashe golemi skali, spuskashe se po malki romoljashti vodopadi ot estestveni kamenni jazove, byrzashe kym grada, ponjakoga tvrde plitka, pochti do glezen, mig po-kysno iznenadvashto dylboka i tymna v njakoj vyrtop ili razpenena ot vodovyrtezha na njakoj vir, a imashe i ujutni mesta, kydeto techeshe spokojno prez otkritite malki plazhove ot dreben i obyl rechen chakyl. Naj-posle stigma do SVOETO mjasto - bjalo ostrovche sred zelenija byrzej. Seljani njakoga vadili chakyl ot tova mjasto i rekata beshe obrazovala svoeobrazen estestven basejn s dylzhina desetina zagrebvanija s ryce, kato mu beshe zaoblila rybovete. Dalech ot kakyvto i da bilo pyt, toj beshe v bezopasnost v тази chast na kanjona, kydeto ne se otbivaha nito hora, nito ovce. Ostavi neshtata si v sjankata na goljama vyrba, svedena nad vodata,

sybleche se i započna da sybira sychki. Zapali ogyn i pochaka da se razgori, a sled tova narjaza slaninata na tynki filijki, nabuchi gi na edna pryhka i započna da ja vyrti ravnomerno nad zharta. Razrjaza domata na chetiri ednakvi parcheta i gledashe kak solta se topi vyrhu sochnata mu chervenina. Dyvcheshe opyrlenata slanina i gledashe kak teche rekata. Uspokojavashe go tozi vechen shum. Stana malko filosof: "Dva pyti v edna i syshta voda ne mozhesh da nagazish!" Mydro kazano! I syvyrsheno točno, koeto e naj strannoto! Slozhi oshte klonak v ogynja, kojto zagasvashe i si svari cherno kafe v konservena kutija, kojato beshe nameril v nachaloto na kanjona, tam, kydeto obiknoveno lageruvaha semejstva. Slaninata imashe vkus na vyglen ot izgorjalo dyrvo i hruskashe po zybite. Posle izchaka konservata da poizstine malko i pi kafe. Zapali pyrvata ot sedemte cigari. Izpushi ja chak do noktite si i ugasi v rechnija pjasyk. Togava sybra vsichki otpadyci i gi hvyrli v gystalaka. Plazhyt pak beshe takyv, kakyvto go zavari - devstveno chist. Sybu gashtetata i legna v plitchinata. Razgleda nastrohnalata si kozha: krakata, korema... Pitashe se dali mu e dostatychno goljam za onazi rabota i beshe porjadychno nedovolen. Ot studenata voda pochti ne se vizhdashe! Obyrna se po gryb i se zagleda v belite peresti oblaci, koito pluvaha nad kanjona. Rekata shumeshe monotonno, prispivno, vinagi ednakvo, no s bezbroj variacii. Chuvashse se kak brymchat polskite muhi. Stana i kato se prepyvashe o rechnite kamyni, izleze na bjaloto ostrovche. Razgleda s nedovolstvo chast po chast kljoshtavoto si tjalo. Samo v kakvo tjalo se beshe ozoval! Zashto ne beshe poluchil njakoe, koeto zasluzhava? Kakva razlika mezhdu MENE i MENE! - pomisli si s tyga. Pogledna kitkata na rykata si, sjakash ja vizhdashe za pryv pyt, i se uplashi kolko e slaba. Vseki malko po-jak mozheshse da mu ja prekyrshi kato pryhka. Ne beshe dovolen ot muskulite si. Ni sleda ot tricepsi ili bicepsi!

Nishto. Rykata mu nad lakytja si ostavashe vse taka slaba i kljoshtava i togava, kogato stisneshe muskul, kogato go otpusneshe. Zagrizhi se kak shte ocelee s taka slabite si muskuli sred grubijanite, koito poznava? Nagazvajki do kolene v rekata, nameri dva podhodjashti za vdigane kamyka, vseki okolo dva kilograma tezhyk, i zapochna da trenira. Sled desetina minuti beshe vir voda. Opipa pak muskulite pyrvo na ednata, a posle na drugata ryka. Njamashe promjana. Hvyrli razocharovano kamynite obratno v rekata. Reshi da izbjagva fizicheskite samorazpravi, dokolkoto e vyzmoznno, a ako pyk se nalozheshe da se bie, togava da upotrebi nozh. Vyrna se na brega i izchisti o trevata maznija si nozh. Otbroi dvanajset krachki ot debeloto styblo na vyrbata i hvyrli oryzhieto, kato go dyrzheshe s dva prysta za vyrha na ostrieto. Nozhyt se udari s ploskata si chast o korata i padna pod stybloto. Opita pak. Ot sto hvyrljanija nozhyt se zabi shestnajset pyti s ostrieto v dyrvoto. Ne e zle. Legna na chistija obyl kamynak i se naslazhdavashe, che slynceto peche kozhata mu. Kato jadeshe jabylka, dyvchejki kolkoto se mozhe po-dylgo vsjaka hapka, dokato v ustata mu ne ostana tynka izsmukana kora, mu se priiska tuka da e Lina Koen i dvamata da bydat goli. Sjakash ja vizhdashe kak nepohvatno stypva po kamynite i vliza vyv vodata, sled kato predvaritelno, kato njakakva peshterna zhena, gola e prigotvila hrana za dvamata na ogynja. predstavsi si tjaloto j pod treptjashtite strui voda, golite j muskuli, naprjagashti se da zapazjat ravnovesie s prysti vyrhu ryba na skalata; ot kamycheta si napravi i slynchevi zajcheta i ja gledashe kak se umilkva o rekata, kojato sega proticha, razdvizhvajki myha mezhdou krakata j. Vyzbudi se i s trepereshti slabini ostana v byrzeja, dokato ne se uspokoi napylnu. Izpushi dve cigari pored, kato gi pripali edna ot druga, spa na slynce i se sybudi edva kogato sjankata na kanjona oznachavashe, po negovo presmjatane, che e okolo chetiri sled objad. Napravi si

sandvich ot sireneto i ostanalija hljab. Napi se s voda ot rekata. Obleche se i zapochna bavno da se vryshta, sega nadolu po kanjona. Pak skachashe ot kamyk na kamyk, dokato ne izleze na kozjata pyteka. Togava obu sandalite si i zapali poslednata cigara. Onova mjasto nagore po rekata ostana negova tajna. Dobre si ubi vremeto prez tozi svoj den. No kakvo da pravi vecherta? Tja mu donasjashe dosada ot blyskanicata po styrgaloto na glavnata ulica, kydeto se izgubvashe sred masata razhozhdashti se i beshe NIKOJ.

Lina Koen mnogo obichashe da se celuva. Imashe goresht i podvizhen ezik. Celuvashe se sys zatvoreni ochi, cjalata topla i predana. Ponjakoga prez tjaloto j kao elektricheski shok preminavashe moshtna i strasna tryпка.

- Ne... Ne iskam poveche! - kazvashe tja porumenjala i zapochvashe da si opravja kosata. Celuvaha se obiknoveno po parkovete i portite, kraj koito minavaha, dokato ja izprashtashe do tjah, a vednyzh Herceg ja zavede do edin stranichen kolovoz na starata gara i tam s chasove se galeha i pregryshtaha v edin otkachen vagon, pylen s pajazhini, predstavjajki si, che otivat na more.

Pozvoljivashe mu da pipa spokojno gyrdite j pod bluzata, no kogato Hercegovite prysti se plyzneha nadolu, vinagi gi spirashe goreshtata ryka na Lina, kojato v tezi momenti pridobivashe nevizhdana sila i uporitost. Imashe dosta svobodna borba v nachaloto na тази ljubov, za kojato Herceg imashe mnogo poveche chuvstva, otkolko za celuvki po portite. Izsledvaha s ezici ustnite si kuhini, stavajki vse po-blizki zagovornici s obshta tajna. Ako razgyrneshe zimnoto si palto, Lina mozheshe da vleze mezhdu dve mu prednici ot iztyrkana vylna, koito tozchas se zatvarjaha sled neja kao portite na

njakakyv topyl chasten zamyk, zad koito prestavashe da syshtestvuva vynshnijat svjat. Tja umeeshe taka plytno da se prilepi do Herceg, che za sluchajnite ljubopitni pogledi syshtestvuvasho edno zimno palto s chetiri kraka!

Okaza se, che tja e s dve godini po-goljama ot nego. Predstoesho j pylna matura. Prez onezi dni, kogato imasho chasove sledobed, Herceg se vmykvashe kato kradec v kyshtata j i togava celijat etazh beshe samo na tjahno razpolozhenie. Segha spokojno mozheshe da razglezhda kakvo ima zad bledooranzhavite zavesi, pod koito s godini beshe chakal. V bogatite staj, otdeleni ne sys steni, a samo s dvukrili vrati ot shlifovano kristalno styklo, se vizhdaha kartini s razkoshni ramki, persijski kilimi i tezhki holandski polilei ot bronz. Stenite na edna ot staite bjaha pokriti s knigi v podvyrzija ot tymna kozha. Na salonnata masa vinagi vizhdasho zhylyti rozi s mesesti venchelicheta. Nesymneno, tova beshe naj-iziskaniyat dom, v kojto - sled predvoennija na Hadzhi-Banjac - njakoga beshe stypval bednijat Niko Herceg, sviknal da se sviva na kylbo i taka da prekarva noshtta, zavit sys zimnoto si palto, v praznite staj bez zavesi i kilimi.

Razbudenata Lina plenjavasho momchetata s drevnija si zhenski repertoar za obladavane. V ochite j ponjakoga se rojaha dryzki zhelaniyca. Syvsem ne osyznavasho tembyra i osobenoto treptene na drezgavija si glas, kojto omagjosvashe. Ponjakoga tova beshe nenadejnijat bljasyk ot raztvorenija penjoar na lelja j, pod chiito tezhki purpurni cvetove se bjalvashe mladoto j tjalo; ponjakoga zamyglenijat rozov siluet v oblak para prez otkrehnatata vrata na banjata, blagosloven mig - Lina pod goreshytija dush, predi vratata da se zatvori sama, ili pyk strojnijat j gol gryb v ogledaloto, dokato pritchva do stennija garderob da se obleche. Herceg beshe v postojanno systojanie na zamajanost. Boljaha go slabinite ot prevyzbuda. Oshte ne

mozheshe da povjarva v shtastieto si i se plasheshe ot nego. Dejstvitelno li beshe se sluchilo tova? Naistina li e vyzmozhno naj-posle da e sam s neja v tezi bogato mebelirani stai? Plashejki se ot tozi neochakvan podaryk, toj, kogoto zhivotyt neprekysnato shamarosvashe po liceto, chesto izpadashe v melanholichno mylchanie bez vidima prichina, razigravashe stradanie, kato podrazhavashe na geroite ot kinoto, zhelaeshe da byde po-goljam, otkolkoto e...

Vsichki myzhe za nego bjaha sypernici, s koito ne mozheshe da se sravnjava. Symnjavashe se, che shte ukroti Lina Koen i si ja predstavjashe protiv voljata si da lezhi gola na zheleznija vojnishki krevat v onezi mrynsni stai na fotografiite ot gimnazialnija klozet, a mustakati myzhagi se naslazhdavat na devstvenostta j; vizhdashe ja v temenuzheno osvetenija zdravpunkt s Gajdar, kak lazi na chetiri kraka do krana za voda, i se pobyrkvashe ot bezsilna jarost, paraliziran ot vyobrazhaemija koshmar. S nego stavashe naj-strashnoto: dyrzheshe Lina v rycete si, Lina Koen, kojato tolkova dylgo be zhelal i chieto ime beshe izpisval bezbroj pyti, a ne znaeshe kakvo da pravi po-natatyk, kak da ja zadyrzhi i da j stane neobhodim , kak da ja zapazi ot grubostite, koito, struvashe mu se, ja zaplashvat ot vsichki strani, a osobeno tam, na zabavite vyv Fizkulturnija dom, kydeto iskashe postojanno da ja vodi, a toj ja zavezhdashe, sjakash otiva na njakakvo mychenie, vinagi s risk: shte syumee li pone i тази vecher da ja opazi?

Vednyzh, dokato lezhaha vyrhu mekija zlatistozhylt kilim, toj razsejano, na igra, otvyrza i raztvori penjoara j. I sam se iznenada, che ne sreshtna nikakva, dori uchtiva syprotiva! Lina sama se izmykna ot rykavite, ostavajki chisto gola. S interes razglezhdashe iztegnatoto si vyrhu zlatistija fon tjalo, izpyvashe krakata chak do vyrhovete na prystite, pribirashe korema si... Leko galeshe puhkavo-nezhnija triygylnik bez

vsjakakyv sram, sjakash Herceg izobshto ne syshtestvuva. Sama si beshe dostatychna, a toj beshe samo povod. Dokato prekarvashe prysti po korema j, rykata mu potreperi ot gladjkata pylnota na mekite zaobljeni mesta.

- Zashto i ti ne se... - popita go poveche ljubopitno, otkolkoto galeno. Sybleche se i legna do neja. Taka, gola, malkata krehka Lina pridobivashe nepodozirani razmeri; sjakash rasteshe s minuti, sjakash ot momiche neochakvano se prevyrna v meka rozova planina ot dishane i kozha, kraj kojato Herceg se vizhdashe dreben i bezpomoshthen. Koremyt j ravnomerno se nadigashe i otpuskashe - njamashe kraj - izchezvashe v dynoto na stajata, topyl, obsipan sys zlatist myh. Primykna se syvsem blizo do nejnata kozha s pritivoreni klepachi. Izpita zhelanie da se izgubi sred тази beleznikava pustinja, v kojato pypyt e oasis, syvsem da se smali i izgubi sred gystalaka ot tymni kydrici, celuvashе gyrdite j, leko hapeshe zyrnata im... Pod usnite mu te zapochnaha da nabybvat i da stavat elastichni. Umilkvashе se i se tyrkashe o neja kato kote, koeto sled mnogo vreme e namerilo malko nezhnost. Znaeshe, che trjabva da se kachi vyrhu neja i go napravi. Lina s blagodarnost go obgyrna s bedrata si. Gledashe go s doverie i ljubov. V ochite j, nad koito se spuskashe zavesa ot erotichen unes, useti vyzhishtenie, imenno zashtoto Lina predpolagashe, che kakto ja vodi prez tanca, taka trjabva da ja povede i prez pyrvata ljubov. Za pryv pyt pozna otblizo onzi SYSHTIJA lunatichen hipnotiziran pogled, sjakash prez voal, pogledyt na zhenite ot pornografskite snimki - sljapa predanost i ravnodushie kym vsichko ostanalo, dokato s tjah pravjat ONOVA, no ne iskashe da se priravni s prostacite, koito zdravo stiskaha v ryce izvadeni nabybnali krivaci sys zapretnata kozha, iskashe nezhnost, a ne nasilstveno pronikvane v tjaloto, koeto, sled tolkova chakane, mu se beshe doverilo; laski, a ne razplata-dvuboj mezhdou zhenata i myzha! Poteshe se i izvednyzh mu

stana tjagostno ot tazi hlyzgava blizost na prilepnalite kozhi, a v glavata mu bieshe trevoga. Lina Koen vseotdajno chakashe kakvo shte napravi sega, kogato beshe vyrhu neja.

- Njakoj idva! - proshepna panicheski izrechenieto, koeto mu suflirashe strahyt ot neuspeha. Tova izrechenie beshe avarien izhod, no vse pak se okaza polezno za nego. Otdeliha se! Napregnato se oslushvaha za duha na nesyhtestvuvashite stypki. No onzi mig otletja vednyzh zavinagi! Obleche se nabyrzo kato prestypnik i izvyrna nastrana glavata si, za da ne vidi kak ljubimata mu opravja nabranija kilim. Usnihvajki se tajnstveno, izchezna v koridora kym banjata. Kogato se vyrna, koketno zagyrnata v zhylta havlija, toj zabeljaza, che izglezhda njakak si syvsem razlichna. Ochite j s cvjat na oljushten badem bjaha mnogo po-golemi, otkolkoto minuta po-rano. V dynoto na tymnite zenici iskreshe njakakvo nepoznato mu dotogava razbludno plamyche.

Vecherta s rom uspokojavashe treskata, kojato go obzemashe, i chak sled shestata chasha mu stana mnogo podobre, zabravi za sledobednija si neuspeh i goreshe ot netyrpenie kato chovek, poluchil naj-goljamata pechalba ot lotarijata, da razkazhe na vsichki v prijatelskoto Teatralno kafene za vryzkata si s naj-hubavoto momiche v grada. Neobuzdanata radost techeshe po venite mu, dokato se nalivashe s novi chashi rom. Dori ne zabeljaza kolko beshe pijan i prekara noshtta v epicentyra na shemeta, kojto se vieshe iz stajata mu, lepvajki krevata mu o tavana, a sled tova raztvarjajki dyskite na poda, prez kojto dylgo, dylgo propadashe, otkachil se zaedno sys sedalkata i verigite ot vyrtelezhkata na Cirkus plac.

Naj-posle si imashe prijatelka i vsichki zadylzhenija, koito edna takava vryzka vleche sled sebe si. Za pryv pyt otkri

otgovornostta na myzha, kojto trjabva da zashtitava, a ne da zavladdjava. Veche ne beshe samoten dzhebchija na ljubov, kojto sled proval mozhe nezabeljazan da izchezne v navalicata, a otkrita mishena, izlozhena na zavistlivite pogledi i precenki. Hubavoto tjalo na Lina Koen, koeto ot den na den stavashe vse po-zrjalo, s pylno doverie se obljashe na slabata mu ryka. Ne beshe lesno da prevede tova momiche mezhdu shirokite ramene na mladite sportisti, koito predizvikatelno se shireha po ulicite, kato se percheha sys silata si. Vidjal, che nishto osezaemo ne mozhe da predlozhi na тази nezhna hubavica, Herceg stavashe vse po-iznerven. Dori i sam ne mozheshe da predvidi v koja posoka shte poeme zhivotyt mu. S nishto stabilno podryka, osven dosta nejasno chuvstvo, che e po-razlichen ot drugite, i sljapo neudovletvorenje ot vsichki i ot vsichko naokolo, a tova v naj-dobrija sluchaj shteshe da e dostatychno za njakoj presitena samodiva-zashtitnica, tyrseshta mladi provincialisti, no ne i za devojka, toku-shto sybudila se ot dylyg syn sred leli i detski knigi. Ne mozheshe da ja izostavi (shteshe v takyv sluchaj da izostavi samija sebe si), pyk ne mozheshe i da ja zadyrzhni, i taka se vyrtjaha v kryg, bez da znajat kakyv izhod shte im donese sledvashtata sedmica.

Za Herceg Lina Koen beshe ne samo pyrva ljubov, podobna na obiknovenata gimnazialna pyrva ljubov, kojato prilicha poveche na sharka ili zaushka, otkolkoto na zrjala strast. Tja predstavljavashe mnogo poveche ot tova - prijatelka ot tjagostnoto mu minalo, iz koeto chesto se roveshe, bolezneno privlechen ot stari unizhenija, ot chiito senki oshte ne se beshe osvobodil. Tova momiche e glavnijat svidetel, uchastnik i drugarka po stradanje prez onezi dni, kogato gi nablyskvaha v kamioni, strizheha do kozha i strojavaha na plac. V Herceg ne prestavashe da tlee zhelanieto da se izmykne vednyzh zavinagi ot prodylzhitelnata inkvizicija na vyzrastnite, koito razpolagat s

zhivota mu. Lina Koen uvelichavashe negovata, vse oshte ednochlenna, otmystitelna armija, kojato po tova vreme se obuchavashe po kinata, v kanjona na rekata ili kroeshe pykleni planove v samotnite chasove, dokato zjapashe kym tavana. Iz pushtinacite izvyn grada тази malka armija se obuchavashe za individualna partizanska vojna: strelba po cel s predvaritelno izmisleni cinizmi, nepokornost i lovko izplyzване, bezprichinno stradanie, neochakvana svoenravnost, bunt - razlichni disciplini, s chijato pomosht Herceg vjarvashe, che mozhe da se protivopostavi na dalech po-silen vrag. Pri tova zabravjashe, che osven glavna geroinja na edna tragedija, Lina Koen e i mlada zhena i che sreshtu negovoto tragicchno vyzpriemane na zhivota se izpravja tjaloto j, nejnata nezchna mlechna plyt i njakakvi tajni zhlezi, koito otdeljat ljubopitstvo. Sreshtu legendata na Herceg se opylchi masovoto byrzane na vrystnichkite j, koito chuvstvaha, che veche e vreme da podnesat na njakogo dylgo syhranjavanite si darove. Ala vypreki vsichko, Lina Koen vse oshte noseshe na bledoto si lice s izpyknali skuli i njakakyv tragichen beleg. Gibelta na roditelite j grizeshe syvestta na grada; vsichki, koito njakoga poznavaha Ravi Koen i zhena mu, chuvstvaha mynichko vina pred edinstvenata im dyshterja poradi tova, che se bjaha njakak si izmyknali i gi bjaha nadzhiveli i che ne bjaha napravili nishto, za da spasjat choveka, na kogoto dyrzhaha tolkova mnogo. Ne, nikoj ot tjah ne beshe syuchastnik v prestypleniето, no te bjaha nemi svideteli, koeto e syvsem dostatychno zaviniagi da razvalish dobroto mnenie za sebe si.

- Tova e malkata Koenova... - snishavaha glas i vinagi nechija ryka se nasochvashe kym Lininata kosa. - Kolko e sladka! I kolko prilicha na neshtastnata si majka!

Sjakash s tezi malki nezhnosti se opitaha da izkupjat vinata. Sjakash vsichko se beshe nagovorilo da napravi тази bezperspektivna ljubov kolkoto se mozhe po-stabilna! Herceg

zavinagi svyrza Lina s predstavata za luksoznija dom na rodninite j, pri koito zhiveeshe; vsjako novo poseshtenie syshtevremenno beshe i bjagstvo ot zanemarenata byrloga na Hadzhi-Banjac s oljushteni steni. Na mekata svetlina v Lininite stai mozheshe da otkrie neshto kato dalechno eho ot Evropa - sjakash veche beshe stypil tam, kydeto smjatashe, che mu e mjastoto - sred vidjanoto na fotografiite, na koito se vyzhishtavashe v Chitalnjata. Za malkija nekanen gost osobeno privlekatelni bjaha kartinite. Vljubi se v portreta na Lininata majka i v edno malko chetvyrtito platno, koeto predstavljavashe Lina ot vremeto, kogato e bila na tri godini. Tezi masleni portreti, narisuvani ot Roman Pjotrovich v sivkavata gama na gylybovite pera, pokazvaha prehodnostta na shtastieto, trogatelno usilie da se zadyrzhi to pone vyrhu grapavata povyrhnost na platnoto. Obikna zaradi tezi dva portreta zhivopista na neshtastnija poljak. Hudozhestvenite tvorbi, tvyrde redki prez Hercegovoto detstvo (ako ne schitame litografijata "Preselenieto na syrbite pod predvoditelstvoto na Arsenij Charnoevich" v djadovija mu kabinet), vyzbuzhdaha duha mu. Za nego te bjaha dokazatelstvo, che svetyt ne e nito ot vchera, nito ot onja den. Portretyt na Lininata majka izvikvashe u Herceg vyprosa: "Ne se li krie predznamenovanie za neshtastie v tova krasivo ovalno lice sys zamechtani tymni ochi? Dali oshte togava e ZNAELA? S kakvo li charodejstvo e razpolagal Roman Pjotrovich, shtom e uspjial po tozi prividno lek nachin da prevyrne milovidnostta na malkata Lina vyv vkus na saraevska mygla?" Herceg se chudeshe na kartinite; ne mozheshe da shvane kak sa izraboteni, struvashe mu se, che na edin dyh, bez kakvoto i da bilo vidimo usilie! Zavizhdashe i se vyzhishtavashe na Lina Koen, che pritezhave istinski maslen portret, kojto kato familen gerb govori za nejnija proizvod.

A mozhe bi v тази sljapa ljubov vse pak naj-vazhnoto beshe, che Lina Koen, sled tolkova godini, pyrva predlozhi nezhnost na neshtastnoto momche - ne njakakva abstraktna nezhnost, izrazena s dumi ili blagosklonnost, a blizyk dopir na gola kozha i celuvki (chijto vkus veche otdavna e zabravit), milvane i laski - tja pyrva go osvobodil ot stesnenieto i mu kaza, che ima hubavi, chudni ochi, kakvito drug njama, potvyrdila taka sobstvenoto mu mnenie, che e izkljuchitelen, tja obichashe da si igrae sys svetlija kichur v Hercegovata kosa, da go gydelichka, milva, leko da go hape po ushite... Poglednem li v cjalost zhivota mu, ljubovta s Lina Koen predstavljava malyk otdih v bezposhtadnata vojna, ot kojato se opitvashe da se izmykne zhiv i nevredim. Opoznavajki tjaloto j, Herceg otkrivashе nezamenima zhenska zashtita, kojato otdavna beshe zagubil. Vmesto da byde agresiven spored drevnija myzhki zakon - stoeshе pasiven! Vmesto hitro da povede tjaloto j kym erotikata - toj zatvarjashе ochi, dokato se celuvaha, a tja go gledashe s razshireni zenici, ochakvajki da prodylzi. Vmesto da obuzdae tova mlado krasivo tjalо, da go ukroti i nakara da go sledva, samijat toj se vylnuvashe i se krieshe v skuta j. Naj-posle prilaskan! Otchajanata mu, sljapa predanost kym tova momiche beshe prekalen tovar za Lina, kojato zhelaeshе myzhyt da ja vodi, vmesto tja da mu predlaga zashtita. Zashtoto i samata Lina tyrseshе, tochno kato Herceg, nezhnost i zakrila; mozhe bi i obraza na izgubenija si bashta Ravi Koen, kojto ostavashe myzh i togava, kogato unizen vyrveshe po platnoto na ulicata, vmesto po trotoara, dori i togava, kogato ne gi pusnaha v sladkarnicata "Saba", zashtoto bila zabranena za evrei, cigani i kucheta. I tochno kato Herceg, Lina Koen trjabvashe za pryv pyt da nameri тази nezhnost, za kojato i dvamata kopneeha. Ljubovta j s Herceg oznachavashe da se otdava postojanno na raznezhenost,

kojato veche zapochvashe da j omryzva. Da se vyzbuzhda bez oblekchenie!

"Tova e vse edno, che se ljubish sys samata sebe si!" -
doveri se tja na naj-dobrata si prijatelka.

- Obichash li me?

- Obicham - kaza Lina Koen.

- Naistina li me obichash?

- Naistina.

- Ne taka, kakto go kazvash sega!

- Obicham te, glupcho... Obicham.

- Ama naistina li me obichash?

- Naistina.

- Kazhi go drugojache!

- Obicham te... Eto.

- Zashto?

Ima li po-bezsmislen vypros ot tozi: zashto?

- Ne znam.

- Kak taka me obichash togava, shtom ne znaesh?

- Ej taka.

- Kakvo obichash u mene?

- Ochite ti.

- I kakvo oshte?

- I vsichko.

- Kazhi, che me obichash!

- Oh, obicham te...

- Obicham, kogato mi kazvash, che me obichash...

- Hajde da se oblechem - trjabva da ucha...

- Oshte malko...

- Zanemarih uchenieto...

- Mene me izkljuchiha, ta kakvo?

- Ti si drugo neshto...
- Ne sym. Nie sme edno.
- Da, naistina, no vse pak si drugo neshto...
- Ne me obichash, znachi!
- Ako ne stanesh i ne se oblechesh, naistina njama poveche da te obicham...

- Oshte samo malko...
Tja lezheshe i gledashe v tavana. Hercegovite ustni bjaha vyrhu bedroto j. Celuvashe ja po slabinite.

- Ostavi me, sled tova shte me boli glava...
- Obicham tvoja myshec.
- Bezobraznik!
- Ne me obichash, taka li?
- Obicham te.
- Vse pak shte me izostavish!
- Njama.
- SHTe me ostavish. Znam!
- Zashto postojanno uslozhnjavash neshtata?
- Ne gi uslozhnjavam. Znam.
- Ama che si smahnat! - kaza tja, kato stavashe. - Syshtinsko bebe si!

Obleche flanelata si na golo i go preskochi s gyvkavite si, no vse pak zakrygleni kraka, koito izglezhdaha silni i zreli. Kraka na zhena, kojato skoro shte razhda, shte tycpe zemjata i shte machka bezmilostno napolovina izpushena cigara - zakrygleni prasci, koito skoro shte bydat kacheni na visoki tokcheta, ostri i opasni. Kraka na zhena! Tyrsethe bikinite si.

- Zashto mislish, che sym bebe? - gledashe ja toj izotdolu.

- Zashtoto obichash da se glezish! - kaza tja i otide da sreshe kosata si.

Vse po-često bivashe razsejana i iznervena.

- Hajde, napravi go naj-posle! - kaza tja netyrpelivo, dokato lezhaha pod portreta j ot 1939 g.

V tozi mig toj obichashe mnogo poveche trigodishnata j dvojnica!

- Ne moga...

- Zashto?

- Boja se da ne te povredja.

- Njama da me povredish - kaza tja razdrazeno.

- Obicham te... - proshepna toj. - Kak ne mozhesh da razberesh tova!

- Oh znam! - kaza tja jadosano i se obyrna kym stenata.

Nezhno ja pogali po gyrba.

- Ostavi me! - kaza tja s neochakvana vrazhdebnost. - Molja te, ostavi me! Hajde.

Izleze na prysti ot stajata j, na krachka ot ljubovta.

- Ne mi prechi, che ne stigame do kraja... - kaza tja drug pyt. - No kazhi mi iskreno: pravil li si go... s njakoi drugi momicheta?

- Ne sym... - prizna j toj.

- A-a, jasno! - kaza tja zamisleno. - Nie dvamata ne znaem nishto za tova. Ama che sme EDNI nevezhi!

- Ne e vazhno, i bez tova te obicham.

- I za mene ne e vazhno, no sled tova se chuvstvam zle. Ne moga da se syvzema...

- Pravili li sa go tvoite prijatelki?

- Ne znam. Mislja, che da...

- Vsichki ot klasa?

- Ne znam. Mislja, che da...

- Vsichki ot klasa?

- Ne znam. Mislja, che vsichki. Ili pone povecheto...

Otnovo se celuvaha i bjaha mokri ot pot. Iskashe im se da go napravjat, no ne im se udavashe.

- Naistina sme EDNI nevezhi - kaza Lina Koen, - pyk na drugite taka lesno im se udava!

Beshe prokylnat i mrazeshe vsichki myzhe po sveta. Vsichki stigaha do kraja, dori i krivogledijat Pufko - vsichki, osven nego! Idvashe mu na um da se samoubie. S kakvo? Otnovo beshe dokosnal s hodila dynoto na blatoto, v koeto go zavleche zhivotyt. Daveshe se v koshmara, gasen ot periodichnite pijanstva s artistite ot vreme na vreme v Teatralnoto kafene. Zavizhdashe na pijanite mydreci - ljubovta ne im syzdavashe grizhi.

- Tova e stara rabota! - govoreshe Kezo, pensioniran komik, zapochnal karierata si oshte v kraja na minalija vek s pytuvashti trupi. Natakovaj dobre mechkata v gorata - eto ja podire ti na charshijata! Naj-vazhnoto e, bratle, тази твоята порядычно да ја прекараш, разбираш ли? V tova se krie tajnata! Neka da skimti kato kuchka!

Bjagashe ot masata, kojato doskoro znacheshe za nego tolkova mnogo, i izhvrykvashe navyn, a po cheloto mu se stichashe studena pot.

Zle izglezhdash, malkija... - zagrizheno klateshe glava baletmajstoryt Dinko Petrichich, suhovat otshelnik, kojto otbjagvashe i myzhete, i zhenite. - Ne biva da piesh tolkova...

No neshtastieto mu ne idvashe ot pieneto. Tichashe po Obala kato pobyrkan, nadjavajki se, che taka shte se otyrsi ot koshmara, kojto go zadushava i go sledva po petite kato garvan ot strashnite prikazki. Zhivotyt otnovo go izrita v ygyla i udarite se sipeha edin sled drug, taka che ne mozheshe da si poeme dyh.

Prez 1954 godina beshe naj-neshtastnoto momche v Evropa.

Lina Koen se gotveshe za pylna matura i mu odeljashe vse po-malko vreme. Lutashe se napylnu obyrgan iz ulicite, bez da znae kak da ubie vremeto si prez dnite, koito stanaha prekaleno dylgi i pusti. Dori i rekata v kanjona izgubi vsjakakva privlekatelnost. Veche ne otivashe v Chitalnjata - v snimkite ot spisanijata, koito njakoga tolkova mnogo obichashe, tyrseshe samo edno: da prilichat kolkoto se mozhe poveche na Lina! Vse poveche se izlezhavashe. V stajata mu se vmykva plesennata vonja na synja. Myrzeshe go da si opravja krevata. Izmykvashe se izpod odejaloto po-umoren, otkolkoto predi ljagane, jadeshe bez vsjakakyv apetit gozbite na Hajrija, chetejki naopaki obyrganatija vestnik, kojto sluzheshe za pokrivka, i izlizashe da skita bez vsjakakva cel. Edna sutrin pytjat mu nevolno go otvede kraj Gymnasium-a. Momchetata bjaha zadrystili tjasnata ulichka pred sgradata. Beshe goljamoto mezhduchasie. Pusheha i tyrguvaha. Razmenjaha si drebolii. Kolko po-vyzrasten beshe ot tjah? Dvesta godini? Mrachno premina prez veselata uchenicheska kompanija, kym kojato veche ne se chisleshe. Opita se da se poperchi malko sys svobodata si, no nikoj ne vizhdashe njakakvo predimstvo v neja. Ne beshe veche ot tjah. Gledaha go sys syzhalenie, dokato se hvaleshe, che razpolagal veche s vremeto si: staval, kogato si iska, pravel kakvoto si iska... Vjarvashe, che teatralnoto napuskane na Gymnasium-a mu e syzdalo bezsmyrtna slava, che vse oshte se razkazva i pomni i se predava ot klas na klas, do naj-malkite v uchilishteto. Okaza se, che syvsem sa go zabravili! Pri pyrvija zvuk ot zvyneca se vturnaha kym vhoda v neopisuemo bezredie. Ulicata

nenadejno opustja. Stoeshe syvsem sam pred goljamata mrachna sgrada i shutira edna ogrizka ot jabylka.

Ne, ne se lyzheshe: Lina Koen tancuvashe s basista, izvestnija prelystitel na tancovata zabava! Ostavenijat kontrabas, oblegnat na svobodnija stol da pianoto, se prevyrna taka zavinagi v chast ot naj-uzhasnata myrtva materija v Hercegovija zhivot.

Basistyt tancuvashe s bezrazlichie, sjakash nishto ne go interesuvashe. Samo kolko momichenca kato neja bjaha minali prez lapite mu! Tancuvashe na mjasto, lenivo poklashtajki bedra, dokato Lina se beshe razigrala kato mlada kobila; shmugashe se pod rycete mu, otblyskvashe se ot negovoto tjalo i otnovo bivashe priteglena. Pozna stypkite i figurite, koito dni nared bjaha uprazhnjavali zaedno. Dobre gi beshe ovladjala, njamo shto! Izvednyzh Herceg se pochuvstva izhvyrlen na bunishteto, sred "shkarta", kaktto narichaha neshtastnite obitatelite na galerijata, koito njamaha uspeh po zabavite.

LINA KOEN BESHE DOSHLA BEZ NEGO NA ZABAVATA! Smeshno, za vsekigo tozi fakt ne bi predstavljaval nishto poveche ot obiknoveno prosto razshireno izrechenie. No v tova izrechenie za Herceg se krieshe syshtinski ad! I ne samo che beshe otishla sama tam, a i vednaga beshe otkrila legovishteto na samcite pod orkestyra - onzi naj-opasen i naj-porochen kryg na preuspjalata gradska mladezh, kojato oshte otdavna beshe "ot drugata strana na barikadata". Sled kolednija "Dzhingylbel", saksofonite zaizvivaha "Losho vreme" i Lina s gotovnost potyna v shirokite gyrdi na partnjora si. Herceg kato paraliziran vtrenchi pogled v sumatohata na onazi chast ot zalata, tyrsejki Lininata ryka, kojato galeshe shirokija vrat na mladezha, i purpurnata j roklja, kojato izpluvashe ot tylpata

tancjori i se gmurvashe pak v neja. Sled izvestno vreme basistyt otnovo beshe v orkestyra i bez nastroenie podrypvashe strunite, prozjavajki se nad razljulenite glavi. Lina sedeshe na stol pod krakata mu kato kuche, na koeto e zapovjadano da chaka gospodarja si.

Sybra i poslednite ostatyci ot sila, kojato se stopjovashe, kakto i ljubovta mu na prehoda kym boleznenata revnost, i tryгна prez navalicata, pravejki se na ravnodushen. Razbuta krajnija pojas ot kryga na "posvetenite" i v syshtija mig se ozova v centyra na elegantnite mladezhi, koito otvisoko izmervaha s pogled vyzkysite mu izmachkani pantaloni i kalnite mu obuvki, koito ne beshe chistil meseci nared.

- Zdravej! - izmykna toj sys svito gyrlo.

- O-o, zdravej! - vyzklikna Lina.

- Kak taka si tuk?

- S edni prijateli sym... - otgovori tja, bez da namira neshto chudno v tova.

- Taka li?

- Iskash li da tancuvame? - popita go tja, kato vdigna kosata ot cheloto si.

- Ne mi se tancuva... Trjabva da svyrsha edna rabota - iztyrsi, mychejki se da pridade na vsjaka duma kolkoto se mozhe po-smyrtonosen ottenyk na ironija, za da j se predstavi, vypreki okajaniya si vid, po-dobyr ot mladezhite, koito sa okolo neja, kym chijto lager Lina javno veche beshe preminala. No se lyzheshe, momicheto njamashe v tozi moment nito vreme, nito sluh da dolovi smytnite njuansi i nameci, nito schitashe za predatelstvo tova, che e doshla sama na zabavata.

Zalata se razmaza pred ochite mu. Iskash mu se da se obyrne i da se mahne ottam kato filmov geroj, pretyrpjal porazhenie, no edva sdyrzashe momcheshkite si sylzi. Probi si pyt prez tancjorite, razblyskvajki gi s ryce, izskochi v

ravnodushnata i sljapa, dylga nosht, i ostana v тази nosht sam s neshrastieto si. Dori i dnes (prez 1947 ili 1974 g., vse edno!), dokato shumyt na moreto se prevryshta v ushite mu v melodijata na "Loshо vreme" i dokato za koj li pyt se priblizhava do Lina Koen, kojato predano chaka pod lysnatite obuvki na kontrabasista po vreme na onazi zabava ot 1954 g., Herceg ne e uveren, dali togava e trjabvalo da ja ostavi taka v zalata i da izbjaga ili e trjabvalo da se bori za neja, da ne ja dava na nikogo, da vika i da se dyrpa, da se bie i da kreshti - kakvoto i da e, koeto da uspokoi syvestta mu! Pyk i kakvo, ako beshe uspjал da zapazi Lina Koen? Oshte edin esnaf na tozi svjat! Da, no kolko po-malko stradaniya! Bi izbjagnal vsichki unizheniya, s koito go izmychvashe ljubovta, dokato okonchatelno ne se otyrsi ot тази bolest i ne stana syvyrshen obrazec na preuspjal chovek bez strasti i slabi mesta.

Izchaka prikrit da svyrshi zabavata. Gledashe kak tancjorite se razotivat na grupichki, chuvashе sboguvaniya i podvikvaniya. Naj-posle izljazoha i muzikantite s kalyfite si. Prosledi Lina i basista chak do kyshtata j, a noshtta mu beshe syjuznik. Priveden pritchvashe prez obstrelvanite uchastyci, prekosjivashe napreko grada, za da syzre izdaleche ljubimata si, kojato mu izmenja. Nakraja vidja kak vljazoha v kyshtata j. Zavesite tiho i meko plamnaha v oranzheva svetlina. Sled dylga obsada hunite i avarite prevzemaha s grivestite si kone krepostta na Lina Koen i sega s bojni vikove zapochvaha da razbivat poslednata krehka porta na dvoreca mu, s ogolen krivak.

Dochaka utroto v parka. Ot vreme na vrem vлизashe v mazata na Lininata kyshta, kydeto beshe malko po-topla. Podskachashe i mjasashe ryce da se postopli i se vryshtashe v zasadata si da se vzira v noshtta, kojato promenjashe sydbata

mu. Skoro započna da vali. Pyrvijat snjag na 1954 g. Loveshe s izplezen ezik edrite snezhinki, koito bezshumno prevryshtaha aleite v parka v bjala pustinja. Vyrhu devstveno chistija snjag momcheto izpisa sys stypki si prez cjalata zatrevena plosht nejnoto ime: L I N A. Ponjakoga mu se struvashe, che zad zavesite se dvizhat senki.

Basistyt izleze prizori. Razgyrna puhestata snezhna zavesa i izchezna zad ygyla. Lina gledashe sled nego prez prozoreca. Navyn se chuvasho drynchashtata mlekarska kola. Izleze ot skrivalishteto si i zastana na otkrito. Snegyt bavno zatrupvashe Lininoto ime. Stoeshe taka i trepereshe kao treskav.

Tja izticha navyn, kao nametna paltoto si vyrhu noshtnicata:

- Kakvo pravish tuk?

Trepereshe kao bolno kuche.

- Ti si vidjal...

Beshe vidjal i znaeshe dobre kakvo se beshe sluchilo. Tova veche ne beshe Lina. Naj-posle beshe uznala dokraj ONOVA. Vizhdashe se po tymnite krygove pod ochite j ot nedospivane i po malkite belezi ot uhapvanija po vrata j, koito leko bjaha posineli. Hubavata mu igrachka, kojato tolkova mnogo obichashe, naj-nakraja se beshe povredila i Herceg chuvstvashe, che poveche ne mozhe da se popravi. Veche nikoj ne mozheshe da go uteshi, a koeto e naj-strashno - tova ne mozheshe da napravi i tja samata, kolkoto i da iskashe! Sjakash shvanala neizmerimoto mu stradanie, momicheto zaskimtja:

- Udari me... Molja te, molja te, udari me!

Beshe se vtrenchil kao omagjosan v malkite izdajnicheski sledi ot zybi.

Oskvernenata Lina!

- Udari me, kakvo chakash? Kazhi mi, che sym kurva!
Hajde, kazhi!

Placheshe i se treseshe ot vyzbuda i stud.
Toj se obyрна i si tryгна.

Stignal taka do kraja na ljubovta si s Lina Koen, ot novo beshe v samoto nachalo, tam, otkydeto be trygnal. Tja se ot dalechavashe, ot dalechavashe... No tozi pyt veche njamashe nikakva nadezhda.

Vizhdashe ja pytjom, kak s vyzhishtenie sledi s vlazhnite si sefardski ochi njakoj svetlokos sportist, kojto ne j obryshta nikakvo vnimanie. Po styrgaloto se razpravjashe, che novijat j prijatel ja biel i j izneverjaval. Naj-setne se beshe nameril njakoj, kojto porjadychno da "prekara" malkata Koenova, inache ot kyde shteshe da se vzeme тази samoosyznata pohodka i tozi vseotdaen bljasyk na sklerite j i vsichki onezi opiti da go pregryshta s dvete si ryce, dokato se razhozhdat po ulicata, izpylnena s narod; ot kyde - onzi umopomrachimaten zahlas vyv vida j i javnata dosada, s kojato gledashe naokolo si, bez da vizhda nikogo, dori i Herceg, kojto pochti ja dokosvashe pri sreshtane? Lina Koen okonchatelno i zavinagi beshe prekrachila prez cipata, kojato ot delja devstvenicite ot zrelite zheni. Revnostta izostri Hercegovite setiva: mozheshe kato zhivotno da useti dali njakoe momiche se e ljubilo predi malko s myzh - otkrivashе sledi ot bludstvo na liceto j po edva zabelezhimata ovlazhnenost na ochite i synno-shtastlivata pohodka, po vsichko! Mykneshe se po sledite na Lininata ljubov, mycheshe se da se zapoznae s bivshite j prijатели i da se sprijатели s tjah. Chakashe sys sedmici i meseci udoben moment, za da izkopchi neshto za nejа. Obichashe da slushа za navicite j v krevata (momchetata se hvaleha s podrobnosti) i, kolkoto i da go boleshe, se naslazhdavashe na stradaniето, koeto mu prichinjavaha tezi razkazi za Lina, kojato, gola pregryshta

krakata i zakleva ljubovnika si da ostane oshte malko, za Lina, kojato e v systojanie kato diva kotka da izdere sypernickkata si posred zabavata, za Lina bludnicata i Lina, kojato e frigidna, za Lina, kojato se ljubi s vsekigo, kato che li se ljubi za posleden pyt, za Lina, kojato ne mozhe nikoj da zadovolji, za celomydrenata Lina, na kojato izobshto ne j e do seks, za Lina - snoba i Lina - naj-dobrata prijatelka, za Lina, kojato syshtata nosht, kogato izpratila momcheto si vojnijk, spala s dvama ot naj-dobrite mu prijатели, za nadmennata Lina i za otritnatata Lina, vsichko za Lina Koen - zhenata!

Nima beshe dyrzhal njakoga tova momiche-mechta v pregrydkite si? Kolko daleche mu izglezhdashe veche tova shtastljivo vreme!

Lina pyk izobshto ne mozheshe da razbere kak e priela nepohvatnata nezhnost na tozi poluljubovnik, kojto ja karashe da se chuvstva typo i nelovko, kogato go sreshtneshe na ulicata. Ot nego voneshe na stradanie. A pyk ochite mu! O, bozhe! Bjaha vinagi gotovi da se razplachat, pylni s ukor! Bednijat malyk lud! Stranno, kakvo li pravo uprazhnjvashe vyrhu neja? Zashto prodylzhavashe da ja presledva taka uporito, kato sjanka na neshstastieto? Kakvo mu e storila, osven che si beshe izgubila izvestno vreme v bezplodnite mu ryce? Skoro tja syvsem go zabravi. Iztika go ot pametta si kato njakakvo tjagostno nedorazumenie, proizlizashto ot nejnata neosvedomenost. Pred neja den sled den se otkrivaha interesni mladi kompanii - vsichko stana tolkova prosto! Nikoj veche ne uslozhnjavashe zhivota j s neponjatni zadryzhki; sled dylgoto naprezhenie si otpochivashe v kryga na iziskanata gradska mladezh, kydeto vseki znaeshe kakvo tochno iska, i sysredotocheno se priblizhavashe kym celta si. Naj-posle se ljubeshe istinski, bez koshmari i stradanie - v ljubovnata igra namirashe syshtoto udovolstvie, koeto izpitvashe, shtom, ogladnjala, jadeshe vkusen

sandvich s shunka i sirene, a sled tova pieshe limonada. Ne mozheshe i da synuva kolko e hubavo da se syblichash pri sladka vyzbuda na setivata, da se otdavash, da trupash nov opit i vseki pyt da prezhivjavash red malki smyrty, da potyvash, da potyvash dylboko, dylboko, a sled tova da spish zdravo i bez bolestni synishta. Kogato ponjakoga se seshtashe za svoja malyk somnambul i bezplodnite dni, prekarani s nego, jadosvashe se na sebe si, che mu beshe pozvolila da ja vyvleche v iljuzornite si izmishljotini! I sama beshe pochti povjarvala v naludnichavoto mu razdeljane na sveta i v syshtestvuvaneto na tolkova vragove! Samo kak e uspjaval da ja hipnotizira i izmami; zhivotyt beshe vedyr, a mladezhite, koito toj prezirashe, bjaha mnogo poprijatni ot nego, obiknoveni, bez zadni pomisli. Ako tancuvaha, tancuvaha istinski, bez da se prepyvat v sobstvenite si kraka i stradanie. Ako se smeeha, praveha go s celi usta, ot koito se sipeshe syrdechen, zdrav smjah za neshto, koeto dejstvitelno beshe smeshno; tova izobshto ne beshe cinichno hilene ili prezrenie kym vsichko, koeto predstavljava njakakva cennost! Ako ja iskaha i ako tja naistina zhelaeshe tova, beshe tjahna dokraj, bez da se oslushvat za nesyhtestvuvashti stypki po koridorite, bez strahove i senki. Mozheshe spokojno da im se otdade izcjalo. Imashe pravo.

Beshe stanala zhena.

Pyrvata ljubov vsyshtnost e bezobidna, kakto sa bezobidni ostanalite detski bolesti, no ponjakoga se sluchva dori pod nozha na naj-dobrite hirurzi da umre mlad pacient ot banalen apandisit!

Herceg bez malko ne umrja ot Lina Koen.

Njakolko pyti beshe na samija ryb na smyrтта, vtrenchen v bezdnata ot onazi strana, syvsem sam, bez da ima njakoj, kojto

da mu pokazhe pytja. Vsichko u nego kopneeshe za ljubov, na pyk i vsichko go uverjovashe, che e nesposoben da ja vzeme. Nedostoen za ljubov! Poveche ot kogato i da bilo predi vjarvashe, che prirodata zhestoko se e podigrala s nego. Vyrna se v gradskata chitalnja i prochete njakolko pyti glavite za psihicheskata impotencija v knjigata "Polova prosveta" ot d-r Aleksandar Kostich i vyv vsichki drugi enciklopedii i seksologichni atlas, s koito bibliotekata razpolagashe. Kolkoto poveche razuchavashe tova zaboljavane, vse poveche beshe uveren, che njama lek za nego! Opita s oshte njakolko momicheta, no vinagi, pod sjankata na neuspeha s Lina, bjagashe prezglava, predi oshte da se e uveril v svoja ad. S chasove chakashe da go prieme njakoj lekar internist, a kogato naj-setne idvashe redyt mu da vleze, izskachashe ot chakalnjata kato kradec!

Sydbata mi, misleshe si, e neotmenima! Reshi da se samoubie, shtom si izbere nachin i oryzhie, i se ostavi na dima v Teatralnoto kafene kato myrtvec po vreme na godishen otpusk. V tozi period dejstvitelno beshe mlad trup, kojto bezvolno se vlasheshe iz grada s blestjashti ochi, koito bavno gasneha v zdracha.

Taka stana naj-mladijat chlen na trupata na provalenite, po edin ili drug nachin nedovolnitate posetiteli na Kafeneto. Postojannitate posetiteli go prieha za svoj - stana novopokrysten stradalec ili chirak u horata na izkustvoto, neka vseki opredeli polozhenieto mu sred otpisanite, kakto predpochita. Oshte vednyzh (za koj li pyt?) se potvyrdi istinata, che stradaniето e propusk za sveta na duhovnoto. Izglezhda, che samo glozhdeni i razjadeni ot symnenija v svoite sposobnosti hora mogat, v labirinta na onova, koeto narichame normalen i razumen zhivot, da otkrijat pytja do syrceto na tymninata, v kojato uzrjava otrovnata gyba na izkustvoto.

Znachi Herceg, bez da znae, beshe na prav pyt, dokato chakashe da umre, napylnno bezrazlichen kym vsichko, koeto shte se sluchi; bez planove, bez nadezhdi, bez ljubov - malkijat stavec Niko N. Herceg, kojto poradi njakakva greshka oshte beshe zapazil lice na sedemnajsetgodishno momche. Vse pak njakoj go prie v svoja kryg: tova bjaha pensionirani epizodici, statisti, pijanici, propadnali dyrvodelci i izpylniteli na teatralnija dekor, kafanski mydreci i ustni tvorci, prostitutki i smahnati, prodavachi na lotarijni bileti, garderobieri i bivshi razporediteli - teatralna proslojka, kojato, makar i izhvyrlena ot pljushenata muzikalna kutija, prodylzhavashe da zhivurka v nejna blizost, zavinagi omagjosani ot shumoljashtoto vdigane na kadifenite zavesi, dokato svetlinite gasnat na vylni.

Herceg veche ne chakashe da go pokanjat, veche ne se sramuvasho da se pokani sam i da si poiska chasha. Ne tyrseshe nichija kompanija. Idvashe edin ot pyrvite i se tryshvashe kraj masata do prozoreca, kojto gledashe kym mosta i rekata. Chakashe da namine Lina Koen, no znaeshe, che tja nikoga ne se otbiva nasam. Beshe si dostatychen za sebe si i za svoja syn. Vsichki chuvstvaha tova po svoja jasnovidsko pijanski nachin i sjadaha da mu pravjat kompanija.

I taka otminaha njakolko sedmici, meseca, sezona; mozhe bi dori i godina - Herceg ne znaeshe, zashtoto vremeto otdavna beshe prestanalo da go interesuva...

- Ne mozhem da go ostavim taka... - kaza zhenata. - Bednichkijat! Njakoj znae li kyde zhivee?

Kompanijata beshe oredjala. Nikoj ne znaeshe nito kyde zhivee, nito kak se kazva. Kazvaha mu prosto Niko. Vtorijat grobar zapja basovo:

"Pie, a pyk ne ponasja,

koj do tjah shte go prenasja?"

Beshe mu taka hubavo s glava na masata, taka sigurno... Razljatata po mramora birena pjana bleshtukashe pred ochite mu kato razpenena morska shir. Malki bolezneni sceni se razduvaha i se pryskaha kato sapuneni mehuri. Puf! Paf! Njama poveche. Nechija kosmata ryka izbyrsa masata. Razmyrda se i si predstavi, che e izvesten pevec v ljatnata gradina na hotel "Evropa". Lina Koen sedi s uhazhorite si - a toj, sam i celijat v cherno (cherna riza, cherni pantaloni, cherni obuvki, vsichko cherno, osven srebyrnata toka na kolana), sliza ot podiuma sred masite, stroen i obrecheno bled princ, na kogoto ne ostava dylgo da zhivee - estestveno, vsichki znajat tova i go sledjat s pogledi, pylni s vyzhishtenie i sychuvstvie, dokato pee v mikroфона "Dzhoni gitar"... Lina znae, che ne mozhe da byde s nego, a pyk vizhda kolko mnogo go obichat i zhelajat drugite, kolko e sam i kolko strada...

- Hej, kyde zhiveesh? - vika zhenata v uhoto mu. - Kyde da te zavedem? Ne mozhesh da ostanesh tuk... Zatvarjat!

Samo se usmihvashe i umirashe, umirashe...

Veche beshe osyden na smyrt, kogoto vodjat na razstrel. Vsichki znajat, che e nevinen, no nikoj ne mozhe da mu pomogne, tyj kato vsichko e tolkova zapleteno. Rycete mu sa vyrzani na gyrba, bjalata riza razdyrpana, pagonite sydrani... Ponakucva ot mychenijata, koito hrabro e ponesyl. Sred masata narod, prez chijto shpalir preminava, za da stigne do stenata, Herceg vizhda Lina Koen i chuva nejnija pisyk: Lina moli da j prosti! Prodyzhava s usmivka da vyrvi kym strelkovija stroj ili kym besilkata - oshte ne e reshil koe po-malko boli! Njakoi vojnici plachat. Otkazva se ot sveshtenik! Tolkova mlad, a syvsem sam sred tylpata, kojato zhali za mladostta mu...

Opita sys setni sili da napishe vyrhu vlazhnata masa poslednata si zaryka: "Zabranjavam na Lina Koen da byde na

pogrebenieto mi!" No izobshto ne mu se otдавашe! Bukvite izsyhvaha i izchezvaha. Sjakash njakoj beshe izvadil vsichkite mu kosti, sjakash Lina Koen naj-nakraja pusna koncite, s koito godini nared go beshe dyrzhala i mu be vdihvala zhivot kato na njakakva marionetka, i toj se svleche bezzhiznen - izpylnen sys stari dripi, slama i bezsilno samosyzhalenie. Za edin mig ot novo zyrna Lina! Opitvashe se da se promykne prez kordona na milicijata. Usmihna se samodovolno v elegantnija si cheren kovcheg bez vsjakakvi ukrasi.

- Hej, kyde zhiveesh? Chuvash li me? - prodylzhi da vika zhenata. - Ne mozhesh da ostanesh tuka, glupcho!

Chu kakvo mu kreshteshe, no ne mozheshe i duma da obeli, nito gyk!

- O, bozhe moj, kakvo da go pravim?

- Zavedi go u vas! - kaza kelneryt, izmykvajki edna chinijka izpod bradichkata na Herceg. - Tuka shte zamryzne... Bas dyrzha!

Posle vsichki se razotidoha nanjakyde. Zhenata go mykneshe po njakakyv most, sled tova nagore, nagore... Neprekysnato mu shepneshe na uhoto:

- Hajde, oshte samo malko! Hajde, momchence! S levija, a sega s desnija - trjabva, trjabva! Hajde, mozhesh, nali? Hopa-a! Hop! Taka...

Opita se da ja nadhitri i da zaspri na dyrvenoto stylbishte, kydeto beshe mnogo udobno. Uvi se v zimnoto si palto i hubavichko se namesti, no zhenata ne mu pozvoli da ostane tuk, a go izpravi i pochti go vnese v neshto tymno i hladno.

Mycheshe se da byde kolkoto se mozhe po-uchtiv. Vse povtarjashe: "Molja! Blagodarja, gospozho, ne, az naistina trjabva... Vie razbirate. Mislja, che shte se revanshiram! Izkljuchitelno sym Vi blagodaren, naistina ste ljubezna!... Samo sled Vas!"

Posle stana toplo, mnogo toplo. Strashno ozhadnja, izmykna se ot tazi toplina i, treperejki i opipvajki nasluki navsjakyyde okolo sebe si, njakak si otkri cheshmata. Napi se s voda i pak se vyrna na toplo. Stori mu se stranno, che e gol! No vsichko shte se opravi ot samo sebe si, pomisli si toj i otnovo zaspas, kato se sgushi do neshto toplo i mnogo meko, koeto ravnomerno se nadigashe i otpuskashe.

Neshto prijatno stavashe v tozi dylyg syn, kojto chudesno podhranva bludnite zhelanija. Njakoj go milvashe i gydelichkashe; udylyzhashe synja mu kolkoto se mozhe poveche, no naj-nakraja, njamashe kak, trjabvashe da otvori ochi. Lezheshe bez drehi do zhena v meka barhetna noshtnica, edna ot onezi bezlichni mrysnosivi noshtnici, koito otdavna sa izgubili vsjakakva sleda ot cvjat i desen. Povdignata na ljavata si ryka, zhenata si igraeshe s nego. Vyrsheshe go metodichno, bez da byrza, sjakash ima bezkrajno mnogo vreme. Ne otdrypna rykata si, kogato toj uchudeno ja pogledna. Ne napravi absoljutno nishto. Prodylyzhi da si igrae pochti razsejano, sjakash ot skuka i ot nemaj-kyde si usukvashe kichur kosa ili kraja na pokrivka. Segashe vreme da ja razgleda po-vnimatelno. Tova beshe zrijala murgava zhena, oshte toplashe ot synja. Ne mozheshe da preceni kakvo e tjaloto j, zashtoto noshtnicata j, vyrzana s dve pandelki, stigashe do gyrloto j. Protegna ryka kym neja.

- Nedej... - kaza tja spokojno. - Spi si!

I toj naistina zaspas otnovo.

Kogato se sybudi za vtori pyt, se opita da byde myzh. Vse shte se namerjat nechii stypki v koridora, pomisli si toj, kato Avarien izhod. Tja lekichko go otblasna kym vyzglavnicata.

- Otpusni se... - kaza tiho, no zapovednicheski. - Zashto si netyrpeliv?

I toj se otpusna.

- Bozhe, kakvo hubavo momche si - kaza zhenata. -
Oshte si syshtinsko dete... Na kolko godini si?

- Na osemnajset... - izlyga.

- Na osemnajset... - povtori tja, kato che li iskashe da si pripomni neshto, kato che li presmjatashe neshto naum. - Ne! - pak go otblyсна. - Shte ti kazha, kogato az poiskam tova! Taka poveche mi haesva...

Ne mozheshe da vidi i chastica ot tjaloto j (vsichko se skrivashе ot bezlichnata torbesta noshtnica), no mozheshe da useti usnrite j vyrhu korema si, a sled tova, oshte po-nadolu, zybite j, ostri i syshtevremenno nezhni, leko grapavija j, tvyrde podvizhen ezik, gydelichkaneto ot tymnite j kosi, koito napyлно skrivaha liceto j i v koito Herceg zabeljaza pyrvite beli.

- A ti? - popita toj.

- Na trijset... - otgovori tja. - Zashto, po djavolite, tolkova se napyvash?

- Ami-i...

- Celijat si napregnat! - kaza. - Nedej da bydesh tolkova ambiciozen! Za nikyde ne byrzame...

Prystite j charodei otnovo otpusnaha izopnatija lyk na Hercegovija korem, kojto potrepervashe ot naprezhenie. Pak se zahvana s rabotata si, leniva, no pyk tolkova sysredotochena i uspokojavashta. V polusyn toj useti, che se nadiga, muskulite mu se stegnaha do pryskane, koremyt mu neochakvano se izopna kato kozhata na lud baraban... V nego se protegna mlad kotarak i mu se iskashe da skochi njakyde nagore, nagore; izmachkanijat charshaf pareshe na grybnaka mu kato nazhezheni plochi na pechka, o, nagore, nagore, o, nagore! - pochuvstva za pryv pyt svoite ryce, kraka, gryb, vrat i vsjako muskulno vlakno, i togava zhenata, blagosloveni da sa usilijata j, sjakash izvyrshvashe njakakva delikatna rabota, kojato mozhe da se razvali ot vsjako, dori i naj-malko, byrzane, bez da svalja

barhetnija si plasht, bavno raztvori mekata tykan, povdigna glavata, ramenete i tjaloto si, kato go pokri s parachuta, kojto bezshumno padna vyrhu liceto mu - pochuvstva dopira na toplata j kozha, kak se otpuska vyrhu bedrata, slabinite i kosmite mu i kak toj vliza navytre, hlyzgav i tvyrđ, bez da prestane da se protjaga i stremi kym tozi osezaem, taka mek oblak ot tykan i zhenska plyt, a sled tova, s nenadeen pobeden fojerverk, eksplozija razprysna predylgija koshmar... "O, prosti mi! - izhylca. - Ne mozhah da izdyrzha poveche!" A na zhenata se vizhdashe izotdolu pyrvo samo bjalo to na ochite j, sjakash izobshito njama zenici, sled tova tja go pogledna otgore, njakyde otgore, ot ogromna visochina, i kaza:

- Dushica! Dostatychno izdyrzha... Sledvashtijat pyt shte byde po-dobre!

Zalja go vylna ot chudna otmaljalost.

Dokato go sapunisvashe vyv vanata, prisednala na pylnite si zaobljeni kolene, gyrdite j pri vsjako dvizhenie se poklashtaha naljavo-nadjasno, nasam-natam, zadaveno j razkazvashe za Lina Koen.

- Malka kuchka! - kaza tja, tyrkajki glavata mu, sled kato vnimatelno go izslusha. Nalapa ednoto j zyрно i se zakashlja, zashoto glytna sapunka. - Tezi gimnazialni myrli ne znajat nishto drugo, osven da razkrachat kraka i da chakat... ne mi govori za tjah!

Pitashe se dali da j pozvoli da govori taka za pyrvata mu i naj-goljama ljubov. V kraja na kraishtata beshe myzh i mozheshe da j zabrani.

- Kakvo samo ti e prichinila! - kaza zhenata. - Naistina li si pomisli, che si impotenten?

- Naistina!

- I iskashe da se...

- Da.

- Bozhe gospodi! Samo kakvo sa v systojanie da napravjat tezi malki kurvichki! Predstavjam si vi... Dvama amatjori!

Zakusiha, stypili bosu na betona v malkata kuhnja, s mljako i suhi kifli.

- Oshte mirishesh na mljako... - kaza mu tja mezhdu dve celuvki. - Njamash si ponjatie kak otvratitelno smyrdjat chetirijsetgodishnite! Onzi protivni dyh! Bozhe moj! Ti naistina mirishesh na mljako. Ne biva da piesh poveche...

Beshe gord, che mirishesh na mljako. Beshe strashno gord, che mirishe na mljako i che vednaga shvana kakvo se ochakva ot nego, kogato tja lekichko pritisna glavata mu v skuta si. Beshe strashno gord, che tolkova mnogo se ochakva ot nego v tova utro, koeto ocvetjivashe mrysnosivija snjag s rozova pjana. Beshe gord, che naj-posle taka uspesjno preodolja poslednata prechka. Ostanaha, estestveno, oshte njakoi tynkosti. No shte ovladee i tjah!

Zhenata byrzo se oblichashe.

- Kyde otivash? - zapita toj.

- Na rabota.

- A kyde rabotish?

- V teatyra... - kaza tja, kato che li tova se podrazbirashe.

- Ti si... aktrisa? - izmynka toj vyzhiten.

Mahna s ryka.

- Ne, peja v hora.

Legendata razkazva, che vylchicata otkyrmila Romul i Rem, a v "Kniga za dzhunglata" Kipling pishe, che malkijat Maugli bil otgledan ot siv vylk. V Hercegovija sluchaj tova beshe teatyryt, i tova beshe tvyrde dobro vyzpitanie, kakto se okaza po-kysno. Teatyryt dade vsichko ot sebe si, za da spasi izostavenoto momche. Predlozhi mu zashtita, predlozhi mu mydrostta na kafanskite oratori, nauchi go kak da izbjaga ot

navysenoto vsekidnevie, shtom poiska tova, s pomoshhta na malko piene, predlozhi mu uteha, opit i, nakraja - napravi go myzh! Poveche ot edin teatyr ne mozhe i da se ochakva.

- Ej, a kak se kazvash? - popita toj zhenata.

- Zhuzha! - kaza tja i hlopna vratata.

- Udari me! Segame udari kolkoto se mozhe po-silno! - zapovjada mu zhenata. - Udari me S NEGGO! Hajde, kakvo chakash?

Beshe kolenichila gola pred nego i toj ja udari. Za pryv pyt udrjashe zhena i zatova mynichko beshe smuten; samo simulira udrjane na shamar.

- Po-silno! - zapovjada zhenata.

Udari ja silno dva pyti.

- Segame s nego! - prodylzhavashe da mu zapovjadva zhenata. - A sega pak s ryka! O, bozhe!

- Gyrycheshe se v krakata mu, kato se opitvashe da prikrie liceto si. Udrjashe vse po-silno. Beshe mu protivna i syshtevremenno privlekatelna po njakakyv nepoznat mu dotogava robski nachin. Mozheshe da pravi s neja kakvoto si iska. Vsyshtnost udrjashe silno afektirano liceto na Lina.

- O, bozhe, taka, samo taka... Kazhi mi, che sym kurva!

Kaza j.

- Oshte vednyzh!

Kaza j oshte vednyzh.

- Ela... -tja go pritegli dolu pri sebe si i za shesti pyt тази nosht potynaha v lepkavija vkus na mokrite kosmi.

Za kratko vreme nauchi za praveneto na ljubov vsichko, koeto mozheshe da se nauchi ot edna opitna zhena, minala prez krevatite na naj-razvratnite gostuvashti operni solisti i baletni horeografi.

Vednyzh, dokato se ljubeha, njakoj pozvyni na vratata. Otide da otvori gola i ne sled dylgo vyvede edna svoja prijatelka ot hora - zakryglenichka dunda s rizha kosa. Gledashe uplashen izpod charshafa kak ednata gola i drugata napylna oblechena zhenazhen razgovarjat za nego kato za darovita seksualna igrachka s pruzhina. Negovata uchitelka ZHuzha i toj sybljakoha zaedno malkata horistka, kojato ne se syprotivljashe mnogo. Dokato si pochivashe, zhenite, kiskajki se, pyrzheha palachinki. Lipsvashe samo fotograf! - pomisli si toj, hvanal se v sivkavija raster na zapletenite tela. Tova beshe neochakvano ozhivjalo kylbo ot onezi pornografski fotografii ot starija Gymnasium.

Kogato mu dojde vremeto, tja go pusna da si vyrvi, nezno, kato sin:

- Sega ZNAESH... - kaza mu tja. - Ti si nadaren za tezi raboti; ne vlagash syrce, a zhenite obichat tova... Njakoi zheni - popravi se.

Ot тази nevzrachna staichka toj poe v golemija si zavoevatelen pohod, otmyshtavajki si na Lina Koen. Hladen i neudovletvoren, zavladjivashe i izostavjashe zheni, koito izobshto ne mozheha da shvanat proizhoda na negovata ozlobenost. Razbivashe syrca i pretyrpjivashe porazhenija, kato gi priemash za dopustim risk v lichnata si nakazatelna ekspedicija. Pecheleshe i gubeshe bez radost i syzhalenie.

Vednyzh razbudeni i izmyknati ot hranilishteto na vremeto, licata, zvukovete, mirizmite, cvetovete i dumite, nastojashteto, minaloto i neizvestnoto bydeshte, priizhdaha v glavata mu kato priliv, kojto postepenno se nadiga v zaliva, zavladjavajki stypka po stypka plazhovete.

Herceg se zapita ne beshe li poslovichnata probivnost, kojato mu pripisvaha prez vsichki tezi godini, chista izmama,

plod na poraziteljnija mu myrzel, kojto beshe zadushavan i ubivan s volja i strashni usilija, potiskajki v naj-dylbokite i naj-tymni predeli onova, koeto narichame vytreshno bitie. Ne debneshe li, znachi, tozi leniv i neuspjal Niko Herceg prez cjaloto vreme v zasada (kakto i togava, prez 1954 g., dokato chakashe zad zhivija plet basistyt da obezchesti Lina Koen), kato tyrpeliv, nepodvizhen ubiec, za da unishtozhi pri pyrva vyzmozhnost dylgogodishnija si mychitel, "nashija populjaren Niko Herceg", kojto se percheshe i, oblechen v tyrzhestvenite odezhd i na uspeha, syvsem zabravjashe otkyde proizliza, kakvi opasnosti go presledvat po petite i debnat ot klopkite na nezhnostite, koito toj otblyskvashe tozchas, shtom se pojavjaha; otrichashe se ot prijatelstvoto, protiveshe se na ljubovta - na vsichko, koeto mozheshe da otslabi bolnata mu ambicija i koeto njamashe da e syvyrsheno chisto i napylna razreshimo - vsichki podzemni i podvodni strasti, nejasni nameci, nostalgija i spomeni za dobrina, na kojato nikoga ne beshe otvyrnal s blagodarnost. Kolko kato nego prez tova vreme se provaljaha samo za edin sezon ili prosto se otkazvaha ot karierata, kolko takiva samo obryshtaha gryb i izchezvaha v anonimnija potok, dokato Herceg edinstven vyrveshe pravo kym celta, kojato si beshe opredelil sam - bezstrashen, neujazvim, bez ljubov v syrceto. I mozhe bi malkijat neuspjal santimentalen Niko Herceg, krivokrak, izgladnjaj, pohaben i siv, prepynen s nepredskazuemi slavjanski kopnezhi, razkysvan ot protivorechija i omotan v kylboto na neshtastijata, koito go syprovozhdaha ot malyk, vseki pyt i postojanno v pat-pozicija, nito tuk, nito tam - mozhe bi takyv, kakyvto e, malkijat Herceg naj-posle dochaka svoja sydboven mig i, goljam, izvesten, nadaleche prochut, "koj e koj" N. H., da otide prekaleno daleche vyv vremeto, da se gmurne prekaleno dylboko, neshto da se povredi v akvalanga ili v nervnata mu sistema, vse edno, i da

razrushu i potopi sled nego vsichki mostove, koito svyrzvaha vremeto na 1947 i vremeto na 1974 g. i s edin edinstven otchajano smel zamah da otrezhe pytja mu za otstyplenie, da nadhitri golemija si dvojnik i da go zarobi zavinagi!

Znachi, ako veche njama vryshtane na "Tramuntana" i v "dragi zriteli, dobre doshli v jubilejnoto trijseto predavane 'Chudesata na Adriatika!'" - kakvo ostava ot nego tam, otvyd v 1974 g., a kakvo - tuk?

Kogato synjat na chovek e po-hubav ot dejstvitelnostta, to togava po-dobre e toj da umre*. V tozi sluchaj - kaza Herceg - ostatyka ot zhivota si shte prekaram myrtyv! Da, mozhe bi taka i da izglezhda gospozha Smyrt otblizo! Vyv vseki sluchaj znaeshe, che ne mozhe da ostane tuk, bez skoro da byde zabeljazano tova i predizvika nechie symnenie. Ako oshte ne e myrtyv, togava тази greshka lesno shte se popravi ot drugi: shte go ubijat veche po njakakyv podhodjasht nachin; shte go zatvorjat v ludnica ili shte go arestuvat kato symnitelen, vse edno. Smeshna smyrt, po-stranna ot vsichki, koito be izdirval i presnimal poveche ot polovin godina iz evropejski i amerikanski filmovi arhivi, za da napravi montazh ot tjah v onova veche klasichesko predavane "Smyrtta e mojat zanajat" (1971 g.), kydeto s vylnuvasht ritym svyrza razlichnite nachini, po koito myzhe i zheni napuskat zhivota: smyrt v sruteni bosnenski mini, v bolnichni krevati; bavnata razlagashta smyrt na oblychenite v Hiroshima i Nagasaki, krasivata smyrt na stareca, kojto zahapa jabylka, padnala ot dyrvoto i umrja sred plodovete (Dovzhenkovata "Zemja", 1930 g.), sgyrchenite ovygleni trupove ot izgorelija "Boing-707" v pushtinacite kraj Parizh i demonstrativnata smyrt na njakakyv samoubiec v Hamburg, kogoto pozharnikarite se opitvaha da spasjat do poslednija mig,

---

* Saadi ot Shabas (1188 - 1291) (b.a.)

kogato naj-nakraja im se izplyzna ot trijsetija etazh na sgradata i s krjasyk politna kym zemjata; i onova izvestno ubijstvo na sajgonskija ploshtad, kogato njakakyv juzhnjashki oficer vdig pistoleta i hladnokryvno ubiva edin zatvornik, smyrтта na amerikanskija prezident Dzhon Kenedi v avtomobila, oshte i onazi, drugata smyrт, proizljazla ot тази, kogato Dzhek Rubi pred ochite na zhurnalisti i policai zastrelva Lij Osuald, uzь ubieca na Kenedi; razmazanite i trepkashto snimani razstreli ot Ispanskata grazhdanska vojna i nemite smyrти, zasneti s rychno navivashta se kamera, kydeto horata ruhvat kato kegli v kegelban - tvyrde dobyr montazh na dvesta i petdeset smyrти pod zvucite na tancov orkestyr, dokato drugi hora se zabavljavaha, vdigaha nazdravici, celuvaha se, vdigaha nazdravici i si chestitjaha novi godini po reda, po kojto idvaha - razjuzdana tyipa s hartieni shapki i klounski nosove, sceni, smenjani ot retardacii na lobni mesta i grobari, koito typchat razstreljanite v toku-shto rendosani kovchezi ot presen smolist cham... Na tova predavane lipsvashe samo koronnijat mu posleden kadyr za nadpisite nakraja: smyrтта na avtora mu - nishto osobeno, samo edin hubav slynchev den na nepoznat plazh i edin trijset i sedem godishen myzh, kojto sedi i gleda moreto - myrtyv. "V sluchaj, che sym umrjal - misli si Herceg, - nishto ot vsichko, koeto mi se sluchva, njama da mozhe da se izpolzva! Zhalko!"

Mashinalno vdigna ryka da vidi kolko vreme e ot drugata strana na zhivota, no chasovnikyt mu otdavna beshe sprjal.

Taka veche ne znaeshe nito kolko e chasyt, nito koj den e.

- Sbor!

Komandata, syprovodena ot proniziteln pisyk na svirka, vdig momchetata na kraka. Naskachaha ot mestata si i se

vturnaha kym sbornoto mjasto - otypan kryg chervena zemja v rjadkata borova gorichka.

Herceg vidja kak momchetata se strojavat po visochina i se blyskat s klyoshtavite si ramene. Tazi scena beshe obgyrnata ot oblak rozov prah.

Ravnjavaha se po vyobrazhaema, nevidima cherta. Tazi imaginerna linija sjakash stoesh pred gyrdite mu prez cjaloto mu detstvo; tja go zadyrzhashe da ne "izbyrzva" napred, spirashe go, kogato cjaloto mu syshtestvo kopneeshe da se vturne napred - tozi nevidim konec go vkarvashe v redicata, kato ne mu pozvoljavashe da se razlichava ot drugite. Gledajki kak se strojavat momchetata, Herceg shvana, che u vyzrastnite prez tezi godini vinagi beshe na lice namerenieto da prevyrnat celija mu zhivot v stroj. Verоятno tova e bilo izraz na vrodinata im netyrpimost kym bezredieto, strah ot estestvenija haos i anarhija na mladostta. Vyv vseki sluchaj, s momchetata se manipulirashe po-lesno, ako bjaha stroeni po visochina (ne po onazi vytreshnata, kojato e trudno da se opredeli, a po bukvalnata, fizicheskata!), kogato vsjako ot tjah znaeshe v chij til trjabva da gleda.

- Mirnooooooooooooo! Na pyrvi i vtori, prebrojs!

- Pyrvi!

- Vtori!

- Pyrvi!

- Vtori!

- Pyrvi!

- Vtori!

- Pyrvi!

- Vtori!

- Mirnooooooooooooo! V dveeeee rediiiiici strojs! Pyrvite nomera, trijset krachki napreeeeed, maaaaaarsh!

Dvata otbora se otdeliha. Pyrvite nomera stanaha CHERVENI, vtorite - CHERNI. Vseki odbor opredeli po edin KONSUL - momche, koeto naj-umelo boraveshe s topkata. Herceg smytno si spomnjashe za тази detska igra, a si spomnjashe i tova, che nikoga ne ja beshe obichal osobeno i edno prastaro neprijatno chuvstvo proniza tjaloto mu. Sjakash neochakvano e zaplashen ot neshto, sjakash se e ozoval v njakakyv syn, v kojto bedata ne ni srazjava okonchatelno, edin pyt zavinagi, a samo ni mychi i iztoshtava s koshmar, chak do sybuzhdaneto ni, koeto tozi pyt obache beshe syvsem neosyshtestvimo. No tova ne beshe vsichko! Spomnjashe si nejasno i nechie prisystvie, nechij pogled, svyrzan s тази igra... Dali togava se beshe boril zaradi njakogo, kojto vikashe samo za nego i koj li e mozhel da byde, sled kato po onova vreme imashe tolkova malko svoi zapaljankovci? Tvyrde vazhno e da si SPOMNI! Ne mozheshe da si objasni zashto tova e tolkova vazhno, no mu se struvashe, che veche beshe prezhivjal cjalata тази sluchka, beshe se zapoznal s njakakyv stranen prishylec, kojto be izljazyl ot moreto po neobjasnim nachin. Tova beshe njakakyv chudnovat posetitel, mozhe bi chuzhdenec - njakakyv myzh, chiito cherti ne mozheshe da vyzproizvede - ne mozheshe da si spomni nito nosa, nito cheloto, nito figurata, nishto, osven pogleda mu, kojto dobre pomneshe, bez da mozhe pri tova da se predstavi dori cveta na ochite, ot koito blikashe samo pogled! Za pryv i posleden pyt v zhivota mu njakoj go beshe gledal po takyv nachin: ne, tova ne beshe syzhalenie - tozi chovek go gledashe, sjakash nabljudava samija sebe si, sjakash razbira i proshtava vsichko, koeto njakoga e sgreshil...

Napregna do kraen predel pametta si, chuvstvajki, che ot izhoda na tova sledstvie shte zavisjat mnogo neshta. Mozhe bi v syrceeto na myglata, obgyrnala tajnstvenija prishylec ot 1947 g.)

oshte ne beshe syvsem siguren v godinata) se krieshe izgubenijat kljuch za vryshtane v 1947 g.?

Dobre si spomnjashe, che тази otdavnashna sreshta se be systojala na njakakyv plazh, v sledobednata zhEGA, i che vsichko be zavyrshilo s t'jagostno chuvstvo, s njakakvo nelepo nedorazumenie, koeto umishleno s godini zalichavashe ot pametta si, dokato ot celija sluchaj ne ostana samo edna boleznena svetla sjanka-beleg. V nasloenijata na mnogoto vini, koito mykneshe kato kartonenija kufar, zategnat s bashtinija mu vojnishki kolan, za da ne se otvori i razsipe vyrhu s'gurijata na njakoj zhelezopyten peron, ne mozheshe po nikakyv nachin da otkrie i otdeli vinata, svyrzana s tozi nepoznat prishylec, vinata, kojato po-kysno ne mozha po nikakyv nachin da byde izkupena. Pomisli s uzhas:

"Dali veche ne sym izlizal na tozi brjag?"

"Zashto se vurna?" - otgovori mu pogledyt na malkija Herceg, chieto t'jalo se izvivashe pri edin skok.

Starata futbolna topka, s kojato decata igraeha na "narodna", beshe zakyrpena na mnogo mesta. Mrysnata j, napukana kozha, syvsem beshe izgubila ovalnata si forma. Ne sluchajno kazvaha po onova vreme: "Pylen si s vicove kato topka s kryпки!" No s kolko zhar samo se boreha za тази pyrva istinska kozhena topka, kojato mozheshe da otkacha ot zemjata! Tezi "parcalki" otkachaha samo prez pyrvite pet-shest minuti ot igrata, dokato ne se pukneha shevovete na starite chorapi. Kogato podgizneshe, "parcalkata" se prevryshtashe v ligava i tezhka buca kal. Ot neja pri vseki udar se izcezhdashe voda. Vsichkite im machove zavyrshvaha s bjasno shutirane na mryсна voda, kojato shljapashe v razvlechenija chorap. Igrata svyrshva - "parcalkata" lezhi v lokvata, a momchetata se razotivat vsjako v svojata posoka, razocharovani, che taka kratko e trajala.

"Konsulite" umelo se celeha v protivnikovite igrachi, taka che sled desetina minuti mezhdu dvata ogynja ostanaha samo chetirima igrachi, sred koito i Niko Herceg mladshi. Togava topkata uceli naj-edrija ot tezi chetirima nichii igrachi i toj s navedena glava premina kym otbora, kojto go e prostreljal. Tozi typ udar ot napompanata kozha, sjakash njakyde dylboko v sklada sys syhraneni vehtorii, otkachi i spomena za pravilata na тази стара игра i Herceg se seti, che e neobhodimo da ostanesh kolkoto se mozhe po-dylgo nichij v obstrelvanija uchastyk mezhdu dve komandi, koito sega s obshti usilija se celjat v svobodnite. Pravila vechni kato istorijata na sveta! Nima тази tyj prosta detska igra ne se otstojavashe prez vseki den ot zhivota mu? Celeha se v nego, a toj se izplyzvashe, za da ne byde uluchen, lovko izbjagvashe udarite, napadashe togava, kogato nikoj ne go ochakvashe, blizheshe ranite si v svojata byrloga i pak izlizashe v obstrelvanija uchastyk, za da se izlaga na novi opasnosti...

Oshte edin precizen udar v pleshkata odstrani sledvashtija igrach. Zasramen, i toj otide da se slee s komandata, chijto izstrel go beshe izbral. Malko po-kysno uspjja da hvane letjashtata topka veche kato ravnopraven chlen na novija otbor, bez onazi stypisanost ot nichijata prinadlezhnost - skochi visoko i sys silen udar v krakata uspjja da uluchi bivshija si syotbornik, taka che na polesrazhenieto ostana samo malkijat Herceg!

Ne useti, che podkrepja sebe si v tozi prashen cherven vyrtop:

- Ne se davaj, malkijat! - syskashe, klekнал v pjasyka. - Ne se ostavjaj da te uluchat! Vnimavaj, gyrba! Dobre... Otlichno! Vnimavaj sega, obryshtane, taka, taka... Dryzh se!

Podkrepja malkija samotен skachach mezhdu dva ogynja, dokato udarite se razmenjat vse po-byrzo, zashtoto e samotен kato mishena; krakata mu vse po-trudno se otlepvat ot

zemjata, kogato skacha, tyj kato v kryga e veche nad chetirijset minuti, no podvizhnostta na momche, minalo prez ogyn i voda, za da ozhivee, mu pomaga s vyrtene na tjaloto-pumpal da se izplyzva na kosym i ot naj-opasnite topki. Dokato se zavyrta vyv vyzduha, toj e probljasvane, ostrie na nozh, kamyk-"zhabka", riba kalkan, letjashta riba, a i "chervenite", i "chernite" veche gubjat tyrpenie, che tolkova prodylzhitelno e neucelen na nichija teritorija, no igrata ne mozhe da svyrshi, dokato skacha i izbjagva popadenijata mezhdu dvata ogynja, vinagi MEZHDU! Mezhdu strogite pravila na vyzpitanieto i ludeshkija kopnezh po svobodata, mezhdu zhelanieto da ticha, lezhi, klechi, bezdelnichi i krachi sys svoja krachka, i onazi nevidima linija za ravnenie i marshiruvaneto "levi, desni!", mezhdu chistata ljubov i zhivotinskoto chiftosvane, mezhdu sljapata predanost i pustotata na zrialata vyzrast, kojato ni otuchva ot ljubovta, mezhdu zhelanijata da byde obichan i ravnodushnata vrazhdebnost, s kojato beshe obkryzen, mezhdu kraha na Hadzhi-Banjac i svoeto izdigane, mezhdu bljanovete da zhivee sam v Robinzonovata koliba i spalnoto pomeshtenie s trijset krevata, mezhdu dobrite namerenija na onezi, koito iskaha da go "vyzpitat" i loshite posledstvija ot тази zabluda, shto li? - mezhdu otchajanoto zhelanie da umre ot ljubov po Lina Koen i zhiznenostta na vsichkite mu predci Hercegovci i Hadzhibanci, svyrzani do kraja na vechnostta ot nepreodolima omraza, koito se tyrpjaha blagodarenie na smesenata mu kryv v nezhnite mu kapiljari, kryvta na chervenite i chernite - predcite, koito mu zapovjadvaha da stane i da se bori, da ostane prav, kakvoto i da se sluchi, da dochaka dobrite dni; mezhdu usyrdnoto uchitel'sko postojanstvo i anarhijata na propadnalite artisti, mezhdu tomovete, podvyrzani s kozha knigi i patetichnite rechi na kafanskite mydreci, koito pljueha po uchenite im lyzhi, mezhdu trezvenostta i roma, bednotijata i prahosvaneto, mezhdu ednite i

drugite, tezi i onezi, vinagi mezhdu - sam, na nichij, obstrelvan uchastyk! Dryzh se, malkija! Ne se ostavjaj da te uluchat!

Igrata se prevyrna veche v istinsko mychenie. Topkata vednyzh se ustremjavashe kym gyrдите na Herceg, za da se nasochi mig po-kysno s brynesht polet kym krakata mu. Trjabvashe da skacha kolkoto se mozhe poveche, che sys skoka da se zavyrty okolo osta si, za da ja izbegne ili da se navezhda; da se mjata naljavo, a vednaga sled tova nadjasno! Tjaloto mu veche beshe pokrito s cherven prah, vezhdite, miglite, kosata - vsichko mu beshe cherveno. Dori i potta mu se prevryshtashe v chervena boja, kojato tutaksi, oshte po vreme na skoka, se spichashe ot slynceto.

No momcheto razbra kogo podkrepja Herceg i тази tolkova rjadka blagosklonnost go krepeshe neujazvim nad zemjata, po-dylgo ot kogoto i da bilo predi i sled nego na tozi teren.

- Sbor!

Spaseniето dojde s pisyka na vyzpitatelskata svirka.

Ruhna iznemoshtjal v prahta, kato se mycheshe da si poeme dyh. Slabinite mu se nadigaha i otpuskaha kato u smyrtno umoren zaek, kojto e izdyrzhal v nadbjagvaneto s kuchetata. Kucukajki, pokorno se zapyti kym ostanalite i zastana na mjestoto si v stroja.

Herceg starshi pritisna s dlan bolkata v slabinite. Kolko go obichashe v tozi mig!

Momchetata se opravaha s marshova stypka kym dynoto na plazha i skoro se skriha zad niskite koroni na pitasorite.

Eto istorija, kojato nikoga njama da zasneme i prodade! Glupavo propilja naj-hubavite si godini s taka narechenite "tirazhni", "zhestoki" temi, za da vyzbuzhda tromavite mozyci

na nedelnite zriteli. Sedmici nared se promykvasho do mesta, kydeto blikasho ogolen i surov zhivot, tam, kydeto se sblyskvaha strasti; tyrseshe dinamika, povyrhnostni i razbiraemi za vsichki sybitija, dokazvajki vseki bozhi den i na sebe si, i na drugite, che e smel, opiten i nenadminat profesionalist s "Arifleks". Vsyshnost, prez vsichki tezi propileni godini panicheski bjagashe ot skukata i dosadata na dobre poznatite ulici i vitrinite po tjah, prevryshtajki neutolimata si zhazhda za svjat i zhivot v profesija. Kakvo go potikvashe kym tova vechno pyteshestvie, ako ne onezi uzhasni vecheri, kogato za koj znae koj pyt zapochvashe nova obikolka po desnija trotoar na styrgaloto, izlozhen na svoevolieto na sluchajnostta: shte se pojavi li najposle Lina Koen? Zhiveeshe za edna ili dve (ako imashe kysmet) kratki sreshti mimohodom, kogato mu se storvashe, che vse pak go e poglednala - ochi v ochi ne poveche ot tri krachki predi da izpluva liceto j ot razhozhdashtite se, i deset, kogato i protiv voljata si se obryshtashe oshte vednyzh da vidi sinjata baretko vyrhu tymnokestenjavata j kosa.

- Bedata na vas, provincialistite, e, che zhazhdata vi e neutolima! - kaza mu prez septemvri 1970 g. populjarnijat filosof Vanja Svilar, dokato chakaha za snimki. Ljubopitstvoto e boleznena strast...

- Ne idvam ot provincijata!

- Ne stava дума za tova, otkyde idvate... - kaza togava Svilar. - V sravnenie s London Belgrad e provincija, dokato pyk London e provincija v sravnenie s Parizh, a Parizh sprjamo Nju-Jork e provincialen lunapark! Ot druga strana Nju-Jork za Rim e obiknoveno varvarsko selo...

- Chij e izrazyt: "Ima samo Parizh i London, vsichko ostanalo e pejzazh!"? - prekysna go Herceg.

- Verоятno na njakoj duhovit i povyrhnosten! - otgovori Svilar, kato drypna edna glytka rakija ot dzhobnata si ploska. -

No ako mi pozvolish da zavyrsha misylta si: v sybota vecher Rim e naj-zabutana provincija v sravnenie s letnija Dubrovnik - i krygty taka e zatvoren! Ne stava znachi duma za tova koj otkyde pristiga v Belgrad ili Nju-Jork, tyj kato v Trebine se zapoznah s dejstvitelno naj-golemite gospoda i po dyrzhaniето, i po iziskanata im vyzdyrghanost, a za tova koj ot nas e provincialist OTVYTRE, a kato kazvam PROVINCIALIST - tova e vypros na individualen talant do smyrтта da se zapazi prokletata zhazhda za mesta, kydeto neshto se sluchva, postojanno se sluchva, i na neprekysnatoto vi usilie da postignete neshto, sluchajno da ne iztyrvete neshto, neshto da ne vi ubegne... Vie, provincialistite, razpolagate s mnogo poveche nenuzhni svedenija ot drugite hora - ljuboznatelnostta vi e nenasitna! Znaete dori mnogo poveche i ot onezi, za koito znaete vsichko! Eto, zhiveja sreshtu Narodnija muzej i nikoga ne sym imal zhelanie da vljaza i da vidja kakvo ima vytre, a veche godini nared gledam ot svoja prozorec kak vyrvolici ot provincialisti, koito idvat napravo ot garata, vлизat v nego! Povecheto ot polovinata zhiteli na Parizh ne sa se kachvali na Ajfelovata kula! Vsichki provincialisti, koito njakoga sa posetili Parizh, makar i mezhdu dva vlaka, sa bili tam! Po tova se i razlichavat ot parizhanite: po zhazhdata i nevyzdyrghanostta, s kojato ja utoljavat! Ala onova, koeto dovchera beshe provincija, v kojato sme izrasnali, dnes e magalopolis! Svetovno selo... Ostanali sa samo njakoi stari ulici i ploshtadi, koito bivat prevryshtani v muzei i bazari za turistite. Razlichijata sa napyлно zalicheni: navsjakyde shte zavarish syvsem ednakvi zhilishtni blokove, zaplodeni v edna edinstvena marsilska pra-mashina za zhiveene na starija Korbjuzie, ednakvi koli, avtobusi i supermarketi, v koito njama da razberesh dali si v Atina ili v Pырchilovci. No nie veche njamame nikakva vryzka s tezi novi gradove. Napusnali poljanite, na koito shutirahme sreshtu dve vratichki (tam sega ima novi kompleksi), zavinagi sme ponesli

rodnata provincija v bagazha si, v pohodkata, v nachina, po kojto kupuvame, zhadni za vsichko, sjakash shte se svyrshi stokata točno kogato dojde nashija red... Provincialist si, zashtoto prinadlezhish na provincija, kojato veche ne syshtestvuva nikyde, osven vyv vremeto! Ne mozhesh da se vyrnesh v neja, zashtoto ja njama... I togava, kogato naj-posle dokopash tova, za koeto si se blyskal cjal zhivot, pak ne si shtastliv! Minaloto ti, detstvoto ti, tvojata skypa provincija, v kraja na kraishtata te tegli i privlicha den sled den vse ponepreodolimo i ostatyka ot zhivota si shte propileesh v tyrsene na ostanalite zhivi, v chestvane na godishnini ot zavyrshvane na gimnazijata ili kato duh shte obikaljash mnogoetazhnite blokove i supermarketi, tyrsejki mjastoto, na koeto njakoga se e namirala starata vi kyshta! Shte se molish na nepoznati hora da te pusnat za malko na betonnija parking, za da se uverish oshte vednyzh, che veche go njama orehyt, na kojto si se ljuljal i izdylbaval syrce s dzhobnoto si nozhche! (Pitam se zashto v beletristikata tova e vinagi oreh, a ne njakakvo drugo dyrvo? Otkyde da znam!) No da znaesh, edno e vjarno: minaloto nikoga ne mozhe da se poseti. To e neizmenchivo! Naprazno shte chukash na vratata mu. Tova e znael oshte starijat Avrelij Avgustin, kogato e govorel za "mozychna izcherpanost" i "telesna myka na uma"! Nevyzmozhno e da umilostivish vremeto...

- Kakvo trjabva, spored vas, da pravim? - popita go cinichno Herceg.

- Nishto - kaza Svilar. - Zhivotyt i bez tova njama da to ostavi da otidesh po-dalech ot onzi typ oreh v dvora! Shte si izgorish sam, preskachajki vekove... No njamashe da si provincialist, ako ne vjarvashe (a eto, useshtam, che i ti vjarvash sega v tova, kolkoto i da se mychish da me ubedish v obratnoto!), che shte uspeesh tam, kydeto vsichki ostanali predi tebe sa pretyrpeli porazhenie! I kakvo se sluchva? Zhivotyt samo

si te puska v tova nadbjagvane i gadnjarski se usmihva ot sydijskata tribuna, chakajki kyde shte se spynesh, kyde shte padnesh... Startyt ti e prekaleno dobyr, za da e vyzmozhen! Bjagash ot proizhoda si i zavladjavash prostranstvo, bez da vodish smetka za vremeto, debneshto ot zasada, a prostranstvoto i vremeto, kakto se znae - sa neotdelimi! To te chaka - tova vreme - i shte se vyrnesh pri nego kato kuchence... Shte skimtish, za da priemam tam, otkydeto idvash, darenieto ti - lichnata ti biblioteka, ili da ostavish platnata si, nagradeni na Goljamata mezhdunarodna izlozhba v Parizh v edna ot onezi taka tyzhni i smeshni daritelski stai, kydeto nikoj nikoga ne se otbiva...

Sled mnogo myki i kysmet, naj-posle izvojuva vyzmozhnostta da potyrsi djavola, kydeto i da se pojavi tozi djavol! Vlacheshe se prashen i poten pokraj izostavenite kamioni, zasednali v pjasycite na Sinaj, preplava Zhyltata reka zaedno s otrjad na Chervenite khmeri i zasne zhivi fakli - hora, koito sami se zapalvaha pred budistkite hramove v Tajland i Kambodzha, mylvejki molitvite si, i onezi, drugite, koito fakli iztichvaha ot zapalenite systezatelni koli v Monca, psuvajki na visok glas! Chakashe izraelskite "fantomi" na terasata na hotel "Nju Omajad" v Damask i snimashe brysneshhtija im polet, dokato kartechnicite im bylvaha ogyn, a sedmica po-kysno, zagyrnat s galabija, prisystvashe na otsichane na ryce na goreshhtija ploshtad v Dzheda; beshe izgonen ot Honduras, a s naeto ribarsko korabche, s koeto otpluva ot pristanishteto Tartus v Sirija, uspja da se promykne edin ot pyrvite v okupiraniya Kipyr i da snima srazhenijata v Nikozija. Na hienite ot ABC ne ostana nishto drugo, osven da otkupjat ot nego kopie, na rimskoto letishte Fiumichino! Poe kamerata, kogato operatoryt

mu pripadna, dokato snimaha predavane za transplantacijata na syrdechne klapi v klinikata na doktor De Bejki, predavashe direktno obsadata i pregovorite okolo pohitenija samolet na kompanijata MEEA ot blokiranoto zagrebsko letishte, beshe stypkan i prebit na pogrebenieto na Martin Luter King, uspjia da promykne cjalata si tehnika v Sveta gora i pryv tajno da snima zhivota na kalugerite i otshelnicite. Zapozna se s naj-interesnite lichnosti na svoeto vreme, s dyrzhavnici i proroci, sys sportisti i otchajani hora, profesionalni boksjori, pevci i prostitutki, s modisti i fanatici, koito osnovavaha novi religiozni sekty i predskazvaha skoroshnija svyrshak na sveta... Sysredotochen v svojata rabota na vechen svidetel - bezpristrasten hladnokryven posrednik mezhdru sybitijata i zritelite, leshojad s "Arifleks" i "Nagra", kojto preminava prez chuzhdite neshtastija, preravja razvalini i razglezhda razdrobeni kysove prjasno choveshko meso - praha na nadezhdata - dokato "Arifleksyt" tiho zhuzhi, svetvajki i zagasvajki chervenata si svetlina otzad kato samotna "karavela" na noshtnoto nebe - vnimanie, kamerata raboti! I vsichki tezi hora, koito se ubivat, stradat i pylzjat po pjasyka, ostavjajki sled sebe si kyrvavi diri, i zhenite v cherno sred pozharishtata, koito se vajkat s vdignati kym nebeto ryce, gladnite deca s izduti koremi, naredeni na bezkrajni opashki pred kazanite na UNICEF, sylzite i mavzoleite, sljapoto otchajanie pod studenija bljasyk na zvezdite, vsichkite pobediteli i pobedeni, osydenite i zhertvenite, pregovarjashite i spoletenite ot neshtastie - vsichki te bjaha samo bezplatni statisti na edno i syshto kyrvavo televizionno predavane: Herceg oshte otdavna beshe izgubil sposobnostta da gi vizhda drugojache, osven v ramkite na kadyra i njamashe drugi problemi, osven osvetlenieto, chistotata na tona, prevoda, montazha i da ne previshi vremetraeneto. Stana zakoravjal profesionalist, na kogoto sa nuzhni vse po-goreshti sceni, za da go otskubnat ot

otegchenieto, s koeto smenjashe letishta, samoleti i valuti, kupuvashе s televizionni pari shofjori, nosachi, vodachi i prevodachi, kaktо i na onezi, vlijatelnite, ot koito zaviseshe, dali shte mu pozvoljat da se dobere da novi bedstvija, koito se poglystaha ot nenasitnata videolenta, za da sedne sled vsichko, opyrlen ot slynceto, eleganten, s lice, namazano s "ten", na svoja, veche poznat na televizionnite zriteli, vyrtjasht se stol, i zapochvashe da komentira ada, ot kojto toku-shto pristigashe. Eto, tova beshe negovata profesija, negovijat zhivot! A v kraja na kraishtata, kakvo go zasjagashe vsichko tova?

Neshto lyskavo-zhylto se pokazvashe ot pjasyka do krakata mu. Razrovi s prysti vlazhnija chakyl i izmykna do polovinata izhabeno molivche, koeto sigurno beshe izgubil Herceg mladshi, pishеjki dnevnika si. Ogleda se naokolo i sled kratko tyrsene shtastieto mu se usmihna: sred otpadycite nameri kys zhytlenikava hartija, verojatno ostatyk ot njakojа kesija; izgladi ja na koljanoto si i napisa s pechatni bukvi: "NIKO N. HERCEG, TELEVISIONEN REPORTJOR. 11000 BELGRAD. BULEVARD DZHON KENEDI 452/16 ETAZH." Rycete mu trepereha, dokato pisheshe s zhelanie da ostavi njakakva sleda ot sebe si: "NE ZNAM KAK DA SE VYRNA OT 1947 G. MOLJA BYRZA POMOSHT! SVETI ANDRIJA (KRAJ DUBROVNIK), 7 AVGUST 1947 G." Sled kato razmisli malko, zacherkna "NE ZNAM KAK DA SE VYRNA OT 1947 G. MOLJA BYRZA POMOSHT!", kato ostavi samo dvata adresa: onzi ot vchera i tozi ot 1947 g. Izpravi se i trygna prez plazha kym kyshtite, vslushvajki se kak tupa raztrevozhenoto mu syrce. Ako imashe malko kysmet, shteshe da nameri poshtenska kutija; po takiva mesta trjabva da ima chervena kutija (po-kysno poshtenskite kutii stanaha zhylyti). Da ostavi sleda, kakvato i da

e, tyj kato snimkite sa prysnati iz etera i vremeto i koj znae dali horata shte uspejat njakoga otново da gi syberat; pisanoto slovo vse oshte e naj-nadezhдно... Mina pokraj tri polurazrusheni postrojki i se sprja pred chetvyrta, obitavana. Njakakyv chovek, obrasyl v ednosedmichna brada, chisteshe stara bojna pushka, kleknal do stenata. Mycheshe se da pozagrubi iziskaniya si tv-akcent, kojto mozheshe da go izdade, i go popita kyde ima kutija za pisma. Chovekyt mylcheshkom mu pokaza blizkata kyshta i prodylzhi da smazva oryzhiето si. Dejstvitelno, ochukanata chervena kutija se namirashe pet metra po-natatyk. Sgyna poslanieto si i go spusna v procepa. Vse pak napravi neshto! Ne mnogo, no ne se podade na panikata, ne ostana napylnо bezpomoshтен - beshe si oshte stariyat lisuger N. H., na kogoto shtastieto tolkova pyti se usmihvashe na takiva mesta, kydeto drugite otdavna bjaha vdignali ryce ot vsichko.

Ne mozheshe pytjom da ne zabezhi i tvyrde krasivite amfori, naredeni kato cepenici zad njakakyv obor. Ot edna schupena amfora nechie magare spokojno jadeshe zob. Usmihna se tyzhno: vyv vremeto, v koeto se beshe izgubil, se cenjat samo novite neshta! Treskata po antikite shte zavladee sveta mnogo po-kysno...

Sled kato svyrshi tova, koeto trjabvashe da svyrshi, se porazhodi po plazha, kato vlacheshe kraka po sitnija cveten chakyl. Minavashe kraj otdelni grupichki kypeshti se, koito, sydejki po vsichko, letuvaha za pryv pyt v zhivota si, kakto i bivshija mu klas. Uchudi se mnogo na banskite im kostjumi - na tova revju na celomydriето! U zhenite bjaha celi, dokato povyrastnite myzhe se kypeha po dylgi dolni gashteta. Ne zabeljaza nito edin platnen shezlong, nito chadyr, nito naduvaem djushek. Vmesto tova, decata i po-vyrastnite, neumeeshti da pluvat, se zadyrzhaha na povyrhnostta s naduti, koj znae kolko pyti lepeni, avtomobilni gumi, a edno momche dori s pomoshтта

na dve prodylgovati konservni kutii, prevyrzani s kanap okolo krysta.

Za mig se sprja nad njakakva gyrbava starica, kojato razduhvashe ogyn ot lozovi koreni i vyrshinak. Kogato se razpali, tja umelo postavi vyrhu dva kamyka pochernjalo dzhezve za kafe. Dimyt i izgorjaloto kafe imaha priyatna mirizma, kojato gydelichkashe nozdrite mu. Staricata mnogo mu napomnjasho na Hajrija Pita. Zabeljaza go, che gleda v kafeto, koeto vreshe:

- Ishkash li chashka, shine? - vdigna kym nego malkite si, dobri ochichki.

- Iskam... - kaza toj, smuten ot dobrotata j.

Klechaha nad ogynja, chakajki starata zhena da razdeli pjanata na svarenoto kafe.

- Otkyde shi, shine? - popita go tja. Rycete j srychno boraveha s dve razlichni ochukani kafeni chashki.

- Ne znam!

- Neka, neka... - kaza tja, bez izobshto da slusha. - SHTe dade Allah, vshichko shte she naredi...

Kafeto beshe goreshto, no njamashe vkusyt, na kojto beshe priviknal. Tova beshe javno njakakva smes ot echemik i cikorija, kojato v detstvoto mu narichaha "divka". No po onova vreme toj oshte ne pieshe kafe, taka che nepoznatijat vkus go svari nepodgotven. Ne prilichashe na vkusa na turskoto kafe, nito na gryckoto kafe, koeto beshe syrbal v malkite atinski kafeneta, nito beshe podobno na espresoto ot lyskavite syskashti avtomati "Gadzha", nito na presitenoto "kapuchino" vyv "Florian" na ploshtad "Sveti Marko" vyv Venecija, nito na nes-kafeto, s koeto se troveshe po redakciite - prosto tova beshe vyzkiselijat vkus na korichkata na pregorjal hljab. Vse pak beshe blagodaren na staricata, kojato nepreodolimo mu napomnjasho na negovata vtora majka Hajrija. I taka, kleknal do ogynja, kojto

tleeshe, kolkoto poveche se zaglezhdashe v licata okolo sebe si, te mu se struvaha vse po-poznati, sjakash se budeshe ot dylgogodishna amnezija, i s vcepeneni ustni se opitvashe da izgovori imenata na svoite blizki! Vsyshtnost tezi hora napomnjaha na duhove ot mladostta mu. Osobeno edin ot tjah, njakakyv petdesetgodishen myzh, na vid zdravenjak, kojto ne prestavashe da chete, vdigajki ot vreme na vreme edrata si, ostrigana nula nomer glava, sjakash da se sysredotochi i da si spomni neshto. Mozheshe da se zakylne, che tova e Zamora (narechen taka na slavnija vratar), kojto s godini sedeshe na edna i syshta pejka kraj basejna v Golemija park i syshta taka, kaktto i tuk, na plazha, cheteshe chudnovatite si knigi. Tova bjaha mekici, v koito pisheshe kak da uspeesh v zhivota i da stanesh silen, a sred tjah imashe i nauchni trudove za razhdaneto na golemite svetovni kapitali ("Proizhod na parite", biografijata na Ford i "Petrolnata vojna"), broshuri za hipnoza, za cherna magija i za kosmicheski teorii... Zamora s chasove sedeshe kraj ribnika i hranshe s trohi ot hljab pet cherveni ribki, koito vsichki v grada stranno zashto narichaha zlatni. Beshe blagoroden chovek. Praveshe se, che ne zabeljazva, che decata se zanasjat s nego. Kato star esperantist vjarvashe po svoja tih, postojanen nachin v bydeshteto na obshtija ezik na vsichki hora po planetata. Sedeshe vinagi na edna i syshta pejka v parka i propovjadvashe na vsichki, koito iskaha da go slushat za SVETOVNIJA ezik, podoben na onzi, kojto njakoga v drevnostta sa govorili vsichki narodi po sveta, predi da go udarjat na zulumi i da se opitat da postrojat Vavilonskata kula, s kojato iskali da stignat nebetto. Istinski bednjak beshe tozi Zamora, no uporito vjarvashe v bydeshteto na vseobshtoto bratstvo i v denja, kogato vsichki hora, blagodarenie na esperanto, shte se razbirat pomezhdu si bez zatrudnenija.

"Sarajevo estas urbo surinterkruciĝo de orientaj vojoj inter Oriento kaj Okcidento... - govoreshe na nasybralite se dechurliga, gledajki v Herceg, v chiito ochi otkrivashe sjanka na nedoverie. - Nia urbo estas ĉirkaŭita per montoj kaj ni vivas kvazaŭ sur fundo de ia kaldrono..."*.

Slushaha chudnovatite dumi na svetovniĵa ezik na Zamora, dvoumejki se dali da mu se podigravat ili naistina da povjarvat v tazi prikazka.

- Popej ni, Zamora, popej! - vikaha i piskaha i toj dejstvitelno pochvashe da pee, ne otkrivajki nishto chudno v tova. Peeshe falshivo, syskajki kato pujak prez nosa si, kato syvsem zagubvashe dyh, a momchetata vreshtjaha ot udovolstvie, che sa uspeli da podmamjat tozi tolkova celomydren vyzrasten chovek sys sini kato na kymache ochi. Peeshe unesen:

"Esperanto, Esperanto,
Kiel ond', kiel ond',
Sonu pri ĝi kanto,
Sonu pri ĝi kanto,
Tra la mond', tra la mond'..."*.

Kestenite cyftjaha.

Herceg se pitashe otkyde se e vzel toj tuk, na plazha, dokato ne se seti, che Zamora chesto pridruzhavashe saraevskite deca prez vreme na letuvaneto im, tyj kato beshe bez rabota i ot rajona go naznachavaha za pomoshnik-domakin ili za neshto s podobna titla, za da byde podryka na personala ot pochivniĵa dom, ako se nalozheshe. Taka, okichen s mnozhestvo razlichni znachki po kasketa (znachkite prilichaha na roj metalni pcheli,

---

* Sarajevo e grad na krystopytja na orientalskrite pytishta mezhdou Iztoka i Zapada. Gradyt ni e obkryzhen s planini i zhiveem sjakash na dynoto na njakakyyv kladenec - b. a.

* Esperanto, kato vylna se nosi pesenta za nego po celija svjat - b. a.

kacnali na negovata dobra glava, za da si pochinat malko), mykneshe produkti v lagera, cepeshe dyrva za kuhnjata i beleshe kartofi, a vsjaka sutrin otivashe da prieme poshtata, otrabotvajki bednjashkoto si letuvane, shtastliv i dovolen, che vse pak mu ostava dosta vreme za chetene i "fizkultura". Na Zamorinija kasket-kolekcija se namiraha i istinski rjadkosti, kakvito bjaha zlatnata znachka ot Vsesokolskija sybor v Praga prez 1939 g. i onazi ot Svetovnoto izlozhenie v Parizh prez 1900 g., znachki na Dobrovolnite kryvodariteli i mnogobrojni emblemi na udarnika.

Na Herceg veche beshe jasno: tezi hora ha plazha ne sluchajno prilichaha na naj-dobre poznatite mu sygrazhdani; njakoi ot tjah bjaha izprateni ot rajona zaedno s detskija konvoj.

Kak ne me poznavat? Zashto me izbjagvat?

Trjabvaha mu njakolko minuti, za da se doseti na kakvo se dylzhi nedorazumenieto: te nikoga ne go bjaha vizhdali kato zrijal chovek na trijset i sedem godini, kaktto ne sa mozheli da vidjat i hotelskija kompleks "Mimoza", kojto shteshe da byde postroen tochno na tova mjasto dve desetiletija po-kysno: mini-golf, tereni za tenis, ezda, basketbol, jahting, otkrito kazino (pyrvo po roda si po adriaticheskoto krajbrezhie), nakraja: plazh samo za gostite na hotel "Mimoza", na kojto pazachite ne biha gi pusnali, pyk i da mineha pokraj tjah, syvsem jasno e, che ne biha imali tolkova pari, za da platjat chadyrite i zadylzhitelnite shezlongi i kyrpi, chijato cena beshe pochti ravna na togavashnite im mizerni pensii.

Vidja gi vsichkite za edin edinstven mignoven probljasyk.

Vremenata se smesiha v gystija oblak, podgonen otkym moreto ot temenuzhnija burin (slab iztochen vjatyv v Dalmacija - b. pr.).

Kakvo da stori s trogatelnata istorija na svojata mladost, po-vylnuvashta ot vsichki prevrati, avantjuri i rekordi, na koito e bil svidetel?

NA MNOZINA SHTESHE DA SE HARESASH, AKO NE SE MYCHESHE DA SE HARESASH NA VSICHKI!

Izvednyzh vsichko se okaza tuk, no toj ne mozheshe da napravi veche nishto s tozi sysipan, kysno projaven material. Lentata po pogreshka beshe osvetena!

Naprazno go vikashe Fadil Manjak, ambulanten tyrgovec, kojto obiknoveno stoesho kraj portata na Begovata dzhamija i prodavashe ogledalca, mynista, nozhove i druga njurnbergska stoka. Magazinyt mu - plityk dyrven sandyk, provesen s kaishi na gyrbavite mu ramene... Vinagi beshe v zaguba (manjak) tozi Fadil Manjak, izljazyl sjakash ot onazi sura na Svetija Koran, kydeto pishe: "Choveche, predvaritelno si izgubil vsichkite si bitki!" Pitaha go: "V zaguba li si, Fadile?", a toj zhalostivo kimashe s glava i otgovarjashe, che e v zaguba, che vechno e v zaguba...

Prehranashe se, kato prodavashe evtini drebolii, no koj znae, mozhe bi tozi gyrbav chovek s nazhalen pogled beshe vsyshtnost angel, izpraten da izprobva dobrotata na horata. Tyrseshe bogove iz naj-nedostypnite hramove na Krit i Pelopones, zabravitel, che vseki den prez detstvoto si e minaval kraj predreshenija Bog!

Zamisli se za priblizhavaneto na smyrta i se seti kak prez 1965 g. umirashe Chigra (Pumpala - b. pr.), ulichen borec, na kogoto bjaha izvadili bybrecite, onzi syshtijat, kojto prez 1952 g. prebi na Stradun shest vaterpolisti na "Maestral", zashtoto edin ot tjah pytjom mu beshe svalil shapkata ot glavata. Lezheshe v Dyrzhavnata bolnica na Koshevo v staja s trinajset

legla (sedmi krevat do vratata) i se plasheshe ot smyrтта, kojato i dvamata syzryaha da vliza v stajata , s bjala prestilka, obgyrnata v oblak lizol i jod. Toj podade na Herceg ryka - zhylytenikava, pergamentirana kozha, izopnata vyrhu kostite, i izobshto ne mozha da poznae v tova slabo stiskane zhilavata sila na muskula, kojto vinagi potrypvashe, zhaden za udar, nito pyk vyrhu uvehnaloto lice na Chigra otkri huliganskata naperenost na gradskoto momche, koeto oshte ot shestnajsetgodishna vyzrast zapochva zashemetjivashta kariera sred saraevskija prestypen svjat, prodavajki tramvaj na njakakyv stopanin ot Belashnica. Nima tova e syshtoto strojno tjalo, sglobeno ot nategnati stomaneni pruzhini, koeto kopneeshe da se hvyrli prez gyrbovete na drugite vyv vsjako sbivane i da izprobva njakoi novi hvatki? V ochite na Chigra Herceg prochete detinski strah i se uplashi da ne bi da se uplashi po syshtija nachin, kogato smyrтта priblizheshe i kym nego. Mylchaha, a vyrhu bjaloto lamarineno noshtno shkafche se zatyrcaljahja ot samo sebe si tri portokala i Chigra, vyzdyhvajki, proshepna dumi ot star shlager: "que sera, sera..." i togava umrja. Eh, Chigra!

Otvarja se Hercegovata tajna sykrovishtnica, chieto sydyrzhanie toj nikoga njamashe vreme da razgleda. Ot neja najnapred izliza razdrusanijat fajton, v kojto sa vpregnati dva konja, i vizhda sebe si kak se vozi s Lina Koen po Alejata kym izvora na Bosna. Kogato otmetnat glavi nazad vyrhu svalenoto chergilo, gledat izotdolu kak koronite na chinarite otminavat bavno... Podkovite na zadyhanite kone ravnomerno chukat v trys: klop-klap-klip-klok-klap-klok, klip-klak... Stenat i skriptjat izhabenite resori na fajtona, dokato te skrishom se celuvat zad shirokrite ramene na kochijasha.

Edin malyk vlak se promykva prez zelevite gradini na bylgarite-gradinari i cvetnite lehi na preselnicite ot Chehija, koito mozheha da popravjat stenni chasovnici i da proizvezhdat elektrichestvo ot vjatyur, ulavjajki go umelo s krilata na malki vjatyurni dvigateli po pokrivite. Tova e pytnishkijat vlak, kojto otiva ot Ilidzha do Marin dvor, minavajki pokraj kyshtite na pensioniranite zheleznichari (te sedjat na malki pejki kraj linijata, s ryce v skuta) - tozi vlak potyva v ryzhenite poleta, taka che samo chernoto pero nad lokomotiva oznachava dvizhenie, a sled tova preminava s grohot po starija dyrven most nad plitkata reka Zheleznica, za da izpluva pod gigantskite chinari, v chiito senki gnijat aristokraticzni vili. Kyshtite v predgradijata sa postroeni v alpijski stil: tajnstveni frontoni sys sovi i verandi za sledobednija chaj. Momchetata ot Gymnasium-a, koito idvaha na uchilishte s tozi vlak, se narichaha "vlakadzhii". Prez zimata noseha vyzdylgi baltoni, ushiti ot bashtinite tymnosini shineli, obyurnati naopak. Bashtite im bjaha rabotnici po liniite, strelochnici i konduktori. Gradskite momcheta im zavizhdaha, che pytuvat, zashtoto vinagi mozheha da zakysnejat za trudnite chasove. Vlizaha grupovo, obiknoveno edva tretija chas, krotko svaljaha izbeelite si zheleznicharski shapki, a ot rykavite im padaha asa i dami. Vodachyt im togava spokojno kazvashe, che ilidzhanskijat vlak e zakysnjat s devetdeset i sedem minuti po srednoevropejsko vreme.

"Dobre, sjadajte si po mestata."

Priiska mu se oshte vednyzh s pylni gyrdi da vdyhne mlechnobjalata saraevska mygla, kojato kato roj rechni duhove lenivo se izdiga prizori ot oblicovanoto s kamenen zid korito na Miljacka. Zaedno s pokrovitelite si, artistite, otivashe v gostilnicata na starija Hadzhibajrich sled pijanstvane v

Teatralnoto kafene. Vlizaha sys zalitane, lepkavi ot bezsynnata nosht, a Hadzhibajrich gi izmervashe s opitno oko na chovek, kojto prez zhivota si e izlekuval hiljadi mahmurluci i oshte na vratata opredeljashe na kogo kakvo mu e neobhodimo: "Kisela chorba!" - kazvashe namryshteno na momcheto zad tezgjaha, a kogato iskaha neshto drugo, ne gi obsluzhvashe. Znaeshe podobre i ot samite tjah kakvo im trjabva po tova vreme, za da sa gotovi za denja, kojto veche pocti se e spusnal ot Trebevich! Vyrhu tezgjaha dimjaha toku-shto svaleni ot ogynja jastija, naredeni vyrhu dyrveni bljuda: bamja s govezhdo i limon, pylneni piperki s luk, shishcheta, pilaf, mishmash, rulo ot ovneshka kajma, bosnensko zadusheno, kisela chorba i razni bjureci, viti banici... Vsichki banici sa si banici, a bjurekyt e BASH BANICA!" - govoreshe s gordost Hadzhibajrich. Obiknoveno stoesho kraj tezgjaha, nahluzil na boso dyrveni nalymi i gi nabljudavashe kak jadat ot lamarinenite chinii. Kostite hvyrjljaha pod masata, kydeto se motaeha charshijskite pseta. Herceg pochuvstva vkusa na rodnija si grad vyrhu nebceto. Blagorodnija vkus na mygla, kogato horata se otopljavaha samo s cham; otnovo izpylnen s shtastie zakrachi po Obala Parizhke komune prez tyzhnija Park na car Dushan i otnovo sreshtna zvyynnaloto stado ovce, poteklo prez asfalta; dochu podvikvanijata na prizrachni pastiri, koito se podpirat na tojagite si, i rymzheneto na ovcharskite kucheta; vonjata na dyrdonkite i mirizmata na toku-shto ostrigana vylna; rezlivija dyh na planinite, ot koito тази nosht sa podbrani stadata nakym gradskata klanica. Sjakash njakakyv vylshebnik prevryshtashe horata v ovce! Kogato se vryshtashe ot Kafeneto ili sled vziraneto do kysno v prozorcite na Lina Koen, sreshtashe chesto iznemoshteli kranti, koito s dostojnstvo, kopito zad kopito, minavat za posleden pyt prez prizracho pustija grad, kojto spi; sluhyt mu zavynagi zapazi synnite otekvanija - klop-klap - na

tehnite podkovi po mokrija asfalt, dokato izchezvat v mlechnobjalata redica dyrveta i v shuma na rekata. Denjat se protjaga v kotlovinata, prozjava se i se budi, mislejki si kakvo da hapne na zakuska. Zadavat se hlebarski pomoshtnici s toku-shto izpecheni samuni vyrhu dylga, posipana s brashno dyska, kojato se nosi na temeto (pod neja e sgnata kyrpa, za da ne mu ubiva), kafedzhijските chiraci ticheshkom snovat iz charshijata, raznasjajki "komplekti" za zanjatchiite: vyrhu bakyren podnos se izlezhava lokum, v kojto e zabodena klechka za zybi, ima i chasha sys studena saraevska voda, naljata ot cheshmata pred Begovata dzhamija, i aromaticno kafe, schukano v kamenno havanche. Sushat se toku-shto odrani govezhdi kozhi, razpynati pred skladovete, a okolo tjah brymchat celi rojaci stomanenosivi muhi. Neuspeli chinovnici pijat pyrvata si sutreshna rakija v "Gaum" i zamezvat sys salata ot fasul i luk. Oplakvat se ot "bodezhi v krysta" i kiselini v stomaha, a togava: "klin klin izbiva"! - zapochva novijat den. "Hej, malkija, daj tova nasam!" - vikat na pyrgavite murgavi momcheta, koito myknat prepylneni koshnici s pecheni soleni tikveni i slynochledovi semki i fystyci... "Az sym Mosha Albahari i prodavam veshti stari..." - pripjava vehtosharjat i buta dvukolkata si pokraj kyshtite: "Stari neshtaaaaaa, neshtaaaaaaa!" Prez prozorcite mu hvyrlyat stari pruzhineni matraci, izgnili kjunci i prodyneni tendzheri; lejki i spici ot chadyr. Rifat Bin-Shaban narezhda izzad kepencite na sladkarnicata si za baklava i kadaif: "Sa-lep, goreeeeeesht... sa-lep! Boza, limonad!", pyk Dobri Roba - tyrgovec na upotrebjavani drehi, svalja tovara si ot proskubani astraganeni shubi, poturi, pravi pantaloni, brichove i iznoseni officerski shineli i se cherpi sys sladko-rezlivo-kisela boza, prekysvajki taka za mig gorchivija si zhivot na ambulanten tyrgovec, i otminava s kucane nadolu po charshijata (zimata shte byde surova, kyrticite sa se zarovili prezhdvremenno v

zemjata!), a tam "Pod kovachite" stojat romanijci, zagyrnati v cherveni shalove, kraj konete si, natovareni s dyrva i vyglishta, i ot vreme na vreme njakoj ot tjah izvikva s glas, kojto krie v sebe si planinsko eho: "Naaaarychiiii, kjumjuuuuur!" - spomnja si, dobre si spomnja, zashtoto kolko li pyti samo e mirisal i se e vslushval v tezi blagosloveni utrini, gledal e kak privedenite chistachi na obuvki na Bashcharshija razduhvat zharta v mangalite i grejat dlani, a ljutijat dim, pritisnat ot olovnosivija oblak, kojto se e nadvesil nad celija grad, izobshto ne uspjava da se izdigne, a raztvarja horata, konete, kepencite i gylbite po strehite v nerealna mekota. "Mojat roden grad! - misli si Herceg. - NEVYZMOZHNO E DA OMILOSTIVISH VREMETO..." - i tiha i spodavena jarost obzema ogorchenoto mu syrce: vsichko e bilo naprazno, propiljal e zhivota si v izvyrshvane na vtorstepenni raboti. Oshte ot denja, kogato pomogna na edna veche precyftjala i umorena dama da prenese bagazha si ot avtobusa na JAT (toj s dni posreshtashe pytnicite s nadezhda da vidi njakojta slavna ptica) do hotel "Evropa" - i se okaza, che tozi tezhik cheren sak, kojto beshe myknal, vsyshtnost e magnetofon, a damata - radio-reportyor; napravi onzi reportazh vmesto neja, tja vmig shvana, che si ima rabota s mladezh, kojto gori ot zhelanie za trud, i toj stana onova, koeto v radioto narichat "nein negyr" i otpytuva s neja sled edna sedmica, a sled tova shestnajset meseca pytuvashe navsjakyde, kydeto otivashe tja i se ucheshe da stane reportyor, kato j se chudeshe, che vyrshi rabotata si s dosada i bez vsjakakvo zhelanie, a damata chesto mu govoreshe: "Shte vidish, shte se umorish i ti njakoj den - shte ti pisne ot vsichko!" i kreshteshe v hotelskite stai: "O, zhivotno, mrazja te, mrazja te i mrazja tova, che si tolkova mlad, nakara me da se pochuvstvam kato stara prostitutka, kojato plashta za vsichko tova! Mrazja te, mrazja te... Ne, ne prestavaj, nedej, molja te!" Posle toj pusheshe, zagledan v tavana, s nejnoto bedro

vyrhu korema, bez da znae kak da go otmesti i da ne ja obidi. Po тази plyt veche prozirashe basejnyt na sinkavite veni... Sled tova godinite otletjaha s bjasno prepuskane i toj njasashe vreme dori da se ozyrne nazad. Samo ponjakoga si misleshe za onova, koeto beshe ostavil tam, u doma: Hajrija Pita i toj bjaha edinstvenite v pogrebalното shestvie na pokojnija Hadzhi-Banjac, djado mu, kojto umrja onazi prolet, a poslednite mu dumi bjaha: "E, ta otivam si, moj komisarju, a ti gledaj da se opravish njakak!", za Lina Koen, kojato ima shtastliv brak s njakakyv lekar - obsht terapeut, i kojato i na chetirijset se dyrzhi kato momichence:

- Chakaj, molja te, ne se li i zabavljavahme malko prez petdeset i peta, tam njakyde, ili beshe po-kysno? Vsichko mi se e obyrkalo v glavata... I kakvo vsyshtnost se sluchi togava, ne si sponmjam veche, o, samo kakvi chudesni dechurliga bjahme!

Lino Koen, tova beshe 1953 g. i vse oshte moga tochno da ti opisha vsjako kosymche, prilepnalo za potnija ti vrat, dokato tancuvash e i da povtorja vsjaka дума, kojato povtarjah po koj znae kolko pyti kato molitva, kydeto imeto ti beshe refren: Lina kato luna, Koen kato sefardska tajna, ti govorish naj-zvuchnija IEKAVSKI V SVETA, kak samo izgovarjash: ZVIJEZDA, BIJELO, SVJETLOST, NJEZHNOST, po-nezhno ot nezhnostta...

- Kazvash taka samo da me uteshish, che sym ostarjala! Lyzhesh, lyzhesh, lyzhesh; vie ot televizijata vinagi samo lyzhete, prosto rabotata vi e da bydete ljubezni...

- Kazhi Saraevo!

- Saraevo...

- Sara-e-vol!

- Kak pomnish vsichko tova?

Kak pomni vsichko tova? Zhivee ot tova, che pomni i e mnogo dobre platen, zadeto den sled den izneverjava na nadezhdata, kojato hraneshe za sebe si i na ochakvanijata na

vsichki onezi dobri hora, koito njakoga poznavashe. Dobre e platen. Ne e i tyrsel poveche. Naj-skypri cigari, leglo na pyrvija etazh nomer edinajset v spalnite vagoni, ednakvo otdalecheno ot dvete osi na koleletata, za da spi kolkoto e vyzmoznno podobno, tyj kato sutrinta trjabva da e bodyr i usmihnat, predimstvo v samoletite kato VIP - VERY IMPORTANT PERSON; "Chivas Regal" s pilotite v kabinata, dokato se pricelvat v bjatala linija na pistata, zaslushani v glasovete v noshtta, koito gi nasochvat; naj-udobnite hoteli pri vecnite mu prokleti pytuvanija i da ne byde stisnat za taksita, helikopteri za snimane ot vyzduha i korabi, kogato se raboti pod voda, da ne pesti za smetka na ohranata, tyj kato zritelite shtjaha da mu se mesjat v rabotata, da se "raboti naistina, shtom shte se raboti, a posle - kakto vi haresva!" - i oshte: vinagi da ima telefonnite nomera na naj-dobrite zybotehnici v stranata, koito sa v systojanie za edin predobed da promenjat, popravjat i spasjat poznatata usmivka "tazi vecher shte poteglim na edno chudesno pyteshestvie zaedno s nashija ekip..." - dejstvitelno nishto, dejstvitelno malko!

- Ti si chest gost v nashija dom. Dyshterja mi napravo te obozhava! Ne mi vjarva, che sym te poznavala i che sme... takova... Bi li j dal edin avtograf za spomen? Tolkova shte se zaradva!

- Zashto ne, zashto ne! Kazhi mi samo kak se kazva.

- Lea...

- Hubavo ime.

- Da. Hubavo. No ne go haresva. Blagodarja ti.

- Na tebe blagodarja.

- Ne, na tebe blagodarja... Mnogo si mil! Znam kolko si zaet i chesto vsichki se pitame kak li postigash vsichko tova. Iskam da kazha - da bydesh ednovremenno na tolkova razlichni

mesta. Denjat ti sigurno prodylzhava poveche ot dvajset i chetiri chasa? Ne, naistina...

Denjat mi ne prodylzhava. Toj stoi. Sprjal e otdavna, mnogo otdavna...

Ljubopitstvo bez dejstvitelen interes, ljubopitstvo na sluchajni hora pred zhiva ptica, kojato sa sviknali da vizhdat zatvorena v styklen elektronen kafez; no vsyshtnost kakvo pecheleshe ot tova, osven che den sled den izneverjivashe na istorijata, kojato trjabvashe da razkazhe na njakogo, da ja ostavi kato sleda, svidetelstvo - plan na tajno zaroveno bogatstvo, a sega naj-posle Herceg znae: kysno e, kysno e, kysno e, tova bjaha neshta, koito e nevyzmozhno da zasneme i da prodade (na kogo?), zashtoto koj li njakoga e napravil predavane ot dim i mygla?

Sjankata ot vyzvisheniето padna koso na plazha, kato go razdeli na dve ploshti: tymna i svetla. Tymnata oblast zavladjavashe vidimo slynchevata chast ot plazha. Zahladnja.

I togava to gi vidja vsichkite!

Sybiraha neshtata si i trygvaha kym gorichkata, kojato opasvashe zaliva, minavajki pokraj nego v dylga vyrvolica. Vidja vsichki lichnosti ot svoja bivsh zhivot.

Naj-otpred vyrveshe Hajrija Pita, skromno i tiho, sjakash s cjaloto si tjalo se izvinjivashe, che zaema edno tolkova hubavo mjasto v gradinata na Allah. Noseshe vechnoto si dzhezve s dve kafeni chashki. Sled neja otminaha njakakvi hora, koito Herceg ne poznavashe: grobari i lavkadzhii, a sled tjah Fadil Manjak s neprodadena stoka, vinagi v zaguba! Dokato na metyr i polovina pred nego minavashe Zamora, chu go kak shtastливо si tananika:

"Frat' Jakobo, frat' Jakobo,
ču en dorm', ču en dorm'.

Iru sonorigu, iru sonorigu,
Bim, bam, bom...
Bim, bam, bom..."

Sled nego v grupa preminaha bivshite mu uchiteli: matematikyt Grahovac s goljama iztyrkana chanta v ryce, pregistryben pod tovara na nereshenite Gausovi problemi; na glavata si e zavyrzal s chetiri vyzela karirana kyrpa da go predpazva ot slynchasvane, a sled tova e zabravitel da ja svali. Do Herceg stigna i glasyt na percheshitija se Koroljov, do kojto tromavo se tyrkaljashe s edna glava po-visoka zhena sys sydran chadyr za slynce: "Matushka вы moja, Stepanida Viktorovna! Da znaete li вы kak ja uvazhaju vas! Klanjajusj nizko vam v nozhenjki, no poker, izvinite - ne porok, a igra obshtestva..." Sled nego minaha karucari i fajtonzhii, na chiito koli otzad se kachvashe, kogato beshe malyk (vlacheha gi edri shtirijski kone s lysnat kosym), a sled tova sys skokove, koito si broeshe sam (e'no, dve, tri, chetir'! E'no, dve, tri, chetir'!), preticha Petyr Besarabich s dve giri, a sled nego pristypjashe, v svetyl panamen kostjum i shapka "zhirardo", djado mu, Hadzhi-Banjac. V djasnata si ryka noseshe prazno kehlibareno cigare, a v ljavata - damadzhana s opletka ot liko, s mineralna voda; i majka mu Olivera s bjala roklja, nezhdna i tajnstvena kato prispivna pesen nani-na, i tjahnata domakinka ot mazeto: vodeshe za ryka rahitichnija si sin, kojto imashe vaserkopf-glava i tyzhni bleidi ochi. I dokato pyrvata chast na razteglenata vyrvolica izchezvashe v dynoto na plazha, Herceg chakashe novi lica sys syshtoto bolezneno netyrpenie, kaktoto se ochakva kraja na njakakyv syn, kojto ni dyrzhi v neizvestnost. Skoro pokraj nego premina izvestnijat gradski fotograf, sobstvenik na foto "Korzo", pomyknal na ramo tezhky "Dager" na stativ. Na gyrba mu viseshe cjala podvizhna izlozhba ot negovi shedjovri: semejstva vyrhu skala, morjaci na platnohodki i mladi zheni, jahnali

stranichno magareta... Na zaden plan - zalez! Sam i zagadychen kato godishnite vremena, koito mozheshe da predvizhda oshte predi da sa nastypili, premina s pohodka na pich i Moni Pardo s legendarnite si beli pantaloni, a sled nego klisarjat ot starata pravoslavna cyrkva vodeshe sljap laternadzhija, posle - njakolko semejstva sys zaspali bebeta v ryce, dzhudzheto ot bakalijata do Katedralata, Seadovijat bashta, Fuad-zarzaravatchijata i zabradenata mu zhena, sys sylzliivi ochi, a nakraja i nafirkanata kompanija ot artisti i ustni tvorci (Vtorijat grobar kracheshe redom s ostanalite, samo che v plitchinata, obut s obuvki i pantaloni! Horistkata Zhuzha, s cherna plisirana pola i skromna bjala bluza s zhabo, noseshe podvyrzani s kozha noti. Otpravi mu kratyk bezsramen pogled) - peeha: "I tri su lara sun, i tri su lara sun!" - vyrvolicata otminavashe, otminavashe i otminavashe, sjakash njamashe kraj, vlachejki se kato razbita vojska, a vseki ot tjah se beshe natovaril s neshto: pleteni koshnici, kakvito veche nikyde ne se pravjat, tendzheri za kafe i mljako, tenekii, na koito se pekat banici i bjureci, sgnynati stari odejala i damadzhani za voda, gumi ot kamioni, kratunki i konservi; mykneha siromashijata si i preminavaha pokraj Herceg, kojto zhelaeshe da izvika neshto, da gi dokosne, pogali, no prodylzhashe da klechi kato paraliziran, bez da znae dali naistina sa te ili njakoi prilichashti na tjah letovnici ot 1947 g., koito tykmo si otivat ot plazha, zashtoto e zahladnjalo i zashtoto e vreme za vecherja v pochivnata stancija.

Tova bjaha vsichki onezi, koito go pridruzhavaha i obodryjavaha v edna chast ot pistata, po kojato sprintirashe, ot vse syrce zhelaejki da se otskubne ot nishtetata, vsichki onezi, koito mu pomagaha da stane tova, koeto e dnes, onezi, koito izostavaha sled izvestno vreme, otdeljaha se i se otchuzhdavaha ot nego, umiraha kraj systezatelnata pista, otljavo i otdjasno na bjalata linija, kojato otdelja systezatelite ot zapaljankovcite,

dokato toj tichashe, tichashe, sljap za vsichko naokolo si, zabravjajki bavnite, shtom se izgubeha ot pogleda mu, i sega, eto gi - vsichki pak sa tuk, no v ochite im ne vizhda nito ukor, nito natjakkvane, nito prezrenie, nito zavist, che e uspjat da se dobere do svojata cel - samo bezmerno syzhalenie i bezrazlichie.

I kato se otdalechavaha po tjasnata chakylesta ivica, tymnata sjanka na vyzvisheniето gi sledvashe po petite, dokato ot plazha ne izchezna i poslednoto slynchevo petno, a vsichko potyna v rannija sumrak.

Shtom vyrvolicata izchezna zad gorichkata, sled neja ostana mylchaniето.

Trepereshe ot hlad.

Zashto nikoga ne im beshe pital? Zashto ne beshe se otbival na grobovete im? Zashto ne napravi nishto za onezi, na koito mozheshe da pomogne i taka da vyrne pone malko ot vsichko, koeto sa napravili za nego? Beshe im dlyzhnik, sega bez vyzmozhnost da im vyrne dylga si.

Sigurno mozheshe da otravi njakakvo poslanie kym vsichki tjah? Da napishe v njakoj vestnik zashto ne e uspjat da napravi kakvoto i da bilo. Na vsichki bez adresi, na onezi, koito sa se izgubili po sveta i v zhivota, i na myrtvite, i na zhivite, na tehnite naslednici i rodnini. No uvi! Mnogo ne znaeha ili bjaha chovali za uspeha mu, samo che izobshto ne mozheha da go svyrzhat s onova kljoshtavo sysedsko momche, a osven tova, povecheto ot onezi, na koito zhelaeshe da napishe, nikoga ne kupuvaha nikakyv vestnik, zashtoto za tjah beshe prekaleno skypo!

Spomni si za sinite plikove, v koito mylchalivo razpredeljaha parite za voda, hljab i olio, naem i tok, planirajki dve-tri godini predvaritelno kupuvaneto na novo zimno palto, a osven tova, koj shteshe da mu pozvoli da pishe vyv vestnik za lichni neshta i koj shteshe da mu pozvoli da se obyrne kym tjah

chrez svoeto televizionno predavane? Svobodata mu beshe ogranicjena. Mozheshe da byde blestjasht reportyor samo v onazi oblast, v kojato se ochakvashe da byde takyv. Ostanaloto lesno mozheshe da se nareche "zloupotreba sys sredstvata za masova informacija". Znachi, otpadna i тази vyzmozhnost.

Beshe li vinoven? Cjal zhivot se ubezhdavashe, che ne e! Miseshe, che vse shte im vyrne dylga, shtom prikljuchi s vsichki raboti, koito se trupaha, che shte vzeme naj-posle neizpolzvanite si godishni otpuski i shte gi nameri, kydeto i da bydat, shte im zanese podaryci i shte izliza vecher s tjah v krajgradskite parkove, kydeto svirjat malki kafanski orkestri, shte spi v onezi syshtite dyhavi posteli, v koito beshe noshtuval kato momche...

- Na vsjaka cena... - promylvi, treperejki ot hlad, no dobre znaeshe, che veche njama vreme za takova neshto.

V tishinata, kojato nastypi izvednyzh na opustelija plazh, toj se pochuvstva nelovko. Sjakash ot sumraka go gledaha mnozhestvo ochi. Ot decata njamashe i sleda. Nikyde nikogo. A vse pak, useshtashe kak po kozhata mu lazjat nechii pogledi, i otnovo go obze onzi zabraven, za izvestno vreme potisnat, strah. Vprochem, tozi pyt po nastrohvaneto na kosymchetata po tjaloto, Herceg profesionalno nadushi njakakva opasnost; tova beshe priznakyt, kojto obiknoveno mu signalizirashe, che otnjakyde go debne smyrтта. Izpravi se na kraka i bavno, uz bezgrizhno, se zapyti s krachka na razhozhdasht se kym djasnata chast na plazhnata podkova. Iskashe da specheli kolkoto se mozhe poveche vreme i nezabeljazano da se dobre do skalite, zad koito sutrinta beshe skril vodolaznija si kostjum. Ne se ozyrtashe nazad, za da ne predupredi protivnika si, che go e razkril. Dobre znaeshe, che strahyt mu ne e bezosnovatelen! S krajcheca na okoto, prez ramo, sledeshe ljushkaneto na svedenite kloni. Zad zokumite i pitasorite go sledjaha

bleshtukashti detski pogledi. Ot vreme na vreme skritite se obazhdaha edin na drug s kratki pronizitelni izsvirvanija, i Herceg, sega veche napylnu uveren, che se gotvi neshto opasno, usili, kolkoto se mozhe poveche hod, i veche beshe syvsem nablizo do skalite, kraj koito izpluva sutrinta, kogato momchetata izljazoha ot sjanka na prikritijata si i, predvozhdani ot vyzpitateelite si, zapochnaha da go obkryzhavat. Prystite mu ludo trepereha, dokato priprjano namykvashe kostjuma, proklinajki, che njama talk predvaritelno da posipe tjaloto si. Nahluzi plavnicite, smykna maskata na ochite si i pusna kisloroda ot rezervoara, kojto predvidljivo beshe zapazil za vseki sluchaj. Panicheski proverjavashe zakopchalkite i remycite, prevyrnal se otnovo v chovek-riba. Nakraja zategna olovnija pojas i se ogleda oshte vednyzh nazad. Kogato se obyrna kym plazha, poslednijat slynchev lych padna vyrhu maskata mu, prechupvajki se mytno v zamyglenoto styklo. I togava chu vikove: "Shpionin! Shpionin!" i vidja kak, ticheshkom, se priblizhavat kym nego tymnocherveni silueti, ochertani ot slynchevija zalez. Tichaha ot vsichki strani na selceto; momcheta, starici s vili, myzhe, koito ticheshkom zakopchavaha pantalonite si i zarezhdaha starite si oryzhija...

Syzrja sred tjah i Hajrija Pita, kojato sys zalitane kucukashe kym nego, myrdajki bezzybata si usta ("Neka Allah spasi i onezi, koito bjagat, i onezi, koito gonjat!"); syzrja razsejanija Grahovac - dori i pri presledvaneto ne beshe se razdelil s chantata si, gyvkavija Besarabich i byrboreshcija Koroljov, kojto verojatno razdavashe syveti ot vojnata s japoncite, a zad vsichki tjah stoeshe otdalechenata beleznikava ivica ot rokli - tova sa momichetata, izlezli da vidjat kak zalavjat shpionina. Stori mu se za mig, che v sjankata problesna edno zhylyto koprineno petno. "Kakvo sym im napravil?" - pomisli si toj, no znaeshe, che njama mnogo vreme za razmishlenija -

beshe podgonen zaek, obkryzhen ot hajka, kogoto strahyt napyлно e paraliziral. Obkryzhavaha go ot vsichki strani, ostavjajki mu samo edin izhod - moreto!

- Shpionin! Dryzhte shpionina! - kreshtjaha deca s mutirashti glasove.

- Obkryyyyyyyyyyzi! - chuha se vikovete na vyzrastni myzhe. - Ive, Mate, Jere! Obkryzhetete ot onzi flang...

"Znachi mene lovjat!" - pomisli si toj, no vse oshte nishto ne predpriemashe, a samo stoeshе na skalata, nadvesena nad moreto, v chernija si gumen kostjum, s maska na liceto i akvalang na gyrba kato marsianec, zaloven v krazhba na planetata Zemja.

Tyrseshe s pogled svoeto momche, razmisljajki kak li sa go razkrili: sigurno onzi chovek s pushkata e nameril pismoto mi s chudnija adres, verojatno sa "pritisnali" momcheto i to se e razdrynkalo za chudnija chasovnik, kakyvto nikoga ne e vizhdalo; trjabvashe veche da skochi vyv vodata, a otlagashe tozi mig, zhelaejki oshte vednyzh da vidi malkija Herceg, da vidi samija sebe si i skoro toj naistina SE vidja - Herceg mladshi tichashe otljavo i vikashe: "Shpionin! Dryzhte shpionina!", a malkite mu zhili se izduvaha na kljoshtavija mu vrat.

Moreto beshe tuk, pred nego, no toj izobshto ne mozheshe da se otkysne ot skalata, chak dokato pred krakata mu padna pyrvo edin, a sled nego njakolko drugi kamyka i vidja kak malkija Herceg se navezhda i vdiga ostro parche ot skala, v koeto zhlebove se vrjazvaha kato legla za prystite, kak tozi kamyk leti kym nego, bljasvajki na slynceto, a sled tova useti udar po kitkata i chu hruskashtija zvuk ot razbitija chasovnik, i bez da chaka poveche nito mig, se gmurna pod voda, ostavjajki presledvachite si na desetina krachki zad sebe si.

Zabaveno, kato na film, kraj nego bez nikakyv zvuk potyna dyzhd ot kamyni. Poveche nishto ne chivashe, osven kynteneto na sobstvenoto dishane.

Spuskashe se vse po-dylboko i po-dylboko, grebejki syglasuvano, samo s edna misyl v glavata: v koe li vreme shte izpluva sega?

(1975 g.)